รายงานการวิจัย

การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา

The Knowledge Management of the Language and Cultural Diversity of the Various Ethnic Groups in Phetchabun Province to Intellectual Capital

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ท้าวเงิน
สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2559

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา

The Knowledge Management of the Language and Cultural Diversity of the Various Ethnic Groups in Phetchabun Province to Intellectual Capital

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ท้าวเงิน สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทุนอุดหนุนโดย งบประมาณแผ่นดินที่พิจารณาโดยผ่านความเห็นชอบจาก
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ประจำปีงบประมาณ 2559

ชื่องานวิจัย การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา

ผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ท้าวเงิน

สาขาวิชา สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ **ปีเสร็จวิจัย** 2559

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และดำเนินการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ชาวพื้นเมือง ชาวไทยหล่ม ชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ ชาวจีน ชาวบน ชาวลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ตามกรอบแนวคิดการวิจัยว่าด้วยกระบวนการจัดการความรู้ทั้ง 7 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหาความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิผล

คำสำคัญ : การจัดการความรู้, ความหลากหลายทางภาษา, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

Research The Knowledge Management of the Language and Cultural Diversity of the Various Ethnic Groups in Phetchabun Province to Intellectual Capital

Researcher Asst. Prof. Dr. Samran Tao-ngoen

Major English Program

Phetchabun Rajabhat University **Year** 2016

Abstract

This research aims to study the diversity of languages and cultures of various ethnic groups who had settled in Phetchabun province and knowledge management, languages diversity and cultural Diversity of the ethnic group to conserve and preserve the diversity of language and culture and ethnic identity in Phetchabun province. This research is qualitative research which participatory action research. The population were used in this study was local people, Thai Lom, Hmong tribe, Lisu tribe, Yao tribe, Lahu tribe, Chinese people, Nyahkur (Chaobon) people, Lao Phuan people, Lao Gao people, and Lao Khrang people as a conceptual framework for research on knowledge management process in 7 steps which are knowledge research, knowledge creation and knowledge searching, knowledge management of the system, knowledge processing and screening access to knowledge, sharing and exchange knowledge and learning. The results showed that after the knowledge management of the language and culture of the various ethnic groups in Phetchabun province by sharing and exchange knowledge and learning to gather information and prepare a set of knowledge of the language and culture of the various ethnic groups. It causes a collaboration of various ethnic groups to learn from each other to exchange the knowledge of the various ethnic groups in ethnic knowledge management system in each ethnic group by using the database languages and cultures of various ethnic groups in Phetchabun province for the resources of the various ethnic groups in order to contribute to the conservation and restoration of the language and culture of the ethnic groups themselves effectively.

Keyword : Knowledge Management, Language Diversity, Cultural Diversity

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2559 โดยผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ คณะวิจัยขอขอบคุณนายสมศักดิ์ โพธิ์ศรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงขุย นายศักดา เสงี่ยมสมานันท์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเข้าค้อ นายสมบัติ ช่วยเมือง ผู้ใหญ่บ้านน้ำเลา ตำบลตะเปาะ ตลอดจนบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ช่วยในการประสานงาน อำนวยความสะดวก ตอบแบบสอบถาม และเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ท้าวเงิน

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ ..... ก
Abstract.. ..... ข
กิตติกรรมประกาศ ..... ค
สารบัญ ..... ง
สารบัญรูป ..... ช
สารบัญตาราง ..... ฌ
บทที่ 1 บทนำ 1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย 1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย 4
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย 4
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย 5
1.5 กรอบแนวความคิดของการวิจัย 6
บทที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 7
2.1 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา 7
2.2 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม 14
2.3 ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ 18
2.3.1 ความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์ 18
2.3.2 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง 24
2.3.3 เสียงและระบบเสียง 31
2.3.4 คำและหน่วยคำ 46
2.4 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา 47
2.4.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม 47
2.4.2 ทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม 49
2.4.3 ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม 52
2.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ 54
2.4.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย 56
2.4.6 แนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม 59

2.5 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา....62
2.5.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่....62
2.5.2 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ....62
2.5.3 ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม....63
2.5.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม....64
2.5.5 ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม....65
2.6 แนวคิดการจัดการความรู้....66
2.6.1 ความหมายของการจัดการความรู้....66
2.6.2 ความสำคัญของการจัดการความรู้....68
2.6.3 กระบวนการจัดการความรู้....68
2.6.4 ประโยชน์ของการจัดการความรู้....71
2.7 ทุนทางปัญญา....72
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง....83
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย....85
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง....85
3.2 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล....85
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล....86
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล....87
3.5 แผนการดำเนินการวิจัย....87
บทที่ 4 ผลการวิจัย....88
4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์....88
4.2 ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์....90
4.2.1 ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์....91
4.2.2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์....128
4.3 การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา....167
4.4 การอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์....172
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ....174
5.1 สรุปผลการวิจัย....174
5.2 อภิปรายผลการวิจัย....178

5.3 ข้อเสนอแนะ 179
เอกสารอ้างอิง 180
ภาคผนวก 188
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ที่ให้ข้อมูลแต่ละชุมชน 189
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต 193
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย 196

สารบัญรูป

หน้า

รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์วิชาภาษาศาสตร์ของสาขาต่าง ๆ 22
รูปที่ 2.2 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง 25
รูปที่ 2.3 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง 29
รูปที่ 2.4 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง 29
รูปที่ 2.5 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง 30
รูปที่ 2.6 ฐานริมฝีปาก 34
รูปที่ 2.7 ฐานริมฝีปาก – ฟัน 34
รูปที่ 2.8 ฐานฟัน 35
รูปที่ 2.9 ฐานฟัน - ปุ่มเหงือก 35
รูปที่ 2.10 ฐานปุ่มเหงือก 35
รูปที่ 2.11 ฐานเพดานแข็งด้านหน้า – ปลายลิ้น 36
รูปที่ 2.12 ฐานเพดานแข็ง 36
รูปที่ 2.13 เพดานอ่อน 36
รูปที่ 2.14 ลิ้นไก่ 37
รูปที่ 2.15 เส้นเสียง 37
รูปที่ 2.16 วงจรการเรียนรู้ 71
รูปที่ 2.17 ความสัมพันธ์ตัวแบบทุนทางปัญญาของบริษัท Skandia 80
รูปที่ 4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์ 88
รูปที่ 4.2 แผนที่ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์ 92
รูปที่ 4.3 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ 131
รูปที่ 4.4 ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ 132
รูปที่ 4.5 ภาพกิจกรรมการจัดการความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ 171

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 2.1 รายละเอียดทุนทางปัญญา 74
ตารางที่ 4.1 หน่วยเสียงพยัญชนะภาษาไทย 21 หน่วยเสียง 94
ตารางที่ 4.2 ระบบเสียงสระในภาษาไทย 94
ตารางที่ 4.3 ระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นกลาง 95
ตารางที่ 4.4 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทยถิ่นอีสาน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ 96
ตารางที่ 4.5 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน 97
ตารางที่ 4.6 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า 100
ตารางที่ 4.7 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวพวน 103
ตารางที่ 4.8 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวพวน 103
ตารางที่ 4.9 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวแง้ว 106
ตารางที่ 4.10 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวแง้ว 106
ตารางที่ 4.11 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวครั่ง 109
ตารางที่ 4.12 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวครั่ง 109
ตารางที่ 4.13 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาจีน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 112
ตารางที่ 4.14 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาจีน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 113
ตารางที่ 4.15 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาชาวบน ตำบลตะเบาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 115
ตารางที่ 4.16 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาม้ง บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ 118
ตารางที่ 4.17 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาม้ง 119
ตารางที่ 4.18 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาเย้า บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ 121
ตารางที่ 4.19 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาเย้า 122
ตารางที่ 4.20 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลีซอ บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ 123
ตารางที่ 4.21 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษามูเซอ บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ 127

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

โลกยุคโลกาภิวัฒน์ในปัจจุบันกำลังอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประเทศและวัฒนธรรมสมัยใหม่มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาแต่ละกลุ่มล้วนมีคุณค่าเป็นมรดกของมนุษยชาติ เนื่องจากเป็นระบบสื่อสารที่สร้างขึ้นมาจากภูมิปัญญาเฉพาะของแต่ละกลุ่ม เพื่อวิถีการดำรงชีวิต ที่ใช้อย่างต่อเนื่องกันมาเป็นร้อยเป็นพันปี ภาษาจีนเป็นระบบคิด ระบบความคิดความเข้าใจในโลกและสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งเก็บภูมิปัญญาด้านต่างๆ รวมทั้งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือความเป็นตัวตนของแต่ละกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตาม ในโลกปัจจุบันภาษาต่างๆ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลุ่มชาติพันธุ์ภาษาต่างๆ ล้วนได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากโลกาภิวัตน์ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่ซึ่งมีอิทธิพลจากโลกตะวันตกได้มีการแพร่ขยายอย่างไว้พรมแดน ด้วยอำนาจและความเจริญด้านการสื่อสารมวลชนที่ทรงพลัง ทำให้สามารถเข้าถึงในเกือบทุกพื้นที่ แม้ในเขตห่างไกล

ภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยอยู่ในภาวะอันตรายและเสี่ยงต่อการสูญสลาย สภาวการณ์เช่นนี้เป็นภัยคุกคามความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นปัญหาคล้ายกับการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพในความสนใจของนักวิทยาศาสตร์ ปัญหาวิกฤตด้านความหลากหลายของภาษาและวัฒนธรรมเป็นปัญหาระดับโลก โดย 90% ของภาษาในโลกกว่า 6,000 ภาษากำลังอยู่ในภาวะวิกฤต (Krauss, 1992) และอาจจะไม่สามารถดำรงอยู่ให้พ้นศตวรรษนี้ มีเพียงภาษาใหญ่หรือภาษาระดับนานาชาติและภาษาประจำชาติที่มีผู้พูดจำนวนมากและมีการธำรงรักษาอย่างเข้มแข็งเท่านั้นที่จะรอดปลอดภัย นอกจากปัญหาข้างต้นแล้วยังมีปัญหาวิกฤตด้านอัตลักษณ์และจิตวิญญาณ อันเนื่องมาจากมีความแตกต่างด้านอัตลักษณ์ทางภาษาวัฒนธรรม ความเชื่อและการสื่อความหมายเป็นอย่างมาก ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การปกครอง ฯลฯ ซึ่งสื่อสารผ่านภาษาราชการได้อย่างเต็มที่ นำไปสู่การขาดความเท่าเทียมในการดำรงชีวิต ไม่มีความมั่นคงในอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนและกลุ่ม ก่อให้เกิดการต่อต้านอย่างรุนแรงจนบางครั้งควบคุมไม่ได้ ความไม่มั่นคงทางภาษานำไปสู่ปัญหาความไม่มั่นคงทางการศึกษาและความไม่มั่นคงในคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ และความมั่นคงภาษาในประเทศ

อย่างไรก็ตาม ผู้คนทั่วไปที่เกี่ยวข้องก็ยังขาดความตระหนักอย่างเพียงพอถึงความร้ายแรงของปัญหาภาวะวิกฤติทางภาษาและวัฒนธรรม และผลกระทบที่เกิดขึ้นอันจะทำลายความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมซึ่งเป็นแหล่งเก็บภูมิปัญญาของมนุษยชาติติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ส่งผลให้เกิดวิกฤตด้านอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่ ซึ่งมีผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อ่อนแอ ไม่สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้ ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ประสบกับภาวะวิกฤตนี้ ทำให้สังคมอ่อนแอขาดความเชื่อมั่นความมั่นคง ซึ่งเป็นรากฐานของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ในสภาวการณ์เช่นนี้ สิ่งที่จำเป็นเร่งด่วนประการหนึ่งคือการเร่งสร้างองค์ความรู้ในการจัดการกับปัญหา กล่าวคือการศึกษาและวิธีการฟื้นฟูธำรงรักษาภาษาในภาวะวิกฤตซึ่งยังนับว่าขาดแคลนอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างองค์ความรู้ที่สังเคราะห์ขึ้นมาจาก ประสบการณ์การศึกษาและฟื้นฟูภาษาในบริบทของภูมิภาคเอเชียและประเทศไทย ทั้งนี้เพราะส่วนมากแล้วองค์ความรู้ดังกล่าวใน ปัจจุบันล้วนมาจากประสบการณ์ในกิจกรรมฟื้นฟูภาษานอกภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไป

จังหวัดเพชรบูรณ์มีทิวทัศน์ที่งดงามมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ ธัญญาหาร จนทำให้ผู้คนจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ต่างอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากมาย จนมีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม (จากงานแผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย โดยสุวิไลและคณะ, 2547) ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว ในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวบน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกิริยาตอบโต้ เกรงถูกครอบงำและการสูญเสีย

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ปัญหาและความต้องการในแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันไป การช่วยเหลือหรือชุมชนต้องการพึ่งพาตนเองย่อมแตกต่างกัน ไม่เหมือนกันทั้งหมดอาจจะมีลักษณะทั่วๆ ไปในสถาบันทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ความมีชีวิตทางวัฒนธรรมในสถาบันต่างๆ ย่อมแตกต่างกันไป เช่น ในแต่ละชุมชนย่อมจะมีสถาบันต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่บริบทเนื้อหาของการคงอยู่ การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถาบันแตกต่างกันไป ซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม มี

ความสำคัญอย่างมากในงานพัฒนา ดังจะเห็นว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาที่ต้องมีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนา หรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2543: 29)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ร่วมกันเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวย หรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ดังนั้น การวิจัยจึงสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับบังเกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ

ในสังคมฐานความรู้ การจะอยู่รอดและการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ยังเป็นศาสตร์ที่จะต้องมีการพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้แพร่หลายมากขึ้น ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความรู้ คือ ความรู้เป็นทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่ยิ่งใช้ยิ่งมีเพิ่ม ผู้จัดการความรู้ที่เป็นระดับมืออาชีพ ปัจจุบันจะต้องเผชิญปัญหาและความคาดหวังที่สูงมาก เพราะความรู้ใหม่เกิดขึ้นในอัตราทะลุทะลวง ความรู้มีวงจรชีวิตที่สั้นลง (ล้าสมัยง่าย) และการจัดการสมัยใหม่ ไม่ว่าจะวงการใดๆ ล้วนแต่ใช้ความรู้ ที่เข้มข้นขึ้นทุกขณะ ดังนั้น ทุกคนจึงต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพราะถ้าหากคุณรอจนคู่แข่งได้ลงทุนลงแรงในการจัดการความรู้จนเริ่มเห็นผลมันอาจสายเกินไปที่จะไล่ตาม

ความรู้ในฐานะปัจจัยเพื่อการแข่งขัน ได้กระทบและสร้างความตื่นตัวในภาคธุรกิจมาแล้วระยะหนึ่ง องค์กรทุกแห่งได้รับการกระตุ้นให้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สมบัติที่หลบซ่อนอยู่ภายในสมองของพนักงาน องค์กรสมัยใหม่ที่มีนวัตกรรม มักจะจัดตั้งกลุ่มทำงานเพื่อจัดการความรู้ ส่วนประธานหรือผู้บริหารระดับสูงก็จะเน้นบทบาทในการใช้ความรู้เพื่อปรับทิศทางขององค์กรสำหรับอนาคต เราจะพบว่ามีทีมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาหลายบริษัท โฆษณาเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมสัมมนาในหัวข้อ “การจัดการความรู้” แสดงให้เห็นว่า การลงทุนในทุนทางปัญญา จะช่วยสร้างกำไรหรืออัตราผลตอบแทนให้กับองค์กรมากกว่าการลงทุนในปริมาณที่เท่ากันกับทุนที่เป็นวัสดุสิ่งของหรือเป็นยุคที่ทุนทางปัญญาขององค์กรมีค่ามากกว่าทุนที่เป็นสิ่งของหลายเท่าตัว

จากความสำคัญและความจำเป็นดังกล่าว คณะวิจัยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อ การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อม สลายไป และร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนแบบพหุภาคี

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังต่อไปนี้

1) ด้านเนื้อหา

จะเป็นการนำเสนอระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนเพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญาที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสำรวจพื้นที่จริง

2) ด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา ได้แก่ ชาวพื้นเมือง ชาวไทยหล่ม ชาวเขา (เผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ) ชาวจีน ชาวบน ชาวลาว (ลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง)

3) ด้านพื้นที่

- กลุ่มชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อำเภอเมือง
- กลุ่มชาวไทยหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มสัก
- กลุ่มชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ
- กลุ่มชาวจีน ย่านการค้า อำเภอหล่มสัก และอำเภอเมือง
- กลุ่มชาวบน บ้านน้ำเลา ตำบลตะเบาะ อำเภอเมือง
- กลุ่มชาวลาว บ้านดงขุย ตำบลดงขุย อำเภอชนแดน

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่จะได้ประโยชน์โดยตรงได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือ

1) ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์

2) ได้ฐานข้อมูลการวิจัยสำหรับการศึกษาการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา

3) ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชนในจังหวัดเพชรบูรณ์

4) เสริมสร้างขีดความสามารถทักษะและเทคนิคในการจัดการความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของทุกหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเพชรบูรณ์

5) อนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

1.5 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

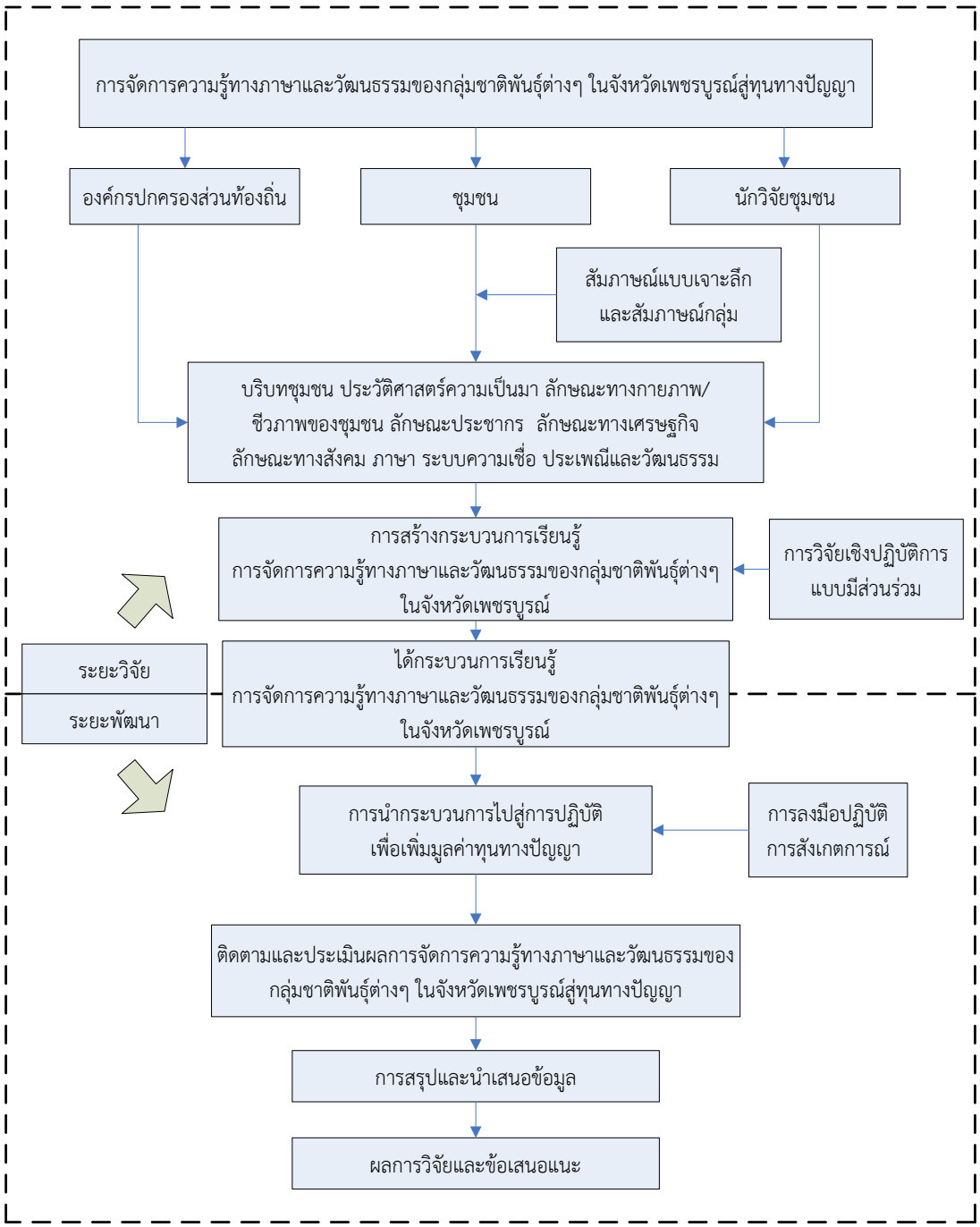

บทที่ 2
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา มีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา
2) แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม
3) ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์
4) ทฤษฎีทางสังคมวิทยา
5) ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา
6) แนวคิดการจัดการความรู้
7) ทุนทางปัญญา
8) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางภาษา

การศึกษาความหลากหลายทางภาษา เป็นการศึกษาทางภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับภาษา การศึกษาภาษาที่พูดในท้องถิ่นประเทศไทย เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ภาษาไทยถิ่น และภาษาชนกลุ่มน้อย ภาษาไทยถิ่น เป็นภาษาตระกูลไทที่พูดโดยคนส่วนใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เมื่อใช้หลักเกณฑ์ทางภาษาศาสตร์แบ่งภาษาไทยถิ่นแล้ว ภาษาไทยถิ่นแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ ภาษาไทยถิ่นกลาง (ไทยกลาง หมายรวมภาษาไทยมาตรฐานไว้ด้วย) ภาษาไทยถิ่นเหนือ (คำเมือง) ภาษาไทยถิ่นตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานหรือลาว) และภาษาไทยถิ่นใต้ (ปักษ์ใต้) และภาษาชนกลุ่มน้อย เป็นภาษาตระกูลไทที่พูดในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ภาษาไทยถิ่นทั้ง 4 ถิ่น แต่ละภาษามีจำนวนผู้พูดมากน้อยแตกต่างกัน เช่น ภาษาไทพวน ไทโซ่ง ไทยโย้ย ไทยแสก ฯลฯ เป็นต้น

ภาษาถิ่น เป็นภาษาที่อยู่ในที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งมีลักษณะทางภาษา เสียง-คำ-ประโยค แตกต่างไปจากภาษามาตรฐาน แต่ความแตกต่างนี้ไม่มากพอที่จะทำให้กลายไปเป็นอีกภาษาหนึ่งต่างหาก ภาษาถิ่นอาจเรียกได้ว่าเป็น Subsystems ของภาษาใดภาษาหนึ่ง ซึ่งความแตกต่างนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มคนที่อยู่ต่างถิ่นกัน มีสภาพภูมิศาสตร์แตกต่างกัน และอาจเป็นเพราะแต่ละกลุ่มคนมีสภาพสังคมที่แตกต่างกัน ในประเทศไทยมีภาษาไทยกลางหรือภาษามาตรฐานเป็นภาษากลางของชาติ แต่ภาษาที่ประชากรในประเทศใช้สื่อสารกันในประเทศไทยตามภูมิภาคต่าง ๆ มีหลากหลาย เช่น ภาษาถิ่นภาคเหนือ ภาษาถิ่นภาคอีสาน ภาษาถิ่นภาคใต้ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีบางท้องถิ่นที่มีภาษาพูดและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง (วัฒนชัย หมั่นยิ่ง. 2548 หน้า 59)

การศึกษาภาษาไทยถิ่น ภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย มีแนวทางในการศึกษาคล้ายคลึงกัน คือใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาภาษาด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทางภาษา ตั้งสมมติฐาน พิสูจน์สมมติฐานและตั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโครงสร้างของภาษา วิธีการศึกษาภาษาศาสตร์ แตกต่างกันไปตามสาขาของภาษาศาสตร์ และวิธีการศึกษาตามสาขาจะเป็นแนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยได้อย่างชัดเจน เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์จะเป็นเครื่องกำหนด วิธีการเก็บข้อมูลและปริมาณข้อมูล ซึ่งการศึกษาภาษาศาสตร์ประกอบไปด้วย

1. ภาษาศาสตร์พรรณนา (Descriptive Linguistics) เป็นการศึกษาภาษาโดยใช้ข้อมูลทางภาษา มาวิเคราะห์ จัดหมวดหมู่และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ทางภาษาขึ้น มีวัตถุประสงค์ศึกษาภาษาในด้านเสียง (Phonology) คำ (Morphology) วลีและประโยค (Syntax) เรื่องวลีประโยค และความหมายยังมีปริมาณไม่มากนัก

1.1 ศึกษาระบบเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ของภาษาไทยถิ่นและชนกลุ่มน้อยที่ใช้พูด ณ ที่ใดที่หนึ่ง โดยใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยเป็นหลัก เช่น การเชื่อมโยงความในภาษาถิ่นเหนือ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง (ฤทธิ์ดำรง มงคลสรรพ์. 2547) การศึกษาเปรียบเทียบคำวิเศษณ์จากผญาภาษาถิ่นอีสานและผญาภาษาถิ่นผู้ไทย (ฤพานทอง ศุภโกศล. 2548) พยัญชนะท้ายเสียงกัก ฐานเพดานอ่อนในพยางค์ตามสระเสียงยาวในภาษาถิ่นชุมพร (จารึก จันทร์วงค์. 2550)

1.2 ศึกษาระบบเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ของภาษาไทยถิ่นและชนกลุ่มน้อย ณ ที่ใดที่หนึ่ง โดยใช้ข้อมูลสัมภาษณ์จากผู้บอกภาษา อาจศึกษาระบบเสียงทั้งระบบ หรือศึกษาส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียง เช่น กลไกและรูปแบบของการผวนคำในภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นใต้ (ตามใจ อวิรุทธิโยธิน. 2546) การเปลี่ยนแปลงของวรรณยุกต์ : กรณีศึกษาภาษากลุ่มลาว (พิณรัตน์ อัตรวัฒนากุล. 2546) การแปลเสียงวรรณยุกต์ของภาษาลื้อที่พูดในประเทศไทย (ขนิษฐา โจมใน. 2552) การศึกษาลักษณะทางกลสัทศาสตร์ของพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ในภาษาไทยมาตรฐานสำเนียงใต้โดยเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐานและภาษาไทยถิ่นใต้ (ตามใจ อวิรุทธิโยธิน. 2553)

1.3 ศึกษาระบบเสียงทั้งระบบหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบเสียง ของภาษาไทยถิ่นที่ใช้พูดกันในที่หลายแห่งในหนึ่งจังหวัด โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา อย่างน้อยแห่งละ 1 คน เช่น การศึกษาความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างภาษามอญ ตำบลสลุยกับภาษาไทยมาตรฐานเพื่อสร้างแบบฝึกแก้ปัญหาการอ่านออกเสียงภาษาไทยมาตรฐาน (สุจิตรา สถิตดำรงกุล. 2550) การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษายองกับระบบเสียงภาษาไทยเหนือ (ปิยะวัติ วังซ้าย. 2550) กระบวนการสร้างคำกริยาประสมในภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัดอุบลราชธานี (ชมพูนุท ธารีเธียร. 2552) การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงและระบบคำภาษาแสกในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับประเทศไทย (ศรินยา จิตบรรจง. 2553)

1.4 ศึกษาการใช้ศัพท์หรือการกระจายของศัพท์ ในบริเวณหนึ่งจังหวัดหรือหลายจังหวัด จะมีการเก็บข้อมูลอย่างละเอียดในบริเวณที่กำหนด ผู้วิจัยอาจเก็บข้อมูลด้วยตนเองหรือส่งแบบสอบถามทางไปรณีย์ เช่น การศึกษาคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ของผู้พูดในเขตเมือง ชานเมืองและชนบท ของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา (ชนกพร อังศุวิริยะ. 2546) การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในผู้พูดสามระดับอายุ (รังสิตา สุวรรณมุสิก. 2547) การแปรของคำศัพท์และวรรณยุกต์ตามกลุ่มอายุและทัศนคติต่อภาษาในภาษาโซ่ง (ไทดำ) ที่พูดในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี(สุนทรัตร์ แสงงาม. 2549)

1.5 การศึกษาโครงสร้างประโยคของภาษาไทยถิ่น งานวิจัยลักษณะนี้มีไม่มากนัก เช่น ไวยกรณ์ของอนุภาคในภาษาม้งเขียว (สมฤดี เดชอมร. 2549) การศึกษาเปรียบเทียบประโยคเดี่ยวภาษาไทยและไทโซ่ง : กรณีศึกษาในแนวทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่ (สุพัตรา จิรนันทนาภรณ์. 2550) ไวยากรณ์ภาษาโซ่ (ทะวืง) (ปรีดาพร ศรีสาคร. 2551)

2. ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ (Historical Linguistics) คือการศึกษาความแตกต่างของภาษาใด ภาษาหนึ่งในระยะที่ต่างกัน ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของภาษาในด้านต่าง ๆ เช่น เสียง ความหมายหรือตัวอักษร การศึกษาภาษาศาสตร์เชิงประวัติจำเป็นต้องศึกษาเปรียบเทียบกับกาษาอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย ซึ่งเรียกว่าการศึกษาภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ โดยเปรียบเทียบภาษาที่มีความสัมพันธ์กัน อยู่ในตระกูลเดียวกัน เช่น คำพื้นฐานภาษาผู้ไทย : การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์เชิงประวัติ (โรชินี คนหาญ. 2546) การศึกษาทางภาษาศาสตร์เชิงประวัติศาสตร์ เรื่องความสัมพันธ์ของภาษาไทยถิ่นอีสานกับภาษาจีน (เมชฌ สอดส่องกฤษ. 2556)

3. ภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics) คือการนำวิชาภาษาศาสตร์ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ หรือภาษาถิ่น หรือภาษชนกลุ่มน้อย เช่น ศึกษาความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างภาษามอญ ตำบลสลุยกับภาษาไทยมาตรฐานเพื่อสร้างแบบฝึกแก้ปัญหาการอ่านออกเสียงภาษาไทยมาตรฐาน (สุจิตรา สถิตดำรงกุล. 2550) การศึกษาความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างภาษาไทยโซ่งบ้านไทรงามกับภาษาไทยมาตรฐานเพื่อสร้างแบบฝึกแก้ปัญหาการอ่านออกเสียงภาษาไทยมาตรฐาน (สุภา รักหมอ. 2550) การศึกษาหน่วยสร้างกริยาเรียงในภาษาม้งเขียว (อลิซาเบธ ซาร่า ไมสเตอร์. 2553)

4. ภาษาศาสตร์เชิงสังคม (Sociolinguistics) เป็นการศึกษาภาษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคม ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภาษา ลักษณะของการใช้ภาษา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น ก๋อง: ภาษาใกล้สูญของประเทศไทย (มยุรี ถาวรพัฒน์. 2549) การธำรงรักษาภาษาในกลุ่มชนพลัดถิ่น: การศึกษาภาษาศาสตร์เชิงสังคมในกลุ่มชนที่พูดภาษาเนปาลถิ่นพม่าที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ (เวนดี้ แชมเบอร์เลน. 2553) ปัญหาการใช้บุรุษสรรพนามของนักศึกษาจีนที่เรียนภาษาไทยตามแนวทางภาษาศาสตร์สังคม (ฉิงหยู่ เหวิน. 2556)

การศึกษาวิจัยทางภาษา อาจใช้ข้อมูลชั้นต้นได้ 2 ลักษณะ คือ ข้อมูลเอกสาร เช่น ความเรียง เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต้องศึกษารวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดสถาบันต่าง ๆ หรือบุคคลที่มีเอกสารอยู่ในครอบครอง เมื่อจะศึกษาภาษาพูด ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยถิ่นหรือภาษาชนกลุ่มน้อย การวิจัยภาคสนามทางภาษาศาสตร์ต้องใช้เวลาและเสียค่าใช้จ่ายสูง ก่อนเริ่มการวิจัย ผู้วิจัยจึงควรรู้วิธีและกลยุทธ์ของการเก็บข้อมูลกับผู้บอกภาษาและมีวัตถุประสงคในการเก็บข้อมูลภาคสนามอย่างชัดเจน

1. วัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีหลายลักษณะและเป็นเครื่องกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลและปริมาณข้อมูล จรัลวิไล จรูญโรจน์ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลไว้ดังนี้

1.1 เพื่อการสำรวจทางภาษาศาสตร์ เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับภาษา เช่น ภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย มีภาษาอะไรบ้าง ก่อนการเก็บข้อมูลจึงต้องสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้สัมภาษณ์ ผู้บอกภาษา

1.2 เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างของภาษา เช่น เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างทางเสียงและไวยากรณ์ ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลเป็นเวลานาน เพราะศึกษากว้างและอาจต้องฝึกพูดภาษานั้น ๆ ด้วย

1.3 เพื่อพิสูจน์สมมติฐานบางประการ เช่น ตั้งสมมติฐานไว้ว่า “ภาษาไทยโย้ย มีพยัญชนะกักครบทั้ง 4 ชุด คือ /p /, /t /, / p^h /, / t^h /, /b/, /d/ จะไม่มีความแตกต่างทางด้านวรรณยุกต์ (tones)” ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลภาคสนามภาษาในตระกูลไท เพื่อใช้ประกอบข้อมูลเอกสาร ข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมของคำตอบ ซึ่งจะนำมาพิสูจน์สมมติฐาน

1.4 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมหรือภาษากับวัฒนธรรม เช่น การวิเคราะห์คำเรียกญาติในภาษามลาบรี (ผีตองเหลือง) คำบอกสีในภาษาแอสเลียน (ซาไก) ต้องใช้วิธีเก็บข้อมูลทางชาติพันธุ์วิทยา

1.6 เพื่อจัดทำพจนานุกรม อาจจัดทำพจนานุกรม 2 – 3 ภาษา ถ้าภาษานั้น ๆ ยังไม่มีระบบการเขียน ผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลทางภาเพื่อสร้างระบบการเขียนก่อน แล้วจึงรวบรวมคำศัพท์เพื่อจัดทำคลังศัพท์ นอกจากสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา โดยการถามเป็นคำ ๆ แล้ว ต้องรวบรวมข้อมูลประเภทเพลงพื้นบ้าน นิทาน ตำนาน และประวัติศาสตร์ด้วย เพราะข้อมูลประเภทนี้จะมีคำศัพท์เฉพาะ คำสันธาน คำบุพบท คำช่วยกริยา และคำลงท้าย ช่วยให้ข้อมูลสมบูรณ์ขึ้น

1.7 เพื่อสร้างแบบเรียนเบื้องต้นสำหรับสอนการอ่านการเขียน และการแปล ส่วนใหญ่เป็นงานของมิชชั่นนารี ที่เก็บข้อมูลภาษาของกลุ่มชนที่มีแต่ภาษาพูด มาสร้างระบบการเขียน เพื่อจดบันทึกภาษานั้น แล้วจึงสอนระบบการเขียนให้เจ้าของภาษา สร้างแบบเรียนเบื้องต้น แปลคัมภีร์และนิทานเกี่ยวกับศาสนา

2. คุณสมบัติผู้วิจัยและผู้บอกภาษา

2.1 ผู้วิจัย ผู้วิจัยควรมีความสามารถฟังเสียงในภาษา และบันทึกเสียงโดยใช้สัญลักษณ์ มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้เกิดอุปสรรคในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถพูดคุย ขอความร่วมมือจากบุคคล และหน่วยงานได้ดี รู้จักควบคุมสติอารมณ์ และมีความอดทน เพราะการเก็บข้อมูลภาคสนามอาจพบปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งจากบุคคล สภาพแวดล้อมหรือเพื่อนร่วมงาน เมื่อออกเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วเกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น ควรมองโลกในแง่ดี ใช้ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้เหมาะสม

2.2 ผู้บอกภาษา ผู้บอกภาษาคือผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการวิจัยภาคสนามทางภาษาศาสตร์ ผู้วิจัยควรให้เกียรติ ยกย่องผู้บอกภาษาเป็น “ครู” และให้ความสนิทสนมเหมือนญาติ ดูแลและเอาใจใส่ผู้บอกภาษา เพราะการเก็บข้อมูลภาษา ใช้เวลามาก และผู้วิจัยต้องสังเกตความเคลื่อนไหวของอวัยวะในการออกเสียงของผู้บอกภาษา จึงอาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายหรือประหม่า เป็นอุปสรรคต่อการเก็บข้อมูล

ผู้บอกภาษา ควรที่จะรู้ภาษาที่ผู้วิจัยต้องการเก็บข้อมูลอย่างดี มีอายุมากพอสมควร คือ 45 ปีขึ้นไป เติบโต และใช้ภาษานั้นในชีวิตประจำวัน มีความสนใจ และมีความรับผิดชอบสูง เป็นคนฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบ และมีความรู้รอบตัวดี มีความอดทน และอารมณ์ดี เพราะต้องพูดซ้ำหลาย ๆ ครั้ง มีสุขภาพจิตดี ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีอวัยวะในการออกเสียงและฟังเสียงอยู่ในสภาพปกติ และมีเวลาว่างพอที่จะทำงานได้ ตลอดระยะเวลาที่กำหนด

จำนวนผู้บอกภาษา ขึ้นอยู่กับลักษณะงานวิจัยที่ทำ เช่น การวิเคราะห์ลักษณะทางเสียง ไวยากรณ์ หรือความหมาย อาจใช้ผู้บอกภาษาหลักเพียงคนเดียว และตรวจสอบข้อมูลกับผู้บอกภาษาอื่น ๆ อีก 2 – 3 คน จึงต้องเลือกผู้บอกภาษาอย่างระมัดระวัง งานวิจัยภาษาศาสตร์สังคมจำเป็นต้องใช้ผู้บอกภาษาเป็นจำนวนมากขึ้นอยู่กับตัวแปร ที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา เช่น ตัวแปรด้านเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และต้องพิจารณาความเหมาะสมทางสถิติด้วย เพราะต้องนำหลักเกณฑ์ทางสถิติมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าตอบแทนผู้บอกภาษา ไม่มีอัตราตายตัว ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและลักษณะเฉพาะของชุมชน ผู้วิจัยต้องใช้วิจารณญาณของตนเอง

3. วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม

วิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ดีที่สุด คือ การสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา โดยใช้ภาษาของผู้บอกภาษาเอง ผู้วิจัยต้องฝึกพูดภาษาที่จะวิจัยให้ได้พอสมควร เช่น ศัพท์พื้นฐาน วลี และประโยคที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อเข้าไปอยู่ในชุมชนที่ใช้ภาษานั้นได้ประมาณ 3 เดือน จึงเริ่มเก็บข้อมูล เพราะเกิดความเข้าใจภาษามากขึ้น แต่วิธีการดังกล่าวเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก การวิจัยโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามจึงใช้วิธีสัมภาษณ์ด้วยภาษาไทยกลาง ซึ่งผู้บอกภาษาสามารถเข้าใจได้ สิ่งที่ควรระวัง คือ ข้อมูลภาษาอาจคลาดเคลื่อน เพราะผู้บอกภาษาอาจให้ข้อมูลทางภาษาด้วยวิธีการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาของตน แทนที่จะพูดไปตามธรรมชาติหรืออาจเรียงคำเข้าประโยคเป็นแบบภาษาไทย

3.1 การเตรียมการก่อนออกภาคสนาม ก่อนออกเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยควรเตรียมการด้านวิชาการและเตรียมการด้านธุรการ คือ ด้านวิชาการและด้านธุรการ ผู้วิจัยควรพิจารณาว่าจะวิจัยด้านเสียง ไวยากรณ์หรือความหมาย จะใช้วิธีการของภาษาศาสตร์พรรณนา ภาษาศาสตร์สังคม ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบเชิงประวัติ ฯลฯ และจะเลือกใช้ทฤษฎีภาษาศาสตร์ อย่างไรจึงจะเหมาะสมกับงานวิจัย แล้วจึงเริ่มรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2 ลักษณะ คือ เอกสารประเภทบรรณานุกรม เอกสารเกี่ยวกับภาษาที่จะวิจัยและเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีในการวิเคราะห์ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

ด้านธุรการ ถ้ามีแหล่งเงินทุน ก็ควรสำรวจบริเวณที่จะออกเก็บข้อมูลและทำโครงการทดลอง เพื่อวางแผนดำเนินการวิจัยและเขียนโครงการวิจัยขอทุนอุดหนุนได้อย่างละเอียดชัดเจน เพื่อความสะดวกปลอดภัยในการทำวิจัย ควรติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยราชการที่อยู่ในบริเวณที่จะเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยติดต่อทางราชการและติดต่อส่วนตัว นอกจากนี้ยังต้องจัดเตรียมอุปกรณ์การวิจัยและเครื่องใช้ส่วนตัว อุปกรณ์การวิจัย ได้แก่ รายการคำหรือแบบสอบถาม รูปภาพและตัวอย่างประกอบการสัมภาษณ์ สมุดบันทึกข้อมูล เอกสารที่จำเป็น แผนที่ อุปกรณ์การบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูปและฟิล์ม คอมพิวเตอร์พกพา

รายการคำ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยมีวิธีการสร้างดังนี้ คือ

1) การสร้างรายการคำเพื่อเปรียบเทียบระบบเสียง การศึกษาระบบเสียงอาจศึกษาทั้งระบบ คือ พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ หรือเลือกศึกษาเฉพาะเรื่องก็ได้ ถ้าจะศึกษาเปรียบเทียบวรรณยุกต์ก็ใช้คำสำหรับทดสอบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นของวิลเลี่ยม เจ เก๊ดนี่ เป็นหลัก แต่ถ้าต้องการจะศึกษาระบบเสียงทั้งระบบ นอกจากรายการคำดังกล่าวแล้วยังต้องมีรายการคำเพื่อศึกษาพยัญชนะต้น พยัญชนะท้าย สระเดี่ยว และสระเลื่อนด้วย ในการสร้างรายการคำเพื่อศึกษาระบบเสียงของภาษาไทยถิ่น ผู้ศึกษาควรสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับระบบเสียงของภาษาไทยถิ่นอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาที่ต้องการศึกษา อย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อให้ได้ความรู้ว่า ภาษาที่ต้องการศึกษาน่าจะมีหน่วยเสียงอะไรบ้าง จะได้เตรียมรายการคำโดยไม่มีข้อผิดพลาด

2) การสร้างรายการคำเพื่อเปรียบเทียบคำศัพท์ ถ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อจะดูการแปรของภาษาไทยถิ่นที่พูดกันในบริเวณหนึ่ง โดยไม่ดูแนวการแบ่งเขตภาษา รายการคำที่ใช้อาจประกอบด้วยคำอะไรก็ได้ หากจุดเก็บข้อมูลมีไม่กี่จุด หน่วยอรรถ (หน่วยของความหมายซึ่งอาจแทนศัพท์จำนวน 1 ศัพท์ หรือมากกว่าก็ได้) อาจมีมากกว่าสองพันก็ได้ แต่ถ้าจุดเก็บข้อมูลจำนวนมาก ก็อาจต้องลดจำนวนหน่วยอรรถลง หากเป็นการศึกษาที่มีจุดหมายเพื่อหาแนวแบ่งเขตภาษา เช่น จะหาแนวแบ่งเขตภาษาระหว่างภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่น ก. กับภาษไทยถิ่น ข. รายการคำที่ใช้ ต้องประกอบด้วยหน่วยอรรถที่ภาษา ก. ใช้ศัพท์ ๆ หนึ่ง และภาษา ข. ใช้อีกศัพท์หนึ่ง และจำนวนหน่วยอรรถที่ใช้ไม่จำเป็นต้องมากนัก หากหาหน่วยอรรถที่จำแนกภาษาไทยถิ่นได้ดีจริง ๆ ได้เพียง 10 – 20 หน่วยอรรถ ก็จัดเป็นเครื่องมือในการศึกษาที่เหมาะสมแล้ว

3.2 วิธีเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนามทางภาษา เป็นศิลปะที่ต้องเรียนรู้ ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ เพราะการซักถามผู้บอกภาษา เพื่อให้ได้ข้อมูลทางภาษาขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และประสบการณ์ของผู้วิจัย วิธีการที่นิยมใช้เก็บข้อมูลมี 4 วิธี คือ ถามตรง ๆ ให้ผู้บอกภาษาเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยเสนอข้อมูล ให้ผู้บอกภาษาเป็นผู้ตอบว่า มีหรือไม่มี ให้ผู้บอกภาษาเล่าเรื่องที่อยากเล่า ผู้วิจัยบันทึกเสียงไว้แล้วถ่ายทอดเป็นสัทอักษร แล้วซักถามรายละเอียดเพิ่มเติม และถ้าผู้วิจัยพูดภาษาที่จะวิจัยได้ ควรใช้วิธีนั่งคุยกับผู้บอกภาษาและแอบบันทึกเสียงไว้ เป็นวิธีที่เป็นธรรมชาติแต่ใช้เวลามากและสิ้นเปลืองแถบบันทึกเสียง

การเก็บข้อมูลมีรายละเอียดแตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูล เช่น เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างทางภาษา เพื่อจัดทำพจนานุกรม เป็นต้น ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาโครงสร้างทางภาษา ซึ่งต้องการข้อมูลเป็นจำนวนมาก การเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ก็ใช้วิธีการเช่นเดียวกันได้

ธีรพันธ์ ล.ทองคำ ได้อธิบายการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาโครงสร้างทางภาษาของภาษามลาบรี (ผีตองเหลือง) ที่อำเภอสา จังหวัดน่านไว้ว่า เริ่มต้นด้วยการให้ผู้บอกภาษาดูรูปสัตว์ และบอกชื่อสัตว์ ต่อไปเป็นอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย โดยให้ออกเสียงหลาย ๆ ครั้งผู้วิจัยออกเสียงเลียนแบบให้ผู้บอกภาษายอมรับ แล้วจึงบันทึกข้อมูล ขณะบันทึกเสียงผู้วิจัยจะบอกรายละเอียดเกี่ยวกับภาษา สถานที่ วัน เวลา และผู้บอกภาษาเพื่อสะดวกในการใช้ข้อมูล วันต่อ ๆ ไปถามข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติ คำสรรพนาม คำเรียกเครือญาติ พืช คำกริยา วลี และประโยค

3.3 การรวบรวมและจัดระบบข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคสนามควรนำข้อมูลมาจัดระบบเพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้ข้อมูล การเพิ่มเติมข้อมูล และเห็นข้อบกพร่องของข้อมูลได้ง่ายขึ้น การจัดระบบข้อมูลอย่างง่าย คือ บันทึกข้อมูลลงในบัตรข้อมูลที่เตรียมไว้ แล้วจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ บัตรข้อมูลเพียงชุดเดียวใช้วิเคราะห์ข้อมูลที่เตรียมไว้ แล้วจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ บัตรข้อมูลสามารถใช้วิเคราะห์ข้อมูลทางภาษาศาสตร์ได้หลายลักษณะ จึงควรจัดทำรหัสหมวดหมู่ให้ชัดเจน

3.4 การวิเคราะห์ตีความข้อมูล

การวิเคราะห์ตีความข้อมูลทางภาษาที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล เช่น เก็บข้อมูลรายการคำแล้วนำมาวิเคราะห์ในตอนกลางคืน บันทึกปัญหาหรือตั้งข้อสังเกตไว้ เช่น เสียงสระประสม การกลมกลืนของเสียงสระในพยางค์หลักและรอง ความสั้นยาวของเสียงสระ ที่มีนัยสำคัญทางภาษาศาสตร์ คือทำให้ความหมายของคำแตกต่างกันการวิเคราะห์ตีความข้อมูลทางภาษาต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจทางภาษาศาสตร์ตลอดจนการสังเกต ตรวจสอบข้อมูลอย่างถี่ถ้วน ผู้วิจัยควรได้รับการฝึกฝนภาษาศาสตร์เชิงปฏิบัติ จึงจะสามารถวิเคราะห์ตีความข้อมูลได้ถูกต้องมากขึ้น

2.2 แนวคิดการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม

สังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalized) ทำให้เกิดความไร้พรมแดนทั้งด้านการค้า ความรู้ การลงทุน การทำงาน เทคโนโลยี การขนส่งและการคมนาคม อันเป็นผลให้เกิดรูปแบบของเศรษฐกิจโลกแบบโลกาภิวัฒน์และยังทำให้กิดผลกระทบต่อภาษาและวัฒนธรรมที่เอกลักษณ์ของแต่ละชาติ ยิ่งโลกเรากลายเป็นโลกาภิวัตน์มากขึ้นเท่าใด เราจะต้องยิ่งตระหนักและควบคุมการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างของเรามากยิ่งขึ้นเท่านั้น โดยยึดติดไว้กับภาษาของเรา รากเง้าและวัฒนธรรมของเราเอง พันธกิจที่องค์การ UNESCO ได้ประกาศในปี ค.ศ.1998 เรื่องการอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 2 ข้อ 7 คือ เพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมในบริบทของสังคมที่มีหลากหลายวัฒนธรรม และสังคมที่หลากหลายวัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ความได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจในสมัยโลกาภิวัฒน์ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการรู้เขารู้เราหรือเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่นและของตนเอง (ดาราวดี สุกมลสันต์. 2550 หน้า 5)

นับตั้งแต่รัฐบาลได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 2 จนถึงปัจจุบันเป็นแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 11 นั้น รัฐบาลได้พยายามดำเนินการตามแผนพัฒนาฉบับต่างๆ ไปได้ในระดับหนึ่ง ชุมชนหลายแห่งสามารถบรรลุตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศได้ แต่ชุมชนบางแห่งได้สามารถพัฒนาตามแผนการพัฒนาประเทศไทยจึงเกิดช่องว่างระหว่างชุมชนต่างๆ ทำให้ชุมชนเหล่านั้นถูกรัฐบาลมองว่าเป็นชุมชนที่ล้าหลังหรือล้าสมัย เมื่อพิจารณาถึงวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนย่อมจะเห็นว่าประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเครื่องใช้ต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกในระดับครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่มีความเหมาะสมมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตในอดีต อย่างไรก็ตามก็ยังมีบางชุมชนที่วิถีชีวิตของประชาชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่ไม่ดีนัก เป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสังคมเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมา

ประเทศไทยนับเป็นประเทศซึ่งประกอบขึ้นเป็นรัฐชาติ จากนิยามหรือแนวคิดรัฐสมัยใหม่ของชาติตะวันตก ภายใต้พื้นฐานของผู้คนภายในชาติที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เราต้องยอมรับว่าทุกวัฒนธรรมร่วมและทุกชาติพันธุ์เหล่านั้นล้วนมีส่วนอย่างมากในการก่อร่างสร้างรัฐไทยให้เป็นประเทศชาติที่มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองเฉกเช่นในปัจจุบันหากแต่ในข้อเท็จจริงผู้คนซึ่งมีวัฒนธรรมร่วมและมีชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากรัฐศูนย์กลางกลับมีส่วนในกระบวนการสร้างรัฐชาติได้เพียงการน้อมรับอำนาจชี้นำของรัฐให้ต้องปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกจัดวางไว้อย่างเบ็ดเสร็จผ่านกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนต่างๆ ทางสังคม ผ่านทางนโยบายของรัฐในแต่ละช่วงเวลา ทั้งนี้เป็นเพียงการปฏิบัติตามที่ปราศจากการมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นการวางแผน เสนอแนะ ชี้นำต่อกฎ กติกาและระเบียบแบบแผนดังกล่าวเสมอมา จนนำไปสู่ปัญหาความเลื่อมล้ำและความขัดแย้งในเวลาต่อมา (อัญชลี รัตนะ. 2556 หน้า 30)

“วัฒนธรรม” มีความหมายแตกต่างไปตามยุคสมัย ในยุคเริ่มแรกจะกล่าวถึง “วัฒนธรรม” ในความหมายที่ตรงกันข้ามกับ “ธรรมชาติ” (Nature) นั่นคือ “วัฒนธรรม” คือสิ่งที่สร้างขึ้นด้วยความปรารถนาของมนุษย์ ขณะที่ “ธรรมชาติ” คือสิ่งที่มีอยู่ในตัวเอง ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 คำว่า “วัฒนธรรม” เปลี่ยนไปเป็น “ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่า” โดยเฉพาะในทวีปยุโรป และในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 “วัฒนธณรม เป็นทั้งวิธีทางและค่านิยมที่เกิดขึ้นในบรรดากลุ่มและชนชั้นของสังคมที่แตกต่างกันบนพื้นฐานของสภาพประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ และความสัมพันธ์ที่พวกเขามีอยู่ และตอบสนองสภาพการณ์ที่เป็นอยู่” ความหมายอีกด้านหนึ่งของวัฒนธรรมได้มุ่งเน้นเรื่องวัฒนธรรมที่เป็นยุคของค่านิยมและลักษณะเฉพาะต่างๆ (Attributes) ของค่านิยมที่นำไปใช้ในกลุ่มต่างๆ ความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลต่อวัฒนธรรมและการที่แต่ละบุคคลแสวงหาค่านิยมเหล่านั้น และลักษณะเฉพาะกลุ่มอื่นๆ ได้ให้ความหมายของ วัฒนธรรม คือ “พฤติกรรมร่วมกัน (Shared Behavior) ที่สำคัญเพราะพฤติกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดระบบ ช่วยให้คนในสังคมกระทำสิ่งต่างๆ ที่หลีกเลี่ยงความสับสน และก่อให้เกิดความร่วมมือจนกระทั่งคนกลุ่มนั้นๆ สามารถกระทำการในสิ่งซึ่งปัจเจกบุคคลไม่สามารถทำได้เพียงคนเดียวสำเร็จ” (McGee. 2003: 23-24)

เพื่อที่จะได้เข้าใจแนวความคิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ลึกซึ้งดีขึ้น อาจจะแยกพิจารณาดังต่อไปนี้ “ความหลากหลาย” และ “วัฒนธรรม” ความหลากหลาย คือ ความแตกต่าง ความมีหลายสิ่งหลายอย่าง หรือความไม่คล้ายคลึงกัน หรือความเป็นพหุลักษณ์ หรือความเป็นพหุนิยม ส่วนคำว่า วัฒนธรรม หมายถึงองค์รวมของวิธีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมาในความหมายพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน และวัฒนธรรมหมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นและยอมรับในหมู่นักวิชาการข้าราชการ และนักปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนมากขึ้นเรื่อยๆ ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เราอาจจะกล่าวได้ว่าแนวทางการวิจัยที่แท้จริงเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้นนั้น การที่จะสร้างพรมแดนแห่งความรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น จะต้องมีแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ จะต้องสามารถนำแนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะทางสังคมวิทยาและมานุษย์วิทยาไปวิเคราะห์ปรากฏการณ์ความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้ จึงจะสามารถพัฒนาและสร้างสังคมแห่งความรู้ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งจะมีประโยชน์ในการประยุกต์ใช้และแก้ปัญหาในด้านการพัฒนาในระดับชาติ ระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกบุคคลได้อย่างแท้จริง

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายของชีวิตวัฒนธรรม หรือความหลากหลายของระบบคิด ระบบภูมิปัญญา และระบบอำนาจของกลุ่มชนในสังคม หรือความหลายหลายของแบบแผนการดำรงชีวิตนั้นเอง ถ้าหากจะแยกแยะตามมิติการมอง เราสามารถเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้หลายมิติของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ มิติทางประชากร มองถึง ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และองค์ประกอบของประชากรในสังคมที่มีความแตกต่างกัน มิติทางโครงสร้างทางสังคมหรือชุมชน จะมีมุมมองของความหลากหลายในด้านสถานภาพ บทบาท ค่านิยม บรรทัดฐาน การวัดช่วงชั้นทางสังคม และสถาบันทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะมีมิติที่เน้นเฉพาะในสถาบันหนึ่ง เช่น ความหลากหลายของการประกอบอาชีพ ความหลากหลายของระบบความเชื่อ เป็นต้น ตลอดจนมิติทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละชุมชน

แผนการพัฒนาประเทศส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นนโยบายเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง ทำให้แผนงานและโครงการต่างๆ ไม่ได้สนองกับความต้องการของประชาชนในวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แม้ว่าในแผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 11 จะเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอแผนงานและโครงการต่างๆ ในลักษณะที่เป็นนโยบายเบื้องล่างสู่เบื้องบนก็ตาม แต่ระบบคิดของผู้บริหารระดับนโยบายยังไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนา จึงทำให้แผนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ค่อยประสบความสำเร็จ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ระหว่างคนรวยและคนจนมีมากขึ้น รวมทั้งการที่ประเทศมีนโยบายระบบเศรษฐกิจเสรี โดยไม่ได้เข้าใจและไม่เห็นความสำคัญของวิถีชีวิตของประชาชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้การพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมถูกละเลย จนประเทศเข้าไปสู่ระบบเศรษฐกิจโลกจนเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแสดงให้เห็นถึงความเป็นลักษณะเฉพาะหรือความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ปัญหาและความต้องการในแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันไป การช่วยเหลือหรือชุมชนต้องการพึ่งพาตนเองย่อมแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน ทั้งหมดอาจจะมีลักษณะทั่วๆ ไปในสถาบันทางสังคมที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่ความมีชีวิตทางวัฒนธรรมในสถาบันต่างๆ ย่อมแตกต่างกันไป เช่น ในแต่ละชุมชนย่อมจะมีสถาบันต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่บริบทเนื้อหาของการคงอยู่ การปรับตัว และการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสถาบันแตกต่างกันไป ซึ่งไม่เหมือนกัน ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความสำคัญอย่างมากในงานพัฒนา ดังจะเห็นว่าผลกระทบของการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาที่ต้องมีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนา หรือเกิดผลกระทบในการพัฒนาประเทศที่ทำให้บางชุมชนไม่ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เหมาะสม ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศ

การวิจัยคือกระบวนการหาองค์ความรู้โดยมีวิธีการวิจัยในแต่ละสาขาที่ยอมรับกัน บางท่านกล่าวถึงการวิจัย คือกระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนได้รับความรู้ต่างๆ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ในความเป็นจริงกระบวนการวิจัยมีขั้นตอนต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่กระบวนการวิจัยความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอีกมิติหนึ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามหลักการสังเกตการณ์ การพิสูจน์ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นมิติของการเข้าถึงบริบทแหล่งความรู้ในสาระที่มีวิธีการต่างๆ หลากหลายตามความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น การวิจัยทางความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผสมผสานหรืออย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การวิจัยลักษณะนี้มักเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีข้อสังเกตว่าไม่ว่าการวิจัยจะเป็นเชิงปริมาณหรือคุณภาพ ต่างก็มีข้อสมมุติต่างๆ จึงต้องพิจารณาคุณสมบัติของข้อมูลว่าข้อมูลใดบ้างที่สามารถทำวิจัยเชิงปริมาณหรือคุณภาพ

การที่ประเทศไทยดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเรื่อยมา และการติดต่อพึ่งพากับระบบโลก ตลอดจนกระแสของโลกาภิวัตน์ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยโดยมีอิทธิพลต่อระดับชาติระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับปัจเจกบุคคลเป็นอย่างมาก จนกล่าวได้ว่า สังคมในทุกระดับจนถึงปัจเจกบุคคลได้รับผลของการพัฒนาของประเทศจนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม อย่างต่อเนื่องเรื่อยมา และเป็นที่ยอมรับว่า ภาวะการปรับตัวหรือพลวัตการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นในทุกระดับตั้งแต่สังคม ชุมชนครัวเรือน และปัจเจกบุคคลตลอดมา ผลของการปรับตัวตามพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของบางชุมชนมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมตรงตามเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศในขณะเดียวกันก็มีบางชุมชนที่พร้อมจะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามเป้าหมายของการพัฒนา และยังมีบางชุมชนที่ยังมีภาวะของความคงที่และยังยืนหยัดของการไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต หรือค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามหลักวิวัฒนาการ เช่น ตัวอย่างของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะพบปัญหาของชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ดัชนีชี้วัดความจำเป็นขั้นพื้นฐานอยู่จำนวนหนึ่ง

นอกจากการเกิดภาวะของพลวัตของการปรับตัวของความหลากหลายทางวัฒนธรรมแล้ว ยังเกิดกระแสของท้องถิ่นนิยมเกิดขึ้น โดยมีความเชื่อว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาไม่ได้คำนึงถึงแก่นแท้หรือรากฐานทางวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนิยมให้มากขึ้น หากการพัฒนามุ่งไปสู่กระแสของโลกาภิวัฒน์แต่เพียงอย่างเดียวก็ย่อมจะทำให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาประเทศประเทศละเลยภูมิปัญญาท้องถิ่นในอดีต มุ่งแต่การพัฒนาทางด้านวัตถุ ขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจย่อมจะเกิดผลกระทบของการพัฒนาประเทศ กลายเป็นปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาการย้ายถิ่น ปัญหาความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหายาเสพติด และปัญหาอื่นๆ

2.3 ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์

ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของมนุษย์ มนุษย์ติดต่อกันได้ เข้าใจกันได้ก็ด้วยอาศัยภาษาเป็นเครื่องช่วยที่ดีที่สุด เป็นสิ่งช่วยยึดให้มนุษย์มีความผูกพันต่อกัน เนื่องจากแต่ละภาษาต่างก็มีระเบียบแบบแผนของตน ซึ่งเป็นที่ตกลงกันในแต่ละชาติแต่ละกลุ่มชน การพูดภาษาเดียวกันจึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความผูกพันต่อกันในฐานะที่เป็นชาติเดียวกันขณะเดียวกัน ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรม ส่วนอื่นๆ ของมนุษย์ด้วย เราจึงสามารถศึกษาวัฒนธรรมตลอดจนเอกลักษณ์ของชนชาติต่างๆ ได้จากศึกษาภาษาของชนชาตินั้นๆ โดยภาษาศาสตร์ มีระบบกฎเกณฑ์ ผู้ใช้ภาษาต้องรักษากฎเกณฑ์ในภาษาไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์ในภาษานั้นไม่ตายตัวเหมือนกฎวิทยาศาสตร์ แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของภาษา เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์ตั้งขึ้น จึงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยตามความเห็นชอบของส่วนรวม ภาษาเป็นศิลปะ มีความงดงามในกระบวนการใช้ภาษา กระบวนการใช้ภาษานั้น มีระดับและลีลา ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายด้าน เช่น บุคคล กาละเทศะ ประเภทของเรื่อง การที่จะอธิบายถึงความหลากหลายทางภาษาต่างๆ จะต้องมีความเข้าใจทฤษฎีทางภาษาศาสตร์

2.3.1 ความรู้พื้นฐานทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์

ภาษาศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วยรายละเอียดของภาษา โดยอาศัยข้อมูลจากคำพูดที่เราใช้พูดกัน ลักษณะเด่นของภาษาศาสตร์คือการพิจารณาข้อมูลที่ได้มาอย่างมีเหตุผล ไม่นำตนเองเข้าไปเกี่ยวพัน แต่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นหลัก ส่วนประกอบที่สำคัญของภาษาคือ วิชาสรวิทยา (Phonetics) และวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistics) ซึ่งทั้งสองรวมกันเรียกว่า สาขาวิชาภาษาศาสตร์ (Linguistic Science)

ภาษาในทัศนะของนักภาษาศาสตร์ ได้ให้ความหมายไว้มากมาย ดังนี้

(1) ภาษา คือระบบการสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ในการออกเสียงและระบบไวยากรณ์ ซึ่งจะไม่มีเหตุผล (Arbitrary) เช่น คำว่า “ต้นไม้” อาจจะออกเสียงแตกต่างกัน เช่น

Kannada : Tara

English : Tree

ไทย : ต้นไม้

ซึ่งเสียงของคำเหล่านี้ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ว่าทำไมจึงเรียกอย่างนี้ ทั้งที่เป็นสิ่งเดียวกันแต่เสียงเรียกแตกต่างกัน

(2) ภาษา เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ โดยธรรมชาติของภาษาสามารถเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่มีข้อกำหนด ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจาก สภาพภูมิประเทศ ความแตกต่างของกลุ่มสังคม เป็นต้น

(3) ภาษา เป็นสิ่งที่สามารถคิดค้นขึ้นมาใหม่ได้ มนุษย์สามารถคิดค้นประโยคใหม่ ๆ ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด แม้แต่เด็กก็สามารถแต่งประโยคใหม่ ๆ ได้ทั้งที่ยังไม่เคยพบในประสบการณ์ของตนเอง

(4) ภาษาเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น ส่วนการสื่อสารของสัตว์เช่น การส่งสัญญานของปลาโลมา การส่งเสียงร้องของลิงเมื่อพบอาหาร หรือการส่งสัญญาณอันตรายหรือการพบแหล่งอาหารของผึ้ง ไม่จัดว่าเป็นภาษา

(5) ภาษามิได้เกิดจากสัญชาตญาณของมนุษย์ แต่เกิดจากการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ภาษาเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ เช่นเด็กไม่ว่าจะไปเกิดในสังคมใด ก็จะเรียนรู้การใช้ภาษาของสังคมนั้น

(6) ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกคนในสังคมนั้นยอมรับและใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารในสังคมของตน และถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน

นักภาษาศาสตร์ได้ให้คำจำกัดความ ภาษา ไว้มากมาย เช่น Edward Spair (Language: 1921) ได้ให้คำจำกัดความว่า “ภาษาคือ เรื่องของมนุษย์เท่านั้นและเป็นสิ่งที่มิได้เกิดจากสัญชาติญาณ ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารความคิด อารมณ์ และความปรารถนา โดยใช้สัญลักษณ์ที่มีระบบและเกิดขึ้นโดยการไต่ตรองเสียก่อน สัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องเกิดจากอวัยวะในการออกเสียง และจะต้องเป็นสิ่งที่ได้ยินได้ด้วย (Language is a purely human and non-instinctive method of communicating idea, emotion and desires by means of a system of voluntarily production symbols.)

John P. Hughee (The Science of Language: 1962) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ภาษาคือระบบสัญลักษณ์ที่ไม่สามารถให้เหตุผลและคาดการณ์ได้ ซึ่งมนุษย์จะใช้สื่อสารความคิดจากคน ๆ นึ่งไปยังผู้อื่น”

Bloch, B. and Trager, G. L. (1942) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “ภาษา คือระบบสัญลักษณ์ซึ่งแทนด้วยเสียงพูด สัญลักษณ์เหล่านี้กำหนดขึ้นอย่างไม่มีกฎเกณฑ์หรือเหตุผลและสังคมของมนุษย์ก็ติดต่อกันด้วยระบบนี้ (A Language is a system of arbitrary vocal symbols by means of which a social group cooperates)

Hall (1969) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “Language is the institution whereby humans communicate and interact with each other by means of habitually used oral-auditory arbitrary symbols.

Noam Chomsky (1957) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “A language is a set (finite or infinite) or sentences, each finite in length and constructed out of a finite set of element.

Wardaugh (1972) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “A language is a system of arbitrary vocal symbols used for human communication.”

Derbyshire (1967) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “Language is undoubtedly a kind of means of communication among human beings. It consists primarily of vocal sounds. It is articulatory, systematic, symbolic and arbitrary.”

Lyons (1970) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “Language are principal systems of communication used by particular groups of human beings within the particular society (linguistic community) of which they are member.”

Encyclopaedia Britannica. (1976) ได้ให้คำจำกัดความของภาษาว่า “Language is system of conventional spoken or written symbols by means of which human beings, as members of a social group and participants in its culture, communicate.”

นักภาษาศาสตร์ ถือว่า ภาษาคือ ภาษาพูดเท่านั้น ส่วนภาษาเขียนถือว่าเป็นผลที่ได้จากภาษาพูด เป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้บันทึกภาษาพูด ภาษาพูดถือว่ามาก่อนภาษาเขียน เพราะภาษาเขียนนั้น ก่อนที่เขียนให้เป็นสัญลักษณ์ได้ต้องมีการคิดเรียบเรียงก่อนจึงจะเขียนได้ บางสังคมจึงมีภาษาเขียนใช้ บางสังคมไม่มี ในสังคมที่ยังไม่เจริญจะไม่มีภาษาเขียนแต่จะใช้ภาษาพูดในการสื่อความหมาย แต่ในสังคมที่เจริญแล้ว ภาษาเขียนได้กลายเป็นอุปกรณ์สำคัญในวัฒนธรรม ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดและภาษาเขียน คือ ภาษาเขียนมีความเป็นมาตรฐาน คำทุกคำสะกดมีความแน่นอน จึงไม่ค่อยไม่การเปลี่ยนแปลง ส่วนภาษาพูดนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในบางครั้งเป็นผลทำให้ภาษาเขียนและภาษาพูดไม่ตรงกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดภาษาวิบัติขึ้น

ภาษาเขียนแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) ภาษาเขียนแทนคำ (Logographic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์ แต่ละตัวแทนคำเป็นคำ ๆ เช่น ภาษาจีน

(2) ภาษาเขียนแทนพยางค์ (Syllabic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์แต่ละตัวแทนพยางค์ 1 พยางค์ เช่น ภาษาญี่ปุ่น

(3) ภาษาเขียนแทนเสียง (Alphabetic) คือ ภาษาที่สัญลักษณ์ 1 ตัว ใช้แทนเสียง 1 เสียง เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส เป็นต้น

วิชาภาษาศาสตร์แบ่งออกเป็น 2 สาขาใหญ่ คือ ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Linguistics) และภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics)

1) ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure Linguistics)

ภาษาศาสตร์บริสุทธิ์แบ่งออกเป็น 2 สาขาย่อย คือ ภาษาศาสตร์วรรณา (Descriptive Linguistics) และภาษาศาสตร์ประวัติศาสตร์และเปรียบเทียบ (Historical Linguistics) รายละเอียดมีดังนี้

1.1) ภาษาศาสตร์วรรณา (Descriptive Linguistics) คือการบรรยายถึงโครงสร้างของภาษาในแต่ละยุค เช่น Old English หรือ Modern English เป็นการศึกษาภาษาใดภาษาหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยการศึกษาในแนวนี้มุ่งศึกษาลักษณะโครงสร้างของภาษาเป็นสำคัญ คือ ศึกษาโครงสร้างทางเสียงหรือระบบเสียง (Phonology) ศึกษาโครงสร้างทางคำหรือระบบคำ (Morphology) และศึกษาระบบกลุ่มคำ (Syntax) ซึ่งการศึกษาทั้งหมดยังแบ่งย่อยได้อีก คือ

1.1.1) สรวิทยา (Phonology) ประกอบด้วย สัทศาสตร์ (Phonetics) เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องสียง (Phone) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น

1.1.1.1) สรีรสัทศาสตร์ (Articulatory Phonetics) เป็นการศึกษาว่าด้วยอวัยวะที่ใช้ในการเปล่งเสียง นินาทสัทศาสตร์ (Acoustic Phonetics) เป็นการศึกษาเรื่องของเสียงโดยอาศัยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์

1.1.1.2) สรศาสตร์ (Phonemics) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหน่วยเสียง (Phoneme) โดยศึกษาเสียงที่ได้ยินว่าเป็นหน่วยเสียงหรือเป็นเสียงย่อยของหน่วยเสียงเดียวกัน

1.1.2) ไวยากรณ์ (Grammar) ประกอบด้วย

1.1.2.1) ระบบคำ (Morphology) เป็นการศึกษาหน่วยคำว่ามีระบบและโครงสร้างเป็นอย่างไร

1.1.2.2) ระบบกลุ่มคำ (Syntax) เป็นการศึกษาโครงสร้างของประโยคว่ามีระบบการเรียงลำดับคำเป็นอย่างไร

1.1.3) วิชาว่าด้วยความหมาย (Semantics) เป็นการศึกษาความหมายของคำและความหมายของประโยค ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้นนักภาษาศาสตร์วรรณนามักพยายามหลีกเลี่ยงในการศึกษาในเรื่องนี้

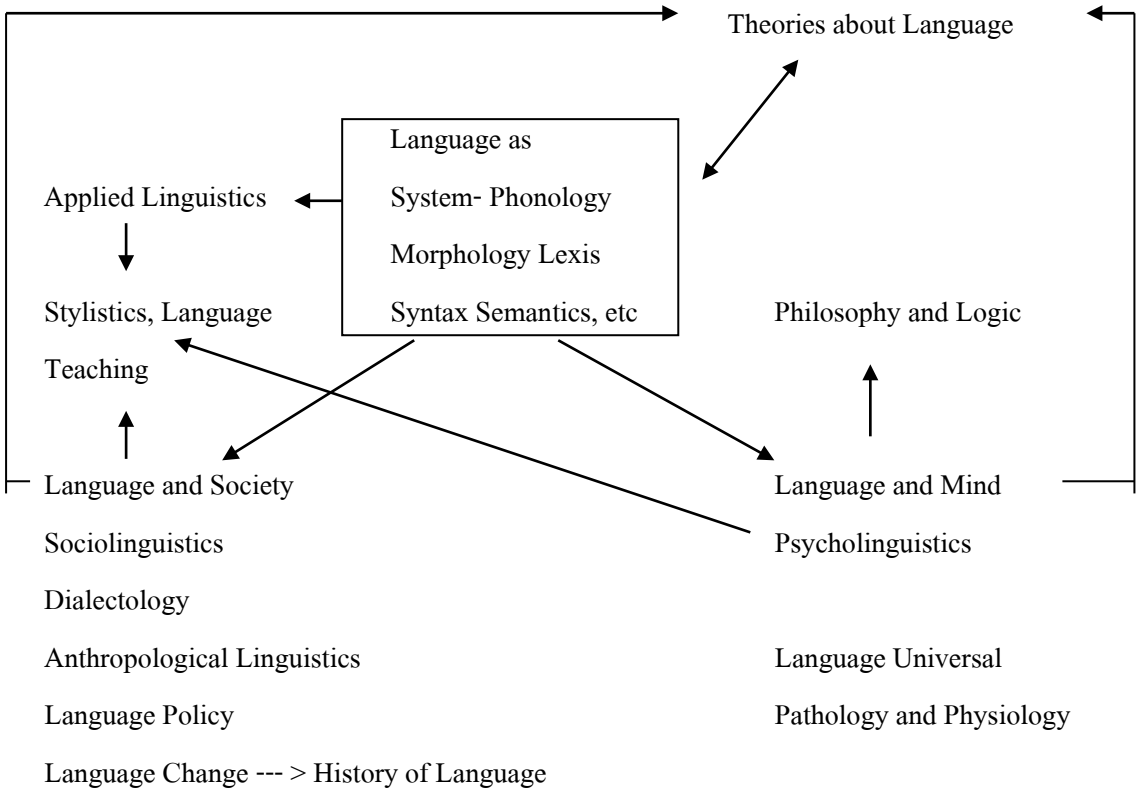

(สำราญ ท้าวเงิน. 2552 หน้า 5)

รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์วิชาภาษาศาสตร์ของสาขาต่าง ๆ

ทฤษฎีหรือแนวคิดของภาษาศาสตร์วรรณนา

การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์วรรณามีหลายแนวคิด หรือหลายทฤษฎี ซึ่งทฤษฎีที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้าง ทฤษฎีปริวรรต ทฤษฎีไวยากรณ์การก ทฤษฎีแทกมินิก และทฤษฎีไวยากรณ์อรรถ-การก

รายละเอียด มีดังนี้

(1) ทฤษฎีโครงสร้าง (Structural Theory) ผู้นำทฤษฎีคือ บลูมฟิลด์ (Leonard Bloomfield) แนวคิดของทฤษฎีนี้คือ ภาษาเป็นวิทยาศาสตร์ การศึกษาภาษาจึงต้องศึกษาให้เหมือนกับวิทยาศาสตร์แขนงอื่น ๆ โดยเน้นการเก็บข้อมูล โดยทฤษฎีนี้ถือว่าภาษาเป็นวัตถุที่สามารถนำมาวิเคราะห์แยกออกเป็นส่วน ๆ ได้ โดยแนวทางการศึกษาภาษาจะมี 3 ระดับ คือ ระดับเสียง ระดับคำและระดับกลุ่มคำ

(2) ทฤษฎีปริวรรต (Transformation Theory) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ชอมสกี้ (Noam Chomsky) แนวคิดทฤษฎีนี้คือ ภาษามี 2 ระดับ คือ ระดับลึกและระดับผิว ภาษาระดับผิวคือภาษาที่ใช้พูดจากัน ส่วนภาษาระดับลึกหมายถึงภาษาที่อยู่ในความคิด อยู่ในใจของผู้พูด

(3) ทฤษฎีไวยากรณ์การก (Case Grammar) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ฟิลล์มอร์ (Charles F. Fillmore) ทฤษฎีนี้แตกแขนงมาจากทฤษฎีปริวรรต จึงถือว่าเป็นไวยากรณ์ปริวรรตอีกแบบหนึ่ง

(4) ทฤษฎีแทกมินิก (Tagmemic Theory) ผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้คือ สถาบันภาษาศาสตร์ฤดูร้อน (Summer Institute of Linguistics) ผู้นำทฤษฎีนี้คือ ไปค์ (Kenneth L. Pike) พิทท์แทน (Richard S. Pittman) และ เอลสัน (Benjamin F. Elson) ทฤษฎีนี้คล้ายคลึงกับทฤษฎีโครงสร้าง

(5) ทฤษฎีไวยากรณ์อรรถ-การก ผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้คือ สตารอสตา (Stanley Starota) แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาย ทฤษฎีนี้ได้พยายามที่จะให้ภาษาแสดงลักษณะธรรมชาติของภาษาออกมาเองให้มากที่สุด

ภาษาศาสตร์ประวัติศาสตร์และเปรียบเทียบ (Historical Linguistics)

ภาษาศาสตร์ประวัติศาสตร์และเปรียบเทียบ (Historical Linguistics) คือ การศึกษาถึงประวัติและวิวัฒนาการของภาษา เป็นการศึกษาภาษาในระยะเวลาที่ต่างกัน โดยศึกษาในแง่วิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของภาษา รวมทั้งสาเหตุและขบวนการเปลี่ยนแปลง โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการทั้งทางด้านเสียง คำและประโยค ซึ่งการศึกษาประเภทนี้มักจะศึกษาจากเอกสาร ถ้าหากการศึกษาภาษาในเวลาที่ต่างกันย้อนไปไกลเกินกวาเอกสารที่บันทึกไว้ ก็ให้ศึกษาโดยอาศัยการเปรียบเทียบ (Comparative Method) ซึ่งเรียกการศึกษาแบบนี้ว่า ภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ (Comparative Linguistics) โดยมักจะศึกษาเปรียบเทียบภาษาในตระกูลเดียวกัน

ภาษาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Linguistics)

การศึกษาภาษาศาสตร์ประยุกต์เป็นการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาเพื่อนำผลงานทางภาษาศาสตร์มาปฏิบัติ โดยเฉพาะด้านการสอน ภาษาศาสตร์ประยุกต์จึงมีมากมายหลายสาขา ดังนี้

(1) ภาษาศาสตร์เชิงมานุษยวิทยา (Anthropological Linguistics) ศึกษาในส่วนที่ภาษาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในสังคม

(2) จิตภาษาศาสตร์หรือภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา (Psycholinguistics) ศึกษาถึงพฤติกรรมทางภาษาของมนุษย์ เช่นการเรียนรู้ภาษามนุษย์นั้นทำอย่างไร

(3) สังคมภาษาศาสตร์หรือภาษาศาสตร์เชิงสังคม (Sociolinguistics) ศึกษาถึงหน้าที่และบทบาทของภาษาในสังคม

(4) คณิตภาษาศาสตร์ (Mathemetical Linguistics) ศึกษาภาษาโดยใช้คณิตศาสตร์เป็นเครื่องช่วย จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ภาษาศาสตร์คอมพิวเตอร์ (Compuration Linguistics) เช่นใช้คอมพิวเตอร์ในการแปลภาษา เป็นต้น

2.3.2 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง

เสียงพูดของมนุษย์เกิดจาก ลม ซึ่งได้จากการหายใจเข้าไปในปอดเพื่อการดำรงชีวิตอยู่แล้วปล่อยส่วนที่เหลือใช้ออกมา เป็นลมหายใจออกผ่านหลอดลมและเส้นเสียงขึ้นมานั้นเอง เมื่อคนเราต้องการจะพูด สมองจะบังคับกล้ามเนื้อระหว่างซี่โครงและแผ่นกะบังลม ให้ดันลมขึ้นมาผ่านเส้นเสียงช้าๆ เป็นช่วงๆ ตามความต้องการในการเปล่งเสียง ลมหายใจออกเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกิดเสียงพูด เพื่อช่วยให้เข้าใจลักษณะของเสียงพูดได้ง่ายขึ้น จะแยกอธิบายอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงและขบวนการออกเสียง ดังนี้

2.3.2.1 อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง

อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง คือ อวัยวะที่มนุษย์ใช้ในการทำเสียงหรือพูดและออกเสียงที่มีอยู่ในภาษาของตน ในทางภาษาศาสตร์จะพิจารณาเฉพาะลักษณะที่เป็นส่วนรวมของเสียงในภาษาหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นเสียงพูดที่สามารถอธิบายได้ด้วยหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ การศึกษาเรื่องเสียงจำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่และการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ ที่ใช้ในการออกเสียง อวัยวะที่สำคัญในการผลิตเสียงพูดมี 4 ส่วน โดยเรียงตามลำดับจากส่วนล่างของร่างกายขึ้นไปด้านบน ได้แก่ ปอดและหลอดลม (Lungs) กล่องเสียงและเส้นเสียง (Vocal Cord) เพดานอ่อน (Velum) ปากและอวัยวะในช่องปาก รายละเอียดมีดังนี้

(1) ปอดและหลอดลม (Lungs)

หน้าที่หลักของปอดคือการหายใจ ปอดมีลักษณะเหมือนฟองน้ำประกอบด้วยถุงลมขนาดเล็ก ๆ เป็นจำนวนมาก ไม่มีกล้ามเนื้อ มีเฉพาะหลอดลมฝอย ปอดตั้งอยู่ภายในช่องอก มีกระดูกซี่โครงหุ้มทั้งส่วนหน้าและส่วนหลัง ตอนล่างเป็นกำบังลม เสียงพยัญชนะและสียงสระในภาษาต่าง ๆ เกือบทั้งหมดเป็นเสียงที่ใช้กระแสลมออกจากปอด มีเพียงบางเสียงในบางภาษาที่ใช้กระแสลมออกจากอวัยวะอื่น ในการออกเสียงปอดทำให้เกิดลมเพื่อใช้ในการออกเสียง โดยลมจะเดินทางจากปอดขึ้นมาทางหลอดลม จากนั้นลมก็จะผ่านเข้ากล่องเสียง ซึ่งอยู่ตอนบนของหลอดลมแล้วเข้าสู่ช่องคอและออกไปเป็นเสียงทางช่องปากหรือช่องจมูก

(2) กล่องเสียงและเส้นเสียง (Vocal Cord)

กล่องเสียงประกอบด้วยกระดูก กระดูกอ่อนและกล้ามเนื้อ กล่องเสียงตั้งอยู่เหนือหลอดลม ด้านล่างของกล่องเสียง ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดของกล่องเสียงคือ เส้นเสียง (Vocal Cords) เส้นเสียงมี 2 เส้น มีลักษณะเป็นแผ่นบาง ๆ คล้ายปีผีเสื้อ เส้นเสียงอยู่ในลักษณะพาดหัวตามแนวนอนวางขวางอยู่ตรงกลางกล่องเสียง ปลายด้านหนึ่งเชื่อมอยู่ติดกับกระดูกอ่อนอาริดินอยด์ (Arytenoid) การทำงานของเส้นเสียงนั้น ไม่สามารถมองเห็นการทำงานจากภายนอกได้ แต่มีวิธีที่จะรู้ว่าเส้นเสียงอยู่บริเวณใดได้ โดยการออกเสียง อา ..... ยาว ๆ แล้วหยุดเสียงทันที ในจังหวะที่หยุดเสียงจะสังเกตได้ว่ามีกล้ามเนื้อเคลื่อนไหวอยู่ในคอ การเคลื่อนไหวนั้นคือการที่เส้นเสียงเคลื่อนตัวมาปิดกันสนิทเพื่อกั้นลมนั้นเอง

(3) เพดานอ่อน (Velum)

เพดานอ่อนสามารถยกตัวขึ้นติดพนังคอจนไม่มีช่องให้ลมผ่านไปทางช่องจมูกหรือจะตกลงมาตามสภาพปกติก็ได้เพื่อให้มีช่องให้ลมผ่านออกมาทางจมูก การยกตัวขึ้นลงของเพดานอ่อนทำให้เกิดเสียง 2 ประเภท คือ เสียงนาสิก (Nasal) คือเสียงที่ลมออกทางปากและทางจมูก เช่นเสียง /m/ และเสียงออกทางปาก (Oral) คือเสียงที่ลมออกทางปากได้อย่างเดียว

(4) ปากและอวัยวะในช่องปาก

การทำงานของอวัยวะในช่องปากจะทำงานเป็นคู่เรียกว่า “ฐาน” กับ “กรณ์” ซึ่งรวมกันเรียกว่า “ฐานกรณ์” ฐานเป็นอวัยวะทีเคลื่อนไหวไม่ได้ ส่วนกรณ์ เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้ ฐานกรณ์ที่เกิดเสียงต่าง ๆ ในช่องปากได้ เพราะลมไปกระทบกับฐานกรณ์ และฐานกรณ์ดัดแปลงให้เกิดเสียงต่าง ๆ อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงทั้งเป็น 2 ประเภท คือ ฐานกับกรณ์ มีดังนี้

- ฐาน (Passive Articulators) ได้แก่ อวัยวะที่ไม่เคลื่อนที่ในขณะที่ออกเสียงโดยจะอยู่ทางบนของช่องปาก ได้แก่ ริมฝีปากบน ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง เพดานอ่อน และลิ้นไก่ เป็นต้น

- กรณ์ (Active Articulators) ได้แก่ อวัยวะที่ขณะออกเสียงจะเคลื่อนไหวไปประชิดกับฐาน โดยจะอยู่ทางด้านล่างของช่องปาก ได้แก่ ริมฝีปากล่าง ฟันล่าง ปลายลิ้น ลิ้นส่วนปลาย ลิ้นส่วนหน้า และลิ้นส่วนหลัง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีฐานที่เกิดของเสียงบางเสียงที่ไม่สามารถจัดเป็นฐานหรือกรณ์ได้ เพราะในขณะออกเสียงจะเคลื่อนที่ด้วยกันทั้งคู่ ได้แก่ ฐานริมฝีปาก และฐานเส้นเสียง

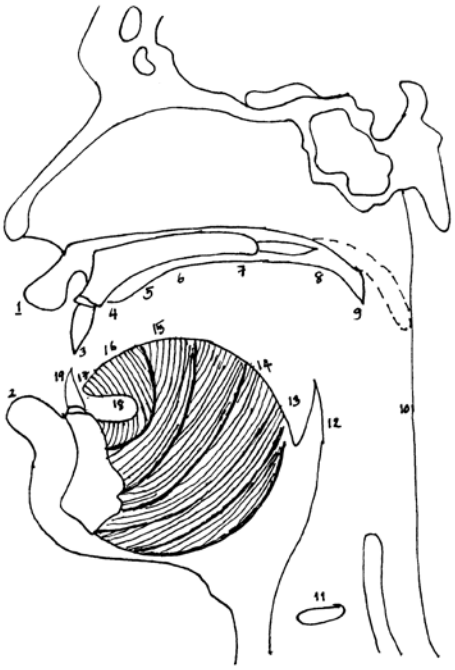

1. ริมฝีปากบน (Upper Lip)
2. ริมฝีปากล่าง (Lower Lip)
3. ฟันบน (Upper Teeth)
4. ปุ่มเหงือก (Alveolar)
5. หลังปุ่มเหงือก (Post-alveolar)
6. เพดานแข็งส่วนหน้า (Pre-palatal)
7. เพดานแข็ง (Hard Palate)
8. เพดานอ่อน (Soft Palate)
9. ลิ้นไก่ (Uvular)
10. ผนังคอหรือกรวยคอ (Pharyngeal Wall)
11. กล่องเสียง (Vocal Cord)
12. แผ่นเนื้อปากหลอดลม (Epiglottis)
13. โคนลิ้น (Tongue Root)
14. ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue)
15. ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue)
16. ลิ้นส่วนปลาย (Blade of the Tongue)
17. ปลายลิ้น (Apex or tip of the Tongue)
18. ใต้ลิ้น (Underside of Tongue)
19. ฟันล่าง (Lower Teeth)

รูปที่ 2.2 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

อวัยวะในช่องปากมีหลายส่วนดังนี้

1) ริมฝีปาก (Lips) เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้มาก และทำให้เสียงแตกต่างกันได้มาก มี 2 ส่วนคือ ริมฝีปากบน และริมฝีปากล่าง ซึ่งริมฝีปากเป็นอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียง เช่น เสียง /p / /p h /

2) ฟัน (Teeth) ฟันเป็นอวัยวะที่ทำให้เกิดเสียงหลายอย่าง เมื่อฟันบนกดลงบนริมฝีปากล่าง ลมที่ผ่านออกมาโดยแรงจะลอดช่องที่พอจะผ่านได้ออกมาทำให้เกิดเป็นเสียงเสียดแทรกที่ฟันหรือระหว่างฟัน เช่น เสียง /f /

3) ปุ่มเหงือก (Alveolar) ปุ่มเหงือกยังแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือหลังปุ่มเหงือก (Post-alveolar) และส่วนที่เป็นปุ่มเหงือก (Alveolar) ปุ่มเหงือกเป็นส่วนที่นูนออกมาหลังฟันบน ถ้าใช้ลิ้นแตะดูจะรู้สึกว่าเป็นคลื่น ปุ่มเหงือกเป็นอวัยวะที่ให้เกิดเสียง เช่น เสียง /t /, /d /, /n /

4) เพดานแข็ง (Hard Palate) เพดานแข็งหมายถึงส่วนเพดานที่โค้งเป็นกระดูกแข็งอยู่ต่อจากปุ่มเหงือกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เพดานแข็งส่วนหน้า (Pre-palatal) และส่วนที่เป็นเพดานแข็งหรือเพดานแข็งส่วนหลัง (Palate) เสียงที่เกิดที่เพดานแข็งเช่น เสียง /c /, /c h /

5) เพดานอ่อน (Velum) คือส่วนของเพดานที่อยู่ต่อจากเพดานแข็ง มีลักษณะเป็นกระดูกอ่อนขยับขึ้นลงได้ เวลาหายใจเพดานอ่อนและลิ้นไก่จะลดระดับลงมาเปิดช่องให้ลมออมาทางช่องจมูก เสียงที่เกิดที่เพดานอ่อนเช่นเสียง /k /

6) ลิ้นไก่ (Uvular) เป็นก้อนเนื้อเล็ก ๆ ปลายแหลมอยู่ที่ปลายเพดานอ่อน ตรงกลางสั่นรัวได้

7) ลิ้น (Tongue) เป็นอวัยวะที่เคลื่อนไหวได้หลายทิศทาง แบ่งออกเป็น 6 ส่วนคือ

- ปลายลิ้น (Tip of the Tongue) ได้แก่บริเวณปลายสุดของลิ้น เป็นส่วนที่สามารถเคลื่อนขึ้นไปแตะอวัยวะส่วน ๆ อื่น ๆ ภายในปากส่วนบนได้ เช่น ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง
- ลิ้นส่วนปลายหรือส่วนต่อจากลิ้นหรือสันลิ้น (Blade of the Tongue) ได้แก่บริเวณที่อยู่ถัดปลายลิ้นเข้าไป ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้กับปุ่มเหงือกแต่ไม่แตะปุ่มเหงือก
- ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue) คือลิ้นบริเวณที่อยู่ถัดสันลิ้นเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับเพดานแข็งเมื่อวางลิ้นราบ
- ลิ้นส่วนกลาง (Center of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่ต่อจากลิ้นส่วนหน้า ตำแหน่งของลิ้นส่วนกลางจะอยู่ใต้เพดานแข็ง
- ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่อยู่ถัดส่วนกลางเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ใต้เพดานอ่อน เมื่อวางลิ้นราบ
- โคนลิ้น (Root of the Tongue) คือลิ้นส่วนที่อยู่ต่อจากลิ้นส่วนหลัง เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้าม กับผนังคอ

8) แผ่นเนื้อปากหลอดลม (Epiglottis) เป็นก้อนเนื้อเล็ก ๆ คล้ายลิ้นไก่อยู่ต่อจากโคนลิ้นลงไปในคอ มีหน้าที่ปิดช่องลมเมื่อรับประทานอาหารและเปิดช่องลมเมื่อพูด

9) กรวยคอ (Pharynx) คือส่วนที่เป็นโพรงคอที่อยู่ถัดช่องปากลงไปถึงเส้นเสียง

10) เส้นเสียง (Vocal Cords) คืออวัยวะสำคัญที่ทำให้เกิดเสียงพูด วางขวางอยู่ตรงกล่องเสียง ระหว่างเส้นเสียงจะมีช่องว่างเป็นทางให้ลมผ่านเข้าไปถึงปอดและออกจากปอด เรียกว่าช่องว่างระหว่างเส้นเสียง (Glottis) เส้นเสียงทั้งสองสามารถดึงออกให้ห่างกันหรือชิดกันได้

2.3.2.2 ฐานกรณ์การเกิดเสียง

ฐานกรณ์การเกิดเสียง (Place of Articulation) คือตำแหน่งหรือที่เกิดของเสียง ซึ่งก็คืออวัยวะที่ทำหน้าที่ดัดแปลงให้เกิดเสียงต่าง ๆ โดยอวัยวะเหล่านี้จะทำงานเป็นคู่ ๆ ในการออกเสียง โดยการที่อวัยวะส่วนที่เคลื่อนไหวได้เคลื่อนเข้าไปชิดหรือเข้าไปใกล้อวัยวะที่ไม่เคลื่อนไหวเป็นผลให้อากาศที่ผ่านจากปอดสู่หลอดลม ผ่านกล่องเสียงเข้าสู่ช่องปากนั้นถูกสะกัดกั้นไว้ ซึ่งก่อให้เกิดเสียงพยัญชนะต่าง ๆ ทางสัทศาสตร์มีศัพท์ใช้เรียกฐานกรณ์ของเสียงโดยเฉพาะ ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้พร้อมตัวอย่างเสียงพยัญชนะ ดังนี้

(1) Bilabial (ริมฝีปากทั้งคู่) ได้แก่เสียงที่เกิดจากริมฝีปากทั้งสอง เป็นเสียงที่เกิดจากการใช้ริมฝีปากล่างเคลื่อนไปหาริมฝีปากบน เช่น เสียง /p /, /b /, /m /, /w/ ในคำว่า **p**an, **b**an, **m**y, **w**ing ส่วนการออกเสียงพยัญชนะ /w/ ริมฝีปากจะห่อกลม

(2) Labio-dental (ริมฝีปากล่างกับฟันบน) ได้แก่เสียงที่ใช้ริมฝีปากและฟัน เป็นเสียงที่เกิดจากการยกริมฝีปากล่างไปหาฟันบนตอนหน้า โดยริมฝีปากล่างจะเคลื่อนขึ้นไปสัมผัสขอบฟันบน เช่น เสียง /f / และ /v / ในคำว่า **f**un, **v**an

(3) Dental หรือ Interdental (ปลายลิ้นกับฟันบน) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นแตะฟันบน โดยปลายลิ้นจะแตะขอบฟันบนทำให้เกิดเป็นช่องแคบ ๆ (Narrow Approximation) เช่น เสียง /ð/ และ /θ/ ในคำว่า **th**ank, **th**em

(4) Alveolar (ปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้น หรือส่วนถัดปลายลิ้นกับปุ่มเหงือกหรือบริเวณใกล้กับปุ่มเหงือก เช่น เสียง /t /, /d /, /s/, /z /, /n /, /l / ในคำว่า **t**en, **d**ay, **s**ay, **z**oo, **n**ame, **l**ip

(5) Post Alveolar หรือ Apico- Alveolar (หลังปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นกับปุ่มเหงือกที่ต่อกับเพดานแข็ง เช่นเสียง /r / ในภาษาอังกฤษสำเนียงอังกฤษ (British English) ในคำว่า **r**ice แต่ถ้าเป็นภาษาอังกฤษสำเนียงอเมริกัน (American English) ใช้ Apico-Palatal เป็นฐานกรณ์ในการออกเสียง

(6) Retroflex (ส่วนหน้าเพดานแข็ง) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ปลายลิ้นกับส่วนปลายสุดของปุ่มเหงือกที่ต่อกับเพดานแข็ง เช่น เสียง /r / ในภาษาอังกฤษสำเนียงอเมริกัน (American English)

(7) Palato – Alveolar (เพดานแข็งกับปุ่มเหงือก) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ส่วนถัดจากปลายลิ้น หรือใบลิ้นกับส่วนปลายสุดของปุ่มเหงือกที่ต่อกับเพดานแข็ง เช่น เสียง /□/ /□/ /□/ และ /□/ ในคำว่า **sh**ore, mea**s**ure, **ch**air, **j**oke

(8) Palatal (เพดานแข็ง) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ลิ้นส่วนหน้ากับเพดานแข็ง โดยลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นสู่เพดานแข็ง เช่นเสียง /□/ ในคำว่า **y**es, **y**ou

(9) Velar (เพดานอ่อน) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้โคนลิ้นกับเพดานอ่อน โดยลิ้นส่วนหลังจะยกขึ้นไปสัมผัสเพดานอ่อน เช่นเสียง /□/ /□/ /□/ ในคำว่า **k**ey, **g**ame, si**ng**

(10) Uvular (ลิ้นไก่) ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ลิ้นส่วนหลังกับลิ้นไก่ เช่น เสียงของคำว่า ‘rouge’ ในภาษาฝรั่งเศส

(11) Glottal (เส้นเสียง) ได้แก่ การเคลื่อนเข้าหากันของเส้นเสียงทั้งสอง ทำให้ลมแทรกผ่านออกมาได้บ้าง แต่เส้นเสียงไม่สั่นสะบัด เช่นเสียง /□/ ในคำว่า **h**ave, **h**ay

อวัยวะที่สำคัญและมีบทบาทมากที่สุดในช่องปากคือ ลิ้น ริมฝีปาก ลิ้นไก่และเพดานอ่อน ดังนี้

(1) ลิ้น (Tongue) ลิ้นสามารถเคลื่อนไหวได้หลายทาง ทั้งยกขึ้น ลดลง ยื่นไปข้างหน้า ดึงกลับเข้าไปด้านหลัง และปลายลิ้นก็สามารยกขึ้นไปยังฟันบนหรือปุ่มเหงือกหรืออาจงอกลับไปทางด้านในหรือด้านล่าง ลิ้นแบ่งออกเป็น

1) ปลายลิ้น (Tip of the Tongue) ได้แก่บริเวณปลายสุดของลิ้น จะสามารถกำหนดรู้ได้ด้วยการสูดอากาศเข้าเมื่อรู้สึกเผ็ด ส่วนที่รู้สึกสัมผัสกับความเย็นของลมที่สูดเข้าไปนั้น คือ ปลายลิ้น เป็นส่วนที่สามารถเคลื่อนขึ้นไปแตะอวัยวะส่วน ๆ อื่น ๆ ภายในปากได้ เช่น ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานเข็ง เช่นในการออกเสียง /□/ ในคำว่า **l**eg ปลายลิ้นจะแตะปุ่มเหงือก

2) ลิ้นส่วนปลายหรือส่วนต่อจากลิ้นหรือสันลิ้น (Blade of the Tongue) ได้แก่ บริเวณที่อยู่ถัดปลายลิ้นเข้าไป กำหนดรู้ได้ด้วยการหุบปากให้สนิท ส่วนที่สัมผัสกับหลับฟันบนนั้น คือ เป็นส่วนของปลายลิ้น ลิ้นส่วนปลายเป็นส่วนที่เคลื่อนไหวได้มากที่สุด เช่นการออกเสียง /□/ ในคำว่า sit ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้กับปุ่มเหงือกแต่ไม่แตะปุ่มเหงือก

3) ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue) ได้แก่ บริเวณที่อยู่ถัดสันลิ้นเข้าไป เป็นส่วนที่เมื่อเราหุบปากในการปกติ เช่นการออกเสียง /□/ ในคำว่า **y**ell ลิ้นส่วนปลายจะยกขึ้นไปใกล้เพดานแข็ง

4) ลิ้นส่วนกลาง (Center of the Tongue) เป็นส่วนที่ต่อจากลิ้นส่วนหน้า ตำแหน่งของลิ้นส่วนกลางจะอยู่ใต้เพดานแข็ง เช่นในการออกเสียงสระกลาง /ʌ/ ในคำว่า **h**ut ลิ้นส่วนกลางจะยกขึ้นไปใกล้เพดานแข็ง

5) ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue) ได้แก่ ส่วนที่อยู่ถัดส่วนกลางเข้าไป เป็นส่วนที่อยู่ใต้เพดานอ่อน เช่นในการออกเสียง /ɔ/ ในคำว่า **c**aught ลิ้นส่วนหลังจะยกขึ้นไปอยู่ในระดับกลาง

6) โคนลิ้น (Root of the Tongue) ได้แก่ ส่วนที่อยู่ต่อจากลิ้นส่วนหลังลงไป เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับผนังคอ

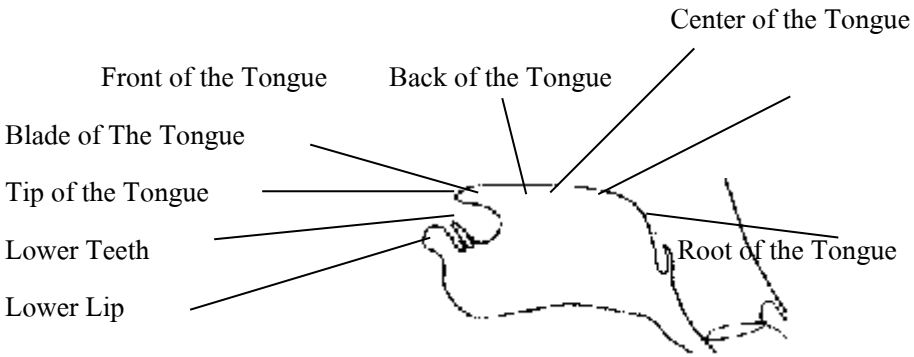

รูปที่ 2.3 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

(2) ริมฝีปาก ริมฝีปากเป็นอวัยวะสำคัญเพราะมีหน้าที่ดัดแปลงลมให้เป็นเสียงทุกเสียง และเปลี่ยนขนาดและรูปร่างได้มากกว่าช่องอื่น ๆ คืออาจปิดสนิท เปิดเล็กน้อย เปิดกว้าง ห่อเป็นรูปกลมหรือเป็นรูปรี หรืออยู่ในลักษณะปกติ ดังภาพ

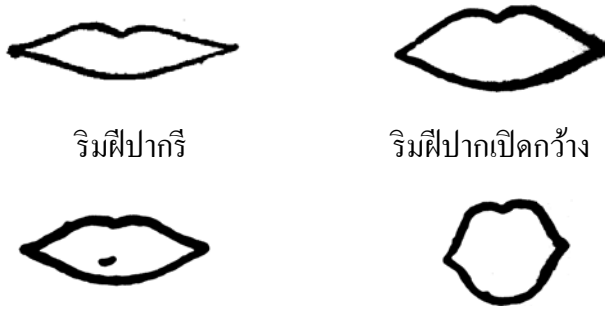

ริมฝีปากรี ริมฝีปากเปิดกว้าง

ริมฝีปากปกติ ริมฝีปากห่อกลม

รูปที่ 2.4 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

(3) ลิ้นไก่และเพดานอ่อน ลิ้นไก่และเพดานอ่อนสามารถยกขึ้นไปยังผนังคอเพื่อไม่ให้ลมออกไปทางช่องจมูก หรืออาจละลงปล่อยให้ลมออกทางช่องจมูกทำให้เกิดเสียงนาสิก ดังภาพ

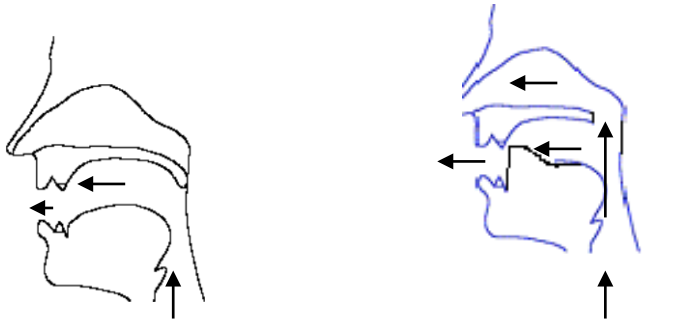

ลมออกเฉพาะทางช่องปาก ลมออกทางช่องปากและช่องจมูก

รูปที่ 2.5 อวัยวะในช่องปากที่ใช้ในการออกเสียง

2.3.2.3 ขบวนการออกเสียง

ลมที่ออกจากปอด โดยผ่านทางหลอดลม และเข้าสู่กล่องเสียงแล้วผ่านช่องระหว่างเส้นเสียง ทำให้เกิดเสียงต่าง ๆ ขึ้น มีหลายลักษณะดังนี้

(1) ถ้าเส้นเสียงอยู่ห่างกัน ลมสามารถผ่านเข้าช่องคอได้อย่างอิสระทำให้เกิดเสียงอโฆษะหรือเสียงไม่ก้อง (Voiceless Sounds) เช่นเสียง /□/□/□/ และ /□

(2) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันแต่ไม่สนิทกัน ลมที่จะผ่านเข้าช่องคอเกิดการเสียดสี ทำให้เส้นเสียงสั่นสะบัด ทำให้เกิดเป็นเสียงโฆษะหรือเสียงก้อง (Voiced Sounds) เช่นเสียง /□/□/□/ และ /□

(3) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันและกระดูกอ่อนอาริตินอยด์แยกตัวออกจากกัน ลมจะผ่านออกมาทางช่องระหว่างกระดูกอาริตินอยด์และผ่านออกมาระหว่างเส้นเสียงบ้างจะเกิดเป็นเสียงกระซิบ (Whisper)

(4) ถ้าเส้นเสียงอยู่ห่างจากกันเล็กน้อย เมื่อลมผ่านช่องระหว่างเส้นเสียง เส้นเสียงจะสั่นแต่จะสั่นต่างจากเสียงก้อง คือเสียงที่เกิดจากการทำงานของเส้นเสียงในลักษณะนี้ทำให้เกิดเป็นเสียงก้องมีลม (Breathy Sounds)

(5) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันและกระดูกอ่อนอาริตินอยด์อยู่ติดกันสนิท ทำให้ส่วนของเส้นเสียงที่อยู่ห่างจากกระดูกอ่อนกระดูกอ่อนอริตินอยด์สั่น ทำให้เกิดเป็นเสียงลงคอ (Creaky Sound หรือ Creaky Voiced)

(6) ถ้าเส้นเสียงอยู่ชิดกันสนิทและกระดูกอ่อนอริตินอยด์อยู่ติดกัน ลมจากปอดจะถูกปิดกั้นอยู่ใต้เส้นเสียง เมื่อเส้นเสียงแยกตัวจากกันอย่างรวดเร็วลมก็จะพุ่งขึ้นมาเกิดเป็นเสียงกักที่เส้นเสียง (Glottal Stop) ได้แก่เสียง /□

เมื่อเสียงที่ผ่านเส้นเสียงแล้วก็จะเข้าสู่ช่องคอ จากนั้นเพดานอ่อนและลิ้นไก่จะทำหน้าที่ในการบังคับทางเดินของลม นั่นคือ

(1) ถ้าเพดานอ่อนและลิ้นไก่เคลื่อนที่ไปติดกับผนังคอ ลมจะออกมาทางช่องปาก ทำให้เกิดเสียงทางช่องปาก

(2) ถ้าเพดานอ่อนและลิ้นไก่อยู่ในลักษณะตามธรรมชาติ ลมจะสามารถผ่านขึ้นไปยังช่องจมูกได้ ทำเกิดเสียง 2 ชนิด คือ

1) ถ้ามีการปิดกักลม ณ ที่ใดที่หนึ่งในช่องปากและลมผ่านออกได้เฉพาะทางช่องจมูก เสียงที่เกิดขึ้นเป็นเสียงนาสิก (Nagal Sounds) เช่น เสียง /□/ และ /□

2) ถ้าไม่มีการปิดกักลมในช่องปากและลมผ่านออกได้ทั้งทางปากและทางจมูกจะเป็นเสียงขึ้นจมูก (Nasalized Sounds) ซึ่งจะเกิดขึ้นกับเสียงสระที่ชิดกับเสียงนาสิกและในบางภาษาจะมีสระทั้งที่เป็นเสียงสระขึ้นจมูกและเสียงสระที่ออกทางช่องปาก

2.3.3 เสียงและระบบเสียง

2.3.3.1 ลักษณะของเสียง

เสียงที่มนุษย์ใช้เปล่งออกมาเพื่อสื่อความหมาย ในแต่ละภาษาจะมีลักษณะสำคัญที่คล้ายกัน ๆ มากบ้างน้อยบ้างในแต่ละภาษาคือ เสียงก้องและเสียงไม่ก้อง (Voiced and Voiceless Sounds) เสียงมีลมและเสียงไม่มีลม (Aspirated and Unaspirated Sounds) ระดับเสียงสูงต่ำ (Pitch) การลงน้ำหนักของเสียง (Stress) และช่วงต่อของเสียง (Juncture) มีรายละเอียดดังนี้

(1) เสียงก้องและเสียงไม่ก้อง (Voiced and Voiceless Sounds)

เสียงก้อง (Voiced Sounds) คือ เสียงที่เกิดขึ้นเมื่อเส้นเสียงอยู่ชิดกัน ทำให้ลมที่ดันออกจากปอดในขณะที่เส้นเสียงปิดหรืออยู่ชิดกัน ทำให้เส้นเสียงสั่นสะบัด ได้แก่เสียง /□/□/□/□/□/□ และ /□ เป็นต้น

เสียงไม่ก้อง (Voiceless Sounds) คือเสียงที่เกิดขึ้นในขณะที่เส้นเสียงอยู่ห่างกัน ทำให้ลมที่ดันออกจากปอดผ่านเข้าสู่ช่องคอได้อย่างอิสระ เช่นเสียง /□/□/□/□ และ /□ เป็นต้น

(2) เสียงมีลมและเสียงไม่มีลม (Aspirated and Unaspirated Sounds)

เสียงมีลม (Aspirated Sounds) คือเสียงที่เวลาออกเสียงมีกลุ่มลมตามออกมา จนสังเกตได้ เช่น เสียง /□/□ และ /□ เป็นต้น

เสียงไม่มีลม (Unaspirated Sounds) คือเสียงที่เวลาออกเสียงมีกลุ่มลมตามออกมาเพียงเล็กน้อย สามารถสังเกตได้โดยการใช้หลังมืออังที่ปากในขณะออกเสียง จะมีกลุ่มลมกระทบมือจนสังเกตได้ เช่นเสียง /□/ /□/ /□/ และ /□/ เป็นต้น

(3) ระดับเสียงสูงต่ำ (Pitch) คือเสียงจะมีระดับสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับความถี่ของเสียง ถ้าเสียงความถี่ต่ำเสียงก็ต่ำ ถ้าความถี่เสียงสูง เสียงก็สูง

ความถี่ของเสียงคือ อัตราการสั่นสะเทือนของเครื่องกำเนิดของเสียง ในทางกลศาสตร์วัดความถี่ของเสียงเป็น Hertz (Hz) หรือรอบต่อวินาที โดยการเปรียบเทียบกับการสั่นสะเทือนของวัตถุซึ่งเคลื่อนจากจุดหรือระดับหนึ่งออกไปแล้วกลับมายังจุดหรือระดับเดิม เรียกว่า 1 Hz หรือ 1 รอบต่อวินาที

(4) การลงน้ำหนักของเสียง (Stress) คือ การออกเสียงพยางค์ใดพยางค์หนึ่งโดยการเน้นมากหรือน้อยกว่าพยางค์อื่น การลงน้ำหนักพยางค์จึงขึ้นอยู่กับกำลังแรงที่ใช้ในการเปล่งเสียงของพยางค์แต่ละพยางค์ ถ้าต้องการลงน้ำหนักที่พยางค์ใด ก็ต้องเพิ่มลมที่เปล่งเสียงที่พยางค์นั้นให้มากขึ้น

(5) ช่วงต่อของเสียง (Juncture) คือ การเรียงเสียงในการการพูดมีช่วงต่อกัน บางเสียงที่อยู่ชิดกันบางเสียงอยู่ห่างกันและถ้าอยู่ห่างกันมากก็สามารถหยุดระหว่างเสียงนั้น ๆ ได้ แต่ถ้าอยู่ชิดกันไม่อาจหยุดได้เสียงที่รวมกันเป็นพยางค์หนึ่ง ๆ จะเชื่อมกันสนิทจนเกือบจะไม่เห็นช่วงต่อ เรียกว่า Close Juncture แต่ถ้าเสียงที่ปรากฏอยู่คนละพยางค์หรือคนละคำจะมีช่วงต่อห่างกันจนกสังเกตได้อย่างชัดเจน เรียกว่า Open Juncture

ตัวอย่างประโยคในภาษาไทย “คุณพ่อผมดื่มน้ำแล้ว” ทำให้ความหมายในประโยคแตกต่าง ดังนี้

- ความหมายที่ 1 คุณพ่อผมดื่มน้ำแล้ว
- ความหมายที่ 2 คุณพ่อ ผมดื่มน้ำแล้ว
- ความหมายที่ 3 คุณพ่อผม ดื่มน้ำแล้ว

ตัวอย่างประโยคในภาษาอังกฤษ เช่น

- keep sticking --- > keeps ticking
- its praise --- > it sprays
- its wings --- > it swings

2.3.3.2 เสียงและระบบเสียง

เสียงในแต่ละภาษาสามารถแบ่งคร่าว ๆ ได้เป็น 3 ประเภท คือ

(1) เสียงพยัญชนะ มีในทุกภาษา

(2) เสียงสระ มีในทุกภาษา

(3) เสียงวรรณยุกต์ มีในบางภาษา เช่น ภาษาไทย

ในที่นี่ขออธิบายเฉพาะเสียงพยัญชนะและเสียงสระ เนื่องจากเป็นเสียงที่มีในทุกภาษา โดยจะอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของเสียง ฐานที่เกิดของเสียง และลักษณะการออกเสียง ดังนี้

2.3.3.3 เสียงพยัญชนะ

การศึกษาเรื่องเสียงพยัญชนะจะต้องศึกษา 3 อย่าง ดังต่อไปนี้คือ

(1) การทำงานของเส้นเสียง คือ ศึกษาลักษณะการทำงานของเส้นเสียงที่เกี่ยวข้องกับเสียงพยัญชนะว่าทำให้เกิดเสียงก้องหรือไม่ก้อง

(2) ฐานที่เกิดของเสียง การศึกษาฐานที่เกิดของเสียงพยัญชนะ ได้แก่ การศึกษาฐานที่เกิดของเสียง คือ

1) ฐานริมฝีปาก (Bilabial)
2) ฐานริมฝีปาก-ฟัน (Labio-Dental)
3) ฐานฟัน (Dental)
4) ฐานฟัน-ปุ่มเหงือก (Denti-Alveolar)
5) ฐานปุ่มเหงือก (Alveolar)
6) ฐานเพดานแข็งด้านหน้า-ปลายลิ้น (Retroflex)
7) ฐานเพดานแข็ง (Palatal)
8) เพดานอ่อน (Velar)
9) ลิ้นไก่ (Uvular)
10) เส้นเสียง (Glottal)

(3) ลักษณะการออกเสียง โดยศึกษาลักษณะการออกเสียงดังนี้ คือ

1) เสียงระเบิดหรือเสียงหยุด (Plosive หรือ Stop)
2) เสียงเสียดแทรก (Fricative)
3) เสียงกึ่งเสียดแทรก (Affricates)
4) เสียงนาสิก (Nasal)
5) เสียงข้างลิ้น (Lateral)
6) เสียงรัว (Roll หรือ Trill)
7) เสียงกระทบ (Tap)
8) เสียงกึ่งสระหรือเสียงเปิด (Semi-Vowels หรือ Glides หรือ Approximant)

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ศึกษาการทำงานของเส้นเสียง ในการทำงานของเส้นเสียง มี 2 ลักษณะ คือ

1.1) ถ้าเส้นเสียงเปิดลมจากปอดผ่านขึ้นไปอย่างสะดวก เส้นเสียงจึงไม่สั่น จึงทำให้เกิดเสียงที่เรียกว่า เสียงอโฆษะหรือเสียงไม่ก้อง (Voiceless) เช่นการออกเสียง /p /, /□/□ และ /□/ เป็นต้น วิธีการสังเกต คือให้ใช้มือสัมผัสที่คอ เมื่อออกเสียงพยัญชนะเหล่านั้น ซึ่งจะพบว่าคอไม่สั่น เพราะขณะออกเสียงเส้นเสียงเปิด

1.2) ถ้าเส้นเสียงปิด ลมจากปอดผ่านขึ้นไปได้ไม่สะดวก เส้นเสียงที่ปิดมาชิดกันจึงทำให้เกิด การสั่นสะบัด หรือ เปิด ๆ ปิด ๆ จึงทำให้เกิดเสียงที่เรียกว่า เสียงโฆษะหรือเสียงก้อง (Voiced) เช่นการออกเสียง /□/,/□/,/□/ และ /□/ เป็นต้น วิธีการสังเกต คือให้ใช้มือสัมผัสที่คอ เมื่อออกเสียงพยัญชนะเหล่านั้น ซึ่งจะพบว่าคอจะสั่น เพราะขณะออกเสียงเส้นเสียงปิด

2) ฐานที่เกิดของเสียง ศึกษาฐานที่เกิดของเสียงพยัญชนะ ได้แก่ ศึกษาฐานที่เกิดของเสียง ทั้ง 10 ฐาน คือ

2.1) ฐานริมฝีปาก (Bilabial) การออกเสียงจะใช้ริมฝีปากบนและริมฝีปากบ่าง เช่นเสียง /□/,/□/,/□/,/□/ และ /□/ เป็นต้น

รูปที่ 2.6 ฐานริมฝีปาก

2.2) ฐานริมฝีปาก–ฟัน (Labio-dental) ฐานคือฟันบน กรณ์คือริมฝีปากล่าง เช่นเสียง /□/ และ /□/ เป็นต้น

รูปที่ 2.7 ฐานริมฝีปาก – ฟัน

2.3) ฐานฟัน (Dental) ฐานคือ ฟันบน กรณ์คือปลายลิ้น เสียงทีเกิดจากฐานกรณ์นี้เรียกว่า เสียงระหว่างฟัน (Interdental Sounds) เช่นเสียง /□/ และ /□/ เป็นต้น

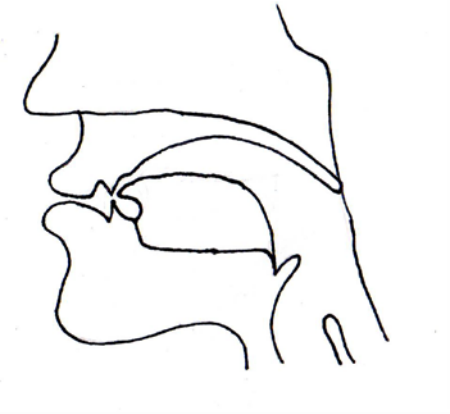

รูปที่ 2.8 ฐานฟัน

2.4) ฐานฟัน - ปุ่มเหงือก (Denti-Alveolar) ฐานคือฟันบนกับปุ่มเหงือก กรณ์ คือ ปลายลิ้นกับลิ้นส่วนปลาย เช่นเสียง /□/ /□/ และ /□/ เป็นต้น

รูปที่ 2.9 ฐานฟัน - ปุ่มเหงือก

2.5) ฐานปุ่มเหงือก (Alveolar) ฐานคือปุ่มเหงือก กรณ์ คือ ปลายลิ้นหรือลิ้นส่วนปลาย เช่น เสียง /□/ /□/ /□/ และ /□/ เป็นต้น

รูปที่ 2.10 ฐานปุ่มเหงือก

2.6) ฐานเพดานแข็งด้านหน้า – ปลายลิ้น (Retroflex) ฐานคือเพดานแข็งด้านหน้า กรณ์ คือปลายลิ้น การออกเสียงในลักษณะนี้ลิ้นจะงอกลับเข้าไปในช่องปากเรียกอีกหนึ่งว่าเสียงลิ้นงอ เช่นเสียง /□/ เป็นต้น

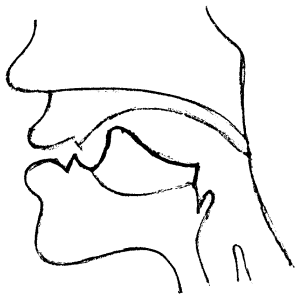

รูปที่ 2.11 ฐานเพดานแข็งด้านหน้า – ปลายลิ้น

2.7) ฐานเพดานแข็ง (Palatal) ฐานคือเพดานแข็ง กรณ์คือ ลิ้นส่วนหน้า เช่นเสียง /□,/□/ และ /□/ เป็นต้น

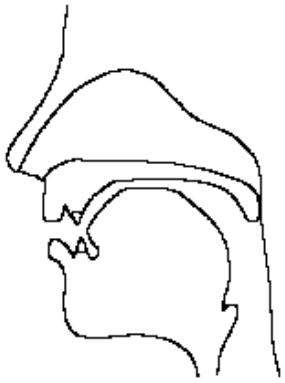

รูปที่ 2.12 ฐานเพดานแข็ง

2.8) เพดานอ่อน (Velar) ฐานคือเพดานอ่อน กรณ์คือลิ้นส่วนหลัง เช่น เสียง /□, /□,/□/ และ/□/ เป็นต้น

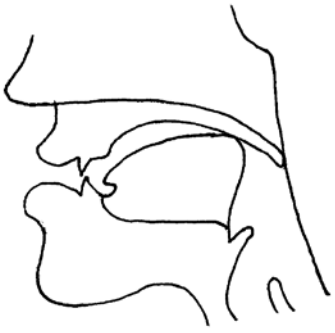

รูปที่ 2.13 เพดานอ่อน

2.9) ลิ้นไก่ (Uvular) ฐานคือลิ้นไก่ กรณ์คือลิ้นส่วนหลัง เช่นเสียง /□/□/□และ /□ เป็นต้น

รูปที่ 2.14 ลิ้นไก่

2.10) เส้นเสียง (Glottal) ได้แก่เสียง /□/□

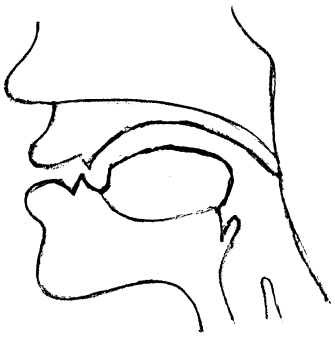

รูปที่ 2.15 เส้นเสียง

3) ลักษณะการออกเสียง ศึกษาการออกเสียงที่บริเวณเหนือเส้นเสียง ช่องคอ และช่องปาก ซึ่งจะมีเสียงออกมา 8 ลักษณะ คือ

3.1) เสียงกักหรือเสียงหยุด (Stop) หรือเสียงระเบิด (Plosive) เป็นเสียงที่อากาศที่ผ่านเข้าในช่องปาก ถูกอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งเคลื่อนเข้าชิดกันอย่างสนิท ทำให้อากาศผ่านออกมาไม่ได้ จะถูกกักไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง และเมื่ออวัยวะคู่ดังกล่าวแยกออกจากกัน อากาศที่ถูกกักไว้จะระเบิดออกมา เกิดเป็นเป็นเสียงทีเรียกว่า เสียงกัก เสียงหยุด หรือเสียงระเบิด ได้แก่ เสียง /□/□/□/□/□/□ และ/□/□(แต่ถ้าไม่มีการปล่อยให้อากาศออกก็จะเป็นเสียง Unaspirated Stop)

ประเภทของเสียงกัก หากจะแบ่งโดยลักษณะของการพ่นลมหรือไม่พ่นลมแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

- เสียงกักที่มีลมพ่นออกมา (Aspirated Stop) เสียงกักประเภทนี้ ขณะออกเสียงเส้นเสียงเปิดกว้าง ทำให้มีกลุ่มลมพ่นออกมาด้วย เช่น เสียงแรกในคำว่า **p**en, **t**one, **k**ey

- เสียงกักไม่พ่นลม (Unaspirated Stop) เสียงกักประเภทนี้จะเกิดตามหลังเสียงเสียดสีที่ปลายลิ้นกับปุ่มเหงือก /□/ เช่น **s**pan, **s**tay, **s**ky

3.2) เสียงเสียดแทรก (Fricative) เป็นเสียงที่เกิดจากการที่อวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งเคลื่อนเข้าชิดกันแต่ไม่สนิท ทำให้เกิดช่องว่างพอที่กระแสอากาศจากปอดจะแทรกผ่านออกได้ ได้แก่เสียงพยัญชนะ /□/,/□/,/□/,/□/,/□/,/□/ และ /□/ ตัวอย่าง เช่น เสียงพยัญชนะท้ายคำว่า lea**f** ซึ่งยังมีลมแทรกออกมาระหว่างริมฝีปากล่างและฟันบนได้

3.3) เสียงกึ่งสอดแทรก (Affricate) เป็นเสียงที่เกิดจากอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งในปากเคลื่อนที่เข้าชนิดกันสนิทในตอนแรก ทำให้อากาศถูกกักอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วอวัยวะคู่ดังกล่าวแยกห่างจากกันเพียงเล็กน้อย เกิดช่องว่างพอที่อากาศที่ถูกกักอยู่นั้นเสียดแทรกผ่านออกมาได้ ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นของคำว่า **ch**air และเสียงพยัญชนะท้ายของคำว่า tou**ch** โดยใช้ลิ้นส่วนหน้าแตะหลังปุ่มเหงือก อากาศจะถูกกักไว้ระยะหนึ่ง แล้วปลายลิ้นลดลงเกิดช่องว่างพอที่อากาศจะแทรกผ่านจุดแตะนั้นออกมาได้ ซึ่งได้แก่เสียงพยัญชนะเหล่านี้ คือ /□/,/□/

3.4) เสียงนาสิก (Nasal) เป็นเสียงที่ใช้อวัยวะในการแปรเสียงเช่นเดียวกันกับเสียงกัก เพียงแต่ในช่วงปล่อยลมออกมานั้น นอกจากลมจะออกมาจากช่องปากแล้ว ลมยังสามารถออกทางช่องจมูกได้ด้วย ถ้าเราทดสอบด้วยการบีบจมูกไม่ให้ลมผ่าน เสียงที่ได้จะกลายเป็นเสียงกักทันที ส่วนเสียงนาสิกเป็นเสียงที่เกิดจากการที่ลมถูกกักไว้โดยอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งในปาก แล้วลดเพดานอ่อนลงเพื่อดันให้ออกทางช่องจมูก ได้แก่เสียง พยัญชนะ /□/,/□/,/□/ ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นและท้ายของคำว่า man

3.5) เสียงข้างลิ้น (Lateral) เป็นเสียงที่เกิดจากการที่อากาศถูกกักไว้โดยปลายลิ้นแตะปุ่มเหงือกหรือหลังปุ่มเหงือกส่วนที่ต่อกับเพดานแข็ง เสียงประเภทนี้มีการแปรเสียงเหมือนเสียงกัก เพียงแต่ส่วนสองข้างลิ้นโค้งงอลงไม่แตะกับเพดานแข็งเหมือนเสียงกัก จึงทำให้ลมออกทางข้างลิ้นได้เหมือนเสียงเสียดแทรก ได้แก่เสียงพยัญชนะ /□/ ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นในคำว่า **l**ong ออกเสียงโดยการใช้ปลายลิ้นแตะปุ่มเหงือกและปล่อยให้ลมออกข้างลิ้นทั้งสอง

3.6) เสียงรัว (Roll หรือ Trill) เป็นเสียงที่เกิดจากการยกปลายลิ้นไปแตะปุ่มเหงือกแล้วปล่อยหลายครั้งติดต่อกัน จนเกิดเป็นเสียงประเภทที่เรียกว่าเสียงรัว เช่นเสียง /□/ ใน คำว่า **r**ye และ **r**aw

3.7) เสียงกระทบ (Tap) เป็นเสียงที่เกิดจาการยกปลายลิ้นขึ้นแตะปุ่มเหงือกและตะหวัดลงมาอย่างรวดเร็วเพียงครั้งเดียว เช่นเสียง /r / ในภาษาอังกฤษ

3.8) เสียงกึ่งสระหรือเสียงเปิด (Semi-Vowels หรือ Glides หรือ Approximant) เป็นเสียงที่เกิดจากอวัยวะคู่ใดคู่หนึ่งเคลื่อนเข้าใกล้กันแต่ไม่ใกล้มากจนทำให้เกิดการเสียดสีของอากาศ ทำให้อากาศผ่านออกมาได้สะดวกไม่ถูกกักและเสียดสีกับอวัยวะคู่ใดเลย เสียงพยัญชนะเหล่านี้มีลักษณะคล้ายทั้งเสียงพยัญชนะและเสียงสระในเวลาเดียวกัน ได้แก่เสียงพยัญชนะ /[illegible]และ /[illegible] ตัวอย่างเช่น เสียงพยัญชนะต้นของคำว่า **w**ine เสียงนี้ยกโคนลิ้นไปสู่เพดานอ่อน ในขณะเดียวกับริมฝีปากห่อ (Rounded Lips) เหมือนเสียงสระอู /[illegible]

4) เสียงสระ (Vowel Sounds)

การศึกษาเรื่องเสียงสระสิ่งที่ต้องพิจารณาคือ อวัยวะในช่องปากที่เกี่ยวกับการดัดแปลงลมจากปอดวางตัวห่างกัน การเปล่งเสียงสระลมจากปอดจะผ่านบริเวณแนวกลางของช่องปากออกมาได้อย่างสะดวก ไม่ถูกปิดกั้น ซึ่งอวัยวะที่สำคัญในการดัดแปลงลมออกจากปอดมาเป็นเสียงสระคือ ลิ้นกับริมฝีปาก รายละเอียด มีดังนี้

4.1) เสียงสระ (Vowel Sounds)

การบรรยายที่เกิดของเสียงสระค่อนข้างยากกว่าเสียงพยัญชนะ เพราะเสียงพยัญชนะเกิดจากการแปรเสียงของฐานกรณ์ต่าง ๆ ในลักษณะสัมพันธ์กันซึ่งสามารถบอกจุดสัมผัสของอวัยวะคู่ที่ใช้ในการออกเสียงได้ ส่วนเสียงสระเกิดจากลมโดยตรงจากแหล่งปอดไม่มีการเสียดสี หรือปิดกั้นด้วยอวัยวะส่วนใดในปาก ผ่านเส้นเสียงในลักษณะที่เส้นเสียงสั่น โดยลมออกมาสู่ช่องว่างในปากซึ่งมีลักษณะเปิดกว้าง (Open Approximation) ลิ้นไก่ยกขึ้นไปปิดช่องทางลมที่จะออกทางจมูก ลมในช่องปากถูกแปรให้เป็นเสียงต่าง ๆ ด้วยอวัยวะสำคัญ 2 อย่างคือ ลิ้นและริมฝีปาก การที่สระมีเสียงแตกต่างกัน ก็เพราะทางเดินของเสียง (Vocal Tract) ตั้งแต่กล่องเสียงจนถึงริมฝีปาก โดยเฉพาะช่องปากมีรูปลักษณะต่าง ๆ กันอันเนื่องมาจากลิ้นและริมฝีปากทำให้ลมที่ผ่านออกมาเปลี่ยนแปลง จึงทำให้เกิดลักษณะของเสียงสระที่แตกต่างกันไป เพราะเหตุนี้เสียงสระในภาษาต่าง ๆ มักจะเป็นเสียงก้อง (Voiced Sounds) เพราะในการออกเสียงสระทุกตัว เส้นเสียงจะสั่น

การบรรยายลักษณะของเสียงสระเพื่อจำแนกคุณสมบัติของเสียงสระ จึงต้องพิจารณาอวัยวะที่สำคัญในการออกเสียงสระ คือ ลิ้นและริมฝีปากเป็นสำคัญ ดังนี้

(1) ลิ้น (Tongue) มีการเคลื่อนที่ยกขึ้นจากพื้นล่างในปากและยกสูงสู่เพดานปาก เรียกว่า “ระดับของลิ้น” ส่วนการเคลื่อนที่ยื่นออกมาด้านหน้าของปากหรืออยู่เพียงกลางปาก หรือหดไปสู่ด้านหลังของปากใกล้ผนังคอ เรียกว่า “ส่วนของลิ้น” มีรายละเอียด ดังนี้

(1.1) ระดับของลิ้น (Positions of Tongue) ดูการทำงานของลิ้นว่าส่วนโค้งที่สุดของลิ้นอยู่ระดับไหน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ คือ

- ระดับสูง (High / Close)
- ระดับกึ่งสูง (High – Mid / Half – Close)
- ระดับกึ่งต่ำ (High – Low / Half – Open)
- ระดับต่ำ (Low / Open)

(1.2) ส่วนของลิ้น (Parts of the Tongue) ดูส่วนของลิ้นในแนวนอนว่า ส่วนไหนทีทำหน้าที่แปรเสียง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

- ลิ้นส่วนหน้า (Front of the Tongue)
- ลิ้นส่วนกลาง (Central of the Tongue)
- ลิ้นส่วนหลัง (Back of the Tongue)

(2) ริมฝีปาก (Lips) ริมฝีปากเป็นอวัยวะที่สำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้รูปปากเปลี่ยนแปลงและทำให้เสียงแตกต่างกัน ริมฝีปากเป็นตัวกำหนดช่องทางเดินของเสียง โดยริมฝีปากเปลี่ยนรูปไปตามความสัมพันธ์ของลิ้นกับขากรรไกร โดยสังเกตได้จากเวลาที่ลิ้นยกสูงมาก ริมฝีปากจะห่อมาก แต่ถ้าลิ้นอยู่ในระดับต่ำริมฝีปากก็จะห่อน้อยลง ฉะนั้นการเปลี่ยนลักษณะของริมฝีปาก (Types of Lips) มี 2 ลักษณะ คือ

(2.1) ริมฝีปากห่อ หรือเป็นรูปวงกลม (Rounded) ขณะออกเสียง /□, □, □, □ù/ เช่นเวลาออกเสียงคำว่า pool

(2.2) ริมฝีปากไม่ห่อ (Unrounded) ซึ่งริมฝีปากจะเหยียดหรือแผ่ออกเหมือนยิ้ม ขณะออกเสียง /□, /□, /□e /, /Q/, /« /, /Ã / และ /A/ เช่นเวลาออกเสียงคำว่า pin หรือ bin

การบรรยายเสียงสระหรือเรียกชื่อเสียงสระ จึงต้องพิจารณาเรียงลำดับคุณสมบัติ ดังนี้

- พิจารณาระดับของลิ้นที่ยกขึ้นยกลง
- ลักษณะของริมฝีปาก

ตัวอย่างสระ เช่น

/□/Close Front Unrounded Vowel

/e / Half – Close Front Unrounded Vowel

/Q/ Half - Open Front Unrounded Vowel

/U/ Close Back Rounded Vowel

4.2) การจำแนกประเภทของเสียงสระ (Classification of Vowel Sounds)

ในการจำแนกประเภทของเสียงสระนั้น ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการพิจารณาแยกประเภท เช่นในภาษาอังกฤษมีการจำแนกได้ดังนี้

จำแนกตามการเคลื่อนไหวของลิ้น แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ สระเดี่ยวและสระประสม

(1) สระเดี่ยว (Pure Vowels หรือ Single Vowels) คือเสียงสระที่เกิดโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงระดับความสูงและส่วนของลิ้นที่ยกขึ้นตลอดช่วงการออกเสียงสระนั้น ๆ ซึ่งแยกย่อยได้ดังนี้

แบ่งตามระดับของลิ้น ได้แก่

1) สระสูง (Closed Vowel) เช่น /□/ /i /, /□/และ /□

2) ระดับกึ่งสูง (High – Mid / Half – Close) เช่น /« /, /e / และ /« ù/

3) ระดับกึ่งต่ำ (High – Low / Half – Open) เช่น /Q/, /□ / และ /Ã /

4) ระดับต่ำ (Low / Open) เช่น /Aù/

แบ่งตามส่วนของลิ้น ได้แก่

1) สระหน้า (Front Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นยกลงจากพื้นล่างสู่เพดานปาก เช่น /i ù/, /I /, /e / และ /Q/

2) สระกลาง (Central Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนกลางยกขึ้นระหว่างพื้นล่างของปากกับเพดานปาก เช่น /« /, /« ù/, /Ã / และ /Aù/

3) สระหลัง (Back Vowels) ได้แก่เสียงสระที่เกิดจากการที่ลิ้นส่วนหลังหรือโคนลิ้นยกขึ้น ยกลงระหว่างพื้นล่างของปากกับเพดานปาก เช่น /u ù/, /U/, /□ / และ /□ ù/

(2) สระประสม (Diphthongs) คือเสียงสระที่เกิดโดยการเปลี่ยนแปลงระดับของลิ้นและส่วนของลิ้นที่ยกขึ้นระหว่างจุดที่เริ่มออกเสียงกับจุดจบของการออกเสียงหรือเสียงสระที่เกิดจากการที่สระตัวหนึ่งไปประสมกับสระอีกตัวหนึ่งทำให้เกิดเสียงใหม่ขึ้นมา ซึ่งเสียงสระที่เกิดใหม่นี้จะออกเสียงเป็นเสียงเดียวเหมือนสระเดี่ยวเสียงยาว เช่น /a I /, /I « /, /a u / และ /□ I / ดังรูปที่ 2.16

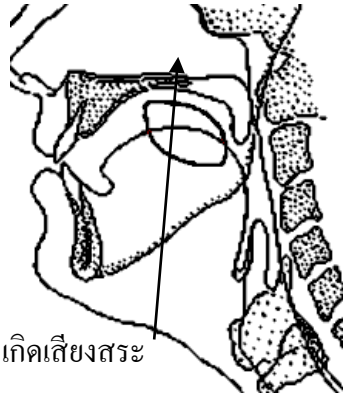

บริเวณที่เกิดเสียงสระ

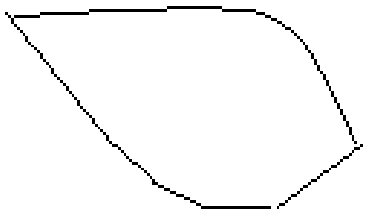

ตำแหน่งของลิ้น

(ดัดแปลงจาก Tiffany and Carrell. 1987 p.85)

รูปที่ 2.16 แสดงลักษณะของลิ้นบริเวณที่เกิดเสียงสระ

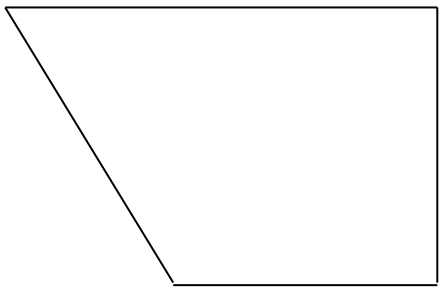

รูปที่ 2.17 แสดงบริเวณลิ้นที่เขียนใหม่เป็นรูปสี่เหลี่ยม

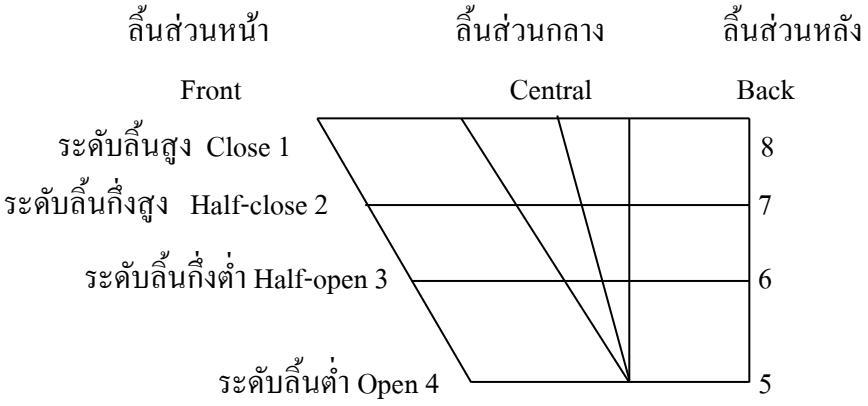

(ดัดแปลงจาก Jones. 1956 p.15)

รูปที่ 2.18 แสดงการทำงานของลิ้นในการออกเสียงสระ

คำอธิบายภาพ

เส้นแนวนอนทั้ง 4 เส้น แสดงระดับลิ้นที่ยกขึ้น ยกลง 4 ระดับ คือ ระดับสูง ระดับกึ่งสูง ระดับกึ่งต่ำ และระดับต่ำ ส่วนเส้นแนวตั้ง แสดงส่วนของลิ้นที่ใช้ยกขึ้น ยกลง มี 3 ส่วน คือ ลิ้นส่วนหน้า ลิ้นกส่วนกลาง และลิ้นส่วนหลัง

4.3) สระมาตรฐานหรือสระหลัก (Cardinal Vowels)

การอธิบายเปรียบเทียบเสียงสระในแต่ละภาษามีลักษณะเป็นอย่างไรเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมาก เนื่องจากอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงสระที่สำคัญคือ ลิ้น ในการยกขึ้น ยกลง ไม่สามารถกำหนดได้ชัดเจนแน่นอนว่ายกสูงเท่าไร ยกลงเท่าไร นอกจากนั้น การออกเสียงสระ ลิ้นจะไม่สัมผัส

กับอวัยวะส่วนใดในปากเลย จึงไม่สามารถบอกว่าได้เสียงสระนั้น ๆ เกิดจากการใช้อวัยวะส่วนใดในการออกเสียง ซึ่งไม่เหมือนกับเสียงพยัญชนะ จะสามารถบอกได้อย่างชัดเจนมาก

ด้วยเหตุนี้ จึงมีมีผู้คิดค้นตารางสระมาตรฐานหรือสระหลัก (Cardinal Vowels) ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวเทียบในการอธิบายเสียงสระในให้แต่นอนชัดเจนลงไปในภาษาต่าง ๆ สระมาตรฐานที่มีระบบและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือ สระมาตรฐานของ แดเนียล โจนส์ (Daniel Jones) นักสัทศาสตร์ชาวอังกฤษ ผู้ซึ่งได้คิดค้นสระชุดนี้ขึ้นมาเพื่อเทียบเสียงสระในภาษาต่าง ๆ ผลงานของเขาได้เผยแพร่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายต่อ ๆ มา ซึ่งผลงานของเขาเป็นระบบที่แน่นอนตายตัวไม่เปลี่ยนแปลง สามารถใช้อธิบายในภาษาใด ๆ ก็ได้ โดยเทียบกับสระมาตรฐานที่เขาคิดค้นขึ้น

แดเนียล โจนส์ ได้คิดค้น Cardinal Vowels ประกอบด้วยเสียงสระชุดหนึ่ง สระเหล่านี้มีจุดของระดับลิ้นและส่วนของลิ้นที่ใช้ในการออกเสียงที่แน่นอน ซึ่งจะผลิตเสียงที่แน่นอนที่หูจะรับฟังได้อย่างเดียวทุกครั้ง โดยแดเนียว โจนส์ ได้คิดคิดค้นระบบเสียงสระขึ้น 2 ชุด คือ

(1) สระมาตรฐานชุดแรก (Primary Cardinal Vowels) มีสระทั้งหมด 8 เสียง คือ /i / สระทั้ง 8 ตัวนี้มิได้ยึดจากสระใด ๆ แต่ได้กำหนดขอบเจตของลิ้นขึ้น โดยพิจารณาว่า สระที่ลิ้นยกได้สูงที่สุด หน้าที่สุด ต่ำที่สุด และหลังที่สุด โดยไม่ทำให้เกิดการเสียดสีนั้น อยู่ในตำแหน่งใด

จากตำแหน่งที่ลิ้นยกได้สูงที่สุด กำหนดให้เป็น Cardinal Vowel no. 1 ได้แก่ /i /, /e /, /E /, /a /, /A/, /□ /, /o / และ /u / ตำแหน่งที่ลิ้นอยู่ต่ำที่สุดกำหนดให้เป็น Cardinal no. 5 ได้แก่ /c / เมื่อกำหนดตำแหน่งสูงที่สุดแล้ว แดเนียล โจนส์ ได้แบ่งระยะห่างของตำแหน่งทั้งสองออกเป็นส่วนเท่า ๆ กัน และจะเกิดตำแหน่งของลิ้นอีก 6 ตำแหน่ง รวมเป็น 8 ตำแหน่ง

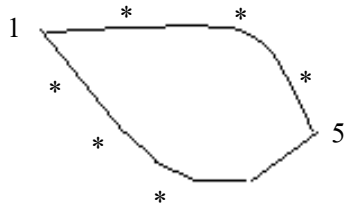

รูปที่ 2.19 แสดงตำแหน่งของลิ้น

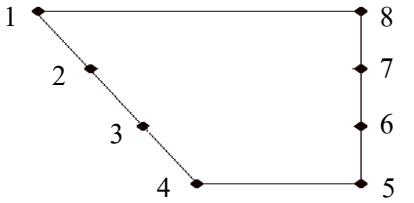

รูปที่ 2.20 แสดงตำแหน่งของเสียงสระ

สระตัวที่ 1 ถึง 5 เป็นสระที่ริมฝีปากไม่ห่อขณะออกเสียง ส่วนสระตัวที่ 6 ถึง 8 เป็นสระที่ริมฝีปากจะห่อเข้า ดังนั้นคุณสมบัติของเสียงสระมาตรฐาน (Cardinal Vowels) มีชื่อเรียกทางสัทศาสตร์ ดังนี้

C.V.1 /i / เป็นสระหน้า สูง ริมฝีปากไม่ห่อ (Close Front Unrounded Vowel)

C.V.2 /e / เป็นสระหน้า กึ่ง-สูง ริมฝีปากไม่ห่อ (Half-Close Front Unrounded Vowel)

C.V.3 /E / เป็นสระหน้า กึ่ง-ต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ (Half-Open Front Unrounded Vowel)

C.V.4 /a / เป็นสระหน้า ต่ำ ริมฝีปากไม่ห่อ (Open Front Unrounded Vowel)

C.V.5 /A/ เป็นสระหลัง ต่ำ ริมผีปากไม่ห่อ (Open Back Unrounded Vowel)

C.V.6 /□ / เป็นสระหลัง กึ่ง-ต่ำ ริมฝีปากห่อ (Half-Open Back rounded Vowel)

C.V.7 /o / เป็นสระหลัง กึ่ง-สูง ริมฝีปากห่อ (Half-Close Back rounded Vowel)

C.V.8 /u / เป็นสระหลัง สูง ริมฝีปากห่อ (Close Back rounded Vowel)

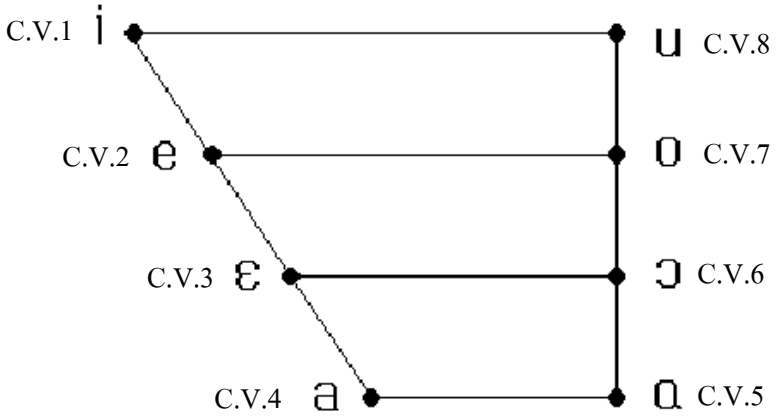

ที่มา (http://www.phonetics.ucla.edu/course/chapter1/vowels.html, 2556)

รูปที่ 2.21 แสดงสระมาตรฐานชุดแรกที่คิดค้นโดยแดเนียล โจนส์

(Primary Cardinal Vowels produced by Daniel Jones in1956)

(2) สระมาตรฐานชุดที่สอง (Secondary Cardinal Vowels) สระมาตรฐานชุดที่สองมีเสียงสระ 8 เสียง C.V 9–16 คือ /□/, /□/, /□/, /□/ /, /□/, /□/, /□/ และ /□/ จะเริ่มจากตำแหน่งที่ 9 ซึ่งอยู่ในตำแหน่งลิ้นยกสูงสุด และเสียงที่ 13 อยู่ในคำแหน่งที่ลิ้นอยู่ต่ำสุด สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างเสียงที่ 1–8 และเสียงที่ 9-16 คือ ลักษณะของริมฝีปาก กล่าวคือ ตำแหน่งลิ้นของเสียงสระที่ 9-13 นั้น จะอยู่ในตำแหน่งสระมาตรฐานส่วน C.V. 1, 2, 3, 4, 5 แต่ริมฝีปากจะห่อเข้า ซึ่งจะได้เสียงสระ C.V. 9, 10, 11, 12, 13 ตามลำดับ ดังนี้

C.V.9 : /□

C.V.10 : /□/

C.V. 11 : /□/

C.V. 12 : /¯ /

C.V. 13 : /□/

ส่วนสระมาตรฐาน 6, 7, 8 ซึ่งออกเสียงโดยห่อริมฝีปากเข้านั้น ถ้าเปลี่ยนลักษณะรูปริมฝีปากเป็นเหยียดแผ่ออก จะได้สระมาตรฐาน C.V. 14, 15, 16 ดังนี้

C.V. 14 : /□/

C.V. 15 : /□/

C.V. 16 : /□/

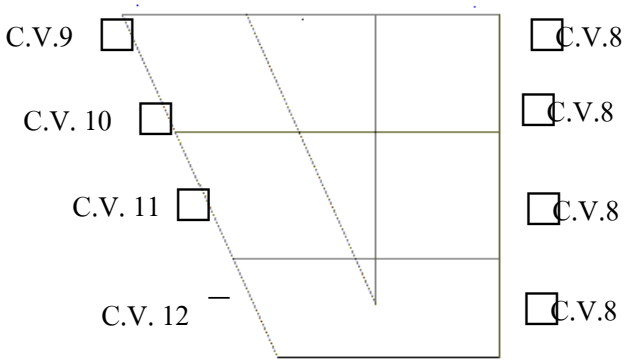

ที่มา (http://www.phonetics.ucla.edu/course/chapter1/vowels.html, 2556)

รูปที่ 2.22 สระมาตรฐานชุดที่สอง

นอกจากนี้ ยังกำหนดสระเพิ่มอีก 6 เสียง C.V. 17 – 22 /□, /□, /□, /□, /□, /□ และ /□ โดยที่ใช้ส่วนกลางของลิ้นอีก โดย C.V. 19 – 22 ไม่ค่อยนิยมใช้อ้างอิงเพราะเสียงนี้มีใช้น้อยมาก คือ

C.V.17 : /□ ริมฝีปากไม่ห่อ

C.V.18 : /□ ริมฝีปากห่อ

C.V.19 : /□ ริมฝีปากไม่ห่อ

C.V. 20 : /□ ริมฝีปากห่อ

C.V. 21 : /□ ริมฝีปากไม่ห่อ

C.V. 22 : /□ / ริมฝีปากห่อ

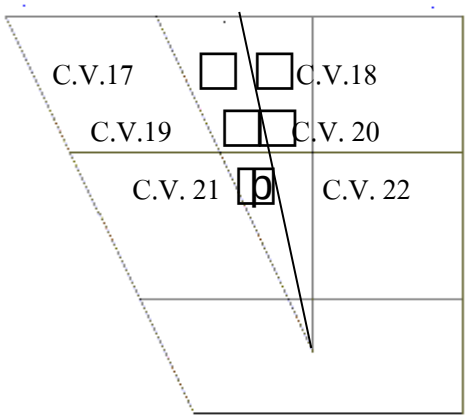

ที่มา (http://www.phonetics.ucla.edu/course/chapter1/vowels.html, 2556)

รูปที่ 2.23 สระมาตรฐานชุดที่สอง

นอกสระมาตรฐานทั้ง 22 เสียงนี้ สมาคมสัทศาสตร์สากล IPA ยังได้เพิ่มสัทอักษรสำหรับออกเสียงสระไว้อีก 6 เสียง ทั้งนี้เพราะสระทั้ง 6 นี้มีใช้ในภาษาที่มีระบบเสียงสระแตกต่างไปจากสระมาตรฐาน เสียงสระทั้ง 6 เสียงนี้คือ

/i /, /□และ /Q/สำหรับสระหน้า

/« /และ /e / สำหรับสระกลาง

/□ สำหรับสระหลัง

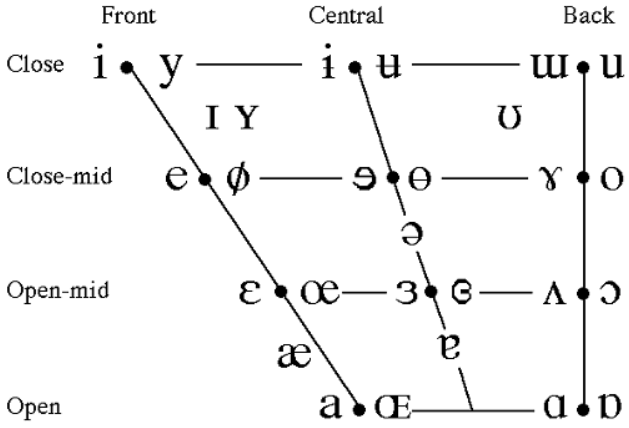

รูปที่ 2.24 สระมาตรฐานทั้งหมด

2.3.4 คำและหน่วยคำ

เสียงที่มนุษย์เปล่งออกมานั้นเป็นเสียงที่ผลิตขึ้นโดยอวัยวะชุดหนึ่งของร่างกายโดยเฉพาะ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือว่า มนุษย์ไม่ได้มีอวัยวะชุดใดชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อไว้ใช้ในการออกเสียงพูดโดยเฉพาะแต่เพียงอย่างเดียว แต่อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายที่มนุษย์ใช้ในการออกเสียงพูดในภาษานั้นมีหน้าที่หลักทางชีววิทยา เพื่อทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในการดำรงอยู่ของร่างกายทั้งสิ้น เช่น การหายใจ, การเคี้ยวอาหาร, การกลืน, การอม แต่การที่อวัยวะเหล่านั้นมาทำหน้าที่ในการออกเสียงพูดนี้เป็นเพียงหน้าที่รอง หรือหน้าที่โดยอ้อมของอวัยวะเหล่านั้นเท่านั้น คือ ใช้ระบบ

การทำงานต่าง ๆ อยู่ แล้วดัดแปลงการทำงานเหล่านั้นให้เหมาะสมจนเกิดเป็นภาษาพูดขึ้นมา นั่นหมายความว่า การพูดได้พัฒนาขึ้นภายหลัง แต่ก็มีคนบางกลุ่มไม่เชื่อความคิดดังกล่าว จึงพยายามค้นคว้าหาข้อคัดค้านว่าการพูดกับการกินนั้นเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กัน

2.4 ทฤษฎีทางสังคมวิทยา

2.4.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมเป็นของคู่กันและไปด้วยกัน หากสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็เปลี่ยน ถ้าวัฒนธรรมเปลี่ยนไป สังคมก็เปลี่ยน ซึ่งแสดงว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดวัฒนธรรมและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม โดยสังคมและวัฒนธรรม ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด และสภาพแวดล้อมก็เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แต่การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้านั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มาเกี่ยวข้อง เช่น ระดับการศึกษาของผู้คนในสังคม การสื่อสารคมนาคมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และผู้นำการเปลี่ยนแปลงลักษณะการเปลี่ยนแปลงในสังคมและวัฒนธรรม เป็นผลมาจากพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั่นเอง ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เมื่อความจำเป็นหรือความต้องการของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป สังคม และวัฒนธรรม ก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย (อิสราภรณ์ พัฒนวรรณ. 2552 : 10)

กองต์ (Comte. 1988 : 9-15) นักสังคมวิทยา ชาวฝรั่งเศสได้เสนอแนวความคิดในเรื่องวิวัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรม โดยแบ่งสังคมออกเป็นสองส่วนด้วยกันคือ สังคมสถิตย์ และสังคมพลวัต เรื่องแรกเป็นแนวคิดว่าด้วยโครงสร้างของสังคมที่เป็นระบบแบบองค์รวม (Holism) ประกอบด้วยสถาบันหรือส่วนต่าง ๆ ทางสังคม แต่ละส่วนของสถาบันต่างก็ทำหน้าที่ของตนเองประสานกับส่วนอื่น ๆ (Parts) ในลักษณะที่ต่างฝ่ายเอื้อต่อกัน สนับสนุนพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependent) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นระเบียบหรือความสอดคล้องหรือความสอดคล้องของเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้เป็นปกติ เมื่อส่วนหนึ่งส่วนใดของสังคมเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงส่วนอื่น ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนตามไปด้วย เมื่อปรับตัวได้สังคมก็สามารถดำเนินต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ จวบจนปัจจุบัน ส่วนเรื่องหลังเป็นแนวคิดว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-วัฒนธรรมเน้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-วัฒนธรรมในแง่ของวิวัฒนาการ

พาร์สันส์และชิล (Parsons and Shils. 1951 : 76-88) กล่าวว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีโครงสร้าง และหน้าที่แบบเรียบง่าย กลายเป็นสังคมที่มีโครงสร้างและหน้าที่แบบสลับซับซ้อน มีสาเหตุมาจาก 1) จะเปลี่ยนจากสังคมที่มีโครงสร้างที่อาศัยสถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิดไปเป็นสังคมที่มีโครงสร้างที่อาศัยสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ 2) เปลี่ยนจากสังคมที่สังคมที่มีหน้าที่ที่ทำได้หลายอย่างแต่ขาดความชำนาญเฉพาะทาง ไปเป็นสังคมที่มีหน้าที่ที่มีความชำนาญเฉพาะทาง 3) เปลี่ยนจากสังคมที่อาศัยปทัสถานที่เป็นวิถีประชาและกฎศีลธรรม มาควบคุม

พฤติกรรมไปเป็นปทัสถานที่เป็นตัวบทกฎหมาย 4) เปลี่ยนจากค่านิยมทางสังคมอิงศาสนา ไปเป็นค่านิยมแบบวิทยาศาสตร์หรือมีเหตุผล และ 5) เปลี่ยนจากความสัมพันธ์ทางสังคมแบบปฐมภูมิไปเป็นความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม มักจะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือของรูปแบบของความสัมพันธ์และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลกทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ ๆ หลายทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Evolutionary Theories of Social Change) ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป ทฤษฎีพัฒนาการ (Developmental Theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาเข้าสู่การพัฒนาเกิดมาจากผลกระทบของโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศตะวันตกที่มีต่อประเทศกำลังพัฒนา ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม (Conflict Theories) อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นผลมาจากการขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชนชั้นหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม (Structural Functional Theories) ซึ่งโครงสร้างของสังคมคือรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม หน้าที่ของสังคมกล่าวถึงผลที่ได้จากรูปแบบของความสัมพันธ์เหล่านั้น ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่เท่าใดความแตกต่างทางด้านโครงสร้างและหน้าที่ของประชากรในสังคมน่าจะมีมากขึ้นด้วย ความแตกต่างนี้หมายถึงความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติศาสนาระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ ภูมิหลังของครอบครัว เป็นต้น และ ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Social Psychology Theories) มีรากฐานมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีความคิดว่าการนำไปสู่ความทันสมัยจะทำสำเร็จได้โดยผ่านการกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม แนวความคิดสำคัญของกลุ่มนี้คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติ จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม(นิเทศ ตินณะกุล. 2546 : 6-27)

หากพิจารณาถึงความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้ว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมคือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมอันประกอบไปด้วยกลุ่มคน ความสัมพันธ์ และสถาบันทางสังคม ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดมีความแตกต่างกันขึ้นในเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมคือการเปลี่ยนแปลงแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณี การ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ (วิทยา บุษบงค์. 2548 : 8)

2.4.2 ทฤษฎีการปรับตัวทางวัฒนธรรม

ปัจจุบันสังคมมนุษย์ได้เปลี่ยนจากสังคมเดี่ยว หรือเปลี่ยนจากการติดต่อสื่อสารเฉพาะกลุ่มจากคนที่มาจากวัฒนธรรมเดียวกันมาเป็นการติดต่อสื่อสารข้ามกลุ่ม ข้ามพรมแดนกับบุคคลอื่นๆ มากขึ้นทั้งกลุ่มหรือบุคคลที่มีวัฒนธรรมเหมือนหรือใกล้เคียงกัน และบุคคลหรือกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ดังนั้นในภาวะปัจจุบัน มนุษย์จึงจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารหรือพบปะกับผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรม (Jandt. 1998) ในช่วยครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 หลังจากที่โลกได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) โลกของเราจึงเปรียบเสมือนกับ “สถานที่เดียวกัน” มีการเชื่อมต่อระดับโลกเพิ่มขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทั้งในด้านการคมนาคมขนส่งและการติดต่อสื่อสาร มีปรากฏการณ์บางอย่างเกิดขึ้นทั่วโลกในเวลาเดียวกัน และดำเนินการได้ทั่วโลกในพริบตา กล่าวคือปรากฏการณ์บางอย่างเคลื่อนไปได้ทุกจุดทั่วโลกได้ในชั่วพริบตา เช่น เครื่องขายโทรศัพท์ที่สามารถเชื่อมโยกการสื่อสารข้ามมหาสมุทรจากคนในทวีปหนึ่งไปยังอีกทวีปหนึ่งได้เร็วเท่าๆ กับข้ามฟากถนน, การเดินทางประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งสามารถทำได้ง่ายและรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าโลกมีการเคลื่อนไหวเพื่อเชื่อมโยงกันเป็นโลกเดียวตามสภาพพัฒนาการของการคมนาคม เทคโนโลยีการสื่อสาร และความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสาร (Jan Aart scholte. 2005) และด้วยศักยภาพของเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมนี้เอง จึงเอื้ออำนวยให้ผู้คนในต่างพรหมแดน ต่างวัฒนธรรม สามารถติดต่อสื่อสารและไปมาหาสู่กันได้อย่างง่ายดายมากยิ่งขึ้น

มนุษย์ทุกคนจึงล้วนแต่จะต้องพบกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม โดยเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อคนเราเกิดจนโต ต่างก็ต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งเป็นการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว และเลียนรู้แบบแผน พฤติกรรมต่างๆ ทางสังคมที่ถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม (เมตตา วิวัฒนานุกูล. 2548) ทั้งวิธีการคิด วิธีการปฏิบัติ รวมถึงประเพณีหรือค่านิยม ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ผ่านทางครอบครัว โรงเรียน เพื่อน หรือสื่อต่างๆ ซึ่งทุกคนต่างเรียนรู้เพื่อนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปประพฤติ ปฏิบัติ เพื่อที่จะได้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั่นๆ การเรียนรู้จะอยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมที่ตนเกิดและเติบโตมาจึงเป็นการเข้าสู่วัฒนธรรมของตน (Enculturation) ซึ่งเป็นกระบวนการแรกในกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม ดังนั้น วัฒนธรรมของตนเองที่ได้เรียนรู้มานั้นจึงเปรียบเสมือนบ้าน เปรียบเสมือนวัฒนธรรมหลักที่ยึดเป็นแบบแผนในการตัดสินการประพฤติปฏิบัติของตนเอง และบุคคลอื่นๆ ดังนั้น เมื่อบุคคลได้พบวัฒนธรรมที่แตกต่างออกไปจากที่เคยได้เรียนรู้มาก็จะทำให้เกิดความไม่เข้าใจ ผู้ที่เดินทางไปในสถานที่ที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวชั่วคราว หรือ ย้ายไปอยู่อย่างถาวร เมื่อเผชิญกับวัฒนธรรมใหม่ ก็

จะเกิดการเรียนรู้พฤติกรรม เรียนรู้ค่านิยมและประเพณีของสถานที่นั้นๆ เพื่อให้สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติ ให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ของเจ้าบ้านที่ตนย้ายไปอยู่ ซึ่งกระบวนการนี้เป็นอีกส่วนหนึ่งของกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรมเช่นกัน

การปรับตัวหรือการดัดแปลงตัวของมนุษย์ (Adaptation) หมายถึงกระบวนการที่คนกระทำปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วนเพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัว (อมรา พงศาพิชญ์. 2547 : 16) โดยการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงกายภาพให้กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของตนเอง มีการดัดแปลงตัวเป็น 4 ประเภท คือ (1) การดัดแปลงทางกายภาพ (Physical Adaptation) (2) การดัดแปลงทางอารมณ์ (Emotional Adaptation) (3) การดัดแปลงทางสติปัญญา (Intelligence Adaptation) และ (4) การดัดแปลงทางอุดมคติ (Ideal Adaptation)ผู้ที่ดัดแปลงตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมไม่ได้ ย่อมมิอาจจะดำรงชีวิตอยู่เป็นปกติสุขได้

การปรับตัวทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการปรับตัวของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เนื่องจากการพัฒนาบุคลิกของชนแต่ละชาติพันธุ์มีผลต่อการที่บุคคลรู้สึกต้องการติดต่อกับผู้อื่น วัฒนธรรมอื่น ๆ ความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ หรือการแยกตัวออกหรือความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม (Bennett. 2001 : 182) การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียงหรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้งและกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย และการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน (Cohen. 1969 : 41)

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันมีส่วนส่งเสริมให้การปรับตัวเป็นไปได้ดีและเร็วขึ้น เช่นเดียวกับทัศนคติที่ดีของผู้ไปอยู่ใหม่ต่อสถานที่ไปอยู่ก็มีผลต่อการปรับตัวและยอมรับสังคมได้ดีด้วย (Kosic. 2002 :180-181; Sodowsky & Plake (1992 :55) ศึกษาการผสมผสานวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของคนหลากหลายเชื้อชาติที่เกิดการยอมรับในกลุ่มที่ต่างกัน พบว่า ชาวยุโรปสามารถปรับตัวมีวิถีชีวิตในประเทศอเมริกาได้ดีกว่าในประเทศแถบเอเชีย อาฟริกา หรืออเมริกา เช่นเดียวกับ Ward & Kennedy (1993 :175) ศึกษาพบว่า นักศึกษาชาวจีนที่ไปอยู่ในประเทศ

สิงคโปร์สามารถปรับตัวได้ดีและง่ายกว่าเมื่อย้ายไปอยู่ที่ประเทศนิวซีแลนด์ เนื่องจากการมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน

การได้รับคำแนะนำด้านวัฒนธรรม การให้ความรู้ในการปรับตัวทางวัฒนธรรมแก่ผู้ที่จะย้ายไปอยู่ในประเทศใหม่ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง จะช่วยให้ผู้ที่ไปอยู่ใหม่ได้เข้าใจความเป็นอยู่เพื่ออยู่อย่างมีความสุข ลดอัตราความเสียหายต่าง ๆ ไปได้มาก เช่นกรณีของคนไทยที่ไปทำงานในบอสตันได้กลับมาเมืองไทยหลายสัปดาห์ โดยคิดว่าเพื่อความประหยัดจึงได้ปิดเครื่องทำไฟฟ้าเครื่องทำความร้อนในบ้านหมด เมื่อกลับไปปรากฏว่าท่อน้ำ โถส้วม ได้รับความเสียหายเนื่องจากน้ำกลายเป็นน้ำแข็ง ต้องเสียเงินถึง 5,000 เหรียญในการซ่อมแซมเป็นต้น (Copeland. 1995 : 83)

สิ่งสำคัญที่ทำให้การปรับตัวได้ดีคือ ภาษา เนื่องจากภาษาของมนุษย์เป็นเครื่องมือในการสื่อสารซึ่งกันและกัน ภาษาคือการถ่ายทอดความคิดด้วยระบบสัญลักษณ์ เป็นพฤติกรรมที่เกิดได้ด้วยการเรียนรู้และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม คนที่ใช้ภาษาเดียวกันสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ภาษาจึงทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ถิ่นที่อยู่ใหม่ การเข้าถึงบริการและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ง่ายขึ้น การรู้ภาษาของเจ้าของประเทศเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การปรับตัวในการอยู่ในประเทศนั้น ๆ ประสบความสำเร็จ ถ้าไม่รู้ภาษาหรือพูดสื่อสารได้ไม่ดีก็ทำให้การปรับตัวเป็นไปได้ยาก (Blackwell. 1994; Kim. 1998 : 505-506; Tomich, McWhirter and King. 2000 : 38) ความสามารถในการใช้ภาษาไทยของแรงงานต่างชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจะทำให้ได้ค่าจ้างรายวันสูงกว่าผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้ การใช้ภาษาไทยเป็นปัจจัยสำคัญในการผสมผสานเข้ากับคนไทยและสามารถนำไปสู่การตั้งรกรากถาวรขึ้นในประเทศไทยได้ (กฤตยา อาชวนิจกุล และปราโมทย์ ประสาทกุล. 2548 : 157) การเรียนรู้ภาษาใหม่ของประเทศที่ไปอยู่ใหม่สิ่งสำคัญที่สุดมิใช่อยู่เพียงการรู้ภาษาเท่านั้นแต่อยู่ที่การรู้วัฒนธรรมใหม่ด้วย (Sjolie. 2004) จากการศึกษาของ Bronstein & Olstein (1994 : 85) พบว่า ภาษาถิ่นเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องมือสื่อสารโดยเฉพาะในประเทศที่มีผู้ย้ายมาอยู่จากหลากหลายประเทศ เช่น ประเทศอิสราเอลผู้มาอยู่ใหม่ต้องรู้ภาษาฮีบรูเนื่องจากเป็นทั้งภาษาพูดและภาษาราชการ ผู้ที่รู้ภาษาฮีบรู สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมใหม่ได้ง่ายขึ้น เช่นเดียวกับที่ Lybeck (2002 : 185) ศึกษาคนอเมริกันที่ไปอยู่ในประเทศนอรเวย์ พบว่าระดับการเรียนรู้ภาษาที่ 2 สามารถกำหนดได้ว่าจะประสบความสำเร็จในการปรับตัวและเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ได้ดีเพียงใดด้วยเนื่องจากการรู้ภาษาและเข้าใจถึงการใช้ภาษาได้ดีทำให้เรียนรู้วัฒนธรรมดีตามไปด้วยในกลุ่มเด็กก็พบว่าการเปลี่ยนแปลงการสอนในโรงเรียนจากการสอนโดยใช้สองภาษามาเป็นภาษาอังกฤษอย่างเดียวและให้ภาษาที่สอง เป็นวิชาเลือกทำให้เด็กที่ย้ายมาอยู่ใหม่ปรับตัวในการเรียนได้ดีขึ้น (Amselle. 2000 : 70-71) เด็กที่ไม่ยอมใช้ภาษาของประเทศที่ไปอยู่

ใหม่เนื่องจากไม่มีความคุ้นเคย ทำให้เกิดโรคจิตทางสังคม เกิดความขัดแย้งในการปรับตัวส่งผลต่อสภาวะจิตใจ การเรียนตกต่ำ มีการเสพยาเสพติดและเกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ได้ (James. 1997 : 99-100)

2.4.3 ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรม

การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นการที่สังคมมีการนำเอาวัฒนธรรมมาผสมผสานโดยมีพื้นฐานมาจากการร่วมมือกันของคนในสังคม ซึ่งเกิดเป็นวัฒนธรรมมาผสมผสาน โดยมีพื้นฐานมาจากการร่วมมือกันของคนในสังคม ซึ่งเกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมกันจนกลายเป็นมรดกของการผสมผสานทางวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง ขณะที่ลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการในการร่วมกันของกลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมมีการช่วยเหลือกเกื้อกูลกัน ทำให้มีการปฏิสัมพันธ์กันขึ้นทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อมต่อและการรับเอาวัฒนธรรมซึ่งกันและกันได้อย่างสมานฉันท์ อันส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชนหรือสังคมได้อย่างสันติ การผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิประเทศ ปัจจัยทางด้านการศึกษา ปัจจัยทางด้านการเมือง ปัจจัยทางด้านการร่วมชาติพันธุ์ ปัจจัยทางด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมเกษตรอย่างเดียวกัน ปัจจัยทางด้านการใช้สาธารณประโยชน์ร่วมกันและปัจจัยทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความเจริญทางวิทยาการ ปัจจัยดังกล่าวก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมมาอยู่ร่วมพื้นที่เดียวกันทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันขึ้นทางสั้งคมและวัฒนธรรม (อาดีช วารีกุล. 2547 น.15-24)

การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นภาวการณ์หนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดเนื่องจากวัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน โดยที่บุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันและมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม นั่นคือบุคคลหรือกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งมิใช่วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนซึ่งเป็นกระบวนการสองทาง คือเมื่อกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดให้อีกกลุ่มหนึ่งในขณะเดียวกันก็อาจจะรับวัฒนธรรมของกลุ่มที่ตนถ่ายทอดมาด้วยก็ได้ การผสมผสานวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ง่ายเมื่อวัฒนธรรมทั้งสองมีความคล้ายคลึงกัน รวมทั้งทัศนคติของคนด้วย หากฝังแน่นอยู่กับขนบธรรมเนียมและความเชื่อเดิมอยู่มาก โอกาสที่จะรับวัฒนธรรมใหม่ย่อมเป็นไปได้น้อย แต่อย่างไรก็ดี การขอยืมหรือการลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมนั้น มีข้อน่าสังเกตว่า ตามปกติแล้วคนเราจะไม่ยอมรับเอาวัฒนธรรมที่ตนถือว่ามีสถานภาพต่ำต้อยหรือด้อยกว่าวัฒนธรรมของตน แต่จะมีความโน้มเอียงรับเอาแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ตนเห็นว่ามีคุณค่าสูงกว่าหรือดีกว่าวัฒนธรรมของตนเข้ามา ตัวอย่างเช่นการผสมกลมกลืนกลายเป็นคนไทยของคนจีนที่เกิดในประเทศไทยในทุกระดับทางสังคมในยุคต้น ๆ ก่อนศตวรรษที่ 20 พบว่าไม่ค่อยมีปัญหายุ่งยาก เนื่องจากในเวลานั้นรัฐบาลไทยได้ให้ตำแหน่งทางสังคม

ให้ยศถาบรรดาศักดิ์แก่คนจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีทำให้กลายเป็นชนชั้นสูงในสังคมไทยได้ง่ายขึ้น เป็นหนทางนำไปสู่การยอมรับในสังคม ได้รับการยกย่อง การมีอำนาจ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนจีนเหล่านี้ยอมรับแสดงตนว่าเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์ (Skinner. 1962 : 245-246)

ทฤษฎีการผสมผสานทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่เชื่อว่าการรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาปฏิบัติ และกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เมื่อสังคมหนึ่งถูกรุกรานและอีกฝ่ายหนึ่งชนะ ประชาชนที่ใช้ชีวิตในความเป็นอยู่ทางวัฒนธรรม จะไม่มีความแตกต่างระหว่างคนส่วนหน้อยกับคนส่วนใหญ่หลงเหลืออยู่ หากมีการกลมกลืนทางวัฒนธรรมดำเนินต่อไปไม่หยุดแล้ว คงจะนำไปสู่สภาวะวัฒนธรรมใหม่ร่วมกันได้ กลุ่มที่เชื่อเช่นนี้เรียกว่าทฤษฎีเอกวัฒนธรรม (Melting Pot Theory) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นตรงกันข้ามคือไม่เชื่อว่ากระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะนำไปสู่ภาวการณ์สลายตัวของวัฒนธรรมเดิมจนหมดสิ้น แต่เชื่อว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะดำเนินไปถึงภาวะที่ก่อให้เกิดมีการยอมรับในความแตกต่างของวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนที่มารวมกันเข้าเป็นสมาชิกของประเทศเดียวกันขึ้น ซึ่งจะพิจารณาได้จากมีการลดอคติและการถือเขาถือเราลงแต่ไม่หมดไปทีเดียวเรียกว่าทฤษฎีพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism Theory) (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2551 : 147-178)

นโยบายของรัฐบาลไทยต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศนั้นเป็นนโยบายสองด้านที่ซ่อนเร้น กล่าวคือ การเน้นทั้งด้านการผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์เข้าสู่ความเป็นไทยและการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้เพื่อการท่องเที่ยว ทางด้านการผสมกลมกลืนกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นการขยายต่อจากนโยบายการสร้างชาตินิยมที่รัฐบาลไทยใช้ได้ผลมาแล้วกับกลุ่มชาวจีน ชาวมอญ และชาวเวียดนามในประเทศไทย โดยการปฏิบัติการผ่านเทคโนโลยีทางอำนาจ (Technologies of Power) ในสถาบันทางการศึกษาการปกครอง ศาสนา ทหาร และกฎหมายประเทศไทยเป็นแผ่นดินที่ลี้ภัยของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ผู้ลี้ภัยที่เข้ามามีปัญหาที่ต้องรับการช่วยเหลือทั้งในเหตุการณ์เฉพาะหน้าและปัญหาระยะยาวที่ต้องมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่ ทำให้ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และระบบการเมือง ผู้ลี้ภัยเป็นชนกลุ่มน้อยถ้าหากมีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่มีความสำนึกของความเป็นพลเมืองไทย ถือได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่อยู่ในลักษณะที่พอจะเข้ากันได้ เช่น กรณีชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยมุสลิม ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมด้านการบริโภคอาหาร การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย การรักษาโรค ภาษา ประเพณี และนันทนาการ แสดงให้เห็นว่าด้วยเหตุปัจจัยทางด้านต่างๆ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถผสมผสานวิถีชีวิตความเป็นอยู่เข้าด้วยกัน เกิดการปฏิสัมพันธ์ขึ้นทางสังคมและวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเชื่อมต่อและการซึมซับทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันของกลุ่มคนที่มี

ความแตกต่าง และมีส่วนช่วยลดความขัดแย้งต่างๆ ลงได้และทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จึงอาจกล่าวได้ว่าการแสดงออกทางวัฒนธรรมของไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยมุสลิมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น มีการผสมกลมกลืนเข้ากับได้เป็นอย่างดี (ทิพดี นิมิตรพงศ์ธร. 2547 : 143-147)

2.4.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (Ethnic Groups) เริ่มเป็นศัพท์วิชาการที่ปรากฏในงานทางมานุษยวิทยาราวกลางทศวรรษ 1950 ที่ใช้จำแนกความแตกต่างของกลุ่มคนโดยอาศัยมาตรการทางวัฒนธรรมเป็นหลัก เพราะใช้ได้แบบเป็นกลางครอบคลุมหมด ไม่มีการแยกแยะว่ากลุ่มใครมีวัฒนธรรมสูงหรือเจริญกว่ากลุ่มอื่น กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบสายเชื้อมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อพยพมาอยู่อาศัยในสังคมใหม่มักมีความสำนึกในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สูงมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าอพยพเข้ามาในสังคมใหม่เป็นจำนวนมาก และกลุ่มคนเหล่านี้มักจะถูกเลือกปฏิบัติ และได้รับการปฏิบัติอย่างอคติ แต่เมื่อเวลาผ่านไปนาน ๆ ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรก ๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และพยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นให้สูงขึ้นจนในที่สุดอาจละทิ้งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตนอย่างสิ้นเชิงก็เป็นได้ (พิฆเนศ อิศรมงคลรักษ์. 2556 : 4)

นอกจากคำว่ากลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Groups) แล้ว ยังมีคำอีกคำหนึ่งคือชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มคนที่ถูกกระตุ้นให้มีพลังทางสังคมขึ้นมา เพื่อการรวมกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ โดยกลุ่มชาติพันธุ์สัมพันธ์จะเน้นความสำคัญของอัตลักษณ์และความแตกต่างของตนเป็นหลัก ซึ่งชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นเรื่องของขีดขั้นหรือความมากน้อย กล่าวคือลักษณะชาติพันธุ์สัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับขนาดและการผสมผสานของตัวแปรต่างๆ ได้แก่ สถาบันพื้นฐาน (ครอบครัว เครือญาติพิธีกรรม และการเฉลิมฉลอง) การติดต่อระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม และการมีผลประโยชน์ร่วมกันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (อเนก รักเงิน. 2551 : 6)

ในทางมานษุยวิทยานิยามว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อชนหลายๆ กลุ่มมาอยู่ร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่ง จะมีความสำนึก ในทางชาติพันธุ์ขึ้นมา อาจเกิดขึ้นได้หลายประการ ที่สำคัญก็คือ อาจจะมีแรงบีบคั้นทางการเมือง อาจจะเป็นแรงบีบคั้นทางด้านเศรษฐกิจ หรืออาจจะเป็นเรื่องของความต้องการทางด้านวัฒนธรรมก็ได้ ความสำนึกของความเป็น ชาติพันธุ์มันอาจซุกซ่อนอยู่ในตัว เราหรือกลุ่มของเราไม่ว่าจะนานเพียงไรก็แล้วแต่ ตราบที่ยังไมมี่แรงกดดันหรือ ไม่มีความจำเป็นอื่น ใดที่จะมากระตุ้นให้เกิดความรู้สึก สำนึก ในความเป็น ชาติพันธุ์จะพบว่าความเป็น ชาติพันธุ์จะไม่เกิดขึ้น ความเป็นชาติพันธุ์จะเกิด ขึ้นได้หรือไม่นั้นต้องขึ้นอยู่กับบริบทสังคม เพราะในบางสังคมจะให้อนญาติให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ บางสังคมอาจจะไม่ให้อนุญาตสิ่ง

เหล่านี้เกิด ขึ้น มีการปราบปราม ในกรณีนี้กลุ่มชาติพันธุ์ อาจจะมีการใช้ธรรมเนียมประเพณีความเป็นเพื่อน ความเป็นญาติเพื่อเป็นรวมกลุ่มทางการเมืองอย่างไม่เป็นทางการ หรือเป็นกลุ่มผลประโยชน์ (Huynh Van Phuc. 2554 : 37)

การจะเข้าใจปรากฏการณ์ทางชาติพันธุ์ได้ ต้องพิจารณาความคิดและจิตสำนึกของคนในแต่ละกลุ่มว่าลักษณะใดทางวัฒนธรรมมีความหมายกับความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของพวกเขาอย่างไร เพราะกลุ่มชนต่างๆ อาจจะมีแบบแผนวัฒนธรรมร่วมกันบางอย่างที่เกิดจากการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกัน แต่ต่างฝ่ายก็มองว่าไม่ใช่พวกเดียวกัน ซึ่ง Barth มองกลุ่มชาติพันธุ์เป็นรูปแบบการจัดระเบียบสังคม โดยพิจารณาว่า การที่สมาชิกของกลุ่มเรียกตัวเองหรือถูกเรียกโดยคนอื่นว่าเป็นใคร หรือเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใดในกระบวนการการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเลือกลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของความแตกต่างทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่มชนต่างๆ ไม่ใช่ภาพรวมของวัฒนธรรมทั้งหมด ในแง่นี้ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ก็เปรียบเหมือนสถานภาพอื่นๆ ในสังคม เช่น เพศสภาพ ชนชั้น หรือวัยวุฒิ ที่กลายเป็นเครื่องหมายของการปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้ผู้ปฏิสัมพันธ์รู้ว่าควรปฏิบัติต่อกันอย่างไร (Barth. 1969)

ลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นผลมาจากการจัดระเบียบกลุ่มชาติพันธุ์ แต่เขาเห็นว่า การที่จะอธิบายการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นขึ้นอยู่กับหลายเงื่อนไข เช่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง อาจเป็นเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรในการผลิต อำนาจ ความรู้ กฎหมาย และเพศ เป็นต้น ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีหน้าที่และความหมายในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ แต่เมื่อสถานการณ์สังคมบางอย่างเปลี่ยนไป เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมจนยากจะหาสัญลักษณ์ของความแตกต่าง หรือสภาวะความขัดแย้งเชิงโครงสร้างสลายไป ความเป็นชาติพันธุ์เดิมอาจจะไม่เอื้ออำนวยต่อการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ (Keyes. 1979)

การหล่อหลอมของความรู้สึกร่วมกันในสายเลือด (Shared Descent) เช่น ภาษาที่สมาชิกในกลุ่มใช้สื่อสารกัน นิทานหรือเรื่องเล่าที่สมาชิกในกลุ่มเชื่อว่า มีจุดกำเนิดร่วมกัน และบริบททางประวัติศาสตร์ที่สมาชิกในกลุ่มประสบร่วมกัน นอกจากนี้บริบทความสัมพันธ์และการปรับเปลี่ยนความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ยังสัมพันธ์กับรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งเขาได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของความรู้สึกชาตินิยมที่เกิดขึ้นในระหว่างการสร้างรัฐชาติกับพัฒนาการของจิตสำนึกชาติพันธุ์ ยกตัวอย่าง รัฐไทยก่อนที่จะเป็นรัฐประชาชาติสมัยใหม่ แม้ว่าจะมีกลุ่มต่างๆที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่ความแตกต่างนี้ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็น “ความแตกต่างทางชาติพันธุ์” (Ethnic Differences) เพราะว่าถูกมองในแง่ของความหลากหลายในเรื่องท้องถิ่น เครือญาติ และความสัมพันธ์ที่มีกับอารยธรรม (Civilizations) ซึ่งเป็นมรดกตกทอดกันมาด้วย

ประเพณี ลายลักษณ์อักษร เช่น องค์ความรู้ทางพุทธศาสนา จะเป็นเกณฑ์ที่ทำให้กลุ่มคนที่ยังเข้าไม่ถึงรัฐก็จะถูกเรียกว่า “กลุ่มคนที่ไม่มีอารยธรรม” (Keyes. 2003)

2.4.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย

ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรหนึ่งเดียวจะแบ่งแยกมิได้ แม้ประชากรของไทยจะประกอบและมีความเป็นมาทางเชื้อชาติประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่เป็นแบบเดียวกันรัฐชาติเดียวกันซึ่งอยู่ที่ชุดความคิดที่ว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันนั้นก็ต้องเหมือนกัน หรืออาจเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น ทั้งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นชาติ ที่มีฐานรากทางชาติพันธุ์ (Ethno) ประวัติศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา จิตสำนึกร่วมอาศัยหลักทางชาติพันธุ์อย่างชัดเจน ซึ่งแม้ตามความเป็นจริงประชากรในประเทศหนึ่งๆ ล้วนประกอบจากชาติพันธุ์ที่แตกต่างและหลากหลายกลุ่ม ชาติพันธุ์ แปลจากภาษาอังกฤษว่า Ethnic Group นอกจากนี้ยังใช้คำว่า Ethnicity แปลว่าความเป็นชาติพันธุ์ หรือภาวะชาติพันธุ์ คนไทยรับเอาคำ Ethno มาใช้ในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเน้นไปที่ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ตามตะเข็บชายแดนซึ่งแต่เดิมมักให้ความหมายไปที่ชนกลุ่มน้อยความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึงชนต่างเผ่าหรือต่างเชื้อชาติที่อาศัยรวมกับชนเผ่าอื่นหรือเชื้อชาติอื่นที่มีจำนวนมากกว่า มีวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกันไป เข้ามาและพักอาศัยในประเทศไทย โดยวิธีการหรือลักษณะที่แตกต่างกัน เช่นการหลบหนีเข้าเมือง เข้ามาอาศัยชั่วคราว หรืออาศัยอยู่ถาวร (อัญทิพย์ ฤทธิ์ทอง. 2555 : 6)

ชนกลุ่มน้อย หมายถึง ชนเผ่าหรือต่างเชื้อชาติที่อาศัยรวมกับชนเผ่าอื่น มีประวัติความเป็นมา ภาษา หรือความเชื่อทางศาสนาที่เหมือนกัน โดยมีความรู้สึกว่าตนเองมีความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ ไปจากชนกลุ่มใหญ่ที่ตนไปอาศัยอยู่ด้วยที่มีจำนวนมาก ซึ่งอาจรวมถึงกลุ่มบุคคลที่มิได้มีสัญชาติและวัฒนธรรมไทย (ปรีชาพล พูลทวี. 2553 : 7)

ชนกลุ่มน้อยเกิดจากจากการมีชนกลุ่มใหญ่และในทางตรงกันข้ามชนกลุ่มใหญ่ก็เกิดการมีชนกลุ่มน้อย ถ้าปราศจากจากชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็หมายความว่าปราศจากทั้งสองกลุ่ม เมื่อเป็นเช่นนี้ทั้งสองคำนี้ย่อมจะต้องนิยามซึ่งกันและกัน และสะท้อนความหมายต่อกัน เราจะเห็นว่าทั้งชนกลุ่มน้อยและชนใหญ่นี้มีธรรมชาติสัมพันธ์ในด้านโครงสร้างและหน้าที่ (Function) อย่างแยกกันไม่ออก หมายความว่าความเป็นไปของกลุ่มหนึ่งย่อมมีผลสืบเนื่องจากและมีผลกระทบต่ออีกกลุ่มหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น นอกจากสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นได้เกิดขึ้นนอกเหนือจากโครงสร้างของความเป็นชนกลุ่มน้อยชนกลุ่มใหญ่ โดยสิ้นเชิง เพราะฉะนั้นการวิเคราะห์ภาวะทางเศรษฐกิจสังคมหรือทางจิตวิทยาของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยมิได้โยงเกี่ยวอย่างมีความหมายกับอีกกุล่มหนึ่งนั้น จะเรียกว่าเป็นการศึกษาชนกลุ่มน้อยมิได้ หรือถ้าเราตั้งคำถามว่า ทำไมชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งไม่

สามารถกลมกลืนทางวัฒนธรรมกับชนกลุ่มใหญ่ได้เราก็ควรจะตั้งคำถามไปพร้อมๆ กันด้วยว่าชนกลุ่มใหญ่ได้เป็นอุปสรรคหรือเอื้ออำนวยต่อการกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือไม่

ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มิได้มีสัญชาติไทยที่มีจำนวนน้อยกว่าคนไทยเจ้าของประเทศ และมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกันไป เข้ามาหรือมาอยู่ในประเทศไทยโดยลักษณะวิธีการต่าง ๆ เช่น หลบหนีภัยสงครามหลบหนีเข้าเมือง เข้ามาพักอาศัยชั่วคราว โดญปัจจุบันชนกลุ่มน้อยที่กรมการปกครองจัดทำทะเบียนประวัติและบัตรประจำตัวไว้มี 16 กลุ่ม ดังนี้ (มนตรี จงพูนผล และเสถียร ก่อเกียรติตระกูล. 2547 : 39)

1) ญวนอพยพ คือ คนเวียดนามที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อปี 2488-2489อาศัยอยู่ใน 13 จังหวัดคือ นครพนม มุกดาหาร หนองคาย อุบลราชธานี ยโสธร อุดรธานี อำนาจเจริญ หนองบัวลำภู สกลนคร สุราษฎร์ธานี พัทลุง ปราจีนบุรี สระแก้ว ปัจจุบันมีมติคณะรัฐมนตรีให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติพ.ศ. 2508 และให้สถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแก่ผู้อพยพเข้ามาตาม พ.ร.บ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (บัตรประจำตัวสีขาวขอบน้ำเงิน)

2) อดีตทหารจีนคณะชาติ (อดีต ทจช.) คือ อดีตทหารกองพล 93 ของจีนไต้หวันที่เข้ามาอยู่ในพม่าและเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากการสู้รบกันระหว่างจีนไต้หวันและจีนแผ่นดินใหญ่ โดยเข้ามาตั้งแต่ พ.ศ. 2497 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงรายและแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันมีมติคณะรัฐมนตรีให้สัญชาติไทยแก่บุตรที่เกิดในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 และให้สถานะเป็นผู้เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 (บัตรประจำตัวสีขาว)

3) จีนฮ่ออพยพ คือ ครอบครัวของอดีตทหารจีนคณะชาติที่อพยพเข้ามาภายหลังสถานะเช่นเดียวกับอดีตทหารจีนคณะชาติ (บัตรประจำตัวสีเหลือง)

4) จีนฮ่ออิสระ คือ กลุ่มคนจีนซึ่งเป็นญาติของอดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งเข้ามาในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2505-2521 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยาแม่ฮ่องสอน มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2548 กำหนดสถานะเช่นเดียวกับอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ (บัตรประจำตัวสีขาวขอบสีส้ม)

5) อดีตโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายา (อดีต จคม.) อาศัยอยู่ในจังหวัดยะลานราธิวาส และสงขลา มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียว)

6) ไทยลื้อ อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีส้ม)

7) ลาวอพยพ คือ คนลาวที่มีพี่น้องอยู่ทางฝั่งไทย เมื่อลาวเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้เข้ามาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องที่จังหวัดหนองคาย อุบลราชธานี เลย นครพนมมุกดาหาร อุตรดิตถ์ พะเยา น่าน และเชียงราย ยังมิได้กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้าขอบน้ำเงิน)

8) เนปาลอพยพ คือ คนเนปาลที่เข้ามาอยู่ในพม่าก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2ญี่ปุ่นเกณฑ์ให้ขนสัมภาระเข้ามาในประเทศไทย อาศัยอยู่ในเขตอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียว)

9) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า คือ ชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ในพม่า แต่มิใช่คนพม่าเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก่อน 9 มีนาคม 2519 อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน ราชบุรี กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และระนอง มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2548 กำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีชมพู)

10) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า คือ กลุ่มคนจากพม่าที่หลบหนีเข้าเมืองมาหลังวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ชั่วคราว ยังมิได้กำหนดสถานะให้(บัตรประจำตัวมี 2 สี คือ สีส้มเป็นบัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่มีที่อยู่ถาวร สีม่วง เป็นบัตรประจำตัวผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่าที่อยู่กับนายจ้าง)

11) ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย คือ กลุ่มคนที่เป็นคนไทยแต่แผ่นดินไทยที่เคยอยู่ได้ถูกแบ่งสมัยอังกฤษต่อมาตกเป็นของพม่า และได้เข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและการเมืองมาอยู่ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร ระนอง และตาก มีมติคณะรัฐมนตรีให้แปลงสัญชาติเป็นไทย (บัตรประจำตัวสีเหลืองขอบน้ำเงิน)

12) บุคคลบนพื้นที่สูง คือ กลุ่มชาวเขาและชนกลุ่มที่อยู่บนพื้นที่สูงใน 20 จังหวัดคือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยา ตาก สุโขทัย น่าน แพร่กำแพงเพชร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เลย อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้า)

13) ผู้อพยพเชื้อสายไทยจากจังหวัดเกาะกง กัมพูชา คือ คนไทยที่อยู่ที่เกาะกงซึ่งแต่เดิมเป็นคนไทยเพราะเกาะกงเป็นของไทย ต่อมาเกาะกงเป็นของฝรั่งเศสและกัมพูชา ภายหลังกัมพูชาเกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจึงเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด มีมติคณะรัฐมนตรีแปลงสัญชาติให้เป็นไทย (บัตรประจำตัวสีเขียว)

14) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากกัมพูชา คือ กลุ่มคนกัมพูชา ที่มิใช่คนไทยจากเกาะกงได้หลบหนีเข้ามาอยู่ที่จังหวัดตราด ยังไม่มีการกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีขาวขอบแดง)

15) เผ่าตองเหลือง (มลาบรี) ที่อยู่ที่จังหวัดแพร่ น่าน มีมติคณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีฟ้า)

16) ชุมชนบนพื้นที่สูง คือ กลุ่มบุคคลที่อยู่บนพื้นที่สูง 20 จังหวัด ที่ได้ทำการสำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2542 ถ้าเข้ามาถึงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีกำหนดสถานะให้ (บัตรประจำตัวสีเขียวขอบแดง)

2.4.6 แนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม (Acculturation) เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มสมาชิกของสังคม ตั้งแต่สองกลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกันติดต่อไปมาหาสู่กัน การติดต่ออาจจะมีผลกระทบระหว่างกัน หรืออาจเป็นไปในด้านเดียวก็ได้ ไม่มีวัฒนธรรมใดที่จะสามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่ติดต่อกับวัฒนธรรมใดเลย และกลุ่มแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้น มีได้ตั้งแต่ระดับบุคคลครอบครัว กลุ่มสมาชิกในสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ (พรพรรณ จันทโรนานนท์. 2551 : 8)

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมยังหมายถึง กระบวนการอันเกิดจากการไปมาหาสู่กันของสังคมต่างวัฒนธรรมจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งกันและกัน ทั้งทางด้านงานฝีมือ ประเพณี การปฏิบัติ และความเชื่อ (Culture. 2008) รวมความหมายของคำว่า Acculturation ทางด้านมานุษยวิทยาจะมีความหมายมากถึง 8 ประการ ดังนี้

1) เป็นกระบวนการการแลกเปลี่ยนเรื่องราวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่แตกต่างกัน

2) เป็นผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้านกระบวนการติดต่อและกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมภายนอก

3) เป็นการกระจายทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว สู่สังคมที่เปิดรับและสังคมที่ถูกบังคับให้รับ

4) เป็นกระบวนการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ สิ่งนี้รวมไปถึงความรู้ ระบบความคิด ความเชื่อ นิสัยใจคอ และระบบการสื่อสารที่แตกต่างด้วย

5) เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการติดต่อกันโดยตรงระหว่างกลุ่มอิสระ 2 กลุ่มหรือมากกว่านั้น

6) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพราะผลจากการติดต่อกันโดยตรงอย่างต่อเนื่องระหว่างวัฒนธรรมส่วนตัว (เฉพาะบุคคล) ที่แตกต่างกัน โดยทั่วไปมักจะหมายถึง ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์มาก

7) เป็นการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อย่างหนึ่งจากการยอมรับแบบอย่างทางพฤติกรรมของวัฒนธรรมที่อยู่รอบ ๆ หรือเป็นความรู้และค่านิยมอันเป็นที่ยอมรับกันในสมาชิกของสังคม หรือเป็นกระบวนการผสมกลมกลืนของความคิดในเรื่องใหม่ ๆ อย่างหนึ่งเพื่อทำให้เกิดเป็นโครงสร้างของการรับรู้

8) เป็นการได้มาซึ่งวัฒนธรรมส่วนตัวหรือของกลุ่มชนที่ผิดแปลกแตกต่างไปจากวัฒนธรรมส่วนตัวหรือกลุ่มชนที่มีอยู่เดิม

ใน Dictionaries International des Terms Litteraires ได้กล่าวถึงความหมายของ Acculturation ว่าคือ สิ่งที่ได้มาจากหลากหลายรูปแบบของกลุ่มวัฒนธรรมและมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า Enculturation (การปะทะทางวัฒนธรรม) หรือเป็นกระบวนการของการรับเอารูปแบบทางวัฒนธรรมจากกลุ่มวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่น หรือการยอมรับรูปแบบของวัฒนธรรมอื่นเพื่อให้เข้ากับสังคมที่กำลังถูกผสมกลมกลืน หรือการยกเลิกวัฒนธรรมเดิมเพื่อรับวัฒนธรรมใหม่ที่ตนพอใจ หรือความต่อเนื่องของการดูดซับเอาวัฒนธรรมสากล (Popular Culture) หรือวัฒนธรรมที่ใหญ่กว่า อันเป็นวัฒนธรรมระดับชาติหรือระดับโลก ของกลุ่มชาติพันธุ์หรือของส่วนภูมิภาคนั้น ๆ เพื่อเหตุผลของการเข้าสู่ความทันสมัยมากกว่า หรือการขาดหายไปหรือการลดความเป็นวัฒนธรรมเดิม เพื่อให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว (Rockerché. 1906)

จากความหมายของคำว่า Acculturation คือ การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันนั้น การติดต่ออาจจะมีผลกระทบระหว่างกัน หรืออาจเป็นไปในด้านเดียวก็ได้ ไม่มีวัฒนธรรมใดที่จะสามารถอยู่ได้อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่ติดต่อกับวัฒนธรรมใดเลย และกลุ่มแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้น มีได้ตั้งแต่ระดับบุคคลครอบครัว กลุ่มสมาชิกในสังคมหรือกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้ อย่างไรก็ดีความหมายของคำย่อมแตกต่างไปตามสาขาที่ทำการศึกษา

ความจริงแล้วนักมานุษยวิทยาเพิ่งจะนำคำว่า Acculturation มาใช้เมื่อศตวรรษกว่า ๆ นี้เอง ทั้งที่ Plato ได้กล่าวถึงคำนี้มาตั้งแต่ 384 ปีก่อนคริสตศักราชแล้ว คำดังกล่าวปรากฏในการอภิปรายในความหมายว่า “Acculturation should be minimized but not to the extent of cultural isolation” (Rudmin. 2003) กล่าวกันว่า Bronislaw Malinowski (1884-1942) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษเป็นท่านแรกที่นำคำว่า Acculturation มาใช้ ซึ่งความจริงแล้ว Powell (1834-1902) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันได้ใช้คำนี้มาตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1880 แล้ว (Inga Jasinskaja-Lahti. 2000 : 14) และคำนี้ได้รับการยอมรับให้เป็นคำศัพท์ของภาษาฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1911 (Rockerché. 1906; Rudmin. 2003)

การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมจัดเป็นแบบ (model) แรกสุดที่ใช้ในการตรวจสอบการกระทำระหว่างกันทางด้านวัฒนธรรม การนำรูปแบบของการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมมาใช้ในยุคแรก ๆ นั้น ไม่มีความถูกต้อง เพราะเน้นไปในเรื่องของการกระจายอำนาจและการปฏิวัติ จึงทำให้การสังสรรค์ระหว่างทางวัฒนธรรมเป็นไปสายเดียว (Unilinear) ทั้งนี้เพราะการตัดสินว่าเมื่อวัฒนธรรมนั้น ๆ กระจายไปถึงที่ใด แสดงว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้นได้รับชัยชนะแล้ว ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมนั้นได้เข้าไปแทนที่วัฒนธรรมเดิมแล้วนั่นเอง ซึ่ง Redfield, Smith and Patricia (1936) ได้ติดตามทฤษฎีดังกล่าว และเรียกทฤษฎีนี้ว่าการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม สำหรับเงื่อนไขที่เกิดจากการติดต่อนั้นก็แตกต่างไปจากเดิม Redfield เน้นว่าเมื่อเกิดการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มแล้วจะต้องเกิดความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบทางวัฒนธรรมเดิมด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายหรือฝ่ายเดียวก็ได้ แต่เนื่องจากกระบวนการสังสรรค์

ระหว่างวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนถ่ายค่านิยมทางวัฒนธรรมจากผู้อุทิศให้ไปยังผู้รับ จึงทำให้กระบวนการนี้เกิดผล 3 ประการ คือ การยอมรับ (Acceptance) การปรับตัวเข้าหา (Adaptation) และการมีปฏิกิริยาโต้ตอบ (Reaction)

Redfield ได้ให้เหตุผลว่า พวกที่ยอมรับจะได้ส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อตน จากวัฒนธรรมของผู้ที่อุทิศให้ โดยที่ผู้รับก็จะสูญเสียวัฒนธรรมเดิม แต่สำหรับพวกที่ปรับตัวเข้าหาแล้วการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมก็จะเป็นรูปแบบที่อยู่ระหว่างกลาง กล่าวคือ วัฒนธรรม ผู้อุทิศให้จะโอนอ่อนผ่อนตามวัฒนธรรมของผู้รับ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่ สำหรับกลุ่มที่มีปฏิกิริยาโต้ตอบนั้นคือ การปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ทั้งหมดหรืออาจจะรับวัฒนธรรมบางส่วนของผู้อุทิศให้บ้าง แต่ยังคงวัฒนธรรมเก่าของตนอยู่ (Redfield et al., 1936 : 149-152) จากการมองเรื่องการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมดังกล่าวของ Redfield จึงมีนักวิชาการรุ่นหลังกล่าวว่าการติดต่อทางด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นไปในด้านการให้มากกว่าการแลกเปลี่ยน ดังที่คำว่า Acculturation ให้ความหมายทางด้านลบของวัฒนธรรมแฝงอยู่ด้วย ดังนั้นในการเป็นผู้อุทิศให้หรือการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม จึงทำให้วัฒนธรรมพื้นถิ่นมีบทบาทในการแสดงออกทางวัฒนธรรมของตนได้น้อยที่สุด

สำหรับนักสังคมวิทยาด้านจิตวิทยา เช่น Berry (1980) มีแนวคิดเกี่ยวกับการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม เป็น 4 ประการดังนี้

1) –F +C หมายถึง วัฒนธรรมผู้รับพอใจในวัฒนธรรมของผู้ให้

2) +F –C หมายถึง วัฒนธรรมผู้รับไม่พอใจในวัฒนธรรมของผู้ให้

3) +F +C หมายถึง ทั้งวัฒนธรรมของผู้ให้และผู้รับต่างพอใจพอใจซึ่งกันและกัน

4) –F –C หมายถึง ทั้งวัฒนธรรมของผู้ให้และผู้รับต่างไม่พอใจพอใจซึ่งกันและกัน

ทฤษฎีของ Berry เป็นที่ยอมรับและมีผู้ใช้ทฤษฎีของเขาในการวิจัยอย่างมาก Enouch Padolsky ได้เสนอทฤษฎีที่ต่อเนื่องจาก Berry โดยอธิบายผล 4 ประการของ Berry ให้ชัดเจนขึ้นดังนี้ (Berry. 1980 : 5; Rudmin. 2003)

1. การผสมกลมกลืน แบ่งเป็นการผสมกลมกลืนตามประเพณี การผสมกลมกลืนในช่วงเปลี่ยนผ่าน แต่การผสมกลมกลืนในรูปแบบดังกล่าว ถือว่าเป็นผสมกลมกลืนเฉพาะภาพลักษณ์ภายนอกเท่านั้น

2. การผสมผสานอย่างบูรณาการ แบ่งเป็นการผสมผสานตามประเพณี และตามศักยภาพ การผสมกลมกลืนดังกล่าวทำให้รูปแบบทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

3) การปฏิเสธ แบ่งเป็นการถูกขับไล่ การจากไปโดยใจปรารถนาและการถูกบังคับให้จากไป

4) แบบชายขอบ แบ่งเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่มสมาชิกและการปฏิบัติหรือความคิดแบบกลุ่มชายขอบ (Padolsky. 2007)

2.5 ทฤษฎีทางมานุษยวิทยา

ทฤษฎีแนวคิดทางมานุษยวิทยาเป็นทฤษฎีที่สำคัญสำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาได้มากมาย แต่ในที่นี้จะนำเสนอเพียง 8 ทฤษฎีสำคัญเท่านั้น ได้แก่

2.5.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

นักมานุษยวิทยาที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ เอ.อาร์ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ และ โบรนิสลอร์ มาลิเนาสกี (Bronislaw Malinowski) ให้ความเห็นว่า “การจะเข้าใจระบบเศรษฐกิจนั้นจะต้องเข้าใจถึงโครงสร้างสังคมก่อนและระบบเศรษฐกิจเป็นผลที่เกิดจากโครงสร้างสังคม” แนวคิดนี้เชื่อว่า “สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและก้าวหน้าขึ้น การศึกษาสังคมตามแนวคิดนี้มักจะให้ภาพนิ่งมากกว่าภาพที่เคลื่อนไหว สำหรับในเรื่องความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (Social Solidarity) จะทำให้มองภาพความขัดแย้งหรือเสียระเบียบทางสังคมว่าเป็นพยาธิสภาพทางสังคม (Social Pathological) และจำเป็นต้องแก้ไขเพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบมากขึ้น” เนื่องจากนักทฤษฎีในแนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจาก เอมีล เดอร์คามส์ (Emile Durkheim) ผู้ซึ่งเน้นงานเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรม ศาสนา ให้ความสำคัญกับจิตใจเหนือวัตถุ งานส่วนใหญ่ของบราวน์ และนักคิดคนอื่นๆในสายเดียวกันจะเน้นศึกษาระบบเครือญาติโดยใช้ข้อมูลชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) แสดงความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างคนที่มีความผูกพันทางสังคมแต่ขัดแย้งกันในความสัมพันธ์ มีการยอมรับความขัดแย้งและจัดการอย่างเป็นทางการจนทำให้ช่วยลดความขัดแย้งได้และสังคมก็จะดำรงอยู่ต่อไปได้ในที่สุด

โดยสรุปแล้วทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สนใจความต้องการของปัจเจกบุคคล (ผู้กระทำ) และโครงสร้างขนาดใหญ่ เช่น สถาบัน สังคม ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านี้ รวมทั้งเน้นความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะกลไกเพื่อขจัดการความขัดแย้งในความสัมพันธ์ดังกล่าว

2.5.2 ทฤษฎีวัฒนธรรมและบุคลิกภาพ

นักคิดที่สำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่รูธ เบเนดิกต์ (Ruth Benedict) และมาร์การ์เรต มี้ด (Margaret Mead) งานศึกษาชิ้นสำคัญของเบเนดิกต์ ชื่อ “Patterns of Culture” (1934) ศึกษาสังคมอเมริกัน-อินเดียน เน้นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมและการปรับตัวของปัจเจกบุคคล และได้เสนอความคิดเกี่ยวกับรูปลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Configuration) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ถือว่าส่วนประกอบต่างๆของวัฒนธรรมมีลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และรวมเป็นหนึ่งเดียว เบเนดิกต์เชื่อว่า “ปัจเจกบุคคลและกระบวนการทางจิตวิทยาของปัจเจกบุคคลมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมด้วย”

ทฤษฎีนี้ใช้ได้ในการศึกษาสังคมสมัยใหม่ โดยศึกษาลักษณะประจำชาติ (National Character) ของสังคมต่างๆ เช่น อเมริกา ไทย ญี่ปุ่น ประเด็นที่พบจากการศึกษาและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งอีกอย่างหนึ่ง คือ บุคลิกภาพที่มีคุณค่าในสังคมหนึ่งอาจกลายเป็นความผิดปกติทางจิตหรือเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนในอีกสังคมหนึ่งก็ได้

เอดเกอตัน (Edgerton) ได้ศึกษาชนเผ่าต่างๆ 4 เผ่าในแอฟริกาตะวันออก โดยแบ่งแต่ละเผ่าออกเป็นกลุ่มๆ ดังนี้ (1) กลุ่มเกษตรกร (2) กลุ่มเลี้ยงสัตว์ โดยพบว่า ชนเผ่าทั้ง 4 ต่างมีความแตกต่างในบุคลิกภาพ และพบอีกว่ากลุ่มทั้งสองประเภทจากเผ่าเดียวกันก็ยังมีความแตกต่างกันด้วย เช่น กลุ่มเลี้ยงสัตว์เป็นปัจเจกบุคคลมากกว่ากลุ่มเกษตรกร เป็นต้น

มี้ด ได้เขียนหนังสือชื่อ “Coming of Age in Samon” (1928) โดยชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมส่วนรวมของชาวเกาะซามัวที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบ (Formalism) หรือการกำหนดพฤติกรรมอย่างเคร่งครัดแน่นอนตายตัว ทำให้ปัจเจกบุคคลมีทางเลือกน้อยลง

2.5.3 ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยากลุ่มนี้ที่สำคัญได้แก่จูเลียน เอช สจ็วต (Julian H. Steward), แดริ่ ฟอร์ด (Daryl Forde), คลิฟฟอร์ด กีทซ์ (Clifford Geetz) และมาร์วิน แฮร์ริส (Marvin Harris)

สจ็วต ให้ความหมายนิเวศน์วิทยาว่า “คือการปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อม นิเวศน์วิทยาทางวัฒนธรรม จึงหมายถึงวิธีการศึกษาหาข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบจากการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อม (ของมนุษย์แต่ละสังคม) นิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมจึงแตกต่างไปจากนิเวศน์วิทยาสังคม (Social Ecology) เพราะนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมมุ่งแสวงหากฎเกณฑ์เพื่ออธิบายที่มาของลักษณะและแบบแผนวัฒนธรรมบางประการที่มีอยู่ในแต่ละสภาวะแวดล้อม มากกว่ามุ่งแสวงหาหลักการทั่วไปที่ใช้ได้กับทุกวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม” สิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวคิดนี้คือ “แก่นวัฒนธรรม” (Cultural Core) ซึ่งหมายถึง “กลุ่มของลักษณะหรือแบบแผนวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมากที่สุดกับกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพและการจัดการทางเศรษฐกิจ” ทั้งนี้จะมุ่งสนใจการนำวัฒนธรรมทางวัตถุ (ระบบเทคนิควิทยาที่ใช้หรือเครื่องมือเทคโนโลยี) มาใช้แตกต่างกันอย่างไรและก่อให้เกิดการจัดการทางด้านสังคมที่แตกต่างกันอย่างไรในสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน เพราะสภาวะแวดล้อมแต่ละแห่งอาจเป็นตัวช่วยหรือข้อจำกัดใช้เทคนิควิทยาเหล่านี้ก็ได้

ในขณะที่แฮร์ริส ศึกษาการทำสงครามของชนบรรพกาล (Primitive Warfare) โดยอธิบายว่า “สงครามเป็นกลไกอันหนึ่งในการปรับจำนวนประชากรให้เหลือพอที่จะสามารถอาศัยอยู่ในระบบนิเวศน์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม”

ส่วนกรีทซ์ ศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแบบแผนการเกษตรในอินโดนีเซีย ได้เขียนหนังสือ “Agricultural Involution” (1963) ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของระบบนิเวศน์ที่มีต่อโครงสร้างสังคม หัวใจที่สำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ “การรวมเอาระบบสังคม วัฒนธรรมและสภาวะทางชีววิทยาเข้าด้วยกันในการศึกษาการพัฒนาของสังคม”

ทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมเน้นว่า “ความเชื่อและการปฏิบัติต่างๆตามระบบวัฒนธรรมที่ดูเหมือนไร้สาระ ไม่มีเหตุผล แต่อาจมีผลในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุมีผลก็ได้ โดยคำนึงถึงระดับของเทคโนโลยีที่ใช้เฉพาะสถานที่ด้วย” เช่น การกินเนื้อวัวเป็นของต้องห้ามของชาวฮินดูทั้งที่ความอดอยากยากจนมีไปทั่วอินเดียนั้น แฮร์รีสอธิบายสิ่งเหล่านี้ว่า “การห้ามกินเนื้อวัวมีความหมายว่าวัวมีไว้ใช้ลากคันไถ หากไม่มีวัวก็จะไม่อาจทำการเกษตรได้ ดังนั้นข้อห้ามทางศาสนาจึงเป็นการเพิ่มความสามารถของสังคมเกษตรกรรมในระยะยาว”

โดยสรุปแล้วทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรมนี้จะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างประชากร สิ่งแวดล้อมทางสังคมและลักษณะทางกายภาพในสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.5.4 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีนี้จะเน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical Particularism) นักมานุษยวิทยาในแนวความคิดนี้คือ ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันทำงานในตำแหน่งอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” นอกจากนั้นยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้ โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคุณลักษณะที่สูงกว่าหรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน”

เอช.จี. บาร์เนท (H.G. Barnett) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งสนใจศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับนวัตกรรม (Innovation) ที่ถือว่าเป็นตัวแทนจากวัฒนธรรมหนึ่งและมีการถ่ายทอดไปยังวัฒนธรรม อื่น ในงานเขียนชื่อ “Innovation : The Basis of Cultural Change” (1953) กล่าวไว้ว่านวัตกรรมก็คือ ความคิดหรือพฤติกรรมหรือสิ่งใดๆก็ตามที่เป็นของใหม่ เพราะมันแตกต่างทางด้านคุณภาพไปจากรูปแบบที่มีอยู่ บาร์เนทเชื่อว่า “วัฒนธรรมเปลี่ยนไปเพราะนวัตกรรม แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมอาจเป็นตัวถ่วงหรือไม่สนับสนุนให้เกิดมีนวัตกรรมก็ได้ ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่าจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมขึ้นในสังคมหรือวัฒนธรรม”

เอฟเวอเรท เอ็ม. โรเจอร์ (Everett M. Rogers) ผู้เขียนงานชื่อ “Diffusion of Innovations” ได้เน้นว่า “การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรม (Innovation) ที่ถ่ายทอดกันนั้นอาจเป็นความคิด (Idea) ซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Adoption) ถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุ (Object) ที่รับมาในรูปการกระทำ (Action Adoption) ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า” โรเจอร์ ยังได้กล่าวอีกว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่าย ต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ (1) มีประโยชน์มากกว่าของเดิม (Relative Advantage) (2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับ (Compatibility) (3) ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อนมาก (Less Complexity) (4) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ (Divisibility) และ (5) สามารถมองเห็นเข้าใจง่าย (Visibility) นอกจากนั้นโรเจอร์ยังได้นำเสนอขั้นตอนการตัดสินใจรับเอานวัตกรรมใหม่อีก 5 ขั้นตอนได้แก่ (1) ขั้นตอนในการรับรู้นวัตกรรม (Awareness) (2) เกิดความสนใจในนวัตกรรมนั้นๆ (Interest) (3) ประเมินค่านวัตกรรม (Evaluation) (4) ทดลองใช้นวัตกรรม (Trial) และ (5) การรับหรือไม่รับเอานวัตกรรม (Adoption or Refection) โดยผู้รับนวัตกรรมอาจมีทั้งผู้รับเร็วหรือช้าแตกต่างกันไป”

โดยสรุปทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมนี้จะช่วยอธิบายวิธีการ/ขั้นตอน ของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ

2.5.5 ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม

นักมานุษยวิทยาในกลุ่มนี้ เช่น เลสลี่ เอ. ไวท์ (Leslie A. White) ชาวอเมริกัน ผู้เสนอกฎพื้นฐานของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมตามสูตร E x T = C โดยที่

E คือ ปริมาณพลังงานที่แต่ละคนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในแต่ละปี (Energy)

T คือ ประสิทธิภาพของเครื่องมือทางเทคนิควิทยาในการนำพลังงานมาใช้ (Technology or Efficiency of Tools)

C คือ ระดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม (Degree of Cultural Development)

2.6 แนวคิดการจัดการความรู้

ในสังคมฐานความรู้ การจะอยู่รอดและการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับทุนทางปัญญา (Intellectual Assets) แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ยังเป็นศาสตร์ที่จะต้องมีการพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้แพร่หลายมากขึ้น ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความรู้ คือ ความรู้เป็นทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่ยิ่งใช้ยิ่งมีเพิ่ม ผู้จัดการความรู้ที่เป็นระดับมืออาชีพ ปัจจุบันจะต้องเผชิญปัญหาและความคาดหวังที่สูงมาก เพราะความรู้ใหม่เกิดขึ้นในอัตราทะลุทะลวง ความรู้มีวงจรชีวิตที่สั้นลง (ล้าสมัยง่าย) และการจัดการสมัยใหม่ ไม่ว่าจะวงการใดๆ ล้วนแต่ใช้ความรู้ ที่เข้มข้นขึ้นทุกขณะ ดังนั้น ทุกคนจึงต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพราะถ้าหากคุณรอจนคู่แข่งได้ลงทุนลงแรงในการจัดการความรู้จนเริ่มเห็นผลมันอาจสายเกินไปที่จะไล่ตาม ความรู้ในฐานะปัจจัยเพื่อการแข่งขัน ได้กระทบและสร้างความตื่นตัวในภาคธุรกิจมาแล้วระยะหนึ่ง องค์กรทุกแห่งได้รับการกระตุ้นให้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สมบัติที่หลบซ่อนอยู่ภายในสมองของพนักงาน องค์กรสมัยใหม่ที่มีนวัตกรรม มักจะจัดตั้งกลุ่มทำงานเพื่อจัดการความรู้ ส่วนประธานหรือผู้บริหารระดับสูงก็จะเน้นบทบาทในการใช้ความรู้เพื่อปรับทิศทางขององค์กรสำหรับอนาคต เราจะพบว่ามีทีมงานหรือบริษัทที่ปรึกษาหลายบริษัท โฆษณาเกี่ยวกับการจัดฝึกอบรมสัมมนาในหัวข้อ “การจัดการความรู้” แสดงให้เห็นว่า การลงทุนในทุนทางปัญญาจะช่วยสร้างกำไรหรืออัตราผลตอบแทนให้กับองค์กรมากกว่าการลงทุนในปริมาณที่เท่ากันกับทุนที่เป็นวัสดุสิ่งของ หรือเป็นยุคที่ทุนทางปัญญาขององค์กรมีค่ามากกว่าทุนที่เป็นสิ่งของหลายเท่าตัว

2.6.1 ความหมายของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในเชิงแข่งขันสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2548) โดยที่ความรู้มี 2 ประเภท คือ (1) ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาติญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้ง จึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม (2) ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวมถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2548)

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มพูนมูลค่าหรือคุณค่าของกิจกรรมขององค์กร กลุ่มบุคคล หรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลหรือองค์กรการจัดการความรู้ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การนำ “ความรู้” มา “จัดการ” แต่มีความหมายจำเพาะและลึกซึ้งกว่านั้นมาก การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือพัฒนาผลงานของบุคคล องค์กร เครือข่าย และพัฒนาสังคมในภาพรวมในยุคสังคม-เศรษฐกิจบนฐานความรู้ การจัดการความรู้มีอยู่แล้วตามธรรมชาติในทุกคนทุกองค์กร ทุกเครือข่าย และทุกสังคม แต่เป็นการจัดการความรู้ที่ทำโดยไม่มีระบบแบบแผนขาดพลัง (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2548)

ยุทธนา แซ่เตียว (2547) ได้ให้ความหมายของ การจัดการความรู้ ว่าเป็นกระบวนการในการสรรหาความรู้หรือกระบวนการในการนำความรู้มาถ่ายทอด แบ่งปันความรู้ไปยังบุคลากรเพื่อพัฒนาขีดความสามารถขององค์กร เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้มีการสร้าง รวบรวม จัดระบบเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ทันที ส่งผลให้การปฏิบัติงานขององค์การมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

Ryoko Tayama (อ้างถึงในสุวรรณ เหรียญเสาวภาคย์ และคณะ. 2548) ได้ระบุความหมายไว้ว่า การจัดการเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ โดยใช้ความรู้ที่มีอยู่ ประสบการณ์ของคนในองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนานวัตกรรมที่จะทำให้มีความได้เปรียบเหนือคู่แข่งขันทางธุรกิจ

World Bank (อ้างถึงในสุวรรณ เหรียญเสาวภาคย์ และคณะ. 2548) ได้ระบุความหมายการจัดการความรู้ไว้ว่าการจัดการความรู้เป็นการรวบรวมวิธีปฏิบัติขององค์กรและกระบวนการที่เกี่ยวกับการสร้าง การนำมาใช้ประโยชน์และเผยแพร่ความรู้และบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อให้แต่ละหน่วยงานเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสม สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ตลอดเวลา มีการเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่อสังคม มีการสร้างขึ้นใหม่เพื่อสนับสนุนให้หน่วยงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่ง ซึ่งเราเลือกนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพขององค์กร ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว องค์กรควรกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมด้วยตนเองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ (วิศิษฐ์ สงวนวงศ์วาน. 2549)

กล่าวโดยสรุป การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการสร้างความรู้ การรวบรวมความรู้ การจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้สะดวกต่อการนำมาใช้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ถ่ายทอดต่อกันในองค์กรอันเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและพัฒนาความสามารถของบุคลากรในองค์กรเพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน ผลจากการสร้างความรู้ก่อให้เกิดผลงานด้านวิชาการต่างๆ และเกิดทักษะความชำนาญ สามารถนำมาพัฒนาองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างเหมาะสม

2.6.2 ความสำคัญของการจัดการความรู้

องค์กรจำนวนมากประสบปัญหาในเรื่องของการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องในการรักษาจุดแข็งหรือความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรให้ดำรงอยู่ในองค์กรอย่างถาวร การพัฒนาองค์กรส่วนใหญ่มักขึ้นอยู่กับบุคคลบางกลุ่มเท่านั้น และเมื่อกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทต่อความสำเร็จขององค์กรเหล่านี้ได้ออกจากองค์กรไปไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ความรู้และความเชี่ยวชาญต่างๆ ที่เคยเป็นส่วนที่สร้างความแข็งแกร่งขององค์กรมักจะหายไปพร้อมกับบุคคลกลุ่มดังกล่าวด้วยในกรณีเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อองค์กรเป็นอย่างมาก บางองค์กรอาจถึงกับวิกฤติทำให้องค์กรประสบกับปัญหาอาจถึงขั้นที่ต้องเลิกดำเนินการเลยก็มี ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของการจัดการความรู้ทั้งสิ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เนื่องจากองค์กรไม่สามารถเปลี่ยนความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคลากร (Personal Knowledge) ให้กลายมาเป็นความรู้ขององค์กร (Organizational Knowledge) ที่สามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นในองค์กรได้ เพื่อให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับบุคคลบางกลุ่มนั้น (สมชาย นำประสิทธิ์ชัย)

การจัดการความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่กระจัดกระจายในองค์กร จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งการจัดการความรู้ (Knowledge-based Management) ให้สามารถสะสมและรวบรวม มาตรการส่งเสริมและนำองค์ความรู้มาแบ่งกันใช้งาน (Knowledge Sharing) ให้กับทุกคนในองค์การ ทำการต่อยอดภูมิปัญญาเหล่านั้นยิ่งขึ้นไป และนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) โดยมีสมาชิกขององค์กรเป็นบุคคลเรียนรู้ (Learning Person) ในที่สุด (สมศักดิ์ ภิญโญธรรมากร. 2548 : 3)

2.6.3 กระบวนการจัดการความรู้

บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการความรู้นั่นเป็นกระบวนการที่นำความรู้ที่มีอยู่ หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร โดยผ่านกระบวนการต่างๆ คณะผู้เขียน ได้สรุปขั้นตอนหลักๆ ของกระบวนการความรู้ไว้ดังนี้

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification)

2) การสร้างและการแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access)

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing)

7) การเรียนรู้ (Learning)

ทั้ง 7 ขั้นตอนนี้จะช่วยองค์กรสามารถสร้างและจัดการความรู้ทั้งที่มีอยู่เดิมภายในองค์กร และความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) การค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้างในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรที่องค์กรจำเป็นต้องมี ทำให้องค์กรทราบว่าขาดความรู้อะไรบ้าง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ “รู้เรา” นั่นเอง โดยทั่วๆ ไป องค์กรสามารถใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “Knowledge Mapping” หรือการทำแผนที่ความรู้ในขั้นตอนนี้เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับองค์กร จัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้องค์กรวางขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประโยชน์ของแผนที่ความรู้คือช่วยทำให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์กร ทำให้องค์กรทราบว่ามีความรู้ที่ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือไม่ ซึ่งก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองในการจัดเก็บและรวบรวม และทำให้บุคลากรทุกคนทราบว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้างและจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน นอกจากนี้ยังใช้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่องค์กรสามารถใช้เป็นฐานในการต่อยอดขยายความรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งการใช้เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและการเคลื่อนย้ายแหล่งข้อมูลความรู้ต่อระบบต่างๆ

2) การสร้างและการแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

เป็นขั้นตอนในการดึงเอาความรู้จากแหล่งต่างๆ ที่อาจกระจัดกระจายมารวมไว้เพื่อจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องมี แต่ยังไม่มีนั้นองค์กรอาจสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีก็ได้ หรือนำความรู้จากภายองค์กรมาใช้ นอกจากนี้องค์กรอาจจะต้องพิจารณาจำกัดความรู้ที่ไม่จำเป็น หรือล้าสมัยทิ้งไปเพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จ คือ บรรยากาศ และวัฒนธรรมขององค์กร ที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้น ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อใช้ในการสร้างความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ระบบสารสนเทศก็มีส่วนช่วยให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันได้รวดเร็วและทำให้การเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ จากภายนอกได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบนั้นหมายถึงการจัดทำสารบัญ และจัดเก็บความรู้ประเภทต่างๆ เพื่อให้เก็บรวบรวม การค้นหา การนำมาใช้ทำได้ง่ายและรวดเร็ว สามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้โดยง่าย

4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เป็นขั้นตอนการปรับปรุง และประมวลผลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจ และใช้ได้ง่ายเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งองค์กร ตลอดจนการเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดี ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) ความรู้ที่ได้มานั้นจะไร้ค่าหากไม่ถูกนำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์ได้ดังนั้นองค์กรจะต้องมีวิธีการในการจัดเก็บและกระจายความรู้ประเภท Explicit และ Tacit โดยทั่วไปการส่งหรือการกระจายความรู้ให้ผู้ใช้มี 2 ลักษณะ คือ

Push การป้อนความรู้ เป็นการส่งข้อมูล/ความรู้ให้ผู้รับโดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการหรือเรียกง่ายๆ ว่าเป็นแบบ “Supply-Based” เช่น การส่งหนังสือเรียนเวียนแจ้งให้ทราบ

Pull การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ โดยผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้แต่เฉพาะข้อมูล/ความรู้ที่ต้องการเท่านั้น การกระจายความรู้แบบนี้เป็นแบบ “Demand-Based”

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นขั้นตอนในการนำความรู้ที่ได้จัดเก็บมาเผยแพร่ แบ่งปันและแลกเปลี่ยนกัน มี 2 ลักษณะ ดังนี้

6.1) การแบ่งปันความรู้ประสบการณ์ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) วิธีที่นิยม เช่น การจัดทำเป็นเอกสาร วีดีโอ ซีดี จัดทำฐานความรู้โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วย จะทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

6.2) การแบ่งปันความรู้อยู่ในคน (Tacit Knowledge) สามารถทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมองค์กร ส่วนใหญ่มักจะใช้ผสมผสานเพื่อผู้ใช้ข้อมูลสามารถเลือกใช้ได้ตามความสะดวก เช่น

- ทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team)
- Innovation & Quality Circles (IQCs)
- ชุมชนแหล่งการเรียนรู้ (Community of Practice)
- ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System)
- การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) และการยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน

7) การเรียนรู้ (Learning)

วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้ของบุคลากร และนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ ในการตัดสินแก้ไขปัญหาและปรับปรุงองค์กร

การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งจะไปเพิ่มพูนองค์ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อยๆ ความรู้นี้ก็จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่วันสิ้นสุด ที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้”

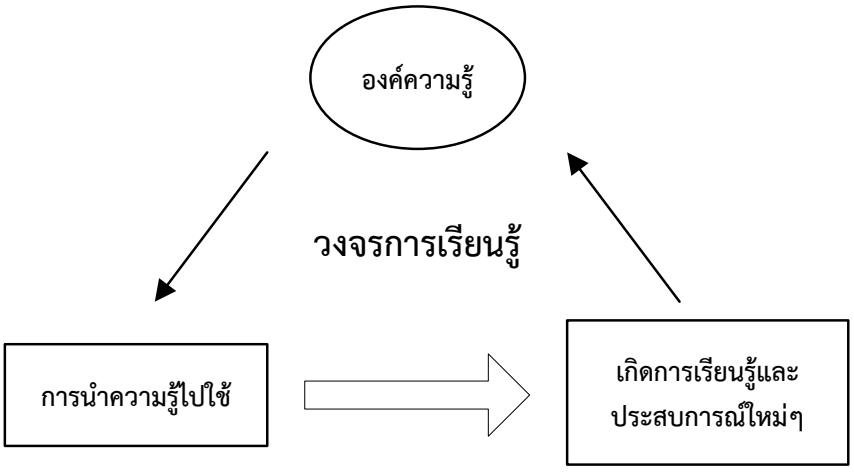

รูปที่ 2.16 วงจรการเรียนรู้

2.6.4ประโยชน์ของการจัดการความรู้

กฤษนัย แก้วมณี (2553: 33) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1) เพื่อป้องกันการสูญหาย การจัดการความรู้ทำให้องค์กรสามารถรักษาความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและความรู้ที่อาจสูญหายไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของบุคลากร เช่น การเกษียณอายุการทำงาน หรือการลาออกจากการทำงาน เป็นต้น

2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจโดยประเภทคุณภาพและความสะดวกในการเข้าถึงความรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพการตัดสินใจ เนื่องจากผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจต้องสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ

3) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและมีการยืดหยุ่น การทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในงานและวัตถุประสงค์ของงานโดยไม่ต้องมีการควบคุมหรือมีการแทรกแซงมากนักจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานในหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการพัฒนาจิตสำนึกในการทำงาน

4) ความได้เปรียบในการแข่งขัน การจัดการความรู้ช่วยให้องค์กรมีความเข้าใจลูกค้า แนวโน้มของการตลาดและการแข่งขันทำให้สามารถลดช่องว่างและเพิ่มโอกาสการแข่งขันได้

2.7 ทุนทางปัญญา

ในความหมายของทุนทางปัญญา ได้เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลานานพอสมควร แต่แนวคิดยังไม่ได้มีการนำมาใช้โดยทั่วไปในโลกธุรกิจ หรือในภาครัฐและเอกชน Roos, Pike and Fernstrom (2005 : 19) ได้กล่าวถึงแนวคิดทุนทางปัญญานี้ ได้มีการกำหนดในรูปแบบทรัพยากรที่ไม่ใช่เงินและไม่ใช่ทรัพย์สินที่จับต้องได้ ซึ่งทรัพยากรทั้งหมดหรือบางส่วนเหล่านี้จะถูกควบคุมโดยองค์การเพื่อที่จะนำมาสร้างคุณค่าให้เกิดแก่องค์การเอง ในหลายองค์การ ทุนทางปัญญาก่อให้เกิดคุณค่าในราคาหุ้นของบริษัท ยกตัวอย่างเช่น ราคาหุ้นของบริษัทไมโครซอฟท์ที่สูงกว่า บริษัท สายการบินไครเลอร์ หรือ โบอิ้ง เมื่อประกาศตัวระบบปฏิบัติการวินโดส์ 95 ครั้งแรก ราคาหุ้นไมโครซอฟท์ขึ้นไปมากกว่า 100 เหรียญสหรัฐฯ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าขบคิดว่าขณะที่มูลค่าที่แท้จริงของบริษัทนี้หากพิจารณาด้วยวิธีการทางบัญชีแบบเดิมๆ ตัวทรัพย์สินจริงก็ไม่ปรากฏมูลค่าแต่เป็นมูลค่าของทุนทางปัญญา

เจ้าหน้าที่บริหารสำนักงานกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ของสหรัฐอเมริกา Wallman (as cited in Edvinsson & Malone, 1997 : 3) ได้ให้คำนิยายของทุนทางปัญญาว่า ไม่เพียงแค่มันสมองของมนุษย์แต่หมายถึงเครื่องหมายการค้า สัญลักษณ์สินค้า แม้แต่ทรัพย์สินที่เก็บไว้ในอดีต ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลากลายเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่น ในอดีตเป็นป่าไม้แต่ปัจจุบันเป็นพื้นที่อยู่อาศัยชั้นดี

James Ulrich แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกน (Ulrich as cited in Mische, 2000 : 169) ได้ให้คำนิยายคำว่าทุนทางปัญญา ว่าเป็น Competency times commitment ผู้เขียนให้ความหมายภาษาไทยว่าคำมั่นสัญญาในการใช้ความสามารถ ซึ่งยังมีความห่างไกลจากความหมายในการทำงานสำหรับทุนทางปัญญา ซึ่งต้องการกลยุทธ์ที่มีการปรับเปลี่ยนในองค์การที่มีประสิทธิภาพสูง มีความสัมพันธ์กับข้อมูล ความรู้ และภูมิปัญญา (Wisdom) ด้วยลักษณะดังนี้

1. มีความหมายที่เหมาะสมกับองค์การ
2. ส่งเสริมความต้องการระยะกลางและระยะยาว ความถึงความต้องการของผู้นำและองค์การ
3. ให้คุณค่าในด้านการเงินและผลการดำเนินการแก่องค์การ
4. ให้ความก้าวหน้าและยั่งยืนต่อองค์การและความสามารถในการปรับตัวไปสู่สิ่งใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
5. สามารถยกระดับปัจเจกบุคคลในองค์การเพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์ร่วมกับกลุ่มผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นพนักงาน ผู้ถือหุ้น และลูกค้า ด้วยพฤติกรรม การปฏิบัติ การตัดสินใจ ที่เหมาะสม

Pike, Boldt-Chrismas, and Roos (2006 : 234) ได้ให้คำนิยายของความหมายของคำว่าทุนทางปัญญาไว้ ดังนี้

1. คือการขยายของการจัดการความรู้เพื่อที่จะรวมส่วนที่แอบแฝงมากยิ่งขึ้น
2. คือการขยายของทรัพย์สินทางปัญญา
3. คือวิธีปฏิบัติสำหรับการจัดการทางภาพรวม (Holistic)
4. คือความแตกต่างระหว่างมูลค่าทางการตลาดและมูลค่าทางตำรา

จากคำจำกัดความสี่ข้อข้างต้น แสดงให้เห็นถึงส่วนขยายที่เพิ่มขึ้น โดยในสองความหมายแรก เป็นการขยายภาพอย่างง่ายๆ ของกิจกรรมในองค์การ ในขณะที่ความหมายสุดท้ายกว้างมาก และกำหนดให้ทุนทางปัญญาอยู่ในบริบทการตลาด แม้ว่าเป็นความผิดพลาดในใจความ เนื่องจากไม่สามารถหักมูลค่าทางตำราจากมูลค่าทางการตลาด เนื่องจากมีมิติที่แตกต่างกัน นอกจากขอบเขตของความหมาย ก็ยังมีความสับสนเรื่องการใช้ถ้อยคำ กับคำที่เรียกว่า “ทุนทางปัญญา” และ “ทรัพย์สินซึ่งไม่สามารถจับต้องได้” ซึ่งถูกใช้สลับกัน ถึงแม้ว่าความจริงที่ว่าสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้เกี่ยวข้องกับความสามารถในการรับรู้ทรัพย์สินที่ได้มาและทุนทางปัญญา ยังครอบคลุมถึงพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของทรัพยากรในองค์การ ส่วนความหมายที่สามของทุนทางปัญญา นั่นคือสิ่งซึ่งผูกพันโดยบริษัท แต่โดยบริษัททั้งหมด เอกสารนี้ยังพยายามเลี่ยงการใช้ทรัพย์สินซึ่งจับต้องได้เนื่องจากคำว่า “ทรัพย์สิน” มีความหมายที่อธิบายทางบัญชีชัดเจน ในทำนองเดียวกัน การใช้คำว่า “ทุน” สามารถนำไปสู่ความสับสน สิ่งที่มีอยู่จริงที่เป็นเจ้าของควบคุมหรือใช้โดยบริษัทคือความหมายของ “ทรัพยากร”

Dzinkowski (2000 : 33) กล่าวคือความหมายของทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) บ่อยครั้งมีการใช้ความหมายที่เหมือนกันได้แก่ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) และทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Capital) โดยในภาพรวมของทุนทางปัญญาสามารถนึกถึงในเรื่องจำนวนหุ้นในองค์การ ดังนั้นทุนทางปัญญาจึงเป็นทั้งผลลัพธ์ของกระบวนการแปลงรูปความรู้ (Knowledge Transformation) หรือความรู้ที่แปลงสภาพเป็นทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงของการกำหนดนิยามตามกฎหมาย และการกำหนดสิทธิ์ในรูปแบบของลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้าต่างๆ เป็นต้น ส่วนสินทรัพย์ทางปัญญา หรือฐานความรู้ (Knowledge Based) มีความชัดเจนน้อยกว่าทรัพย์สินทางปัญญาแต่ประยุกต์ในเชิงกว้างในฐานะสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Assets) สมาคมนักบัญชีในประเทศแคนนาดา ได้ให้คำนิยามว่า

“ในความหมายของงบดุล สินทรัพย์ทางปัญญาเป็นรายการที่เกี่ยวกับฐานความรู้ซึ่งองค์การเป็นเจ้าของที่จะนำมาผลิตสิทธิประโยชน์สำหรับองค์การ”

ซึ่งรวมถึงเทคโนโลยี การจัดการและกระบวนการให้คำปรึกษาที่เพิ่มขึ้นจากทรัพย์สินทางปัญญา

ตารางที่ 2.1 รายละเอียดทุนทางปัญญา

ทุนมนุษย์ (Human Capital)	**ทุนลูกค้า (Customer Capital)**
● ความรู้ (Know-How) ● การศึกษา (Education) ● คุณสมบัติทางอาชีพ (Vocational Qualification) ● ความรู้ที่เกี่ยวข้องในการทำงาน (Work-Related Knowledge) ● การประเมินอาชีพ (Occupational Assessments) ● การประเมินทางจิตวิทยา (Psychometric Assessments) ● ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับงาน (Work-Related Competencies) ● ความรู้ในฐานะผู้ประกอบการ, ความเป็นนักนวัตกรรม และความสามารถในการปรับเปลี่ยนและยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Entrepreneurial élan, Innovativeness, Proactive and Reactive Abilities, Changeability)	● เครื่องหมายการค้า (Brands) ● ลูกค้า (Customers) ● ความจงรักภักดีของลูกค้า (Customer Loylty) ● ชื่อองค์การ (Company Names) ● คำสั่งซื้อไม่ยอมรับ (Backlog Orders) ● ช่องทางการจัดจำหน่าย (Distribution Channels) ● ความร่วมมือทางธุรกิจ (Business Collaborations) ● ข้อตกลงในสัญญา (Licensing Agreements) ● สัญญา (Favorable Contracts) ● ข้อตกลงในเฟรนไชส์ (Franchising Agreements)
ทุนทางโครงสร้าง (Organization (Structural) Capital)	
ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property)	สินทรัพย์ทางปัญญา (Intellectual Asset)
● Patents ● ลิขสิทธิ์ (Copyrights) ● สิทธิ์ในการออกแบบ (Design Rights) ● ความลับทางการค้า (Trade Secrets) ● เครื่องหมายการค้า (Trademarks) ● เครื่องหมายการบริการ (Service Marks)	● ปรัชญาในการจัดการ (Management Philosophy) ● วัฒนธรรมองค์การ (Corporate culture) ● กระบวนการจัดการ (Management Processes) ● ระบบสารสนเทศ (Information Systems) ● ระบบเครือข่าย (Networking System) ● การเงินสัมพันธ์ (Financial Relations)

ที่มาจาก “The measurement and management of intellectual capital” by R.Dzinkowski, 2000, Management Accounting Journal, 78(2) : 33

Edvinsson and Malone (1997 : 11) กล่าวถึงทุนทางปัญญาเป็นการศึกษาถึงรากของมูลค่าของบริษัท เป็นการวัดพลวัตรปัจจัยที่ซ่อนอยู่ภายใต้ผลิตภัณฑ์ หรืออาคารที่ทำการ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ได้จากการศึกษาวิจัยของบริษัทประกันภัยและการเงินในประเทศสวีเดน ชื่อบริษัทสแกนเดีย ในช่วงแรกๆ ประกอบด้วย 2 รูปแบบ ได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human capital) และทุนโครงสร้าง (Structural Capital) แต่ Edvinsson and Malone (1997 : 34-36) ได้แบ่งรูปแบบทุน (Capital Forms) ซึ่งมีคุณค่าแอบแฝงใน 3 รูปแบบพื้นฐาน ได้แก่

1. ทุนมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความชำนาญ นวัตกรรม และความสามารถของบุคลากรของบริษัทที่สามารถปฏิบัติงานได้ นอกจากนี้ยังประกอบด้วยคุณค่าของบริษัท วัฒนธรรมองค์การ ปรัชญา อย่างไรก็ตามทุนมนุษย์บริษัทไม่ได้เป็นเจ้าของ ทุนมนุษย์นี้ยังรวมถึงความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมขององค์การ

2. ทุนทางโครงสร้าง (Structural Capital) เป็นส่วนที่ช่วยเสริมสร้างและสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานให้แก่ทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นความสามารถขององค์การ รวมถึงตัวระบบที่เป็นกายภาพใช้ในการถ่ายทอดและจัดเก็บวัตถุทางปัญญา (Intellectual Material) ได้แก่ ฮาร์ดแวร์ ซอฟแวร์ ฐานข้อมูล โครงสร้างองค์การ Patent เครื่องหมายการค้า และทุกสิ่งทุกอย่างในองค์การที่สามารถช่วยเหลือให้บุคลากรในบริษัทสร้างผลผลิต หรืออีกในหนึ่ง คือทุกสิ่งทุกอย่างที่เหลือเมื่อบุคลากรหรือลูกจ้างในบริษัทกลับบ้านไปแล้ว Edvinsson and Malone ยังอ้างถึง Hubert Saint-Onge ผู้นำในการพัฒนาทฤษฎีทุนทางปัญญา กล่าวว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างทุนมนุษย์และทุนทางโครงสร้างนั้นมีความสัมพันธ์ในลักษณะพลวัตรของลูกศรคู่ (Double-Arrow Dynamic)” นอกจากนี้โดยทุนทางปัญญาเองประกอบด้วยทุน 3 ชนิด ได้แก่

2.1 ประการที่หนึ่ง องค์การ (Organization) หมายถึง การที่องค์การลงทุนในระบบต่างๆ เครื่องมือ และปรัชญาในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นความรวดเร็วของกระบวนการความรู้ (Knowledge Flow) ภายในองค์การ และภายนอกองค์การ ได้แก่ การประสานงานระหว่างผู้ผลิตและช่องทางจัดจำหน่าย

2.2 ประการที่สอง นวัตกรรม (Innovation Capital) อ้างถึงความสามารถในการสร้างนวัตกรรมขึ้นมาใหม่ในรูปแบบของการปกป้องสิทธิทางการค้า ทรัพย์สินทางปัญญา และทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ เพื่อใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการสู่ตลาดใหม่ๆ

2.3 ประการที่สาม กระบวนการ (Process Capital) เป็นกระบวนการทำงานเทคนิคและโครงการของพนักงานที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตหรือส่งมอบในรูปของบริการ เป็นความรู้ในเชิงปฏิบัติที่นำมาใช้ในการสร้างคุณค่าอย่างต่อเนื่อง

3. ทุนทางลูกค้า (Customer Capital) แต่เดิมตัวแบบของ Scandia ในช่วงเริ่มแรกนั้นประเมินทุนทางลูกค้าอยู่ภายใต้ทุนทางโครงสร้าง แต่ได้ถูกกำหนดให้แยกออกมาเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งรูปแบบ โดย Saint-Onge (as cited in Edvinsson and Malone, 1997 : 36) มีความน่าสนใจในแนวคิดและข้อสนับสนุน ว่าความสัมพันธ์ขององค์การต่อลูกค้าแตกต่างจากข้อตกลงของลูกจ้างกับคู่ค้าทางกลยุทธ์ (Strategic Partners) และมีความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญต่อองค์การที่สุด โดยได้ยกตัวกรณีความสัมพันธ์ของธนาคารกับลูกค้านั้นมีคุณค่า และเป็นมีโอกาสเป็นผู้ซื้อของธนาคารที่จะจ่ายได้ ดังนั้นความสัมพันธ์ของลูกค้าเริ่มต้นที่กระแสเงินสด

ทุนทางปัญญาประกอบด้วยคลังความรู้และกระบวนการความรู้ในองค์การหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Resources) ซึ่งควบคู่ไปกับทรัพย์สินที่จับต้องได้ในองค์การ (Tangible Resources) ได้แก่ เงินและสินทรัพย์ที่เป็นกายภาพ ดังนั้น ทุนทางปัญญาจึงประกอบด้วยคุณค่าทางการตลาด ยอดรวมของธุรกิจ (Total Value of Business)

Baron and Armstrong (2007 : 6-7) องค์ประกอบสำคัญของทุนทางปัญญาประกอบด้วยทุน 3 ประเภท ได้แก่

1. ทุนมนุษย์ ประกอบด้วยความรู้ ความชำนาญ ความสามารถในการพัฒนาและการสร้างนวัตกรรมโดยบุคลากรในองค์การ

2. ทุนทางสังคม ได้แก่ โครงสร้าง เครือข่าย และกระบวนการที่ช่วยให้บุคลากรได้รับและพัฒนานำไปสู่การนำเสนอในรูปแบบทุนทางปัญญา โดยผ่านกระบวนการและใช้คลังความรู้ซึ่งได้รับจากทั้งภายในและภายนอกองค์การ

3. ทุนในองค์การ เป็นการสร้างความรู้ที่องค์การเก็บในฐานข้อมูล คู่มือการปฏิบัติงาน หรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า ทุนทางโครงสร้าง (Structural Capital)

ความสำคัญของทุนทางปัญญา โดยแนวคิดแล้วระบุว่าขณะที่ปัจเจกบุคคลในองค์การผู้ซึ่งสร้างความรู้ให้คงอยู่ในองค์และนำความรู้นั้นไปใช้โดย (ทุนมนุษย์) ซึ่งความรู้นี้จะได้รับการขยายด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคม โดยการสร้างความรู้ใหม่ในกระบวนทุนในองค์การหรือทุนทางโครงสร้าง

องค์การที่ประสิทธิภาพนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการใช้ความรู้ ที่จำเป็นต้องพัฒนาขึ้นจับเก็บและแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันในการจัดการความรู้ในองค์การ แทนที่จะสร้างทุนในองค์การโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Daft and Weick (as cited in Baron & Armstrong, 2007 : 7) กล่าวว่าปัจเจกบุคคลมาทำงานแล้วก็จากไป แต่ความรู้ในองค์การนั้นยังคงอยู่ตลอดไป เช่นเดียวกับที่ Fitz-enj (as cited in Baron & Armstrong, 2007 : 7) กล่าวว่า ทุนในองค์การหรือความรู้นั้นยังคงอยู่แม้ว่าพนักงานได้ลาออกไปแล้ว แต่ทุนมนุษย์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่กลับบ้านไปทุกๆ คืนกับตัวพนักงานเอง

การศึกษาถึงคุณค่าที่เป็นรากฐานสำคัญขององค์การและการวัดในสิ่งที่ซ่อนในปัจจัยที่เป็นพลวัตร (Hidden Dynamic Factors) ภายใต้สิ่งที่พบเห็นหรือจับต้องได้ไม่ว่าจะเป็นอาคาร หรือผลิตภัณฑ์ โดยมีปัจจัยหรือตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความชำนาญ นวัตกรรม และความสามารถของพนักงานหรือปัจเจกบุคคลในองค์การ และรวมถึงคุณค่า วัฒนธรรมองค์การ ปรัชญา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถประกาศเป็นเจ้าของได้ด้วยตัวองค์การ และทุนทางโครงสร้าง (Structure Capital) เกี่ยวข้องสิ่งที่จับต้องได้วัตถุอุปกรณ์ (Hardware) และซอฟท์แวร์ ฐานข้อมูล โครงสร้างองค์การ ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และทุกสิ่งทุกอย่างที่ช่วยสนับสนุนพนักงานในการสร้างผลผลิต

โดยปกติองค์การทั่วไปแบ่งทุนออกเป็นสามประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ทุนทางกายภาพ (Physical Capital) เช่น โรงงาน เครื่องจักรอุปกรณ์ หุ้น เป็นต้น ประการที่สอง ทุนทางการเงิน (Financial Capital) ได้แก่ เงินสด การลงทุน และประการที่สาม ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ซึ่งทุนทางปัญญายังเป็นทรัพย์สินที่ยังจับต้องไม่ได้ (Intangibles Assets) ซึ่งมีข้อถกเถียงในการบันทึกและการวัด ดังนั้น แนวทางในการศึกษาทุนทางปัญญา จากการศึกษาในเรื่องทุนทางปัญญาตามแนวคิดของ Guthrie (Brennan, 2001 : 429) ใช้การกำหนดระบบการนับ หรือความถี่ที่มีการเปิดเผยในรายงานประจำปี (Disclosure Frequencies) ในการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ดังนี้

0 หมายถึง ไม่ปรากฏรายการดังกล่าวในรายงานประจำปี

1 ปรากฏในรายงานประจำปีในรูปแบบข้อความบรรยาย (Narrative Form)

2 ปรากฏในรายงานประจำปี โดยมีรายละเอียดเป็นมูลค่าจำนวนที่นับได้ (Numerical Value)

3 ปรากฏในรายงานประจำปี โดยมีรายละเอียดเป็นมูลค่าเงิน

โดยแยกประเภทของทุนต่างๆ ที่ปรากฏในเอกสารที่เปิดเผย ดังนี้

1. ทุนทางโครงสร้างภายใน (Internal Structure) หรือทุนทางองค์การ (Organization Capital)
   - 1.1 ทุนทางทรัพย์สิน (Intellectual Property)
     - 1.1.1 Patents
     - 1.1.2 ลิขสิทธิ์ (Copyrights)
     - 1.1.3 เครื่องหมายการค้า (Trademarks)
   - 1.2 โครงสร้างพื้นฐานทางทรัพย์สิน (Infrastructure Assets)
     - 1.2.1 ปรัชญาในการบริหาร (Management Philosophy)
     - 1.2.2 วัฒนธรรมองค์การ (Corporate Culture)
     - 1.2.3 กระบวนการบริหาร (Management Processes)

1.2.4 ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Systems)

1.2.5 ระบบเครือข่าย (Networking Systems)

1.2.6 ความสัมพันธ์ด้านการเงิน (Financial Relations)

2. ทุนภายนอก (External Structure) หรือทุนทางลูกค้าและความสัมพันธ์ (Customer/Relational Capital)

2.1 เครื่องหมายผลิตภัณฑ์ (Brands)

2.2 ลูกค้า (Customers)

2.3 ชื่อบริษัท (Company Names)

2.4 ช่องทางจัดจำหน่าย (Distribution Channels)

2.5 ความร่วมมือทางธุรกิจ (Business Collaborations)

2.6 ข้อตกลงร่วมกัน (Licensing Agreements)

2.7 สัญญา (Favorable Contracts)

2.8 ข้อตกลงการค้าเฟรนส์ไชส์ (Franchising Agreements)

3. ทุนทางบุคลากร (Employee Competence or Human Capital)

3.1 ความรู้ (Know-how)

3.2 การศึกษา (Education)

3.3 คุณสมบัติด้านวิชาชีพ (Vocational Qualification)

3.4 ความรู้ในงานที่เกี่ยวข้อง (Work-Related Knowledge)

3.5 ความสามารถที่ใช้ในงานที่เกี่ยวข้อง (Work-Related Competencies)

3.6 จิตวิญญาณในการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Spirit)

Bose (2004 : 460) ศึกษาตัวชี้วัดการจัดการความรู้มีความสำคัญในฐานกระบวนการทางกลยุทธ์ที่จำเป็นต้องมีการกำหนดเป้าหมายและทบทวน โดยได้กล่าวถึงวิธีที่นิยมใช้ในการวัดผลการปฏิบัติงานกลยุทธ์ไว้ 3 วิธี ได้แก่

1. Balanced Scorecard เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อวัดขีดความสามารถขององค์การ และได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการจัดการความรู้สามารถนำมาเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งนำมาเชื่อมโยงกับการพัฒนาขีดความสามารถทั่วทั้งองค์การ แนวคิดนี้พัฒนาขึ้นโดย Kaplan and Norton โดยเน้นการเชื่อมโยงกลยุทธ์และวัตถุประสงค์ในการวัด ใน 4 มุมมอง ได้แก่ มุมมองทางการเงิน โดยเน้นที่จะทำอย่างไรถึงจะเพิ่มมูลค่าให้แก่ผู้ถือหุ้น เช่น กำไร หรือกระแสเงินหมุนเวียน มุมมองลูกค้า เน้นที่ทำอย่างไรในการตอบสนองความต้องการ และสร้างคุณค่าแก่ลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจ มุมมองกระบวนการภายในเป็นการทำให้กระบวนการทำงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ของลูกค้าและการเงิน และมุมมองสุดท้าย

การเรียนรู้และเติบโต เป็นเรื่องของพัฒนาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการเพิ่มคุณค่าในการต้นทุนและกระบวนการผลิตสินค้าใหม่ ระเบียบวิธี Balanced Scorecard เป็นการวิเคราะห์เชิงเทคนิคที่ออกแบบเพื่อแปลวิสัยทัศน์และกลยุทธ์องค์การ ให้ลงไปในรายละเอียดที่สามารถวัดเป้าหมายได้ และสามารถที่จะเฝ้าดูและตรวจสอบผลการปฏิบัติงานขององค์การเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายได้ จุดเน้นที่ BSC เปลี่ยนแปลงการวัดมุมมองด้านการเงินนั้น รวมถึงการวัดปัจจัยความสำเร็จที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ สามประการของทุนทางปัญญา ได้แก่ ประการที่หนึ่ง ทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นความรู้และความชำนาญในตัวบุคลากร ประการที่สอง ทุนทางโครงสร้าง ซึ่งหมายถึงความรู้ที่แฝงอยู่ในองค์การ และทุนทางลูกค้า เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของลูกค้า

2. Economic value added เป็นการวัดมูลค่าผลปฏิบัติงาน โดยใช้วิธีการประเมินผลการปฏิบัติการ การพัฒนา และเครื่องหมายการค้า โดยบริษัท Stern Stewart ซึ่งเป็นบริษัทที่ปรึกษา เน้นการเพิ่มความมั่งคั่งแก่ผู้ถือหุ้น โดยการคำนวณผลกำไรที่แท้จริง คือมูลค่าที่หลังจากหักภาษีลบด้วยค่าใช้จ่ายด้านทุน ซึ่งนำไปสู่การสร้างกระแสเงินสด นำมาแสดงในรูปแบบกำไรที่แท้จริง กับกำไรที่แสดงในงบ EVA กำหนดให้มีความแตกต่างระหว่างการขายและยอดค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติการ ภาษี และค่าใช้จ่ายด้านทุน โดยคำนวณจากค่าเฉลี่ยที่ถ่วงน้ำหนักด้วยค่าเฉลี่ยทุน คูณด้วยยอดเงินลงทุนรวม วิธีการนี้ช่วยให้การจัดการในด้านการตัดสินใจลงทุนดีขึ้น นำมาช่วยในการลงทุนในระบบการจัดการความรู้ (KM system) ซึ่งช่วยระบุถึงโอกาสในการปรับปรุงและข้อพิจารณาในระยะสั้น กับผลประโยชน์ที่จะได้รับในระยะยาว ขั้นตอนของ EVA ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่หนึ่ง ทบทวนข้อมูลด้านการเงิน ขั้นตอนที่สองขั้นตอนการระบุทุนขององค์การ ขั้นตอนที่สามพิจารณาอัตราค่าใช้จ่ายของทุน ขั้นตอนที่สี่คำนวณผลกำไรสุทธิหลังจากหักภาษี ขั้นตอนที่ห้าเป็นการคำนวณมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐศาสตร์ (EVA) ด้วยการลบค่าชาร์ตทุนจากผลกำไรสุทธิหลังหักภาษี หากผล EVA เป็นบวก แสดงว่ามูลค่าเพิ่มที่สร้างขึ้นเป็นเจ้าของ หากค่า EVA เป็นลบ ความมั่งคั่งของเจ้าของนั้นลดลง

3. Skandia Navigator ซึ่งล้วนใช้วัดดัชนีทุนทางปัญญา (รูปที่ 2.17) พัฒนาโดยบริษัท SKANDIA ในประเทศสวีเดน ซึ่งเป็นบริษัทให้บริการด้านการเงินเป็นผู้นำในการวัดความรู้ ได้ทำการทดลองเครื่องมือทุนทางปัญญา และวิธีการต่างๆ สอดคล้องกับตัวแบบการสร้างมูลค่า

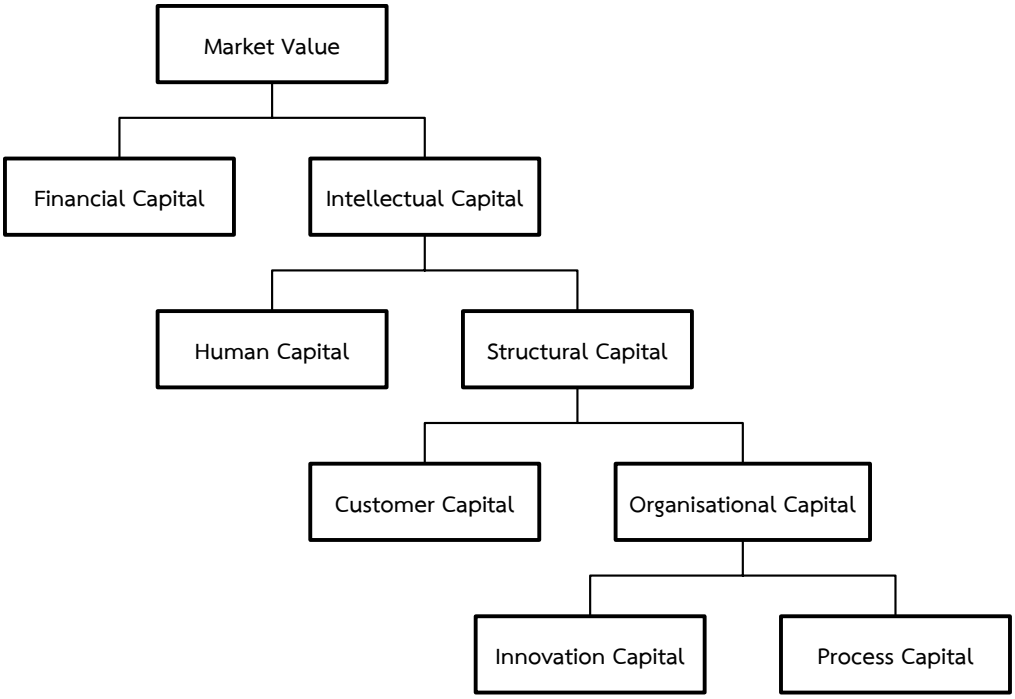

รูปที่ 2.17 ความสัมพันธ์ตัวแบบทุนทางปัญญาของบริษัท Skandia

เป็นการศึกษาถึงคุณค่าที่เป็นรากฐานสำคัญขององค์การและการวัดในสิ่งที่ซ่อนในปัจจัยที่เป็นพลวัตร (Hidden Dynamic Factors) ภายใต้สิ่งที่พบเห็นหรือจับต้องได้ไม่ว่าจะเป็นอาคาร หรือผลิตภัณฑ์ โดยมีปัจจัยหรือตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทุนมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความชำนาญ นวัตกรรม และความสามารถของพนักงานหรือปัจเจกบุคคลในองค์การ และรวมถึงคุณค่า วัฒนธรรมองค์การ ปรัชญา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถประกาศเป็นเจ้าของได้ด้วยตัวองค์การ และทุนทางโครงสร้าง (Structure Capital) เกี่ยวข้องสิ่งที่จับต้องได้ วัตถุอุปกรณ์ (Hardware) และซอฟแวร์ ฐานข้อมูล โครงสร้างองค์การ ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้าและทุกสิ่งทุกอย่างที่ช่วยสนับสนุนพนักงานในการสร้างผลผลิต หรืออาจกล่าวได้ว่าทุนทางโครงสร้าง หมายถึง ทุกสิ่งอย่างที่เหลืออยู่ เมื่อพนักงานทุกคนกลับบ้านแล้ว ดังนั้น ทุนทางโครงสร้างยังครอบคลุมถึงทุนลูกค้า (Customer Capital) ซึ่งรวมถึงความสัมพันธ์ที่พัฒนาร่วมกับลูกค้าคนสำคัญๆ

Guthrie (2001 : 29-33) การวัดและการรายงานผลของทุนทางปัญญา เป็นการศึกษาทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ เช่น โครงสร้างภายในและภายนอก ความสามารถของลูกจ้าง เพื่อนำไปสู่การสร้างรายงานที่โครงงาน ทั้งในองค์การภาครัฐและเอกชนเพื่อนำมาใช้ช่วยในการตัดสินใจด้วยความชัดเจนขึ้น เป็นที่ยอมรับว่าในปัจจุบันยังอยู่ในจุดที่ยังไม่สามารถวัดทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ได้อย่างถูกต้อง หรือจะกำหนดมูลค่าเป็นตัวเงิน ซึ่งวิธีที่ Guthrie เสนอจะช่วยให้การจัดการทุนทางปัญญาไปในทิศทางที่ถูกต้อง ช่วยให้มีการเปรียบเทียบและพัฒนาโครงสร้างด้านทุน นอกจากนี้ยังช่วยให้การรายงานผลทุนทางปัญญายังนำไปสู่การพนักงานพัฒนาขวัญกำลังใจ ลดปริมาณการลาออก และส่งเสริมพัฒนาความรู้ และช่วยให้เข้าใจปัจจัยที่นำไปสู่การเติบโตและพัฒนา

ในการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรกิจกรรมการจัดการความรู้ในองค์การกับตัวแปรตามทุนทางปัญญาที่ปรากฏอยู่ในการทบทวนวรรณกรรมนี้ จะทำการศึกษาตัวแปรตาม เฉพาะด้านทุนมนุษย์ ทุนทางโครงสร้างเท่านั้น ตามแนวคิดของ Edvinsson and Malone (1997 : 11) จากการแบ่งทุนทางปัญญาออกเป็นกลุ่มเช่นนี้ มีข้อสังเกตของ Dzinkowki (2000 : 33) ประการที่หนึ่ง สามารถที่จะเจาะจงในกรณีที่เป็น patent หรือให้เกิดความยืดหยุ่นในกรณีที่เป็นความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ ประการที่สอง จะเป็นทั้งปัจจัยนำเข้าและปัจจัยส่งออกของการสร้างกระบวนการสร้างคุณค่า ซึ่งทุนทางปัญญาเป็นการแปลงความรู้ให้กลายเป็นคุณค่า ประการที่สาม เป็นจุดสุดท้ายของการเปลี่ยนรูปความรู้ (Knowledge Transformation) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในการวัดผลในบทสรุปขององค์การที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์หากมีการนำแนวคิดการวัดทุนทางปัญญามาใช้ก็จะสามารถเพิ่มคุณค่าของบริษัทจดทะเบียนได้มากยิ่งขึ้น และนำไปสู่การปรับตัวของคุณภาพบุคลากรที่ใช้ความรู้ในองค์การที่จะสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันและพัฒนาตลาดทุนไทยโดยภาพรวม

เป็นการศึกษาถึงคุณค่าที่เป็นรากฐานสำคัญขององค์การและการวัดในสิ่งที่ซ่อนในปัจจัยที่เป็นพลวัตร (Hidden Dynamic Factors) ภายใต้สิ่งที่พบเห็นหรือจับต้องได้ไม่ว่าจะเป็นอาคาร หรือผลิตภัณฑ์ โดยมีปัจจัยหรือตัวแปรสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

ทุนมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความชำนาญ นวัตกรรม และความสามารถของพนักงานหรือปัจเจกบุคคลในองค์การ และรวมถึงคุณค่าวัฒนธรรมองค์การปรัชญา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถประกาศเป็นเจ้าของได้ด้วยตัวองค์การ ซึ่ง Ulrich (1998) ได้เสนอการวัดนิยามของทุนมนุษย์ไว้สองด้าน ได้แก่ ความสามารถ (Competence) และคำมั่นสัญญา (Commitment) โดยให้นิยามของความสามารถไว้ว่าความสามารถจะต้องมีความสอดคล้องไปกับกลยุทธ์ทางธุรกิจ และจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างมากกว่าหนึ่งกระบวนการเช่นการซื้อ การสร้าง ยืม เป็นต้น ส่วนในเรื่องคำมั่นสัญญาของทุนมนุษย์นั้น ได้ระบุไว้สามด้าน ได้แก่ การลดความต้องการ (Reduce Demands) การเพิ่มทรัพยากร (Increase Resources) การเปลี่ยนความต้องการเป็นทรัพยากร (Turn Demands into Resources)

ทุนทางโครงสร้าง (Structural Capital) เกี่ยวข้องสิ่งที่จับต้องได้วัตถุอุปกรณ์ (Hardware) และซอฟท์แวร์ ฐานข้อมูล โครงสร้างองค์การ ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า และทุกสิ่งทุกอย่างที่ช่วยสนับสนุนพนักงานในการสร้างผลผลิต หรืออาจกล่าวได้ว่าทุนทางโครงสร้าง Bontis (2002) ได้ทำการศึกษาทุนทางโครงสร้างไว้ว่าเป็นขั้นตอนการทำงานขององค์การและกระบวนการที่ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ โดยมีองค์ประกอบสองด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านเทคโนโลยี (Technological Component) และองค์ประกอบด้านความสามารถทางสถาปัตยกรรม (Architectural Competencies) ในองค์ประกอบด้านเทคโนโลยีนั้นถูกกำหนดในเรื่องความสามารถภายในและความรู้ที่สำคัญต่อการทำงานประจำวัน เช่น ความรู้ที่แอบแฝง (Tacit Knowledge) กำหนดเกณฑ์ที่มีการออกแบบขึ้นเฉพาะด้าน และลักษณะการทำงานร่วมกันที่มีเอกลักษณ์ (Unique Modes of Working Together) ส่วนในองค์ประกอบด้านสถาปัตยกรรมนั้นอ้างถึงความสามารถขององค์การในการบูรณาการองค์ประกอบของความสามารถเข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถค้นหาวิธีที่ใหม่และมีความยืดหยุ่น เพื่อพัฒนาขีดความสามารถใหม่ๆ ตามที่ต้องการ เช่น ช่องทางการสื่อสาร การกลั่นกรอง ข้อมูล กลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหา เพื่อที่จะนำมาสู่การพัฒนาระหว่างกลุ่ม ระบบควบคุมคุณค่าของวัฒนธรรม จากการศึกษาของ Hsu (2006 : 59-64) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้และทุนทางปัญญา โดยใช้ตัวชี้วัดในตัวแปรตามโครงสร้างในด้านทุนมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรคำมั่นสัญญาและขีดความสามารถ ส่วนทุนทางโครงสร้างประกอบด้วยองค์ประกอบด้านเทคโนโลยี และองค์ประกอบด้านความสามารถทางสถาปัตยกรรม

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กมล บุญเขต (2551) ศึกษาการแสดงการละเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม และพัฒนาประเพณี ประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม หมู่บ้านนาทราย อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม จะจัดขึ้นในเดือนหก นับตามจันทรคติ ของทุกปี ซึ่งผีตาโม่ไทย-หล่ม จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าโทนสีเทาดำ ไม่สดใส หน้ากากทำมาจากหวดนึ่งข้าว อยู่ในลักษณะคว่ำลงและเขียนลวดลายบนหน้าผากอย่างน่าเกลียดน่ากลัว การพัฒนาประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม ได้ทำการปรับเปลี่ยนใหม่โดยเน้นความคล่องตัว ความเป็นระเบียบง่ายต่อการและเก็บรักษา เพิ่มเครื่องดนตรีร่วมสมัยเข้ามาเพิ่มเติมและนำเพลงลูกทุ่งอีสานมาประยุกต์เข้ากับเพลงพื้นบ้านด้วยท่วงทำนองที่แปลกใหม่ ชวนฟัง เพื่อสร้างความสนุกสนาน ตลอดจนท่ารำประกอบการแสดงได้ทำการปรับกระบวนท่ารำประกอบจังหวะให้มีรูปแบบที่ชัดเจนและมีแบบแผนที่แน่นอนสามารถสื่อความหมายให้กับผู้ชมได้ง่าย และสามารถถ่ายทอดกระบวนท่ารำได้อย่างครบถ้วน

สุวัฒน์ บุศย์เมือง (2551) ศึกษาแหล่งศิลปกรรมด้านจิตรกรรมและประติมากรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ และศึกษาแนวทางการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาพนังวัดนาทราย และประติมากรรมหลวงพ่อใหญ่ วัดตาล เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มและการใช้แบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลกานวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ผลการวิจัย พบว่า สภาพทั่วไปของวัดนาทราย และจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ พบว่าในบริเวณโดยรอบวัดไม่ได้รับการสนับสนุนให้พร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น ไม่ปรากฏป้ายแสดงสถานที่ของวัดอย่างชัดเจนเป็นที่สังเกตได้ ทางเข้าวัดเป็นเส้นทางที่ค่อนข้างแคบ ผิวทางชำรุด ขรุขระ สภาพโบสถ์ภายนอกยังคงแข็งแรง แต่ทางเข้าโบสถ์ด้านหน้าอยู่ในสภาพทรุดโทรม โดยเฉพาะภาพเขียนภายในโบสถ์ที่ฝาพนังทั้ง 4 ด้านที่ต้องทำการซ่อมแซมโดยผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร สำหรับการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วัดนาทราย ในปัจจุบันยังไม่มีผู้รับผิดชอบโดยตรงในการบำรุงรักษา สภาพทั่วไปของวัดตาลและหลวงพ่อใหญ่ พบว่าในบริเวณโดยรอบวัดไม่ได้รับการสนับสนุนให้พร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ทางเข้าวัดเป็นทางแคบ เล็ก อยู่ตรงเสาไฟฟ้าพอดีและมีถังขยะสาธารณะตั้งอยู่ตรงทางเข้า ซึ่งเป็นรั้วบ้านของชาวบ้าน ป้ายแสดงชื่อวัดเป็นป้ายไม้แม้ว่าจะทำอย่างประณีต แต่ก็ไม่เหมาะสมกับความเป็นโบราณสถานที่สำคัญ ภายในวัดยังไม่ได้รับการปรับปรุง มีอาคารทียังสร้างไม่เสร็จปรากฏอยู่ วิหารที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อใหญ่ได้รับการบูรณะเป็นอย่างดี

อนงค์พรรณ หัตถมาศ (2554) ศึกษาประมวลผลการสืบสานประเพณีเทศกาลขนมจีน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อเผยแพร่ประเพณีเทศกาลขนมจีน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า เทศกาลขนมจีน เป็นประเพณีหนึ่งที่สำคัญของอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ชุมนแต่ละตำบลมีมีการสืบทอดการขายขนมจีนมานานระหว่าง 10 ถึง 40 ปี มีรายได้ดี ซึ่งการขายขนมจีนในงานประเพณีขนมจีน 5 วัน โดยเฉลี่ยได้กำไรประมาณ 5,000 บาท ทุกชุมชนสนับสนุนการจัดงานประเพณีเทศกาลขนมจีน ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก มีความคิดเห็นว่ารูปแบบการจัดงานปีนี้ดีกว่าทุกปี เพราะจัดยิ่งใหญ่และมีของขายจำนวนมาก และอยากให้มีการจัดงานประเพณีขนมจีนต่อไปทุกปี ผู้มาร่วมงานส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดงานวัฒนธรรมไทหล่มขนมเส้นหล่มเก่า ประจำปี 2551 การจัดแสดงแสงสีเสียงตำนานหลวงพ่อใหญ่วัดตาล การประกวดคู่รักยืนยาว การจัดการแสดงของนักเรียนในอำเภอหล่มเก่า การจัดประกวดชุดอาหาร ไท-หล่ม การจัดประกวดขนมจีนประยุกต์ ร้านขายขนมจีนในบริเวณงาน การจัดประกวดตำขี้ปู การจัดแข่งขันกินขนมจีน และการจัดแข่งขันการบีบขนมจีนยาวที่สุดในโลก การประชาสัมพันธ์เผยแพร่การจัดงานประเพณีเทศกาลขนมจีน ได้ทำร่วมกับอำเภอหล่มเก่า เทศบาลอำเภอหล่มเก่า หน่วยราชการและประชาชนในชุมชนตำบลต่างๆ ของอำเภอหล่มเก่า โดยใช้สื่อหลากหลายรูปแบบทั้งการบอกต่อ สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

สำราญ ท้าวเงิน (2555) ศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มภาษาที่ใช้กันในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยกลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน กลุ่มภาษาไทหล่ม กลุ่มภาษาจีน กลุ่มภาษาลาว ได้แก่ กลุ่มลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ภาษากลุ่มชาวบน และภาษากลุ่มชาวเขา ได้แก่ ภาษาม้ง ภาษาเย้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ ภาษาจีนฮ่อ วัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดที่แตกต่างจากที่อื่น ได้แก่ ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีเส็งกลองล่องโคมไฟไหว้พ่อขุนผาเมือง วัฒนธรรมอื่นที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธ์ต่างๆ ได้แก่ ประเพณีบุญข้าวจี่ ประเพณีบุญข้าวหลาม ประเพณีบุญกำฟ้า ของชาวลาวพวน ประเพณีพิธีกินข้าวใหม่ ประเพณีไส่กำไลคอ ประเพณีปีใหม่ ของชาวเขาเผ่าม้ง แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่าร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่สมาชิกของแต่ละชาติพันธุ์และร่วมกันรณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ควรปลูกจิตสำนึก ชี้ประเด็นให้เห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้แก่นักเรียน นอกจากนี้ควรจัดศูนย์วัฒนธรรมประจำกลุ่มไว้ในโรงเรียนและควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อใช้ในการเรียนการสอน

บทที่ 3
วิธีการดำเนินงานวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยผู้วิจัยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3) การเก็บรวบรวมข้อมูล
4) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชบูรณ์ ถือเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ คือ องค์กร

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูล คือ ประชาชนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

3.2 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การศึกษาการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ จากเอกสารทั่งที่ทางราชการจัดทำขึ้น จากรายงานการวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากอินเตอร์เน็ต เป็นต้น

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแง่มุมต่างๆ รวมถึงสภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

3) การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ ในการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

4) การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT analysis) ในการประเมินสภาพการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วยจุดแข็ง (S) จุดอ่อน (W) โอกาส (O) และอุปสรรค (T) และวางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการ โดยใช้เทคนิคการระดมสมอง ตามกระบวนการการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากร การกำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้ การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดเก็บและนำความรู้ไปใช้

5) กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกภาพและเสียง เพื่อใช้ประกอบการเก็บข้อมูลขณะร่วมกิจกรรมต่างๆ ของการวิจัย

6) แบบบันทึกกิจกรรม (Field Notes) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัย เพื่อกันการลืมข้อมูล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลและรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยศึกษาเอกสารต่างๆ และรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น แผนพัฒนาจังหวัด งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นต้น และผู้วิจัยได้ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ให้สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทราบ

2) ระยะที่ 2 ใช้เทคนิควิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) เพื่อวิเคราะห์สภาพการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ และร่วมกันระดมสมองเพื่อประเมินตนเองเกี่ยวกับการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ในกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

2.1) ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เตรียมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้งในแง่ผู้เข้าร่วมประชุมช สถานที่ประชุม และประเด็นต่างๆ เป็นต้น

2.2) จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อประเมินสภาพการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ร่วมกันค้นหาจุดแข็ง

จุดอ่น โอกาส และอุปสรรคและกำหนดแนวทางการจัดการความรู้ โดยใช้กระบวนการการจัดการรู้ โดยการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียด โดยการจดบันทึกและการบันทึกเทปวีดีโอ และอื่นๆ ที่เหมาะสม

2.3) ผู้วิจัยสรุปผล จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

3) ระยะที่ 3 ปฏิบัติการจัดการความรู้ โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประเด็นการจัดการความรู้ เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามขั้นตอนดังนี้

3.1) การกำหนดเป้าหมายของการจัดการความรู้

3.2) การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.3) การจัดเก็บและนำความรู้ไปใช้

4) ระยะที่ 4 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสรุปบทเรียนจากการปฏิบัติ

5) ระยะที่ 5 สรุปและเขียนรายงานการวิจัย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยใช้ข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้มาประมวลผลในรูปของการพรรณนา ความเรียง หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.5 แผนการดำเนินการวิจัย

แผนการปฏิบัติงานวิจัย การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งแบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 4 ระยะ ดังต่อไปนี้

<u>ระยะที่ 1</u> การเตรียมการวิจัย

1. การศึกษาบริบทชุมชน

2. การวิเคราะห์บริบทชุมชนและพัฒนาโจทย์วิจัยภาคประชาชน

<u>ระยะที่ 2</u> การถอดบทเรียน

1. วิเคราะห์สภาพภาษาและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน

2. ค้นหาแนวทางการจัดการความรู้ภาษาและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

<u>ระยะที่ 3</u> การทดลองปฏิบัติ กำหนดแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม

1. การทดลองปฏิบัติภาษาและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน

2. การติดตามประเมินผล

<u>ระยะที่ 4</u> การสรุปบทเรียนโครงการวิจัย

1. การสรุปบทเรียนของโครงการวิจัย

2. การคืนข้อมูลสู่ชุมชน

บทที่ 4
ผลการวิจัย

ผลการวิจัย การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา เพื่อเป็นแหล่งของการศึกษา เรียนรู้ ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลักษณะการเรียนรู้แบบพหุภาคี เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อม สลายไป และร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจและความพร้อมของแต่ละชุมชน โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนแบบพหุภาคี โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดในภาคเหนือตอนล่างและตอนบนของภาคกลางของประเทศไทย มีอาณาเขตทิศเหนือ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดเลย ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดชัยภูมิ ทิศใต้ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดลพบุรี ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดนครสวรรค์ แบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 11 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเพชรบูรณ์ อำเภอชนแดน อำเภอหล่มสัก อำเภอหล่มเก่า อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอน้ำหนาว อำเภอวังโป่ง และอำเภอเขาค้อ ประชากรในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 996,231 คน แบ่งออกเป็นผู้ชาย 491,922 คน และผู้หญิง 497,555 คน

รูปที่ 4.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีลักษณะภูมิประกอบด้วยที่ราบเป็นแนวยาวในแนวเหนือ–ใต้ และเทือกเขาสูง หรือเนินเขา ทั้งสองข้างขนาบกับที่ราบเนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขารอมรอบ จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบในหุบเขาลักษณะที่ลุ่มแบบท้องกระทะ หรือแอ่งกระทะ ประกอบด้วยเนินเขา ลอนลูกคลื่น ป่า และที่ราบเป็นตอนๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปใต้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกั้นทั้งสองด้าน มีแม่น้ำสำคัญ คือ แม่น้ำป่าสักไหลผ่านกลางเมืองเพชรบูรณ์จากเหนือลงใต้ มีความยาวประมาณ 350 กิโลเมตร ต้นแม่น้ำมีถิ่นกำเนิดที่ภูเขาผาลาจังหวัดเลยและลำน้ำหลายแห่งรวมตัวกันไหลผ่านอำเภอหล่มเก่า อำเภอ หล่มสัก อำเภอเมือง อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ รวมทั้งจังหวัด ลพบุรี จังหวัดสระบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เนื่องจากสภาพภูมิประเทศล้อมรอบด้วยภูเขา ทำให้สภาพภูมิอากาศแตกต่างกันมากในแต่ละฤดูกาล คือ อากาศจะร้อนมากในฤดูร้อน ราวเดือนเมษายน-พฤษภาคม หนาวจัดในฤดูหนาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ท้องที่อำเภอน้ำหนาวและอำเภอหล่มเก่าตอนล่าง ราวเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ในฤดูฝนมีฝนตกชุก ราว เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม และมีน้ำป่าไหลหลากมาท่วมในที่ราบ โดยเฉพาะบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนใต้ ของจังหวัด ในฤดูแล้งน้ำจะขาดแคลนไม่เพียงพอกับการเกษตรกรรม ประชาชนจังหวัดเพชรบูรณ์โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการทำไร่ยาสูบ มากเป็นอันดับหนึ่ง และรองลงมาได้แก่การทำสวนผลไม้ ที่ทำชื่อเสียงให้มากที่สุดคือ มะขามหวาน นอกจาก นี้มีการปลูกพืชผัก ไม้ดอกไม้ประดับ และมีอาชีพอื่น ๆ ที่สร้างรายได้ให้กับประชากรชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว การป่าไม้ การปศุสัตว์ และการค้าขาย

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประกอบด้วยที่ราบเป็นแนวยาวในแนวเหนือ–ใต้ และเทือกเขาสูง หรือเนินเขา ทั้งสองข้างขนาบกับที่ราบเนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขารอมรอบ ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกั้นทั้งสองด้าน มีอาณาเขตติดกับหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดลพบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดนครสวรรค์ จึงทำให้มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่ากมากมาย โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนในโรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวบน ลาวพวน ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกิริยาตอบโต้ เกรงถูกครอบงำและการสูญเสีย

4.2 ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

เนื่องจากจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประกอบด้วยที่ราบเป็นแนวยาวในแนวเหนือ–ใต้ และเทือกเขาสูง หรือเนินเขา ทั้งสองข้างขนาบกับที่ราบเนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขารอมรอบ จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบในหุบเขาลักษณะที่ลุ่มแบบท้องกระทะ หรือแอ่งกระทะประกอบด้วยเนินเขา ลอนลูกคลื่น ป่า และที่ราบเป็นตอนๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปใต้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกั้นทั้งสองด้าน มีอาณาเขตทิศเหนือ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดเลย ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดชัยภูมิ ทิศใต้ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดลพบุรี ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดนครสวรรค์ จึงทำให้มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่ากมากมาย

โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนในโรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวบน ลาวพวน ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกิริยาตอบโต้ เกรงถูกครอบงำและการสูญเสีย

4.2.1 ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพชนได้มอบให้แก่ลูกหลาน การศึกษาความหลากหลายทางภาษาจึงเป็นการศึกษาความหลากหลายของวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชนชาตินั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยไม่มีข้อกำหนด ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากสภาพภูมิประเทศ ความแตกต่างของกลุ่มสังคม จังหวัดเพชรบูรณ์ มีประชากรที่เป็นคนพื้นบ้านซึ่งพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกันแต่ละท้องที่ นอกจากนี้ยังมีประชากรที่อพยพจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยใช้ภาษาถิ่นเดิมของตน จึงทำให้วัฒนธรรมทางภาษาถิ่นของเพชรบูรณ์มีความหลากหลาย ภาษาถิ่นที่ใช้กันในจังหวัดเพชรบูรณ์ (สมทรง บุรุษพัฒน์. 2535) สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเพชรบูรณ์เป็นเมือง ที่มีประชากรมาจากหลายท้องที่อพยพเข้ามา จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสาร แต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้าง

2. กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปเช่นเดียวกับกลุ่มภาษาไทยกลาง เป็นภาษาลาวในสาขาเวียงจันทร์ (Brown. 1965) ส่วนใหญ่ผู้คนจะอพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม เป็นต้น

3. กลุ่มภาษาไทหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันทั่วไปในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอเขาค้อ และอำเภอน้ำหนาวบางส่วน เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาหลวงพระบาง ภาษาไทหล่มมีการใช้ศัพท์คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่ สำเนียง ภาษาไทหล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบาง

4. กลุ่มภาษาลาว เป็นภาษาที่ใช้กันในกลุ่มลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุลาโลก โดยมากอาศัยกระจายกันอยู่ในบริเวณเขตอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง

5. กลุ่มภาษาจีน เป็นภาษาที่ใช้ในชุมชนชาวจีนที่ประกอบการค้าตามย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มจีนแต้จิ๋วและไหหลำ เป็นภาษาหนึ่งในตระกูลภาษาจีน หมิ่น-หนาน จัดเป็นหนึ่งในตระกูลภาษาของฮกเกี้ยน

6. ภาษากลุ่มชาวบน หรือญัฮกุร (Nyah Kur) หรือ เนียะกุล (Nia Kuoll) ชาวบนเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ สืบเชื้อสายมาจากละว้า มีภาษาพูดเป็นของตอนเอง จัดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร เป็นภาษาย่อยของมอญโบราณ ที่พูดอยู่ในสมัยอาณาจักรทวาราวดี ซึ่งเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

7. ภาษากลุ่มชาวเขา ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์มีรูปร่างคล้าย กะทะ มีภูเขาล้อมรอบ ทุกด้าน จึงมีประชากรส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนเขา ภาษาที่ชาวเขาในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยภาษาม้งขาว ภาษาม้งเขียว อาศัยอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ นอกจากนั้นก็จะเป็นภาษาเย้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ อาศัยอยู่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ

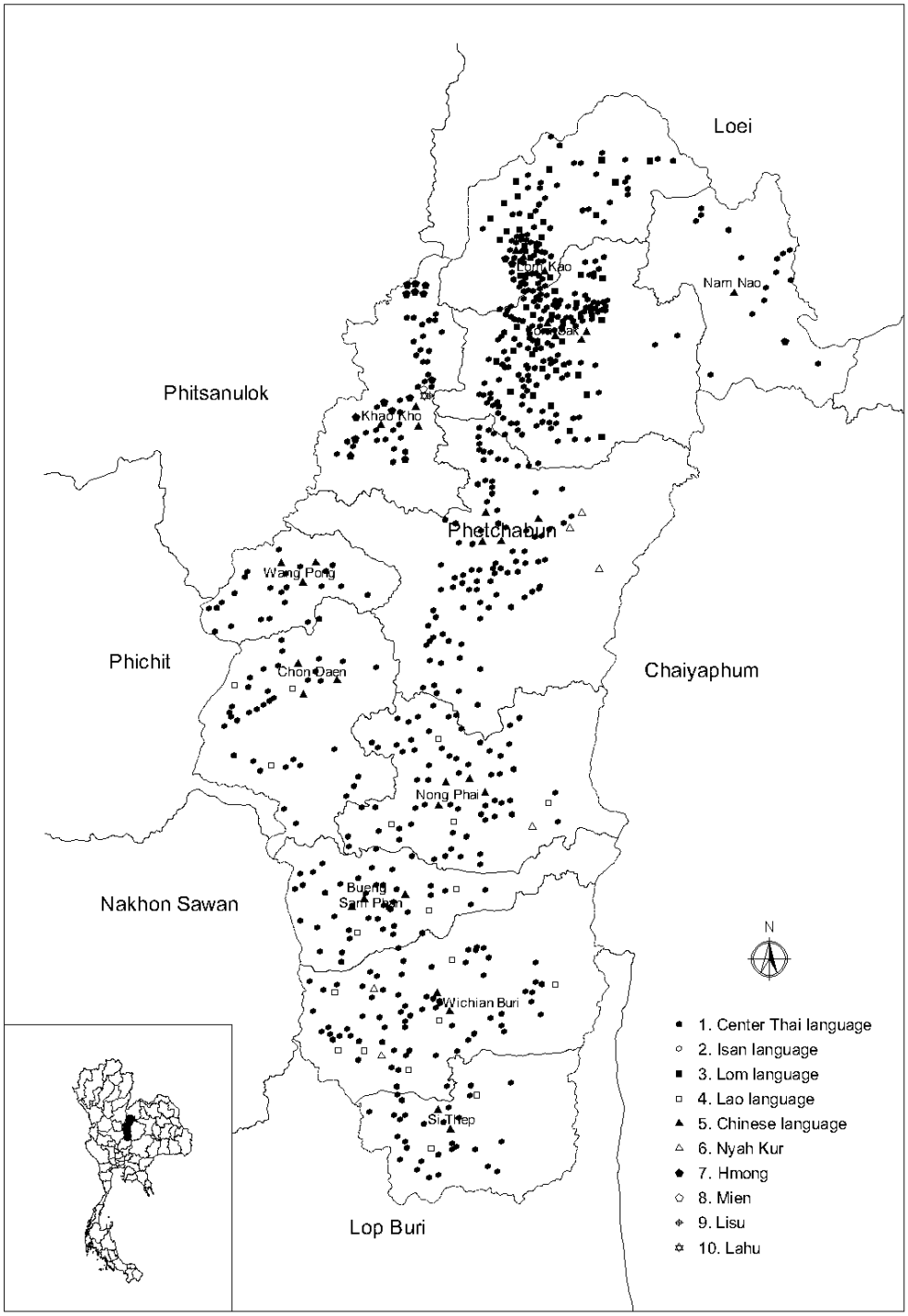

รูปที่ 4.2 แผนที่ความหลากหลายทางภาษาของจังหวัดเพชรบูรณ์

4.2.1.1 ภาษาไทยถิ่นกลาง

ภาษาไทยถิ่นกลางเป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นจังหวัดที่มีประชากรมาจากหลายท้องที่อพยพเข้ามา โดยเฉพาะกลุ่มที่อพยพมาจากจังหวัดใน ภาคกลาง ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากจังหวัดลพบุรีซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดเพชรบูรณ์ จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสาร แต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้าง บริเวณที่มีแนวโน้มใช้ศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง ได้แก่ อำเภอเข้าค้อ อำเภอเมือง อำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ ในบริเวณเหล่านี้ประชากรส่วนใหญ่จะอพยพมาจากจังหวัดอื่นๆ ในทุกๆ ภาค นอกจากนี้จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ทางรถยนต์มีทางหลวงแผ่นดินผ่านถึง 3 สาย เป็นศูนย์กลางการศึกษาและเป็นสถานที่ตั้งของหน่วยงานราชการที่สำคัญ ทำให้โอกาสที่ติดต่อกับผู้ใช้ภาษาถิ่นกลางมีสูงมาก

ระบบเสียงของภาษาถิ่นกลางประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะ 21 หน่วยเสียง ได้แก่ /p /, /t /, /c /, /k /, /ʔ /, /p^{h} /, /t^{h} /, /k^{h} /, /c h /, /b /, /d /, /m/, /n/, /N/, /f /, /s/, /h /, /r /, /l /, /w/, /y / หน่วยเสียงสระ 21 หน่วยเสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง ได้แก่ /-k /, /-n/, /-N/, /-m/, /-y /, /-w/, /-t /, /-p / และ /-ʔ / หน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำ 12 หน่วยเสียง ได้แก่ / p l /, /p h l /, /k l /, /k h l /, /p r /, /p h r /, /k r /, /k h r /, /t r /, /t h r /, /k w/ และ /k h w/ หน่วยเสียงสระ 21 หน่วยเสียง ประกอบด้วยหน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง /a /, /a ù/, /i /, /i ù/, /µ /, /µ ù/, /u /, /u ù/, /e /, /e ù/, /E /, /E ù/, /« /, /« ù/, /o /, /o ù/, /□ / และ /□ ù/ และหน่วยเสียงสระประสม 3 หน่วยเสียง /i a /, /µ a / และ /u a /

ตารางที่ 4.1 หน่วยเสียงพยัญชนะภาษาไทย 21 หน่วยเสียง

ประเภท / ฐานกรณ์		ริมฝีปาก (Bilabial)	ริมฝีปาก–ฟันบน (Labio-Dental)	ปุ่มเหงือก (Alveolar)	เพดานแข็ง – ปุ่มเหงือก (Post – Alveolar)	เพดานแข็ง (Palatal)	เพดานอ่อน (Velar)	เส้นเสียง (Glottal)
กัก (Plosive)	ไม่ก้อง ไม่มีลม (Vl..Unasp.)	/p/ ป		/t/ ฏ,ต			/k/ ก	// / อ
	ไม่ก้อง มีลม (Vl. Asp.)	/pʰ/ ผ,พ,ภ		/tʰ/ ฐ,ฒ,ท,ธ			/kʰ/ ข,ฃ,ค,ฅ,ฆ	
	ก้อง มีลม (Vd. nasp.)	/b/ บ		/d/ ฎ,ฑ,ด				
นาสิก ก้อง	(Nasal)	/m/ ม		/n/ ณ, น			/ŋ/ ง	
เสียดแทรก ก้อง	(Fricative)		/f/ ฝ,ฟ	/s/ ซ,ศ,ษ,ส				/h/ ห,ฮ
*Affricate (กึ่งเสียดแทรก)	ไม่ก้อง ไม่มีลม				*/tʃ/ จ	*/c/ จ		
	ก้อง มีลม				*/tʃʰ/ ฉ, ช, ฌ	*/cʰ/ ฉ, ช, ฌ		
Lateral ก้อง	(ข้างลิ้น)			/l/ ล, ฬ				
Trill ก้อง	(รัว)			/r/ ร				
กึ่งสระ (Semi-Vowel) ก้อง		/w/ ว				/j/ ญ, ย	/w/	

ระบบเสียงสระ ระบบเสียงในภาษาไทยประกอบด้วยหน่วยเสียงสระ 21 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเดี่ยว 18 หน่วยเสียง และสระประสม 3 หน่วยเสียง ดังนี้

ตารางที่ 4.2 ระบบเสียงสระในภาษาไทย

ระดับของลิ้น	ตำแหน่งของลิ้น					
	หน้า		กลาง		หลัง	
	เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว
สูง	□	□			□	□

กึ่ง สูง	□	□	□	□	□	□
กึ่ง ต่ำ	□	□	□	□	□	□
ต่ำ			□	□		

ลักษณะการเกิดเสียงสระเดี่ยว มีดังนี้

1) สระหน้า เกิดจากการปล่อยลมออกจากปอดผ่านขึ้นมาในช่องปาก เมื่อเปล่งเสียงลิ้นส่วนหน้าจะถูกยกไปใกล้เพดานแข็งแต่ไม่มากนัก ริมฝีปากรี การยกลิ้นเข้าไปใกล้เพดานแข็งในระดับสูงจะทำให้เกิดเสียงสระ /□/ถ้ายกลิ้นส่วนหน้าในระดับกึ่งสูงจะเกิดเสียงสระ /□/และถ้ายกลิ้นส่วนหน้าในระดับกึ่งต่ำจะเกิดเป็นเสียงสระ /□/

2) สระกลาง เกิดจากการปล่อยลมออกจากปอดผ่านขึ้นมาในช่องปาก เมื่อเปล่งเสียงลิ้นส่วนกลางจะถูกยกขึ้นใกล้เพดานแข็ง แต่ไม่ใกล้มากนัก ริมฝีปากไม่ห่อ คืออยู่ในลักษณะปกติ การยกลิ้นในระดับกึ่งสูงจะทำให้เกิดเสียงสระ /□/ถ้ายกลิ้นในระดับต่ำจะเกิดเสีย /□/และถ้ายกในระดับต่ำจะเกิดเป็นเสีย /□/

3)สระหลัง เกิดจากการปล่อยลมจากปอดผ่านขึ้นมาในช่องปาก เมื่อเปล่งเสียงลิ้นส่วนหลังจะถูกยกไปใกล้กับเพดานอ่อนแต่ไม่ใกล้มากนัก ริมฝีปากห่อ การยกลิ้นไปใกล้เพดานอ่อนในระดับสูงทำให้เกิดเสียงสระ /□/ถ้ายกลิ้นในระดับที่สูงจะทำให้เกิดเป็นเสียงสระ /□/และถ้ายกลิ้นในระดับกึ่งต่ำจะทำให้เกิดเสียงสระ /□/

ระบบเสียงวรรณยุกต์ ระบบเสียงในภาษาไทยถิ่นกลางประกอบด้วยหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 5 หน่วยเสียง แบ่งเป็น วรรณยุกต์ระดับ หรือวรรณยุกต์คงที่ (Level Tone) 3 หน่วยเสียง และวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ (Contour Tone) 2 หน่วยเสียง ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นกลาง

Tone #	Pitch	SYMBOL	ภาษาไทยถิ่นกลาง	การถอดเสียงแสดงหน่วยเสียง
Tone 1	Middle	/ /	ตา	/□/
Tone 2	Low	/ $ /	ป่า	/□/
Tone 3	Falling	/ ß /	ฝ้า	/□/
Tone 4	High	/ @/	มุ้ง	/□/
Tone 5	Rising	/ à /	สาม	/□/

4.2.1.2 ภาษาไทยถิ่นอีสาน

ภาษาถิ่นไทยอีสาน เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปเช่นเดียวกับกลุ่มภาษาไทยถิ่นกลาง เป็นภาษาลาวสำเนียงหนึ่งส่วนใหญ่เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาเวียงจันทร์ (Brown, 1965) ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม เป็นต้น ภาษาถิ่นไทยอีสานของจังหวัดเพชรบูรณ์มีหน่วยเสียงพยัญชนะต้น 20 หน่วยเสียงคือ /p /, /t /, /k /, /ʔ /, /pʰ /, /tʰ /, /kʰ /, /b /, /d /, /c /, /f /, /s/, /h /, /m/, /n/, /ø/, /N/, /j /, /w/ และ /l / พยัญชนะท้ายมี 9 หน่วยเสียงคือ /-p /, /-t /, /-k /, /-ʔ /, /-m/, /-n/, /-N/, /-j / และ /-w/ ไม่ปรากฏพยัญชนะควบกล้ำหน่วยเสียงสระเดี่ยวมี 18 หน่วยเสียงคือ /i /, /i ù/, /e /, /e ù/, /E /, /E ù/, /ö /, /ö ù/, /« /, /« ù/, /a /, /a ù/, /u /, /u ù/, /o /, /o ù/, /□/ และ /□ ù/ สระประสมมี 5 หน่วยเสียงคือ /i a /, /ö a /, /u a / หน่วยเสียงวรรณยุกต์มี 6 หน่วยเสียง ดังนี้ ว.1 เสียงต่ำขึ้น (24) ว.2 เสียงกลางระดับ (33) ว.3 เสียงสูงระดับ (44) ว.4 เสียงสูงกลาง (43) ว.5 เสียงต่ำระดับ (22) ว.6 เสียงสูงตก (42) ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทยถิ่นอีสาน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

Manner of Articulation \ Place of Articulation		Bilabial	Labio-dental	Alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Plosive	Voiceless-Unaspirated	□		□	□	□	/
	Voiceless-Aspirated	□		□		□	
	Voiced	□		□			
Fricative	Voiceless		□	□			□
Nasal	Voiced	□		□	ø	N	
Lateral	Voiced			□			
Semi-Vowel	Voiced	□			□		

ในภาษาไทยถิ่นอีสาน ไม่มีหน่วยเสียงพยัญชนะ /ch/ และ /r/ เหมือนภาษาไทยถิ่นกลาง แต่จะมีหน่วยเสียง /Ø / เพิ่มขึ้น และเป็นที่น่าสังเกตว่า หน่วยเสียง /h/ ในภาษาไทยถิ่นอีสานบางทีก็ออกเสียงนาสิก (Nasal Cavity)

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นอีสานมีทั้งหมด 5 หน่วย แต่เป็น 6 เสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์ทั้ง 5 คือ หน่วยเสียงต่ำ - ขึ้น หน่วยเสียงต่ำ - ระดับ มี 2 เสียง คือ เสียง - ระดับและเสียงต่ำกว่ากลาง - ระดับ หน่วยเสียงกลาง - ระดับ หน่วยเสียงสูง - ตก หน่วยเสียงสูง - ระดับ ซึ่งได้อธิบายโดยเฉพาะแต่ละหน่วยแล้ว

ตารางที่ 4.5 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน

SYMBOL	ภาษาไทยถิ่นอีสาน	การถอดเสียงแสดงหน่วยเสียง	ความหมาย
/ /	กิน	/kin/	กิน
/ $ /	แกบ	/kE $:p/	แกลบ
/ ß /	บ้าน	/baß :n/	บ้าน
/ @/	ค้น	/khon/	คน
/ à /	ผัก	/phaà k/	ผัก
/ ò /	พ่อ	/ph□ :[6]/	พ่อ

ภาษาไทยถิ่นอีสานพยางค์หนึ่งๆ จะประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้น หน่วยเสียงสระและหน่วยเสียงวรรณยุกต์ เหมือนภาษาไทยกลาง คำส่วนใหญ่จะเป็นคำพยางค์เดียว หน่วยเสียงที่ประสมกันเข้าเป็นพยางค์ จะต้องมีอย่างน้อย 3 หน่วยเสียง คำพยางค์เดียวในภาษาไทยถิ่นอีสานบางคำจะเพิ่มหน่วยเสียงพยัญชนะท้าย ซึ่งเป็นตัวสะกดเข้าไปด้วย พยางค์เดียวจึงมีส่วนประกอบได้อย่างมาก 4 หน่วยเสียง พยางค์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน มี 5 แบบ คือ cvv^{1-6}, cvn^{1-6}, $cvs^{4,6}$, $cvvn^{1-6}$, $cvvs^{2,3}$ ส่วนประกอบของพยางค์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน ปกติคำหนึ่งอาจจะประกอบด้วยพยางค์เดียวหรือหลายพยางค์ก็ได้ ในภาษาไทยถิ่นอีสานแบ่งออกได้เป็น 3 แบบ คือ คำซึ่งประกอบด้วยหน่วยคำอิสระ (Free Morpheme) คำซึ่งประกอบด้วยหน่วยคำอิสระ + หน่วยคำอิสระ เรียกว่า คำประสม (Compound) และคำซึ่งประกอบด้วยหน่วยคำชนิดต่างๆ เช่น หน่วยคำอิสระ + หน่วยคำผูกพัน หน่วยคำผูกพัน + หน่วยคำอิสระ หรือ หน่วยคำผูกพัน + หน่วยคำผูกพัน เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า คำประสาน (Complex Lexical Item) ซึ่งคำประสานมีปรากฏในภาษาไทยถิ่นอีสานหลายคำ บางคำมี

ลักษณะเป็นส่วนประกอบประเภทเสริมประโยค เช่น / khi$: ciaß :m / “จิ้งจก” เป็นหน่วยคำประสานที่ประกอบด้วยหน่วยคำอิสระ + หน่วยคำผูกพัน

การเรียงคำในภาษาไทยถิ่นอีสานจะมีลักษณะเหมือนการเรียงคำในภาษาไทยถิ่นกลาง คือ ประโยคทั่วไปจะประกอบด้วย ประธาน กริยา กรรม หรือประกอบด้วยภาคประธาน ภาคแสดง เช่น นกบิน นับเป็นประโยคที่สมบูรณ์ เพราะคำกริยา “บิน” เป็นอกรรมกริยา คือ กริยาที่ไม่มีกรรมมารองรับ เป็นประโยคที่มีทั้งภาคประธานและภาคแสดง เช่น

1) การเรียงคำในประโยคบอกเล่า จะมีลักษณะเช่นเดียวกับภาษาไทยถิ่นกลาง คือ ในชีวิตประจำวันที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการติดต่อสนทนาติดต่อสื่อสารกันนั้น การบอกเล่าถึงความรู้สึก ความคิดเห็น เล่าประสบการณ์ เหตุการณ์ต่างๆ ล้วนใช้ประโยคบอกเล่าทั้งสิ้น เช่น

kin kha@w / ià m laà :y
กิน เข่า อิ่ม หลาย
กินข้าวอิ่มมาก

2) การเรียงคำในประโยคคำถาม เมื่อมีการติดต่อสนทนาสื่อสารกัน การบอกเล่า การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในบางครั้งจะมีข้อสงสัย จึงมีคำถามหรือมีการใช้ประโยคคำถามในการสนทนา ซึ่งมีลักษณะเหมือนภาษาถิ่นไทย เช่น

kin kha@w lEß :w b□)
กิน เข่า แล้ว บ่
กินข้าวแล้วยัง

3) การเรียงคำในประโยคปฏิเสธ ในการสนทนาติดต่อสื่อสารกันนั้น เมื่อมีการบอกเล่า มีคำถามบางครั้งจะมีความคิดเห็นคล้อยตามกัน เหมือนกัน แต่บางครั้งก็มีความคิดเห็นไม่เหมือนกัน จึงทำให้มีการปฏิเสธเกิดขึ้น ซึ่งการเรียงคำในประโยคปฏิเสธนี้จะมีลักษณะเหมือนภาษาไทยมาตรฐาน เช่น

kin kha@w b□) sEß :p
กิน เข่า บ่ แซบ
กินข้าวไม่อร่อย

4.2.1.3 ภาษาไทหล่ม

ภาษาไทหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันทั่วไปในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาวบางส่วน เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาหลวงพระบาง (Brown. 1965: 25) ภาษาไทหล่มมีการใช้ศัพท์คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่ สำเนียงจะออกเสียงค่อนข้างสูง ภาษาไทหล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบาง เนื่องจากประชากรในเขตพื้นที่นี้ส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นเดิมที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว สอดคล้องกับผลการวิจัยของสมทรง บุรุษพัฒน์ (2535: 35) กล่าวว่า ในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก และอำเภอน้ำหนาวเป็นท้องที่อาศัยของคนท้องถิ่นเดิมและใช้ภาษาซึ่งเป็นภาษาของท้องถิ่นอย่างแท้จริงเรียกกันโดยทั่วไปว่า ภาษาไทหล่ม กลุ่มชนที่พูดภาษาไทหล่มนี้ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์. 2524: 62-64) ได้สันนิษฐานว่าเป็นพวกลาวพุงดำสืบเชื้อสายมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว สันนิษฐานว่าน่าจะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณก่อนสุโขทัย ภาษาพูดจัดเป็นตระกูลภาษาทางหลวงพระบาง

หน่วยเสียงในภาษาไทหล่มแบ่งออกเป็น 3 ชนิดคือ หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงสระและหน่วยเสียงวรรณยุกต์ หน่วยเสียงพยัญชนะประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะเดี่ยว 20 หน่วยเสียง /p /, /t /, /k /, /ʔ /, /p ʰ /, /t ʰ /, /k ʰ /, /b /, /d /, /c /, /f /, /s/, /h /, /m/, /n/, /ø /, /N/, /l /, /w/ และ /y / ซึ่งแบ่งออกได้ 5 ประเภท หน่วยเสียงระเบิด หน่วยเสียงนาสิก หน่วยเสียงเสียดแทรก หน่วยเสียงข้าง และหน่วยเสียงกึ่งสระ ในประเภทหนึ่ง ๆ นั้นยังมีลักษณะแตกต่างกันอีก คือ เป็นหน่วยเสียงก้องหน่วยเสียงไม่ก้อง หน่วยเสียงมรลมหรือหน่วยเสียงไม่มีลม นอกจากนั้นหน่วยเสียงพยัญชนะเหล่านี้ยังเกิดจากฐานกรณฑ์ต่าง ๆ กันคือ เกิดที่ริมฝีปากทั้งคู่ ริมฝีปากกลางและฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง เพดานอ่อน และช่องระหว่างเส้นเสียง

หน่วยเสียงสระพยัญชนะที่กล่าวมาทั้งหมดคือหน่วยเสียงพยัญชนะต้น ภาษาไทหล่มยังมีหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายอีก 9 หน่วย คือ /p /, /t /, /k /, /ʔ /, /m/, /n/, /N/, /w/, และ /j / หน่วยเสียงสระที่ปรากฏในภาษาหล่มนั้น ประกอบด้วยหน่วยเสียงสระเดี่ยว 18 หน่วย /i /, /i ù/, /e /, /e ù/, /E /, /E ù/, /µ /, /µ ù/, /« /, /« ù/, /a /, /a ù/, /u /, /u ù/, /o /, /o ù/, /□ / และ /□ ù/ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ สระหน้า สระกลาง สระ

หลัง นอกจากนี้ในแต่ละประเภทยังมีลักษณะต่าง ๆ กัน คือ เป็นหน่วยเสียงสระสูง สระกลาง สระต่ำ ลักษณะริมฝีปากไม่ห่อ หรือ ริมฝีปากห่อ และมีลักษณะเป็นหน่วยเสียงสระสั้น และหน่วยเสียงสระยาว ซึ่งมีคู่ๆ แต่ละคู่นั้นแตกต่างกันเฉพาะเรื่องความสั้น-ยาว เท่านั้น ดังที่ได้อธิบายโดยเฉพาะแต่ละหน่วยมาแล้วข้างต้น

ตารางที่ 4.6 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาไทหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า

Place of Articulation / Manner of Articulation		Bilabial	Labio-dental	Alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Plosive	Voiceless-Unaspirated	□		□	□	□	/
	Voiceless-Aspirated	□		□		□	
	Voiced	□		□			
Affricate	Voiceless-Unaspirated				□		
Fricative	Voiceless		□	□			□
Nasal	Voiced	□		□	ø	N	
Lateral	Voiced			□			
Semi-Vowel	Voiced	□			□	(□	

หน่วยเสียงสระประสมในภาษาหล่ม 5 หน่วย ได้แก่ /i a /, /i ùa /, /µ ùa /, /u a / และ /u ùa / สระประสมเหล่านี้เกินจากหน่วยเสียงสระสูง ประสมกับหน่วยเสียงสระต่ำดังนี้คือ /i a / เกินจากหน่วยเสียง /i / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระสูง สระสั้น ประสมกับหน่วยเสียง /a / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระกลาง สระต่ำ สระสั้น /i ùa / เกิดจากหน่วยเสียง /i ù/ ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระหน้า สระสูง สระยาว ประสมกับหน่วยเสียง /a / ส่วน /µ ùa / เกิดจาดหน่วยเสียง /µ ù/ ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระหน้า สระสูง สระยาว ประสมกับหน่วยเสียง /a /, /u a / เกิดจากหน่วยเสียง /u / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระหลัง สระสูง สระสั้น ประสมกับหน่วยเสียง /a /, /u ùa / ซึ่งเป็นหน่วยเสียงสระหลัง สระสูง สระยาว ประสมกับหน่วยเสียง /a / สระประสม 5 หน่วยนี้ หน่วยเสียง /i a / และ /u a / เป็นหน่วยเสียงสระสั้น ส่วนหน่วยเสียง /i ùa /, /µ ùa / และ /u ùa / เป็นหน่วยเสียงยาว ดังที่ได้อธิบายโดยเฉพาะมาแล้วข้างต้น

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาหล่มมีทั้งหมด 5 หน่วย แต่เป็น 6 เสียง หน่วยเสียงวรรณยุกต์ทั้ง 5 คือ หน่วยเสียงต่ำ - ขึ้น หน่วยเสียงต่ำ - ระดับ มี 2 เสียง คือ เสียง - ระดับและ เสียงต่ำกว่ากลาง - ระดับ หน่วยเสียงกลาง - ระดับ หน่วยเสียงสูง - ตก หน่วยเสียงสูง - ระดับ ซึ่งได้อธิบายโดยเฉพาะแต่ละหน่วยแล้ว

ตารางที่ 4.3 ตารางแสดงเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทหล่มของจังหวัดเพชรบูรณ์

Tone / Cons	A	B	C	DL	DS
1	ว.1	ว.3	ว.4	ว.4	ว.2
2	ว.2		ว.5		
3					
4				ว.5	ว.5

ระบบคำภาษาไทหล่ม ถ้าพิจารณาจำนวนพยางค์สามารถจำแนกตามลักษณะโครงสร้างได้เป็น 2 ประเภท คือ คำพยางค์เดียว และ คำสองพยางค์ขึ้นไป ซึ่งคำสองพยางค์ขึ้นไปยังสามารถแบ่งออกได้อีกเป็น 3 ประเภท คือ คำประสม คำซ้ำ และ คำซ้อน ในส่วนของหมวดคำ แบ่งออกเป็น 21 หมวด คือ คำนาม คำสรรพนาม คำลำดับญาติ คำกริยา คำคุณศัพท์ คำลักษณนาม คำบ่งชี้ คำบอกจำนวน คำบอกลำดับที่ คำประมาณจำนวนประเภทที่ 1 คำประมาณจำนวนประเภทที่ 2 คำวิเศษณ์ คำกริยาช่วย คำอิสระวิเศษณ์ คำลงท้าย คำแสดงคำถาม คำปฏิเสธ คำบุพบท คำสันธาน คำเชื่อมหน้าอนุพากย์หรือโครงสร้างย่อย และ คำเพิ่มความเข้มข้น

การเรียงคำในส่วนของประโยคในภาษาไทหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นแบบประธาน-กริยา-กรรม (SVO) เช่น

1. kaj^{3} kin^{2} k^{h}aw^{4} pi:ak^{4}
   ไก่ กิน ข้าวเปลือก
   ไก่กินข้าวเปลือก

ในภาษาไทหล่มประโยคที่มีลักษณะเป็นคำสั่งที่ผู้พูดสั่งให้ทำในสิ่งต่างๆ ตามที่ผู้พูดต้องการ การเรียงคำในประโยคจะมีรูปประโยคเช่นเดียวกับประโยคบอกเล่า และมีคำลงท้ายประโยคเพื่อบ่งบอกความบังคับของกริยา เช่น

2. tat^{2} maj^{5} mɛ:^{5}

ตัด ไม้ ซิ

ตัดไม้ซิ

ประโยคของร้องหรือชักชวน มีรูปประโยคเช่นเดียวกับประโยคบอกเล่า โดยจะมีคำลงท้ายเป็นเครื่องบ่งชี้ให้รู้ชัดเจน คำลงท้ายที่นิยมใช้ในประโยคดังกล่าวสำหรับภาษาไทหล่ม คือ /d« :^{5}/ “น่ะ”, /nam^{2}d« :^{5}/ “ด้วยนะ”, /k□ :n^{3}/ “ก่อน”, /k□ :n^{3} d« :^{5}/ “ก่อนน่ะ”, /dE :^{3}/ “หน่อย”, /dE :^{3} d« :^{5}/ “หน่อยนะ”, /lo:t^{5}/ “เถอะ” โดยจะละผู้กระทำไว้

4.2.1.4 ภาษาลาวพวน

ลาวพวนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์เดิมมีถิ่นฐานอยู่บนที่ราบสูงของเมืองเชียงขวาง (Chieng Khwang) หรือที่ฝรั่งเศสเรียกว่า ตรัน-นินท์ (Tran-ninh) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของหลวงพระบาง และตะวันออกเฉียงเหนือของเวียงจันทร์และได้อพยพเข้ามาอยู่ในไทยสมัยกรุงธนบุรี และตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์ เนื่องจากหลักฐานที่ปรากฏในพงศาวดาร และตามที่เล่าสืบต่อกันมาว่าเพราะบ้านเมืองเกิดศึกสงคราม ต้องอพยพหนีภัยสงครามเข้ามาบ้าน ถูกกวาดต้อนเข้ามาเพราะบ้านเมืองแพ้ศึกสงครามบ้าง อพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจเพื่อเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในประเทศไทยบ้าง ครั้งสมัยพระสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กวาดต้อนพวกลาวพวนจากเมืองพวนและเขตใกล้เคียงลงมา และส่งไปตั้งบ้านเรือนที่จังหวัดลพบุรี และ จังหวัดพิจิตร (ประภัสสร มลิวัลย์. 2530 : 212-213) แล้วจึงอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์บริเวณ อำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพตามเส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัดพิจิตรและลพบุรี

หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะ ในภาษาลาวพวนมีทั้งหมด 20 หน่วยเสียง คือ /p /, /t /, /k /, /ʔ /, /p^{h} /, /t^{h} /, /k^{h} /, /b /, /d /, /c /, /f /, /s/, /h /, /m/, /n /, /ø /, /N/, /l /, /w/ และ /y / ตำแหน่งพยัญชนะในภาษาลาวพวน มี 3 ประเภท คือ พยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นคู่ และพยัญชนะท้ายพยางค์ พยัญชนะต้นเดี่ยว หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวพวน ทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวได้ทุกหน่วยเสียง พยัญชนะต้นคู่ (พยัญชนะควบกล้ำ) ในภาษาลาวพวนมีเพียง 1 หน่วยเสียง คือ /k h w/ ปรากฏในคำว่า k h wa y “ควาย” เพียงคำเดียวเท่านั้น และพยัญชนะท้ายพยางค์ หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวพวนทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายพยางค์ได้ 9 หน่วยเสียง คือ /-p /, /-t /, /-k /, /-ʔ /, /-m/, /-n /, /-N/, /-w/ และ /-y / ในขณะที่หน่วยเสียงสระมี 2 ประเภท คือ หน่วยเสียงสระเดี่ยว และหน่วยเสียงสระประสม โดยที่หน่วยเสียงสระเดี่ยว ในภาษาลาวพวนมี 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเสียงสั้น และสระเสียงยาว 9 คู่ คือ /i -i ù/, /e -e ù/,

/E - E ù/, /ö - ö ù/, /« - « ù/, /a - a ù/, /u - u ù/, /o - o ù/, /j - j ù/
หน่วยเสียงสระประสม ในภาษาลาวพวนมี 3 หน่วยเสียงคือ /i a /, /ö a /, /u a /

ตารางที่ 4.7 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวพวน

Place of Articulation / Manner of Articulation		Bilabial	Labio-dental	Alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Plosive	Voiceless-Unaspirated	□		□		□	/
	Voiceless-Aspirated	□		□		□	
	Voiced	□		□			
Affricate	Voiceless-Unaspirated				□		
Fricative	Voiceless		□	□			□
Nasal	Voiced	□		□	ø	N	
Lateral	Voiced			□			
Semi-Vowel	Voiced	□			□		

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวพวนมี 6 หน่วยเสียง คือ กลางระดับ ต่ำ-ระดับ สูง-ตก สูงค่อนกลางระดับ ต่ำ-ขึ้น สูงระดับกักปลายเสียง ดังแสดงในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.8 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวพวน

Tone #	SYMBOL	PITCH	DESCRIPTION
1	1	[23]	Low tone
2	2	[35]	High tone

3	3	[22]	Mid tone
4	4	[31]	Rising tone
5	5	[33’]	Falling tone
6	6	[41$^{?}$]	High falling tone

ระบบคำในภาษาลาวพวนมีลักษณะพยางค์ 3 ชนิด คือ คำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ และคำหลายพยางค์ โครงสร้างของคำสองพยางค์ประกอบด้วยคำสองพยางค์แท้และคำสองพยางค์เทียม เช่น “โกหก” โครงสร้างคำหลายพยางค์จะมีลักษณะโครงสร้างเช่นเดียวกับโครงสร้างขอคำพยางค์เดียวหรือโครงสร้างของคำสองพยางค์แบบใดแบบหนึ่งต่อๆ กัน ส่วนมากมีจำนวนพยางค์ระหว่าง 3-5 พยางค์ แต่ที่พบมากที่สุดในภาษาลาวพวนคือคำ 3 พยางค์ เช่น พริกขี้หนู

การเรียงคำในประโยคของภาษาลาวพวนจะเรียงประโยคในรูปของประธาน กริยา กรรม แต่ก็มีบางประโยคที่อาจเรียงแบบกรรม กริยา ประธาน ซึ่งมีเป็นส่วนน้อย และมีบางประโยคที่มีคำเพียงส่วนเดียว หรือสองส่วน ในกรณีที่เป็นประโยคไม่เริ่ม การเรียงคำในประโยคมีหลายลักษณะ คือ

การเรียงคำในประโยคบอกเล่า มีการเรียงดังนี้

p h □ŭ^{3} k h u t ^{2} d i n ^{1} “พ่อขุดดิน”

พ่อ ขุด ดิน

การเรียงคำในประโยคปฏิเสธ มีการเรียงดังนี้

b □ŭ^{2} k i n ^{1} k h a w^{6} “ไม่กินข้าว”

บ่ กิน ข้าว

การเรียงคำในประโยคคำถาม มีการเรียงคำดังนี้

k h a w^{5} ? i : n ^{4} h f a ^{2}l e : ^{1} k a n ^{1} “เขาเล่นอะไรกัน”

เขา เล่น อะไร กัน

การเรียงประโยคคำสั่ง คำสั่งปรากฏได้ทุกส่วนในประโยค แบ่งตามใจความได้ 5 แบบ คือ คำสั่งแบบบังคับ คำสั่งแบบขอร้องอ้อนวอน คำสั่งแบบชักชวน และคำสั่งแบบแนะนำ เช่น

p a y [1] k a n [1] t h o ? [4] “ไปกันเถอะ”

ไป กัน เถ๊อะ

4.2.1.5 ภาษาลาวแง้ว

ชาวลาวแง้ว เป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกวาดต้อนมาจากอาณาจักรลาว เช่นเดียวกับลาวพวน เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในเขตชนบทชานเมืองเวียงจันทร์ หากเป็นพวกที่อยู่ในเขตเมืองเวียงจันทร์จะเรียกว่า “ลาวเวียง” หลักฐานทางประวัติศาสร์ กล่าวว่า บรรพบุรุษคนไทยเชื้อสายลาวอพยพเข้าสู่ประเทศไทย 3 ครั้งด้วยกัน และเนื่องมาจากสงครามทั้งสิ้น กล่าวคือ ครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้งที่ 2 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุลาโลก และครั้งที่ 3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในครั้งที่ 3 นี้เกิดจากเจ้าอนุวงศ์ก่อกบฏทำให้ชาวลาวในอาณาจักรเวียงจันทน์และอาณาจักรหลวงพระบางถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ตามหัวเมืองใกล้ๆ กรุงเทพฯ แล้วแยกย้ายกันไปอยู่ตามที่ต่างๆ ชาวลาวแง้วจะกระจายอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์บริเวณ อำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพ เช่นเดียวกับชาวลาวพวน

หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวแง้วมีทั้งหมด 20 หน่วยเสียง คือ /p /, /p h /, /b /, /t /, /t h /, /d /, /k /, /k h /, /l /, /f /, /s/, /h /, /m/, /n /, /ø /, /N/, /l /, /w/ และ /j / ตำแหน่งพยัญชนะในภาษาลาวแง้ว ประกอบด้วย พยัญชนะต้นพยางค์ พยัญชนะต้นเดี่ยว หน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงสระเดี่ยว ในภาษาลาวแง้วมี 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระสั้นและสระยาวได้ 9 คู่ คือ /i -i ù/, /e -e ù/, /E -E ù/, /a -a ù/, /µ -µ ù/, /F -F ù/, /u -u ù/, /o -o ù/, /« -« ù/ หน่วยเสียงสระประสม ประกอบด้วยหน่วยเสียงสระประสมสองเสียงมี 15 หน่วยเสียงคือ /i :a /, /i u /, /e u /, /e :u /, /E :a /, /a i /, /a :i /, /a u /, /a :u /, /µ :a /, /F :i /, /u i /, /u :a /, /o :i / และ /« :i / หน่วยเสียงสระประสมสามส่วน มี 3 หน่วยเสียงคือ /i a u /, /u µ i / และ /u a i /

ตารางที่ 4.9 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวแง้ว

Manner of Articulation \ Place of Articulation		Bilabial	Alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Plosive	Voiceless-Unaspirated	□	□		□	/
	Voiceless-Aspirated	□	□		□	
	Voiced	□	□			
Affricate	Voiceless-Unaspirated			□		
Fricative	Voiceless	□	□			□
Nasal	Voiced	□	□	ø	N	
Lateral	Voiced		□			
Semi-Vowel	Voiced	□		□		

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวแง้วมีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียง คือ

ตารางที่ 4.10 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวแง้ว

Tone #	SYMBOL	PITCH	DESCRIPTION
1	1	[23]	Low tone
2	2	[35]	High tone

3	3	[22]	Mid tone
4	4	[31]	Rising tone
5	5	[33’]	Falling tone
6	6	[41$^{?}$]	High falling tone

หน่วยคำในภาษาลาวแง้วมี 2 ชนิด คือ หน่วยคำอิสระและหน่วยคำผูกพัน ลักษณะคำในภาษาลาวแง้วที่พบมากที่สุด คือ หน่วยคำอิสระที่มีหน่วยคำเดียว คำผสม และคำปรุง (คำผสาน) การสร้างคำในภาษาลาวแง้วมีการสร้างคำ 3 ชนิด คือ คำประสม คำซ้ำ คำซ้อน การจำแนกหมวดคำในภาษาลาวแง้วจะใช้คำเป็นเกณฑ์โดยใช้กรอบประโยคทดสอบได้หมวคำในภาษาลาวแง้ว 24 หมวด คือ หมวดคำนาม หมวดคำกริยากรรม

การเรียงคำในประโยค ในภาษาลาวแง้วการเรียงคำในประโยคเป็นแบบประธาน กริยา กรรม (SOV) เช่น

p h ù^{5} k i n^{2} k h a u^{4} “ป้ากินข้าว”

ป้า กิน ข้าว

รูปประโยคในภาษาลาวแง้ว เมื่อพิจารณาตำแหน่งและหน้าที่ของคำในประโยค แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ประโยคประธาน เช่น

p h □ù^{3} wa u^{5} k e N3^{3} “พ่อพูดเก่ง”

พ่อ พูด เก่ง

2. ประโยคกริยา เช่น

h e n^{1} k h a u^{2} t i ù^{2} k a n^{2} “เห็นเขาตีกัน”

เห็น เขา ตี กัน

3. ประโยคกรรม เช่น

l u N2^{2} d o ùn^{2} t i ù^{2} h u ùa^{1} “ลุงโดนตีหัว”

ลุง โดน ตี หัว

ชนิดของประโยค ในภาษาลาวแง้ว แบ่งโดยอาศัยความหมายของประโยคและสถานการณ์ที่ใช้ประโยคนั้นๆ เป็นหลัก แบ่งได้ 2 ชนิด คือ

1. ประโยคเริ่ม คือ ประโยคที่ใช้เริ่มต้นบทสนทนาได้ เมื่อพูดแล้วผู้ฟังจะเข้าใจความหมายโดยทันที เช่น

p h ù⁵ øi p² ø□ùp² k e N3³ "ป้าเย็บงอบเก่ง"
ป้า เย็บ งอบ เก่ง

2. ประโยคไม่เริ่ม ได้แก่ ประโยคที่ใช้เริ่มต้นบทสนทนาไม่ได้ เช่น

b □ù¹ ไม่
บ่

b □ù¹ h u ù⁵ ไม่รู้
บ่ ฮู้

4.2.1.6 ภาษาลาวครั่ง

ลาวครั่งที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองหลวงพระบาง ใกล้กับภูเขาที่เรียกว่า ภูคัง บางครั้งจึงทำให้มีชื่อเรียกว่า ลาวภูคัง ลาวครั่งอพยพเข้ามาอยู่ในไทยเนื่องจากผลของสงครามระหว่างไทย-ลาว เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาว กลุ่มอื่นๆ โดยอพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวลาวครั่งถูกกวาดต้อนเข้ามาประเทศไทยในฐานะที่ลาวเป็นประเทศราช ให้ส่งส่วยและครัวลาวครั่งลงมา โดยถูกกวาดต้นส่งลงมาพักที่เมืองพิษณุโลกก่อน ชาวลาวครั่งมีการเคลื่อนย้ายบ้านเรือนกันอยู่หลายครั้ง จนกระทั่งเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล ได้มีชาวลาวครั่งตั้งหลักแหล่งถาวรในเขตอำเภอหันคา และอำเภอวัดสิ่งห์ จังหวัดชัยนาท และบางส่วนอพยพเคลื่อนย้ายครอบครัวมายัง จังหวัดเพชรบูรณ์บริเวณ อำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี และอำเภอศรีเทพตามเส้นทางคมนาคมระหว่างจังหวัดพิจิตรและลพบุรี

หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะ ในภาษาลาวครั่งมีทั้งหมด 20 หน่วยเสียง คือ / p /, /t /, /k /, /ʔ /, /p ʰ /, /t ʰ /, /k ʰ /, /b /, /d /, /c /, /f /, /s/, /h /, /m/, /n /, /ø /, /N/, /l /, /w/ และ / y / ตำแหน่งพยัญชนะในภาษาลาวครั่ง มี 3 ประเภท คือ พยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นคู่ และพยัญชนะท้ายพยางค์ พยัญชนะต้นเดี่ยว หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวครั่ง ทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวได้ทุกหน่วยเสียง พยัญชนะต้นคู่ (พยัญชนะควบกล้ำ) ในภาษาลาวครั่งมีเพียง 1 หน่วยเสียง คือ /k ʰ w-/ ปรากฏใน

คำว่า $k^{h}wa:y^{1}$ “ควาย” เพียงคำเดียวเท่านั้น และพยัญชนะท้ายพยางค์ หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวครั่งทั้ง 20 หน่วยเสียงปรากฏเป็นพยัญชนะท้ายพยางค์ได้ 9 หน่วยเสียง คือ /-p /, /-t /, /-k /, /-/ /, /-m/, /-n/, /-N/, /-w/ และ /-y / ในขณะที่หน่วยเสียงสระมี 2 ประเภท คือ หน่วยเสียงสระเดี่ยว และหน่วยเสียงสระประสม โดยที่หน่วยเสียงสระเดี่ยว ในภาษาลาวพวนมี 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเสียงสั้น และสระเสียงยาว 9 คู่ คือ /i - i ù/, /e - e ù/, /E - E ù/, /ö - ö ù/, /« - « ù/, /a - a ù/, /u - u ù/, /o - o ù/, /j - j ù/ หน่วยเสียงสระประสม ในภาษาลาวครั่งมี 3 หน่วยเสียงคือ /i a /, /ö a /, /u a /

ตารางที่ 4.11 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวครั่ง

Manner of Articulation \ Place of Articulation		Bilabial	Labio-dental	Alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Plosive	Voiceless-Unaspirated	□		□		□	/
	Voiceless-Aspirated	□		□		□	
	Voiced	□		□			
Affricate	Voiceless-Unaspirated				□		
Fricative	Voiceless		□	□			□
Nasal	Voiced	□		□	ø	N	
Lateral	Voiced			□			
Semi-Vowel	Voiced	□			□		

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวครั่งมี 5 หน่วยเสียง คือ ว.1 กลาง-ตก-ขึ้น ว.2 ต่ำ-ขึ้น-ตก ว.3 กลางสูง-ระดับ ว.4 กลาง-ขึ้น-ตก ว.5 กลางสูง-ขึ้น

ตารางที่ 4.12 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาลาวครั่ง

Tone #	SYMBOL	PITCH	DESCRIPTION
1	1	[23]	Low tone
2	2	[35]	High tone
3	3	[22]	Mid tone
4	4	[31]	Rising tone
5	5	[33']	Falling tone
6	6	[41$^{?}$]	High falling tone

หน่วยคำในภาษาลาวครั้งมี 2 ชนิด คือ หน่วยคำอิสระและหน่วยคำผูกพัน ลักษณะคำในภาษาลาวแง้วที่พบมากที่สุด คือ หน่วยคำอิสระที่มีหน่วยคำเดียว คำผสม และคำปรุง (คำผสาน) การสร้างคำในภาษาลาวแง้วมีการสร้างคำ 3 ชนิด คือ คำประสม คำซ้ำ คำซ้อน การจำแนกหมวดคำในภาษาลาวครั่งจะใช้คำเป็นเกณฑ์โดยใช้กรอบประโยคทดสอบได้หมวดคำในภาษาลาวครั่ง 24 หมวด คือ หมวดคำนาม หมวดคำกริยากรรม

การเรียงคำในประโยค ในภาษาลาวครั่งการเรียงคำในประโยคเป็นแบบประธาน กริยา กรรม แต่ก็มีบางประโยคที่อาจเรียงคำแบบ กรรม กริยา ประธาน ซึ่งมีเป็นส่วนน้อย และมีบางประโยคที่มีคำเพียงส่วนเดียว หรือสองส่วน ในกรณีที่เป็นประโยคไม่เริ่ม การเรียงคำในประโยคมีหลายลักษณะ คือ

1. การเรียงคำในประโยคบอกเล่า เช่น

mE ù^{3} l i a N^{5} n □ ùN^{5} "แม่เลี้ยงน้อง"
แม่ เลี้ยง น้อง

2. การเรียงคำในประโยคปฏิเสธ เช่น

n a ù^{5} b □ ù^{1} k i a w^{3} ø a ù^{5} "น้ำไม่เกี่ยวหญ้า"
น้ำ ไม่ เกี่ยว หญ้า

3. การเรียงคำในประโยคคำถาม เช่น

b □ ù^{3} p a y ^{2} l µ ù^{1} "ไม่ไปหรือ"
ไม่ ไป หรือ

4. การเรียงคำในประโยคคำสั่ง เช่น

p a y ^{2} k a n^{4} t ^{h} F / ^{1} "ไปกันเถอะ"

ไป กัน เถอะ

รูปประโยคในภาษาลาวครั่ง เมื่อพิจารณาตำแหน่งและหน้าที่ของคำที่อยู่ต้นประโยค แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ รูปประโยคประธาน รูปประโยคกริยา และรูปประโยคกรรม คือ

1. รูปประโยคประธาน เช่น

mE ù³ l i a N⁵ n □ ùN⁵ "รถชนหมา"

รถ ชน หมา

2. รูปประโยคกริยา เช่น

k i n² k ʰ a ùw⁴ l µ ù¹ ø a N² "กินข้าวหรือยัง"

กิน ข้าว หรือ ยัง

3. รูปประโยคกรรม เช่น

p h □ ù³ t ʰ µ ùk ⁵ t E ùn² t □ ùt ² "พ่อถูกแตนต่อย"

พ่อ ถูก แตน ต่อย

4.2.1.7 ภาษาจีน

ชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทย เป็นพวกที่มาจากบริเวณฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของจีน คือ บริเวณมณฑลฟูเกียน มณฑลกวางตุ้ง และเกาะไหหลำ จำแนกตามภาษาพูดได้ 5 กลุ่ม คือ ชาวจีนกวางตุ้ง มาจากมณฑลกวางตุ้ง เป็นกลุ่มภาษาใหญ่ที่สุดในจีนใต้ ชาวจีนฮกเกี้ยน มาจากมณฑลฟูเกียน ชาวจีนแคะมาจากบริเวณเหนือกวางตุ้งขึ้นไป ชาวจีนแต้จิ๋ว มาจากบริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของกวางตุ้ง และชาวจีนไหหลำ มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะไหหลำ สาเหตุที่ชาวจีนอพยพออกมาจากประเทศจีนเนื่องจากความต้องการออกไปเสี่ยงโชคทำมาหากินในดินแดนโพ้นทะเล ขณะเดียวกันในราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19 ชาวจีนในมณฑลภาคใต้ต้องประสบกับความอดอยากอันเนื่องจากภัยธรรมชาติ และยังได้รับความกระทบกระเทือนจากสงครามเสมอนับแต่สงครามฝิ่น สงครามกบฏชาตินิยม เป็นเหตุให้ประชาชนในดินแดนดังกล่าวต้องอพยพลี้ภัยอยู่เป็นประจำ

หน่วยเสียงพยัญชนะ ในภาษาจีนที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีเพียงประเภทเดียวคือ หน่วยเสียงพยัญชนะเดี่ยว ซึ่งมีทั้งหมด 18 หน่วยเสียง คือ /p /, /t /, /k /, // /, /p ʰ /, /t ʰ /, /k ʰ /, /b /, /g /, /m/, /n /, /N/, /s/, /h /, /c /, /c ʰ /, /l / และ /j / แบ่งตามลักษณะของเสียงได้ 6 ประเภท ซึ่งได้แก่ พยัญชนะกักหรือระเบิด พยัญชนะนาสิก พยัญชนะเสียดแทรก พยัญชนะกึ่งเสียดแทรก พยัญชนะข้างลิ้น และพยัญชนะกึ่งสระ ซึ่งหน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาจีน

ทั้ง 18 หน่วยเสียง เป็นพยัญชนะต้นได้ทั้ง 18 หน่วยเสียง ได้แก่พยัญชนะระเบิด 9 หน่วยเสียง พยัญชนะนาสิก 3 หน่วยเสียง พยัญชนะเสียดแทรก 2 หน่วยเสียง พยัญชนะกึ่งเสียดแทรก 2 หน่วยเสียง พยัญชนะข้างลิ้น 1 หน่วยเสียง และพยัญชนะกึ่งสระ 1 หน่วยเสียง คือ /j / แต่เป็นพยัญชนะท้ายได้เพียง 5 หน่วยเสียง คือ /p /, /k /, // /, /m/ และ /N/

ในขณะที่หน่วยเสียงสระมี 2 ประเภท คือ หน่วยเสียงสระเดี่ยว และหน่วยเสียงสระประสม โดยที่หน่วยเสียงสระเดี่ยว ในภาษาจีนมี 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระเสียงสั้น และสระเสียงยาว 9 คู่ คือ /i -i ù/, /e -e ù/, /E -E ù/, /ö -ö ù/, /« -« ù/, /a -a ù/, /u -u ù/, /o -o ù/, /j -j ù/ หน่วยเสียงสระประสม ในภาษาจีนมี 3 หน่วยเสียงคือ /i a /, /ö a /, /u a /

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ในภาษาจีนที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ มีทั้งหมด 6 หน่วยเสียง คือ หน่วยเสียงกลาง-ระดับ หน่วยเสียงต่ำ-ตก หน่วยเสียงสูง-ตก หน่วยเสียงกลาง-ตก-ขึ้น หน่วยเสียงสูง-ขึ้น และหน่วยเสียงต่ำ-ขึ้น ซึ่งแสดงได้ดังตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาจีน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

Place of Articulation / Manner of Articulation		Bilabial	Alveolar	Alveolar and Palatal	Palatal	Velar	Glottal
Stops/ Plosives	Voiceless – Unaspirated	p	t			k	/
	Voiceless – Aspirated	p h	t h			k h	
	Voiced	b				g	
Nasals	Voiced	m	n			N	
Fricatives	Voiceless		s				h
Affricates	Voiceless – Unaspirated			c			
	Voiceless – Aspirated			c h			
Lateral	Voiced		l				
Approximants	Voiced				j		

ตารางที่ 4.14 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาจีน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

หน่วยเสียงวรรณยุกต์	แทนด้วยสัญลักษณ์	ตัวอย่าง	
		คำ	ความหมาย
ว.1 กลางระดับ [33]	/¹/	p a N¹	ไม้กระดาน
ว.2 ต่ำ-ตก* [21][22]	/²/	k u k ²	กระดูก
ว.3 สูง-ตก [31]	/³/	p a ³	อิ่ม
ว.4 กลาง-ตก-ขึ้น [45]	/⁴/	p u ⁴	รวย
ว.5 สูง-ขึ้น [24]	/⁵/	t i ⁵	บ่อน้ำ
ว.6 ต่ำ-ขึ้น [232]	/⁶/	p E ⁶	บ่อ

โครงสร้างประโยคในภาษาจีนใช้อยู่ในอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ จะมีการเรียงคำของประโยคแบบ ประธาน + กริยา + กรรม แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ตามรูปลักษณะการปรากฏและหน้าที่ของคำในประโยค ได้แก่ โครงสร้างของประโยคบอกเล่า โครงสร้างของประโยคคำสั่ง และโครงสร้างของประโยคคำถาม เช่น

โครงสร้างของประโยคบอกเล่า

ma)¹ c □/ ⁵ h µ)⁵ “แม่ทำไร่”
แม่ ทำ ไร่

โครงสร้างของประโยคคำถาม

t i ² t i a N² p h a / ² k a u ⁵ “ใครตีสุนัข”
ใคร ตี สุนัข

โครงสร้างของประโยคปฏิเสธ

ma)¹ b □² p h a / ² / u a ⁵ “แม่ไม่ได้ตีฉัน”
แม่ ไม่ได้ ตี ฉัน

การเรียงจำนวนนับในภาษาจีนแต้จิ๋วไม่ว่าจะเป็นจำนวนนับที่นับได้ถ้วน หรือนับไม่ถ้วนก็ตาม จะเรียงลำดับไว้ในตำแหน่งคำลักษณนามและตามหลังคำนาม ซึ่งมีลักษณะการเรียงคำเหมือนกับการเรียงคำในภาษาไทย เขียนเป็นรูปแบบได้คือ คำนาม+คำนับจำนวน+ลักษณนาม เช่น

c i a u ^{3} l a k ^{2} c i a / ^{5} “นกหกตัว”

นก หก ตัว

นอกจากเรียงคำแบบข้างต้นแล้ว คำนับจำนวนในภาษาจีนอาจเรียงตำแหน่งได้อีกแบบหนึ่งคือ เริ่มต้นด้วยคำนับจำนวนเป็นตำแหน่งที่ 1 และตามด้วยลักษณนามเป็นตำแหน่งที่ 2 และตำแหน่งที่ 3 เป็นคำนาม เขียนเป็นรูปแบบได้คือ คำนับจำนวน + คำลักษณะนาม + คำนาม เช่น

c a p ^{2} c i a / ^{2} k a u ^{3} “สิบตัวหมา” (หมาสิบตัว)

สิบ ตัว หมา

4.2.1.8 ภาษาชาวบน

ชาวบนหรือญัฮกุร (Nyah Kur) หรือ เนียะกุล (Nia Kuol) เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ สืบเชื้อสายมาจากละว้า ภาษาที่ชาวบนใช้เป็นภาษาเดียวกับภาษามอญโบราณที่ปรากฏอยู่ในจารึกสมัยทราวดีเมื่อประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว จึงน่าเชื่อได้ว่า ชาวบนน่าจะเป็นลูกหลานของคนสมัยทราวดีที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน จึงเป็นกลุ่มคนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ที่เดียวในเอเชียอาคเนย์ และเป็นกลุ่มสุดท้ายในโลกใบนี้ ภาษาของชาวบนจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก ตระกูลย่อยมอญ-เขมร สาขามอญ เพราะมีความใกล้เคียงกับภาษามอญโบราณ และภาษามอญปัจจุบัน มากกว่าเขมร (ปรีชา อุยตระกูล และกนก โตสุรัตน์. 2548 : 1-2) ซึ่งคำศัพท์แตกต่างไปจากภาษากลุ่มอื่น ๆ ปัจจุบันประชากรเชื้อสายชาวบนเป็นชนกลุ่มน้อย มีชุมชนอยู่ที่บ้านน้ำเลา บ้านห้วยไคร้ อำเภอเมือง และบ้านท่าด้วง บ้านวังรี บ้านไทรทอง อำเภอหนองไผ่ อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบนจะทำไร ทำนา เลี้ยงสัตว์ หาของป่า นอกจากนี้ชาวบนยังมีความสามารถในการจักสาน โดยเฉพาะการสานเสื่อหวาย หน่วยเสียงพยัญชนะ หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลาวแง้วมีทั้งหมด 21 หน่วยเสียง คือ /b /, /d /, /p /, /t /, /c /, /k /, // /, /p ^{h} /, /t H/, /c H/, /k H/, /j /,

/h /, /m/, /n/, /ø/, /N/, /l /, /r /, /w/ และ /j / ตำแหน่งพยัญชนะในภาษาลาวแง้ว ประกอบด้วย พยัญชนะต้นพยางค์ พยัญชนะต้นเดี่ยว หน่วยเสียงพยัญชนะ

หน่วยเสียงสระในภาษาชาวบนมี 21 หน่วยเสียง ซึ่งจำแนกเป็นหน่วยเสียงสระเดี่ยว มี 18 หน่วยเสียง แบ่งเป็นสระสั้นและสระยาวได้ 9 คู่ คือ /i -i ù/, /e -e ù/, /E -E ù/, /a -a ù/, /µ -µ ù/, /F -F ù/, /u -u ù/, /o -o ù/, /« -« ù/ หน่วยเสียงสระประสม ประกอบด้วยหน่วยเสียงสระประสมสองเสียงมี 15 หน่วยเสียงคือ /i :a /, /i u /, /e u /, /e :u /, /E :a /, /a i /, /a :i /, /a u /, /a :u /, /µ :a /, /F :i /, /u i /, /u :a /, /o :i / และ /« :i / หน่วยเสียงสระประสมสามส่วน มี 3 หน่วยเสียงคือ /i a u /, /u µ i / และ /u a i /

ลักษณะน้ำเสียงในภาษาชาวบนที่มีความสำคัญต่อระบบเสียงมี 2 แบบ คือ ลักษณะน้ำเสียงปกติ (clear voice) ซึ่งในที่นี้จะใช้เครื่องหมาย @ แสดงลักษณะน้ำเสียงนี้ และลักษณะน้ำเสียงต่ำทุ้ม (breathy voice) ซึ่งในที่นี้จะใช้เครื่องหมาย $ แสดงลักษณะน้ำเสียงนี้ ความแตกต่างของลักษณะน้ำเสียงทั้ง 2 จะปรากฏให้เห็นชัดเจนในพยางค์หลักของคำเท่านั้น

ตารางที่ 4.15 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาชาวบน ตำบลตะเบาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

Manner of Articulation \ Place of Articulation			Labial	Alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Plosive	Voiced		b	d			
	Voiceless	Tenuis	p	t	c	k	/
		Aspirated	p^h	t H	c H	k H	
Fricative	Voiceless				j		h
Nasal	Voiced		m	n	ø	N	
Lateral	Voiced			l			
Trill	Voiced			r			
Semi-Vowel	Voiced		w		j		

คำในภาษาชาวบนส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดียวและคำสองพยางค์ ในกรณีที่เป็นคำพยางเดียว คำจะประกอบด้วยพยางค์หลัก (Major syllable) ซึ่งประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยวหรือ

ควบกล้ำแล้วตามด้วยเสียงสระเดี่ยวหรือประสม และอาจมีพยัญชนะท้ายปรากฏร่วมด้วย เช่น /p e @e ø/ เป็นคำพยางค์เดียวซึ่งประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยว คือ /p / สระเดี่ยวเสียงยาวคือ /e e / และพยัญชนะท้ายคือ /ø/ ลักษณะน้ำเสียงปกติ / @/ ในกรณีที่เป็นคำสองพยางค์ คำจะประกอบด้วยพยัญชนะหลักและพยัญชนะรอง (Minor syllable) พยางค์หลักมีลักษณะดังกล่าวข้างต้น ส่วนพยางค์รองประกอบด้วยพยัญชนะเดี่ยวและสระลดรูป /« / ทั้งนี้เนื่องจากพยางค์รองเป็นพยางค์ที่ไม่ได้รับการลงเสียงหนัก (Unstressed syllable) ฉะนั้นในการบันทึกลักษณะน้ำเสียงจะใส่เครื่องหมายแสดงลักษณะน้ำเสียงเฉพาะพยางค์หลัก เท่านั้น ตัวอย่างคำ 2 พยางค์ เช่น /k « t h a $ p / “กกไข่” ประกอบด้วย /t h a $ p / คือ พยางค์หลักซึ่งประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยว คือ /t h / สระเสียงสั้น คือ /a / และพยัญชนะท้ายคือ /p / ลักษณะน้ำเสียงต่ำทุ้ม / $ / ส่วน /k « -/ คือพยางค์รองซึ่งประกอบด้วยพยัญชนะต้นเดี่ยว คือ /k / และสระลดรูป /« /

ภาษาชาวบนเป็นภาษาที่มีระบบหน่วยคำ การประกอบเป็นคำอาจใช้หน่วยเติมศัพท์ เช่น หน่วยหน้าศัพท์ (prefix) และหน่วงกลางศัพท์ (infix) หน่วย เติมศัพท์เหล่านี้เมื่อนำมาประกอบกับหน่วยคำฐานแล้วจะทำให้เกิดการเปลี่ยนชนิดของคำ เช่น จากคำนามเป็นคำกริยา ตัวอย่างเช่น /c h a $ r / “ยางไม้หรือชัน” (คำนาม) เมื่อเติมหน่วยหน้าศัพท์ /k « -/ ลงไปจะเป็น /k « c h a $ r / “อุดด้วยยางไม้หรือชัน” (คำกริยา)หรือจากกริยาประเภทหนึ่งเป็นกริยาประเภทหนึ่ง ตัวอย่างเช่น /k a @l / “หัก” (อกรรมกริยา) เมื่อเติมหน่วยหน้าศัพท์ /t « -/ ลงไปจะเป็น /t « k a @l / “หัก” (สกรรมกริยา) เป็นต้น วิธีการประกอบคำ เช่นนี้เรียกว่า วิธีการแปลงหมวดคำ (derivation)

ลักษณะประโยคของภาษาชาวบนแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประโยคเดี่ยว และประโยคผสม การเรียงลำดับของคำเข้าเป็นประโยคโดยปกติการเรียงลำดับแบบ ประธาน-กริยา-กรรม เช่น

p h a $ ù/ t h u $ p w« @j “พ่อตีฉัน”
พ่อ ตี ฉัน

ประโยคเดี่ยว คือ ประโยคที่มีประโยคอิสระเพียงประโยคเดียว เช่น

1. p i $ n t h r i $ «p
เขา วิ่ง
ประธาน กริยา

2. mEE$ / th F$ Fk kl □@□N

แม่ ตี กลอง

ประธาน กริยา กรรม

3. øci @i / tF @Fr h« @« j

น้อง ตื่น(นอน) แล้ว

ประธาน กริยา

ประโยคผสม คือ ประโยคผสมระหว่างประโยคความเดี่ยว เช่น

1. wE$ j pa @a / Na @ an h a @a k øci @i / wi ø

ฉัน ทำ งาน แต่ น้อง เล่น

2. wE$ j h □@□ k øi $ n øi $ n ku @ t« l □@ □k

ฉัน เรียก เขา (แต่)เขา ไม่ ขานรับ

3. phe $ h na $ / a @ r µ@h ku @ / a @r r

เธอ จะ ไป หรือ ไม่ ไป

4.2.1.9 ภาษาม้ง

ม้งเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ตามภูเขาสูง ส่วนมากจะรวมตัวกันอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ นอกจากนั้นก็อาศัยอยู่ที่ภูทับเบิก และบ้านเล่าลือ อำเภอเขาค้อ ลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตย มี 2 แบบ มีกำนันเป็นคนดูแลและผู้ใหญ่บ้าน และมีผู้นำตระกูลแซ่ อาชีพของคนส่วนมาก จะมีการปลูกขิง ข้าว และนิยมปลูกข้าวกันเองถ้าซื้อข้าวกินมันจะรู้ว่าข้าวไม่อร่อยเหมือนข้าวที่ตัวเองปลูก ชาวเขาเผ่าม้งแบ่งออกได้เป็นม้งขาว และม้งเขียว ถ้าฝ่ายหญิงเป็นม้งเขียวแต่งงานกับคนม้งขาว ภาษาที่ใช้สื่อสารในครอบครัวตัวเองจะสื่อสารกันโดยใช้ภาษาม้งเขียว ส่วน

ทางครอบครัวสามีจะใช้ภาษาม้งขาวในการสื่อสาร ถ้าเวลาเจอทักทายกับชาวบ้านจะพูดกันเป็นภาษาม้งขาว เพราะม้งขาวจะมีจำนวนมากกว่าโดยมีบางคำที่แตกต่างกัน

ระบบพยัญชนะในภาษาม้ง บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วยพยัญชนะ 40 หน่วยเสียง ได้แก่ /p /, /t /, /c /, /k /, /q /, // /, /p ʰ/, /t ʰ/, /c ʰ/, /k ʰ/, /q ʰ/, /b /, /d /, /b ʰ/, /d ʰ/, /h m/, /h n/, /h ø/, /m/, /n/, /ø/, /N/, /t s/, /t S/, /t Ó/, /t sh /, /t Sh /, /t Óh /, /f /, /s/, /S/, /C/, /h /, /v /, /Z /, /Ó/, /h l /, /l / และ /y / พยัญชนะทุกหน่วยเสียงนี้ปรากฏร่วมกันเป็นพยัญชนะต้นควบกล้ำจำนวน 25 เสียง ได้แก่ /p l /, /p h l /, /b l /, / òmp l /, /h ml /, /mp /, /mp h /, /ml /, /nt /, /nt h /, /øc /, /øc h /, /øk /, /øk h /, /Nq /, /Nq h /, /nt s/, /nt sh /, /øtS/, /øtSh/, /øtÓ /, /øtÓ h/ และ /øS/ ภาษาม้งเป็นภาษาที่ไม่มีพยัญชนะท้าย ด้วยเหตุนี้จึงมีโครงสร้างพยางค์แบบ $C(C)(C)V^T$

ระบบสระในภาษาม้ง บ้านเข็กน้อย ประกอบด้วยสระเดี่ยว 8 หน่วยเสียงและสระประสม 5 หน่วยเสียง สระเดี่ยวประกอบด้วยสระธรรมดา 6 หน่วยเสียง และสระนาสิก 2 หน่วยเสียง ดังนี้ /i /, /e /, /e) /, /ö /, /a /, /u /, /□ / และ /o) / สระประสม มี 5 หน่วยเสียง ได้แก่ i a /, /a i /, /a ö /, /a u / และ /u a /

วรรณยุกต์ในภาษาม้ง บ้านเข็กน้อย ประกอบด้วยวรรณยุกต์คงระดับ 2 หน่วยเสียง และวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ 6 หน่วยเสียง เป็นที่น่าสังเกตว่า วรรณยุกต์ที่ 1 เป็นเสียงต่ำตก มีการกักที่เส้นเสียงในตอนท้าย (glottalized) /21'/ และวรรณยุกต์ที่ 3 เป็นเสียงกลางตก ปรากฏกับลักษณะน้ำเสียงต่ำทุ้ม (murmured) /31'/ และวรรณยุกต์ที่ 4 เป็นเสียงต่ำขึ้น /13/ ปรากฏน้อยมาก ตัวอย่างเช่น ta21'si13 'ในเวลานี้' tÓ a13 'ลง' tÓ au13 'ออก' ti13 'ที่โน่น' t□ 13 'ที่นั่น' วรรณยุกต์ทั้ง 8 หน่วยเสียงแสดงดังตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาม้ง บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

Place of Articulation / Manner of Articulation		Bilabial	Alveolar	Post-alveolar	Palatal	Uv u l a	Glottal
Plosive	Voiceless-Unaspirated	p -	t -	c -	k -	q -	/ -
	Voiceless-Aspirated	p ʰ -	t ʰ -	c ʰ -	k ʰ -	q ʰ -	
	Voiced-	b -	d -				

	Unaspirated						
	Voiced-Aspirated	b ʰ -	d ʰ -				
Nasal	Voiceless	h m-	h n-		h ø-		
	Voiced	m-	n-		ø-	N-	
Affricate	Voiceless-Unaspirated		t s-	t S-	t Ó-		
	Voiceless-Aspirated		t sh -	t Sh -	t Óh -		
Fricative	Voiceless	f -	s-	S-	C-		h -
	Voiced	v -		Z -	Ó -		
Lateral	Voiceless		h l -				
	Voiced		l -				
Semi-Vowel	Voiced				y -		

ตารางที่ 4.17 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาม้ง

RPA	SYMBOL	PITCH	DESCRIPTION
-b	a@	[55 52]	High or high falling
-v	aà	[35]	High rising
-	a	[33:]	Middle level
-s	a$	[22]	Low level
-j	aß	[41]	Full falling
-g	a* *	[11+h] [11+h]	Low breathy
-m	a~	[214:+?] [21+?]	Falling-rising glottalized

การเรียงคำในส่วนของประโยคในภาษาม้ง บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นแบบประธาน-กริยา-กรรม (SVO) เช่น

1. kuv noj mov
   ฉัน กิน ข้าว
   ฉันกินข้าว

ในภาษาม้งจะไม่มีการเปลี่ยนรูปคำเพื่อแสดงกาล แต่ใช้การเติมคำบอกกาล เช่นเดียวกับภาษาไทย อดีตเติมคำว่า lawm ไว้ท้ายประโยค เช่น

2. kuv noj mov lawm

ฉัน กิน ข้าว แล้ว
ฉันกินข้าวแล้ว

อนาคตใช้คำว่า tau วางไว้หน้ากริยา เช่น

3. kuv tau noj mov
ฉัน จะ กิน ข้าว
ฉันจะกินข้าวแล้ว

ประโยคปฏิเสธเติมคำว่าไม่ (จี่ หรือ ทจี่) หน้าคำกริยา เช่น

4. kuv tau noj noj mov
ฉัน จะ ไม่ กิน ข้าว
ฉันจะไม่กินข้าว

ประโยคคำถามเติมคำว่าปั่วหรือหลอเข้าในประโยค คำว่าหลอนิยมวางไว้ท้ายประโยค ส่วนคำว่าปั่วนิยมวางไว้หน้ากริยา เช่น

5. kuv tau noj mov
คุณ จะ กิน ข้าว
คุณจะกินข้าวหรือ

6. kuv tau noj mov
คุณ จะ กิน ข้าว
คุณจะกินข้าวหรือ

4.2.1.10 ภาษาเย้า

ชาวเมี่ยนหรือเย้า มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่มณฑลกวางสี หูหนาน และกุ้ยโจย ประเทศจีน และในเวลาต่อมามีบางส่วนอพยพไปยังมณฑลยูนนาน เวียดนาม ลาว ไทย หลังสงครามอินโดจีนได้เดินทางไปอยู่ประเทศที่ 3 ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนนาดา และฝรั่งเศส ชาวเมี่ยนอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยในจังหวัดเชียงรายและน่าน เมื่อประมาณ 160 ปีมาแล้ว โดยเข้ามาทางจังหวัดน้ำทา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ณัฏฐวี ทศรฐ และ วีระพงศ์ มีสถาน. 2540 : 4 และ พูเรต์ เจสส์ จี. 2545: 34) ภาษาเย้า เป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลม้ง-เมี่ยน (Hmong-Mien) หรือ แม้ว-เย้า เป็นภาษามีวรรณยุกต์เหมือนกับภาษาม้ง ภาษาพูดของเมี่ยนพัฒนาจากกลุ่มภาษาหนึ่งของชาวหมาน

และแพร่กระจายไปสู่เขตต่างๆ ตามท้องถิ่นที่มีชาวเมี่ยนอพยพไปถึง ภาษาเมี่ยนได้กระจายไปทั่วเขตมณฑลกวางสี กวางตุ้ง กุยจิ๋ว ฮูหนาน จากการติดต่อกลับชนเผ่าอื่นๆ เป็นระยะเวลานาน จึงทำให้ภาษาในปัจจุบันผ่านการพัฒนากลายเป็นภาษาถิ่นย่อย 3 ภาษา คือ ภาษาเมี่ยน ภาษาปูนู และภาษาลักจา สำหรับภาษาเขียนของเมี่ยน มักจะมีความเห็นโดยทั่วไปว่าชาวเมี่ยนมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน จึงได้ยืมภาษาฮั่นมาใช้ ชาวเมี่ยนที่รู้ภาษามีไม่มากนัก แต่ภาษาฮั่นก็ยังมีบทบาท และอิทธิพลต่อชนชาติเมี่ยนมาก ชาวเมี่ยนมีวิธีการใช้ตัวเขียนภาษาฮั่นเป็นของตัวเอง ตัวเขียนนี้แตกต่างกันกับตัวหนังสือฮั่นแบบมาตรฐาน เพราะชาวเมี่ยนได้คิดสร้างตัวหนังสือไว้ใช้เองโดยดัดแปลงจากของฮั่น ทำให้ได้ภาษาเขียนใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะผสมระหว่างภาษาเมี่ยนกับภาษาฮั่น คือ มีรูปแบบการเขียนแบบกู้สูจื้อ ตามท้องถิ่นของชาวเมี่ยน และรูปแบบตัวหนังสือฮั่นในอักษรฮั่น ซึ่งเป็นตัวเดียวกันในอักษรเมี่ยนจะเขียนคนละอย่างกัน แต่อักษรที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้มีจำนวนไม่มาก และใช้เขียนข้อความให้สมบูรณ์ไม่ได้ ต้องใช้ปนกับตัวหนังสือฮั่น

ระบบพยัญชนะในภาษาเย้า บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วยพยัญชนะ 33 หน่วยเสียง ได้แก่ /p /, /t /, /k /, // /, /p h /, /t h /, /k h /, /b /, /d /, /g /, /h m/, /h n/, /h ø/, /h N/, /m/, /n/, /ø/, /N/, /t s/, /t C/, /t sh /, /t Ch /, /d z /, /d ü/, /f /, /s/, /h /, /h l /, /l /, /h w/, /h y /, /w/ และ /y / โดยพยัญชนะทั้ง 33 หน่วยเสียงนี้ปรากฏร่วมกันเป็นพยัญชนะต้นควบกล้ำจำนวน 44 เสียง ได้แก่ // w-/, // n-/, // y -/, // N-/, /mp -/, /mp y -/, /mb -/, /mk -/, /mg -/, /mt s-/, /md ü-/, /mm-/, /mn-/, /mf -/, /ms-/, /mw-/, /ml -/, /nt -/, /nd z -/, /nn-/, /Ng -/, /ød z -/, /p w-/, /p h w-/, /b w-/, /k w-/, /k h w-/, /g w-/, /t sw-/, /t sh w-/, /t þ w-/, /t sy -/, /t sh y -/, /d z y -/, /h mw-/, /sw-/, /y w-/, /Nw-/, /p y -/, /p h y -/, /b y -/, /f y -/, /sy -/, /l y / พยัญชนะ 10 หน่วยเสียงสามารถปรากฏเป็นพยัญชนะท้าย ได้แก่ /-p /, /-t /, /-k /, /-/ /, /-m/, /-n/, /-N/, /-w/, /-y /, /-h /

ระบบสระในภาษาเย้า ประกอบด้วยสระเดี่ยว 14 หน่วยเสียง ได้แก่ /i /, /i i /, /e /, /e e /, /E /, /E E /, /« /, /a /, /a a /, /u /, /u u /, /o /, /□/, /□ □/ และหน่วยเสียงสระประสม 2 หน่วยเสียงคือ /i « /, /u « /

ตารางที่ 4.18 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาเย้า บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

Place of Articulation / Manner of Articulation		Labial	Alveolar	Palatal	Velar	Glottal
Plosive	Voiceless-Unaspirated	p -	t -		k -	/ -
	Voiceless-	p h -	t h -		k h -	

	Aspirated					
	Voiced-Unaspirated	b -	d -		g -	
Nasal	Voiceless	h m-	h n-	h ø-	h N-	
	Voiced	m-	n-	ø-	N-	
Affricate	Voiceless-Unaspirated		t s-	t C-		
	Voiceless-Aspirated		t sh -	t Ch -		
	Voiced		d z -	d ü -		
Fricative	Voiceless	f -	s-			h -
Lateral	Voiceless		h l -			
	Voiced		l -			
Semi-Vowel	Voiceless	h w-		h y -		
	Voiced	w-		y -		

ตารางที่ 4.19 ตารางแสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาเย้า

หน่วยเสียงวรรณยุกต์	แทนด้วยสัญลักษณ์	ตัวอย่าง	
		คำ	ความหมาย
ว.1 กลางระดับ [33]	/^{1}/	t E ù^{1}	พ่อ
ว.2 ต่ำระดับ* [21][22]	/^{2}/	t □ ù^{2}	พี่สาว
ว.3 กลางต่ำ [31]	/^{3}/	t þ u n^{3}	กลม
ว.4 สูงขึ้นตก [45]	/^{4}/	si « / ^{4}	สาว, ลูกสาว
ว.5 ต่ำขึ้น [24]	/^{5}/	/ □ ùy ^{5}	ชอบ
ว.6 ต่ำขึ้นตก [232]	/^{6}/	n a w^{6}	น้องชาย

4.2.1.11ภาษาลีซอ

ชาวเขาเผ่าลีซอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รวมตัวอาศัยอยู่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จัดอยู่ในกลุ่มธิเบต–พม่า ของชนชาติโลโล ถิ่นกำเนิดดั้งเดิมของชนเผ่าลีซออยู่บริเวณต้นน้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน อยู่เหนือหุบเขาสาละวินในเขตมณฑลยูนนานตะวันตกเฉียงเหนือและตอนเหนือของรัฐคะฉิ่น ประเทศพม่า ชาวเขาเผ่าลีซอแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ลีซอลาย (Flowery, variegated) ลีซอดำ (Black, independent lisu) และลีซอขาว (White lisu, pai) ส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นชนเผาลีซอขาว อพยพเข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกจากประเทศพม่าในช่วงปี พ.ศ.

2462 – 2464 ทางจังหวัดเชียงราย ภาษาที่ลีซอใช้เป็นภาษากลุ่มธิเบต–พม่า (Tibeton-burman) ซึ่งสัมพันธ์กับภาษามูเซอและอีก้อแต่มีเฉพาะภาษาพูดเท่านั้น ไม่มีภาษาเขียน เคยมีหมอสอนศาสนาคริสต์ได้ประดิษฐ์เขียนภาษาลีซอ โดยดัดแปลงจากตัวอักขระโรมัน ซึ่งยากที่จะบันทึกเพราะมีหลายเสียงหลายรูป เมื่อเทียบกับภาษาไทยแล้ว

หน่วยพยัญชนะลีซอมีอยู่ 31 เสียง ได้แก่ /p /, /t /, /t s/, /t þ /, /k /, // /, /p ʰ /, /t ʰ /, /t sʰ /, /t þ ʰ /, /k ʰ /, /b /, /d /, /d z /, /d ü /, /g /, /f /, /s/, /þ /, /x /, /h /, /v /, /z /, /F /, /m /, /n /, /ø /, /N/, /w/, /j / และ /l / แยกเป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยว 25 เสียง เสียงพยัญชนะควบกล้ำ 6 เสียง ระบบสระในภาษาเย้า ประกอบด้วยสระเดี่ยว 10 หน่วยเสียง ได้แก่ /i /, /y /, /e /, /O/, /E /, /ö /, /A/, /µ /, /u / และ /o /

เสียงตัวสะกดมีน้อยมาก ไม่มีความแตกต่างระหว่างสระเสียงสั้นกับสระเสียงยาว สระเดี่ยวมี 9 เสียง สระสะเทินมี 5 เสียง ซึ่งแปรเป็นสระเดี่ยวได้หลายเสียง วรรณยุกต์มี 6 เสียง เรียงประโยคแบบประธาน-กรรม-กริยา คำบุพบทอยู่หลังคำนาม

เสียงวรรณยุกต์ในภาษาลีซอที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ มี 6 หน่วยเสียง ได้แก่ /a @/, /a # /, /a & /, /a /, /a $ / และ /a $ / /

ตารางที่ 4.20 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาลีซอ บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

Manner of Articulation \ Place of Articulation		bilabial	Labio-dental	alveolar	Complex alveolar	palatal	velar	glottal
Stop/ Affricates	Voiceless unaspirated	p		t	t s	t þ	k	/

	Voiceless aspirated	p h		t h	t s h	t þ h	k h	
	Voiced	b		d	d z	d ü	g	
Fricatives	Voiceless		f	s		þ	x	h
	Voiced		v	z			F	
Nasals		m		n		ø	N	
Glides		w				j		
Lateral				l				

ภาษาลีซอเป็นภาษาที่มีเสียงพยัญชนะท้ายคำ 5 หน่วยเสียง และถูกเรียกว่าเป็นภาษาที่มีการเรียงประโยคของ ประธาน และ กรรม อยู่ตำแหน่งใดก็ได้ของประโยค จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าภาษาลีซอเป็นภาษาที่มีการเรียงประโยครูปแบบใดแบบหนึ่งทั้งรูปแบบ ประธาน-กรรม-กริยา (SOV) หรือ รูปแบบ กรรม-ประธาน-กริยา (OSV) ดังนั้นจึงกล่าวได้ภาษาลีซอมีลักษณะพิเศษระหว่างหมวดหมู่ของไวยกรณ์ คำกริยา และคำนาม และที่สำคัญคำคุณศัพท์และแยกออกจากคำนาม เมื่อมีคำกริยาปรากฏอยู่ท้ายคำ ก็จะมีสัญลักษณ์บ่งบอก -a 9 (สัญลักษณ์ “ 9 ” แสดงลักษณะการออกเสียงของสระ) เช่น / @/ แสดงการออกเสียงระดับสูง / $ / แสดงการออกเสียงระดับต่ำ และ / à / แสดงเสียงยกขึ้นระดับกลาง และ / ß / แสดงเสียงยกสูงขึ้นระดับต่ำ นอกจากนี้ในภาษาลีซอจะมีเสียงที่ออกเสียงต่อเนื่องแต่ไม่มีความหมาย (topic) เช่น คำว่า “nya” ยกตัวอย่างเช่น

1. l a$ ma nya a@na$ akhu$ -
a9
เสือ - หมา กัด-(“a” สัญลักษณ์บ่งบอกท้ายคำ)

เสือกัดหมา

และถ้าเปรียบเทียบกับภาษาอังกฤษคำคุณศัพท์จะอยู่ท้ายคำ เช่น

2. a@sa nya tshi-
a9
อาสา - อ้วน-(“a” สัญลักษณ์บ่งบอกท้ายคำ)

อาสาอ้วน

การออกเสียงเพื่อบ่งบอก (assertion) เช่นคำว่า □/□ ‘ป่วย’ ‘ฉลาด’ และ *dywu*9 ‘แห้งเหี่ยว’ *z*□ ‘การปั่นด้าย’ เป็นต้น

3. (a) a@sa phwu ge$ - ma nya ale&
a9
อาสา เงิน ให้- - - อาลี้
a9
อาสาให้เงินแก่อาลี้

(b) a@sa phwu ge$ - nya ale&
a9
อาสา เงิน ให้- - อาลี้
a9
อาสาให้เงินแก่อาลี้

ในภาษาลีซอจะพบว่าคำนามจะมีการออกเสียงเพื่อบ่งบอกคำนาม เช่น คำว่า nya ในประโยคข้างต้น และบ่งบอกคำกริยา เช่น คำว่า ma

4. (a) dye-a ma nya a@sa
ไป- - - อาสา
a9
อาสากำลังไป

(b) dye-a nya a@sa
ไป- - อาสา
a9
อาสากำลังไป

นอกจากนี้คำกริยาและคำคุณศัพท์ยังจะต้องมีการออกเสียงเพื่อบ่งบอกลักษณะคำ *ma* ดังตัวอย่างต่อไปนี้

5. I a$ ma ma nya the-

a9

เสือ - - ฉลาด

เสือฉลาด

4.2.1.12 ภาษามูเซอ

ภาษามูเซออยู่ในกลุ่มโลโล ซึ่งเป็นสาขาย่อยของตระกูลภาษาธิเบต-พม่า (Tibet-Burman) ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของตระกูลภาษาจีน-ธิเบต (Sino-Tibetan) จึงมีผู้เสนอว่า ชาวมูเซอมีต้นกำเนิดมาจากธิเบต โดยใช้หลักฐานทางภาษาและตำนานการอพยพมาจากทางเหนือของมูเซอ (Davies. 1909 : 365-366) แต่หลักฐานเรื่องราวเกี่ยวกับมูเซอเพิ่งจะปรากฏในบันทึกของชาวจีนและชาวตะวันตกเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี่เอง ซึ่งก็เป็นช่วงเวลาที่ชาวมูเซอได้ตั้งถิ่นฐานมั่นคงแล้วในยูนนานตะวันตกเฉียงใต้ระหว่างลุ่มแม่น้ำโขงและสาละวิน โดยตั้งชุมชนกระจัดกระจายปะปนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นบนพื้นที่สูงตามแนวเทือกเขา ทุกหนทุกแห่งที่มีหมู่บ้านมูเซอก็จะมีหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นปะปนด้วย

ภาษามูเซอไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง เพียงแต่เคยมีพวกมิชชั่นนารีได้บัญญัติภาษาเขียนขึ้น โดยใช้ระบบตัวอักษรของโรมันให้มูเซอบางหมู่บ้านได้ใช้และดูเหมือนว่าพวกมูเซอไม่ค่อยยอมปรับตัวในเรื่องความพยายามที่จะเรียนพูดภาษาเผ่าอื่น ซึ่งสามารถเรียนพูดภาษามูเซอได้ แต่ก็มีบางคนที่สามารถพูดภาษาลีซอ อีก้อ และภาษาพม่าได้บ้าง และถึงแม้ว่าในปัจจุบันพวกนี้ส่วนใหญ่จะมีความคุ้นเคยคบหาสมาคมกับคนไทย แต่ก็มีปัญหาเรื่องภาษาที่แตกต่างกันมากเพราะคำในภาษาไทยมีเสียงพยัญชนะท้ายคำแต่ภาษามูเซอออกเสียงไม่ได้

หน่วยเสียงภาษามูเซอที่ใช้อยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยหน่วยเสียงพยัญชนะ 28 หน่วยเสียง ได้แก่ /p /, /t /, /k /, /q /, // /, /p h /, /t h /, /k h /, /q h /, /b /, /d /, /g /, /f /, /s/, /S/, /F /, /h /, /v /, /z /, /Z /, /t C/, /t C h /, /d ü /, /m/, /n/, /N/, /l / และ /j / เสียงพยัญชนะกึ่งเสียดแทรก [t s , t s h , d z] จะเกิดในลักษณะสับหลักกับเสียง /t C, t C h , d ü / เช่น เดียวกับเสียงนาสิก [ø] จะเกิดสับหลีกกับเสียง /N/ กล่าวคือจะเกิดได้เฉพาะกับเสียงสระกลางสูง /µ / และเสียงสระหน้าสูง /i / ตามลำดับนอกจากนี้ยังพบว่า เสียงแทรก ริมฝีปากล่าง-ฟันบน /f / และ /v / ยังสามารถเกิดควบกล้ำกับพยัญชนะตัวอื่นได้อีก โดยจะเกิดร่วมเฉพาะกับเสียงสระสูงหลัง /u / เท่านั้น

หน่วยเสียงสระ พบว่ามีหน่วยเสียงสระเดี่ยว 9 หน่วยเสียง และหน่วยเสียงสระผสม 6 หน่วยเสียง ความสั้นยาวของเสียงสระถูกกำหนดด้วยเงื่อนไขของเสียงวรรณยุกต์และไม่มีความสำคัญในระดับ Phonemic

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ ในระบบเสียงภาษามูเซอพบว่ามีหน่วยเสียงวรรณยุกต์ทั้งสิ้น 7 หน่วยเสียง และมีเสียงวรรณยุกต์กักภายในลำคอ (glottalized tone) จำนวน 3 เสียง ส่วนเสียงวรรณยุกต์ที่ไม่มีการกักภายในลำคอ (Non-glottalized tone) จำนวน 4 เสียง

ตารางที่ 4.21 หน่วยเสียงพยัญชนะในภาษามูเซอ บ้านเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

Place of Articulation / Manner of Articulation		Labial	Labio-Dental	Alveolar	Palatal	Velar	Uvular	Glottal
Plosives	Voiceless unaspirated	p		t		k	q	/
	Voiceless aspirated	p^h		t^h		k^h	q^h	
	Voiced	b		d		g		
Fricatives	Voiceless		f	s	S	F		h
	Voiced		v	z	Z			
Affricates	Voiceless unaspirated				t C			
	Voiceless Aspirated				$t C^h$			
	Voiced				d ü			
Nasals	Voiced	m		n		N		
Laterals	Voiced			l				
Continuants	Voiced				j			

ภาษามูเซอเป็นไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปคำ (Inflection) แบบ Prefixes และ Suffixes เพื่อแสดงความแตกต่างทางคุณสมบัติทางไวยกรณ์ เช่น go, goes, gone จะไม่มีในภาษามูเซอ นอกจากนี้ภาษามูเซอจะมีการนำคำตั้งหรือคำมูลมาเรียงลำดับกันเข้าเป็นประโยค คงรูปคำเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง มีรูปอย่างไรก็คงรูปอย่างนั้น แยกโดด ๆ เป็นคำ ๆ ออกไป (Isolating) เมื่อสลับตำแหน่งของคำในประโยคความหมายก็จะเปลี่ยนไป ลักษณะไวยากรณ์ของภาษามูเซอมีลักษณะเป็นคำเดี่ยว (Single Words) หรือเป็นการนำคำพยางค์เดียวหรือสองพยางมาผสมกัน (Combination)

ภาษามูเซอเป็นภาษาที่ใช้ระบบแบ่งแยกคำนามและจำนวนของคำนามออกจากกันมีการแบ่งแยกระหว่างคน สัตว์ หรือวัตถุ ออกจากกัน

ภาษามูเซอเป็นภาษาที่ประกอบด้วยโครงสร้าง ประธาน กรรม กริยา (SOV) ในบางครั้งก็เป็นกรรม ประธาน กริยา (OVS) เมื่อต้องการเน้นสิ่งที่กระทำ

4.2.2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืมของผู้คนหลากเผ่าพันธุ์ ต่างประเพณี มีระบบความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การปรับตัวแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน หลายครั้งปัญหาในจังหวัดเพชรบูรณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่เข้าใจกันของคนต่างวัฒนธรรม การทำความเข้าใจปัญหาอย่างไม่ลุ่มลึกเพียงพอ อาจจะก่อให้เกิดความซับซ้อนของปัญหามากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้เข้าใจแนวความคิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ลึกซึ่งดีขึ้น เราอาจจะกล่าวว่ามีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเราอาจจะแยกพิจารณาดังต่อไปนี้ “ความหลากหลาย” และ “วัฒนธรรม” ความหลากหลาย คือ ความแตกต่าง ความมีหลายสิ่งหลายอย่าง หรือความไม่คล้ายคลึงกัน หรือความเป็นพหุลักษณ์ หรือความเป็นพหุนิยม ส่วนคำว่า วัฒนธรรม ในทรรศนะนักวิชาการย่อมจะแตกต่างกันไป เช่น อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2547:5) กล่าวถึงวัฒนธรรมหมายถึงองค์รวมของวิธีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมาในความหมายพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน ในขณะที่ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2548:4) และวัฒนธรรมหมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมาตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

ดังนั้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึง ความหลากหลายของชีวิตวัฒนธรรม หรือความหลากหลายของระบบคิด ระบบภูมิปัญญา และระบบอำนาจของกลุ่มชนในสังคม หรือความหลายหลายของแบบแผนการดำรงชีวิตนั้นเอง ถ้าหากจะแยกแยะตามมิติการมอง เราสามารถเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้หลายมิติของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม กล่าวคือ มิติทางประชากร มองถึง ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ และองค์ประกอบของประชากรในสังคมที่มีความแตกต่างกัน มิติทางโครงสร้างทางสังคมหรือชุมชน จะมีมุมมองของความหลากหลายในด้านสถานภาพ บทบาท ค่านิยม บรรทัดฐาน การวัดช่วงชั้นทางสังคม และสถาบันทางสังคม เป็นต้น นอกจากนี้ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะมีมิติที่เน้นเฉพาะในสถาบันหนึ่ง เช่น ความ

หลากหลายของการประกอบอาชีพ ความหลากหลายของระบบความเชื่อ และความหลากหลายของการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น ตลอดจนมิติทางทรัพยากรสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละชุมชน เราอาจจะกล่าวสรุปได้ว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมคือในวัฒนธรรมหนึ่งๆ ย่อมมีความหลากหลายในความหลากหลายอาจมีมุมมองในวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน

4.2.2.1 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์มีประชากรที่เป็นคนพื้นเมือง ซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันแต่ละท้องที่ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยได้นำวัฒนธรรมเดิมของตนติดตัวมาด้วย จึงทำให้วัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์มีความหลากหลาย การดำรงอยู่อย่างประสานกลมกลืมของผู้คนหลากเผ่าพันธุ์ ต่างประเพณี มีระบบความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันอย่างสงบสุขจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกัน การปรับตัว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน หลายครั้งปัญหาในจังหวัดเพชรบูรณ์เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่เข้าใจกันของคนต่างวัฒนธรรม การทำความเข้าใจปัญหาอย่างไม่ลุ่มลึกเพียงพอ อาจจะก่อให้เกิดความซับซ้อนของปัญหามากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้เข้าใจแนวความคิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ลึกซึ่งดีขึ้น โดยเราอาจจะแยกพิจารณาดังต่อไปนี้ “ความหลากหลาย” และ “วัฒนธรรม” ความหลากหลาย คือ ความแตกต่าง ความมีหลายสิ่งหลายอย่าง หรือความไม่คล้ายคลึงกัน หรือความเป็นพหุลักษณ์ หรือความเป็นพหุนิยม ส่วนคำว่า วัฒนธรรม ในทรรศนะนักวิชาการย่อมจะแตกต่างกันไป เช่น อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2547:5) กล่าวถึงวัฒนธรรมหมายถึงองค์รวมของวิธีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสะสมขึ้นมาในความหมายพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน ในขณะที่ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2548:4) และวัฒนธรรมหมายถึงวิถีแห่งการดำรงชีพที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทั้งระบบความรู้ ความคิด หรือความเชื่อจนมีการยอมรับปฏิบัติกันมา เป็นวิธีการหรือแบบแผน และมีการอบรมและถ่ายทอดไปสู่สมาชิกรุ่นต่อมา ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมของมนุษย์

วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของ สามารถจับต้องสัมผัสได้ ที่สำคัญได้แก่ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ประดิษฐานอยู่ที่ศาลเทพารักษ์หลักเมือง สันนิษฐานว่าเสาหลักเมืองมีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11-12 มาถึงพุทธศตวรรษที่ 17-18 จึงถือว่าเป็นเสาหลักเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย หอวัฒนธรรมนครบาลเพชรบูรณ์ อยู่ตรงข้ามกับศาลหลักเมืองเพชรบูรณ์ วัดไตรภูมิ เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองที่เก่าแก่มีอายุประมาณ 435 ปี เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยลพบุรี คือ พระพุทธมหาธรรมราชา ซึ่งเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ในสมัยต่างๆ

ต้องอัญเชิญไปประกอบพิธี "อุ้มพระดำน้ำ" ที่บริเวณวังมะขามแฟบหน้าวัดโบสถ์ชนะมาร เป็นประจำทุกปี วัดช้างเผือก เป็นวัดซึ่งปัจจุบันเป็นที่บรรจุศพของพระครูพัชราจารย์(หลวงพ่อทบ) ซึ่งไม่เน่าเปื่อยประดิษฐานอยู่ในโลงแก้ว เป็นที่เคารพสักการะของชาวจังหวัดเพชรบูรณ์และประชาชนทั่วไป ตำราพิชัยสงคราม เครื่องดนตรีตุ๊บเก่ง ไก่ย่างข้าวเบื่อ การทำปี่แต้ (เครื่องไม้)

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 1,000 ปี ภายในประกอบด้วย ศาลเจ้าพ่อศรีเทพ ปรางค์ศรีเทพ สระแก้วสระขวัญ โบราณสถานเขาคลังใน ปรางค์สองพี่น้อง นอกจากนั้นยังมีถ้ำเขาถมอรัตน์ อยู่ในตำบลโคกสะอาด อำเภอศรีเทพ ห่างจากเมืองศรีเทพไปทางด้านทิศตะวันออกประมาณ 15 กิโลเมตร เป็นโบราณสถานที่ดัดแปลงจากถ้ำธรรมชาติ บนยอดเขาถมอรัตน์ ภายในถ้ำมีคูหาเดียวหันหน้าไปทางทิศเหนือ ปากถ้ำ กว้างประมาณ 5 เมตร สูง 13 เมตร ลึก 20 เมตร บริเวณเกือบกลางห้องมีผนังหินปูนธรรมชาติขนาดใหญ่ กว้าง 7 เมตร ยาว 5 เมตร สูง 3 เมตร ที่ผนังมีประติมากรรมรูปเคารพในพระพุทธศาสนา ทั้งแบบเถรวาท และแบบมหายาน สลักอยู่ ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปยืน ศิลปะทวารวดี มีภาพพระโพธิสัตว์ สถูป และพระธรรมจักร ลักษณะพระโพธิสัตว์บางองค์ มีรูปแบบคล้ายกลุ่มพระโพธิสัตว์ ที่พบในที่ราบสูงโคราช แถบอำเภอประโคนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และบ้านโตนด อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นศิลปะร่วมแบบเขมรแบบกำพงพระ และยังมีลักษณะคล้ายประติมากรรมที่พบในกลุ่มเมืองทวารวดี แถบภาคกลางตอนล่าง เช่น เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี

รูปที่ 4.3 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอกหากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ที่สำคัญได้แก่ ประเพณีงานกาชาดมะขามหวาน ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ ประเพณีหามพระดำน้ำ ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการบวชนาค ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีงานบวชนาค ประเพณีงานศพ ระบำสัตตปทุมมา การละเล่นเพลงฉ่อยทรงเครื่อง นิทานพื้นบ้าน งานประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เป็นงานประเพณีเก่าแก่ของ ชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ ที่สืบทอดกันมายาวนานชั่วอายุคน เป็นประเพณี ที่แปลกไม่มีปรากฏในที่อื่น ๆ ในวันสารทไทยของทุกปี ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ เมื่อก่อนมีการ เรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น อุ้มพระดำน้ำ อุ้มพระสรงน้ำ บางคนก็เรียกว่างานประเพณีสารทไทย วัดไตรภูมิ หรือ ประเพณีอัญเชิญ พระพุทธรูปสรงน้ำก็มี จนกระทั่งเดือนตุลาคม 2528 ทางคณะกรรมการได้ร่วมประชุมกันเพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดงานเป็นทางการ และมีมติให้ใช้ชื่องานว่า งานประเพณี “อุ้มพระดำน้ำ” งานประเพณีดังกล่าวนี้ จะจัดขึ้นบริเวณวัดไตรภูมิ ถนนเพชรรัตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยอัญเชิญพระพุทธมหาธรรมราชา ไปประกอบพิธี "อุ้มพระดำน้ำ" ที่บริเวณวังมะขามแฟบหน้าวัดโบสถ์ชนะมาร

ตามประวัติเล่าสืบกันต่อมาหลายชั่วอายุคนแล้ว เมื่อประมาณ 400 ปีที่ผ่านมา มีชาวเพชรบูรณ์ กลุ่มหนึ่งมีอาชีพ ในการจับสัตว์น้ำ อยู่ในลำน้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งงงชาวประมงกลุ่มนี้ได้ออกหาปลาตามปกติ เช่นทุกวัน เผอิญวันนั้นเกิดเหตุการณ์ประหลาดตั้งแต่เช้าถึงบ่าย ไม่มีใครจับปลา ได้เลยสักตัวคล้ายดังกับว่าใต้พื้นน้ำ ไม่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่เลย สร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่ง ปรึกษาว่าจะทำประการใดดี ณ บริเวณที่ชายเหล่านั้นนั่งปรึกษากันอยู่นั้น ปัจจุบันคือ บริเวณ วังมะขาม แฟบ คำว่า มะขามแฟบ นั้น หมายถึง ไม้ระกำนั่นเอง บริเวณดังกล่าวอยู่ทางทิศเหนือของ เมืองเพชรบูรณ์ ทันใดนั้น กระแสน้ำ ในแม่น้ำแห่งนั้น หยุดไหลนิ่งอยู่กับที่แล้วค่อย ๆ มีพราย น้ำผุดขึ้นมาที ละฟอง ทวีมากขึ้น มองดูคล้ายกันน้ำกำลังเดือดอยู่บนเตาไฟ ไม่นานก็เปลี่ยนเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมาก ณ ที่แห่งนั้นทุกคน ต่างมองดูด้วยความมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบว่าเกิดขึ้นจากอะไร เหตุการณ์ ดำเนินต่อไป จนกระทั่ง กระแสวังวนแห่งนั้น ได้เริ่มคืนสู่สภาพเดิม และดูดเอา พระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นมา จากใต้พื้นน้ำแห่งนั้น ลอยขึ้นมาอยู่ เหนือผิวนั้น มีการดำผุดดำว่ายอยู่ตลอดเวลา เหมือนอาการของ เด็กเล็ก ที่กำลังเล่นน้ำ เป็นที่แน่นอนว่าชาวประมงกลุ่มนั้นได้ประจักษ์ ถึงความ ศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ลงไปอัญเชิญ ขึ้นมาประดิษฐาน บนบกให้ผู้คนทั้งหลาย

ได้กราบไหว้สักการะบูชา และพร้อมใจกันอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่ วัดไตรภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปัจจุบัน

รูปที่ 4.4 ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

ประเพณีงานกาชาดมะขามหวาน เป็นงานเทศกาลชิมมะขามหวานเพชรบูรณ์ ได้เริ่มจัดขึ้นในปี 2516 ในลักษณะประจำท้องถิ่น อำเภอหล่มเก่า ซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดการปลูก มะขามหวาน ของจังหวัดเพชรบูรณ์ การจัดงาน ได้จัดติดต่อกันเรื่อยมาจนกระทั่งปี 2521 จังหวัดเพชรบูรณ์จึงได้จัดการประกวดมะขามหวาน ในงานเทศกาลฉลองรอยพระพุทธบาท วัดภูเขาดิน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ต่อมาปี 2525 องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้สนับสนุนให้มีการประกวดธิดามะขามหวาน พร้อมจัดให้มีการออกร้านขายมะขามหวานขึ้นในงาน การจัดงานเทศกาลชิมมะขามหวาน ได้จัดระหว่างวันที่ 17-25 มกราคม ติดต่อกันเรื่อยมาจนกระทั่งปี 2542 ได้เปลี่ยนชื่องานเป็น กาชาดมะขามหวาน นครบาลเพชรบูรณ์ และได้ย้ายสถานที่จัดงานมาถึงปัจจุบันได้ จัดที่ ณ สนามสถานที่ก่อสร้างศาลากลางจังหวัดแห่งใหม่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอเมืองเพชรบูรณ์

ประเพณีหามพระดำน้ำเป็นที่ชาวบ้านตำบลป่าเลา ได้ปฏิบัติสืบต่อกันประมาณหลายร้อยปีและมีเรื่องเล่าต่อๆ กันมาว่าได้มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งกำลังดำผุดดำว่ายอยู่ในแม่น้ำป่าสักหน้าวัดไตรภูมิ ชาวบ้านจึงได้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิ ต่อมาพบว่าได้มีน้ำไหลออกมาจากพระเนตรของพระพุทธรูป จึงได้มีการเข้าทรงจึงทราบว่าพระพุทธรูปองค์ดังกล่าวต้องการที่จะมาอยู่เหนือน้ำ จึงได้อัญเชิญมาไว้ที่วัดโพธิ์กลาง บ้านป่าแดง ต.ป่าเลา โดยเชื่อกันว่าท่านมีความศักดิ์สิทธิ์และปกปักรักษาชาวบ้านตำบลป่าเลา หากมีบุคคลจากต่างถิ่นมามีเรื่องและทำร้ายชาว

ตำบลป่าเลา ถ้าหากไม่มาขอขมาต่อ "หลวงพ่อห้ามญาติ" บุคคลนั้นก็จะมีอันเป็นไป และทุกวันแรม 14 ค่ำ เดือน 5 ชาวบ้านจะพร้อมใจกันแห่ "หลวงพ่อห้ามญาติ" จากวัดโพธิ์กลางไปรอบหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้สรงน้ำพระและเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน จากนั้น จะนำไปดำน้ำที่บริเวณ "วังศาลพ่อปู่" บริเวณนั้นจะเป็นต้นน้ำที่จะไหลลงไปตามลำคลองไปสู่หมู่บ้าน แต่หลังจากที่ได้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำป่าแดงแล้ว เปลี่ยนไปประกอบพิธีภายในบริเวณอ่างเก็บน้ำแทน

ประเพณีก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุเป็นงานประเพณีของชาวตำบลในเมืองและตำบลสะเดียง จัดขึ้นในช่วงเทศกาลตรุษไทย ตรงกับวันแรม 14 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี จัดที่วัดทุ่งสะเดียงและวัดช้างเผือก ชาวบ้านจะนำธาตุหรืออัฐิของญาติพี่น้อง บรรพบุรุษที่เสียชีวิตภายในระยะเวลา 3 ปีมาทำพิธีกลบธาตุ โดยบรรดาญาติพี่น้องจะนำธาตุหรืออัฐิดังกล่าวไปล้างทำความสะอาดและใช้น้ำอบน้ำหอม มาประพรมให้สะอาดก่อน จากนั้นวันรุ่งขึ้น จะนำธาตุพร้อมกับทรายไปก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุ โดยแต่เดิมนั้น อัฐิจะถูกนำไปใส่ในหม้อใบเล็ก แล้วนำทรายมาก่อกลบหม้ออัฐิจนมิดหมดแล้วตกแต่งเป็นรูปเจดีย์ แต่ในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนเป็นนำอัฐิเก็บใส่โกศและวางไว้ข้างเจดีย์ทรายแทน หลังจากถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์แล้ว ในช่วงบ่าย ชาวบ้านจะนำโกศบรรจุธาตุวางไว้ข้างเจดีย์ เปิดฝาพร้อมจุดธูปหนึ่งดอก ปักลงไปในโกศบรรจุธาตุ เพื่อให้ดวงวิญญาณได้รับทราบและอนุโมทนาบุญกุศลที่บรรดาญาติได้ทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลให้ไว้ในช่วงเทศกาลวันตรุษ หลังจากที่ได้ก่อเจดีย์ทรายกลบธาตุเสร็จสิ้น พระภิกษุสงฆ์ ทำพิธีสวดบังกุศลและเจริญพระพุทธมนต์เย็นเช้าวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด

การละเล่นเพลงฉ่อยทรงเครื่องเป็นเพลงพื้นบ้านที่แพร่กระจายอยู่ในแถบภาคกลางของประเทศไทย จังหวัดเพชรบูรณ์ ลักษณะการเล่นเพลงฉ่อยจะเริ่มด้วยบทร้องไหว้ครูบทเพลงต้นบทปะ บทตีหมากหัว นอกจากนั้นยังมีการเล่นเพลงฉ่อยทรงเครื่อง เรื่องที่นิยมเล่น คือ ขุนช้าง-ขุนแผน พราหมณ์เกสร นางนกกระจาบ และศุภมิตร คณะแม่ตะเหลี่ยม ภาชนะทอง เคยได้ถูกเชิญไปแสดงที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย และร่วมงานมหกรรมวัฒนธรรมแห่งชาติและนานาชาติอยู่หลายครั้ง ตลอดจนงานประเพณีต่างๆในจังหวัดเพชรบูรณ์

การละเล่นรำโทนหรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “รำโจ๋ง” เป็นการเล่นที่ถือกำเนิดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้ที่คิดค้นขึ้น แต่พอมีเค้าว่าในสมัยก่อนนั้น ชาวเมืองวิเชียรบุรีมักติดต่อค้าขาย กับกรุงศรีอยุธยาหรือเมืองต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาโดยอาศัยเส้นทางคมนาคมทางลำน้ำป่าสักอยู่เนือง ๆ จึงนำเอาเครื่องดนตรีประเภทกลองโทน ฆ้อง รวมทั้งท่วงท่ารำจากการละเล่นรำวงการแสดงกลองยาวหรือลิเกของพื้นภาคกลางแล้วคิดดัดแปลงท่วงท่ารำใหม่ตามภูมิปัญญาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตประจำวันของตน ที่เมื่อยามหน้าแล้งว่างเว้นจากการทำไร่ทำนาเด็ก ๆ หนุ่มและสาว ๆ ในช่วงยามเช้าหรือบ่ายมักต้อนวัวและควายจาก

คอกปล่อยออกไปและเล็มกินหญ้ากินน้ำตามทุ่งไร่ทุ่งนา ส่วนคนเลี้ยงบ้างก็พากันไปคุยกันเล่นกันอยู่ตามร่มไม้ใหญ่บ้างก็ลงลำห้วยบึงแม่น้ำ หรือเข้าไปในชายป่าที่อยู่ใกล้ ๆ เพื่อหาเก็บผักหักฟื้น พอวัวควายอิ่มพลีแล้วจึงแยกย้ายกันต้อนกลับคืนบ้านของตนทำให้เกิดท่าร่ายรำเยื้องย่างช้า มีกลองโทนและฆ้องคอยตีเพื่อกำกับจังหวะ

4.2.2.2 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยถิ่นอีสาน

ชาวไทยถิ่นอีสานจะอาศัยกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดเพชรบูรณ์ แต่ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่อำเภอน้ำหนาวเป็นส่วนใหญ่เนื่องจากเป็นอำเภอที่ติดกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ความเชื่อของไทยถิ่นอีสาน มีความเชื่อโดยทั่วไปที่นับถือความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ เรื่องบาป บุญคุณโทษ เชื่ออำนาจวาสนา สิ่งลี้ลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อฤกษ์ยาม ความฝัน ความเชื่อเรื่องสุขภาพ ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเกี่ยวกับการบริโภคอาหารจากป่าเป็นต้น ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับ การเกิด การตาย เช่น หญิงท้องแก่ไม่ให้ไปงานศพ ผีตายโหงห้ามนำเข้าบ้าน

2) ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง บอกเหตุล่วงหน้า เช่น จิ้งจกร้องทักห้ามออกนอกบ้าน ขแม่นตาซ้ายจะได้ลาภ ขณะเดินทางมีสัตว์วิ่งตัดหน้าก็เป็นลางร้าย

3) ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ฝันว่าได้แหวน สร้อย จะได้ลูก ฝันเห็นพระเจ้าแผ่นดินจะมีโชค ฝันว่าตายจะอายุยืน

4) ความเชื่อเกี่ยวกับ ฤกษ์ยาม เช่น ห้ามตัดผมในวันพุธ ตัดผมในวันอาทิตย์จะดี ถ้าจะทำงานมงคลต้องทำวันศุกร์

5) ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ปีไหนอากาศหนาวมากปีนั้นน้ำจะมีมาก

6) ความเชื่อเกี่ยวกับ เคล็ดลับ และการแก้เคล็ด เช่น ถ้าฟันหักและอยากให้ฟันขึ้นชิดติดกันให้ยืนขาชิดกัน ฟันบนให้เหวี่ยงลงใต้ถุนบ้าน ฟันล่างให้โยนขึ้นบนหลังคา

7) ความเชื่อเกี่ยวกับมงคลและอัปมงคล เช่น วันแต่งงานถ้าเจ้าสาวใส่ชุดสีม่วง หรือคนทะเลาะหันจะเป็นอัปมงคล

8) ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ต้นไม้ใหญ่มีเทวดา ถ้าจะโค่น ต้องทำพิธีบอกกล่าวก่อน บ้านจะต้องมีศาลพระภูมิให้เจ้ามาสิงสถิตจึงจะดี

9) ความเชื่อเรื่องเวทย์มนต์คาถา เครื่องราง ของขลัง ไสยศาสตร์ เช่น มีพระเครื่องตะกรุด ว่าน ยันต์ พิสมร ลูกประคำ จะช่วยให้อยู่ยงคงกระพัน ยิงไม่เข้า ฟันไม่เข้า

10) ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะ ดี ชั่ว ของสัตว์ เช่น ผู้หญิงที่เสียงห้าวเหมือน ชายไม่ดี มีไฝจะพูดเก่ง หูยานจะอายุยืน แมวหางกวักจะกวักเงินกวักทองเลี้ยงไว้จะดี

11) ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน เช่น แผลพุ พอง ห้ามกินข้าวเหนียว หญิงเป็นประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว

12) ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติอื่น ภพอื่น เช่น ทำดีในชาตินี้จะได้เกิดมาพบกันอีก ดมดอกไม้ที่นำมาถวายพระจมูกจะโหว่

ความเชื่อเป็นรากเหง้าของความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมที่แสดงออกจากแนวคิดพื้นฐานของมนุษย์เกิดจากความไม่รู้เป็นประการสำคัญเมื่อได้พบกับเหตุการณ์ธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่าคนตาย แผ่นดินถล่มก็เกิดความคิดขึ้นมาว่าจะต้องมีสิ่งบันดาลให้เกิดอย่างนั้นเป็นอย่างนั้น เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์จึงแสวงหาสิ่งที่จะคุ้มครองป้องกันอันตรายอาจเกิดขึ้นกับตัวเองและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากภัยพิบัติทั้งปวงจึงพากันสร้างวิญญาณเทพารักษ์ขึ้นเป็นการสมมติว่าเทพเจ้า หรือผี จะมีรูปร่างเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามจินตนาการของตนเอง หรือสังคม และจัดกระทำพิธีต่างๆ บูชาสักการะ เช่น บวงสรวงเพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีอยู่นั้นได้ผ่านคลายความรุนแรงโหดร้ายลงบ้าง

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ชาวไทยถิ่นอีสานนับถือ ส่งผลให้วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือวัฒนธรรมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นและแสดงออกในรูปของสิ่งของ สามารถจับต้องสัมผัสได้ ส่วนใหญ่แล้วจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ วัดใหม่ทรัพย์สว่าง วัดป่าซุ้มก่อ วัดป่าสุทธาราม โดยชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัดใกล้บ้านของตัวเอง นอกจากนั้นก็จะมี ข้าวพญาลืมแกง

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะรับสัมผัสภายนอกหากแต่อาจสัมผัสด้วยความรู้สึกทางใจ ได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัดครองยุต (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศลของชาวบ้าน สำหรับวัฒนธรรมประเพณีที่ชาวบ้านถือปฏิบัติกันมาช้านานส่วนมากจะเป็นคือ ฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เกี่ยวกับ วิถีชีวิต เช่น การกินดอง (แต่งงาน) งานบวช งานทำบุญแจกข้าว (ทำบุญให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว) ประเพณีงานเลี้ยงปีเจ้าพ่อถ้ำใหญ่และงานบุญบั้งไฟ ประเพณีเผาข้าวหลาม

1) เดือนอ้ายบุญเข้ากรรม เป็นประเพณีการปลงอาบัติสังฆาทิเสสของพระสงฆ์ที่เรียกว่าอยู่ปริวาสกรรม ซึ่งเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันในเดือนอ้ายหรือเดือน 1 ทางจันทรคติ ชาวบ้านทั่วไปมีหน้าที่คอยรับใช้และสงเคราะห์ถวายภัตราหารแด่พระสงฆ์ที่อยู่ปริวาสกรรมเชื่อกันว่าได้อานิสงส์แรงโดยชาวบ้านจะหยุดงานสงเคราะห์พระสงฆ์นาน 6-8 วัน

2) เดือนยี่บุญคูณลานหรือบุญสู่ขวัญเล้าข้าวเมื่อทำไร่นาเสร็จจะนำข้าวเปลือกมากองไว้ที่ลานบ้าน นิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตราหารบนกองข้าว พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้วเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมพิธี ทุกครอบครัว ภายในหมู่บ้านจะหยุดเตรียมงาน 3-4 วัน

3) เดือนสามบุญข้าวจี่ในวันแรมสามค่ำเดือนสามทุกครอบครัวจะทำข้าวจี่โดยปั้นข้าวเหนียวเป็นก้อนกลมขนาดเท่ากำมือโรยเกลือทาไข่ดิบนำไปปิ้งไฟจนสุกเหลือง แล้วนำไปตักบาตรข้าวจี่หรือถวายพระสงฆ์ ชาวบ้านจะหยุดงาน 1-2 วัน

4) เดือนสี่บุญพระเวส หรือบุญมหาชาติถือเป็นบุญใหญ่ของหมู่บ้านทุกครอบครับจะช่วยจัดเตรียมงานที่วัดจะไปนอนเตรียมงาน 4-5 วัน

5) เดือนห้าบุญสงกรานต์เป็นงานบุญใหญ่ถือว่า เป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนกลุ่มนี้เรียกงานบุญสงกรานต์อีกอย่างหนึ่งว่า บุญล่วงสังขาร ตรงกับวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี วันที่ 14 เป็นวันเนา วันที่ 15 เป็นวันเถลิงศก เดิมถือเอาวันที่ 13 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ชาวบ้านจะสรงน้ำพระเป็นการแสดงความเคารพและคารวะพระพุทธรูปซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า เสร็จพิธีการสรงน้ำพระพุทธรูปแล้วจะอาราธนาพระภิกษุสามเณรทำพิธีลงสรงน้ำ ในวันที่สองของงานเรียกว่าวันเนา ชาวบ้านทั้งจะพากันหยุดงานเรียกวันนี้ตามคำพื้นเมืองว่า มื้อพัก บางท้องที่จะหยุดพักกันสามวัน ชาวบ้านจะไปแสดงการละเล่นพื้นเมืองต่างๆ และจะพากันไปทำพิธีรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ของตน เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาและแสดงความเคารพต่อญาติผู้ใหญ่

6) เดือนหกบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อเคารพสักการะพระเสื้อเมือง พระทรงเมือง ตลอดถึงอารักษ์หลักเมืองให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมืองอยู่ร่มเย็นเป็นสุขข้าวปลาอาหารบริบูรณ์จะจัดประเพณีบุญบั้งไฟเคร่งครัดทุกๆ ปีหากไม่จัดงานบุญบั้งไฟเกรงจะเกิดเภทภัยต่างๆ เช่นฝนไม่ตก ข้าวในไม่สมบูรณ์ ประเพณีการทำบุญเดือนหก นอกจากการทำบุญบั้งไฟแล้วยังมีการทำบุญวันวิสาขบูชาคือวันเพ็ญเดือนหก มีการทำบุญตักบาตรถวายภัตราหารแด่พระสงฆ์ ฟังเทศน์และเวียนเทียน ประเพณีบุญบั้งไฟชาวบ้านจะหยุดงานเพื่อจัดทำบั้งไฟและพิธีงานบุญ 5-10 วัน

7) เดือนเจ็ดบุญเบิกบ้าน ประเพณีบุญเบิกบ้านเป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างความไม่ดีเสนียดจัญไร ความมัวหมอง หรือเหตุเภทภัยต่างๆ ที่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้คนในหมู่บ้าน เช่นเกิดคดีความ เกิดฟ้าผ่า เกิดโรคระบาดสัตว์เลี้ยงล้มตาม เป็นต้น จึงต้องชำระเหตุเภทภัยที่เป็นอัปมงคลให้หมดสิ้นไปด้วยการทำบุญเบิกบ้านพิธีงานบุญเบิกบ้านมี 2 วัน วันแรกในตอนบ่ายชาวบ้านทุกครัวเรือนจะหาตะกร้าสำหรับใส่ทราย ขวดน้ำ ด้ายสายสิญจน์ ดอกไม้ ธูปเทียน ใส่ตะกร้านำไปวัดในตอนเย็นจะมีการเจริญพระพุทธมนต์โยงด้ายสายสิญจน์รอบตะกร้าของชาวบ้านพระสงฆ์จะสวดคาถาในรัตนสูตร ส่วนประชาชนในหมู่บ้านทุกครัวเรือนจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนและบริเวณหมู่บ้าน ถนนหนทาง วัดวาอารามให้สะอาดเรียบร้อยตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น

เป็นพิธีทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฑ์มีการฟังเทศน์จากนั้นพระสงฆ์ 4 รูป จะทำพิธีสวดถอดถอนทำกระทงกาบกล้วย 4 อัน เย็บเป็นรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสใส่ข้าวปลาอาหาร หมากพลู บุหรี่ ดอกไม้ ธูป เทียนโยงด้ายสายสิญจน์ให้พระสงฑ์ 4 รูปสวดถอดถอนเสร็จแล้วจะสวดชะยะปริตตังประพรมน้ำพุทธมนต์ ที่ตะกร้าทรายของชาวบ้านเสร็จพิธีจะนำตะกร้าของตนกลับบ้าน นำทราย ไปโปรยให้ทั่วบริเวณบ้าน ใช้ด้ายสายสิญจน์จนรอบบ้าน และผูกข้อมือให้กับทุก ๆ คนในบ้าน ส่วนน้ำพระพุทธมนต์จะนำไปประพมบนเรือนและผสมน้ำอาบ เป็นการป้องกันเสนียดจัญไรต่าง ๆ ชาวบ้านจะเกิดความมั่นใจในการประกอบกิจการเพราะได้กำลังใจจากประเพณีการทำบุญเบิกบ้าน ซึ่งเป็นประเพณีประจำเดือนเจ็ด

8) เดือนแปดบุญเข้าพรรษาเป็นประเพณีการทำบุญเนื่องในพุทธศาสนาโดยมากจะทำบุญเข้าพรรษากันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งตรงกับวันอาสาฬหบูชา จะมีการทำบุณตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ถวายเทียนจำนำพรรษาและถวายผ้าอาบน้ำฝน สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้พระสงฆ์หยุดพักในฤดูฝน หรือจำนำพรรษา ณ ที่ใดที่หนึ่งเมื่อครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวันกลันทกะนิวาปสถานเมืองราชคฤห์มีพระสงฆ์ในพุทธศาสนาพวหนึ่งเรียกว่า “ฉัพพัคคีย์” เที่ยวจาริกไปทุกฤดูกาลไม่ได้หยุดพัก เมื่อคราวฝนตกประชาชนปลูกพืชและข้าวกล้าในนาก็เหยียบย่ำข้าวกล้า และสัตว์เล็กสัตว์น้อยให้เกิดความเสียหาย ประชาชนพากันติเตียนเปรียบเทียบว่าในฤดูฝนพวกเดียรถีย์ปริพาชกเขายังหยุดพักกัน พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องจึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุอยู่ประจำที่ในฤดูฝนเป็นเวลา 3 เดือน นับตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ในระหว่างเข้าพรรษาห้ามไปพักค้างแรมอยู่ที่อื่นก็ขาดพรรษาจะต้องอาบัติบุญเข้าพรรษาชาวบ้านจะช่วยกันหล่อเทียนจำพรรษา ประดับตกแต่งให้สวยงาม ทำพิธีแห่ไปถวายติดตามด้วยขบวนฟ้อนรำ จึงนำเทียนไปถวายแด่พระสงฆ์ การถวายเทียนจำนำพรรษาถือเป็นการถวายแสงสว่างและให้แสงประทีปบูชาพระธรรมจะได้บุญอานิสงส์แรง

9) เดือนเก้าบุญข้าวประดับดินเป็นประเพณีพื้นเมืองที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกปีในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรดาญาติที่ล่วงลับไป ตลอดทั้งเปรต อสุรกาย แร้ง กา และสัตว์อื่นๆ ในวันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานที่เป็นของแห้ง เช่น เนื้อ ปลา น้ำอ้อย น้ำตาล หมากพลู บุหรี่ เป็นต้น และที่ชาวบ้านขาดมิได้คือ ขนมจีน เล่ากันว่าเปรตมีรูปร่างผอมสูง ปากของเปรตโตเท่ารูเข็ม อาหารที่เปรต ชอบคือขนมจีน ชาวบ้านจะนำอาหารดังกล่าวห่อใบตองมัดด้วยตอกเป็นเปราะ ให้มีหางผูกติดกันเป็นสองข้างสำหรับห้อย บางคนทำเป็นกระทงใส่อาหาร พอเช้าตรู่ของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะจัดเตรียมภัตตาหารสำหรับถวายพระสงฆ์ เมื่อไปถึงเขตวัดจะนำห่อข้าวประดับดินไปแขวนไว้ตามกิ่งไม้ ต้นไม้ พื้นดิน หรือรอบๆ

พระอุโบสถจากนั้นจะทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ฟังเทศน์ และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลส่วนบุญไปให้ญาติที่ล่วงลับและถือเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปี

10)เดือนสิบบุญข้าวสากเป็นประเพณีทำบุญอุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศลไปให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็นการทำบุญให้แก่เปรต อสุรกาย อีกครั้งหนึ่งหลังจากการทำบุญข้าวประดับดินแล้ว 15 วัน กำหนดการทำบุญข้าวสากในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี เนื่องจากความเชื่อว่าระยะนี้ เป็นระยะที่ยมบาลปล่อยเปรตให้มาเยี่ยมบ้าน หรือถิ่นเดิมของตนเพื่อรับส่วนบุญส่วนกุศลที่ญาติจะอุทิศให้ลูกหลาน และญาติพี่น้องก็ยังเชื่อว่าญาติของตนที่ตายไปแล้วอาจไปเกิดในอบายภูมิที่อดยาก จึงทำบุญอุทิศไปให้เพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทรมานในอบายภูมินั้น ในตอนเช้าจะจัดเตรียมภัตตาหารสำหรับถวายพระสงฆ์ ทุกครอบครัวจะจัดทำกะทอ (ตะกร้า) เล็กๆ ใส่เครื่องสังฆทาน ปิ้งปลา ห่อข้าว น้ำพริก แล้วนำไปวัด เสร็จพิธีทำบุญตักบาตรและถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ มรรคทายกจะจัดทำสลาก และหมายเลขผูกับกะทอให้เจ้าของเขียนทำอธิษฐานใส่ขออุทิศส่วนบุญนี้ให้แก่ญาติของผู้เขียนที่ล่วงลับไปแล้วนำสลากไปถวายพระสงฆ์ ให้ครบทุกรูป มรรคทายกจะเปิดสลากอ่านรายชื่อเจ้าของกะทอ เจ้าของจะนำไปถวายพระภิกษุรูปนั้นๆ แล้วอ่านคำอธิษฐานกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไป แล้วนำกะทอไปวางไว้ตามกำแพงหรือที่ใดที่หนึ่งในบริเวณวัดจุดธูปเทียนบอกกล่าวญาติที่ล่วงลับให้มารับอาหารเหล่านี้

11)เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา วันออกพรรษาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันสิ้นสุดการอยู่ประจำที่ของพระสงฆ์และเป็นวัน ปวารณา ตามพระวินัยบัญญัติซึ่งกำหนดให้พระสงฆ์ว่ากล่าวตักเตือนกันโดยไม่ต้องเกรงใจหรือโกรธกันจะได้รู้ว่าตนกระทำความผิดบกพร่องเกี่ยวกับวินัยอย่างไรการทำบุญในวันออกพรรษาของชาวน้ำหนาวจะจัดพิธีงานนี้รวม 3 วัน นับตั้งแต่วันออกพรรษาเป็นต้นไป มีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ในตอนเช้า การจุดประทีปจะจุดไว้ตามหิ้งบูชา ยุ้งข้าว บันได ตามกำแพงวัดหรือรอบๆ พระอุโบสถบางแห่งใช้ภาชนะจุดประทีปแขวนไว้ตามกิ่งไม้แลดูสว่างไสวตลอดทั้ง 3 คืน

12)เดือนสิบสองบุญกฐินเป็นประเพณีการถวายผ้าไตรจีวร ให้แก่พระที่จำพรรษาครบไตรมาสซึ่งเป็นพุทธานุญาติพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงโปรดให้พระสงฆ์แสวงหาผ้าใหม่ได้เป็นเวลาประมาณ 1 เดือน นับตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ในวันพระวินัยบัญญัติห้ามพระสงฆ์ออกปากขอผ้าไตรจีวร หรือแสดงอาการของไตรจีวรเมื่อชาวบ้าน รู้ความจริงจึงจัดพิธีถวายผ้ากบินแต่พระสงฆ์จะเห็นได้ว่าในพื้นที่อำเภอน้ำหนาว จะมีประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ที่ผู้คนแต่ละกลุ่มถือปฏิบัติอย่างหลากหลายและแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังมีประเพณีอื่นๆ ที่ชาวบ้านในเขตอำเภอน้ำหนาว ได้ปฏิบัติทั้งที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและสังคมส่วนรวม เช่น ประเพณี

การบายสีสู่ขวัญ ประเพณีการบวชพระ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย การละเล่นต่างๆ ในเทศกาลสำคัญ เช่น การลงแขกปลูกข้าวไร่ ปลูกข้าวโพด เป็นต้น

4.2.2.3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทหล่ม

ชาวไทหล่มส่วนใหญ่อาศัยกระจายอยู่ในอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาว และอำเภอเขาค้อ โดยตามประวัติศาสตร์แล้วชาวไทหล่มจะอาศัยอยู่ในอำเภอหล่มเก่า ซึ่งเดิมชื่อ “เมืองหล่ม” หรือ “เมืองลุ่ม” ซึ่งมีหลักฐานปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชว่า เมืองหล่มนี้มิใช่เป็นที่ราชการตั้งขึ้นแต่เป็นเมืองที่ประชาชนร่วมกันสร้าง สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพและขุนวิจิตรมาตรา (หนังสือหลักไทยฉบับขุนวิจิตรมาตรา) เมื่อย่างเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์ เมืองหล่มเก่านี้เป็นกลาย เป็นเมืองของชาวลาวขนาดใหญ่ และเมื่อมีอพยพมายิ่งขึ้นจากหลวงพระบาง จึงได้มีการตั้งเมืองใหม่บริเวณทางใต้ของเมืองหล่มเก่า ซึ่งก็คือ เมืองหล่มสักในปัจจุบัน ส่งผลให้ขนบธรรมเนียมประเพณีความเป็นอยู่ ตลอดจนสำเนียงภาษาเหมือนกับชาวหลวงพระบางทุกประการ ประเพณีที่สำคัญของอำเภอหล่มเก่าได้แก่ประเพณีบุญสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญเข้าพรรษา ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการบวช ประเพณีเลี้ยงบ้าน ประเพณีแห่นางแมว ประเพณีปีว ประเพณีบุญบั้งไฟ “ ไหว้เจ้าพ่ออู่คำ เจ้าแม่อู่แก้ว ประเพณีบุญบั้งไฟ ไหว้เจ้าพ่อสุริวงศ์ งานประเพณี “ลานบุญ ลานปัญญา” การเซิ้งกาบ งานบุญเผวส งานเทศกาลขนมจีน ประเพณีการแข่งเรือยาว การละเล่นผีตาโม่ การละเล่นลูกช่วง การละเล่นแม่นางด้ง การละเล่นแม่นางกวัก การละเล่นลูกเสือกินวัว การละเล่นลักควาย (ลักเอาลูกสาว)

ประเพณีสงกรานต์ มี 3 วัน วันตรุษก็ไปสรงน้ำพระกันที่วัด วันแรก เอาพระลงสระน้ำ ต่อจากนั้น ก็ไปเล่นน้ำตามบ้านกลางคืนก็เล่นลูกช่วง เล่นแม่นางค้ง แม่นางกวัก ลูกเสือกินงัว ลักควาย (ลักเอกลูกสาว) เวลาเล่นก็จะมีคนเอาสาวไปซ่อนไว้ พวกผู้ชายก็ไปตามหา คู่ใครคู่มัน แล้วก็เล่นงูกินหาง มีหัวมีหาง ตัดออกไปทีละคน กลางวันเข้าวัดสรงน้ำพระทุกวัน วันที่ 3 ก็ไปอาบน้ำห้าคนเฒ่าคนแก่ ไปอาบน้ำก็ไปหลายๆ คน แต่กันไป เอาคนเฒ่าคนแก่นั่งรวมกันแล้วก็อาบน้ำให้ 3 วัน ก็เล่นตลอดไม่มีการทำงาน เล่นในวันที่ 13 – 14 – 15 เมษายน

การเลี้ยงบ้านเป็นการเลี้ยงผี ที่คนในหมู่บ้านนับถือ โดยการที่จะมีผู้ทำพิธีใส่ชุดสีแดง เรียกว่า เจ้าพ่อ ซึ่งทุกคนจะต้องใส่ชุดสีแดง เวลาเจ้าพ่อเทียม แล้วจะรำ อุปกรณ์มีดังนี้ ภาเข้า หมู เหล้า ยา เพื่อจะเอาไว้เลี้ยงผู้คน เลี้ยงบ้านเพื่อให้อยู่ดี มีแฮง

การแห่นางแมวเป็นการแห่เพื่อขอฟ้าขอฝน เนื่องจากฝนแล้ง อุปกรณ์ในการแห่ก็คือ จับแมวมา 1 ตัวแล้วนำไปใส่ในเข่ง หรือ หับ แล้วเอาใบไม้คลุม จากนั้นก็จะแห่ไปเรื่อยๆ ตลอดระยะทางของการแห่จะมีการร้องรำกันไปเรื่อยๆ พอผ่านบ้านใคร เจ้าของบ้านก็จะเอาน้ำสาดออกมาใส่หับแมว โดยมีบทแห่นางแมว ดังนี้ แม่นางแมวขอฟ้าขอฝน ขอน้ำมนต์หดหัวแมวข้า ขอน้ำฟ้าล้างหน้าแมวโพง ฝนบ่ตกข้าวไห่ตายคา ฝนบ่ตกข้าวนาตายแล้ง แหม่หม้ายเอ๊ยอย่าฟ้าวขายหลาน แม่มานเอ๊ย อย่าฟ้าวขายลูก ข้าวอีถือกลูกไม้อีแพง ทำตาแดงๆ ฝนก่าเทลงมา ฝนก่าเทลงมา ๆ ๆ ๆ ทราบจาก

งานบุญเผวส ชาวบ้านก็จะเตรียมทำข้าวเกรียม และเตรียมทำขนมจีนที่วัดก็จัดแต่งประดับประดา ศาลาด้วยดอกไม้ พวงมาลัยและชงทัว พวกผู้หญิงก็จะทำหมากพันคำ เมี่ยงพันคำ เทียนพันธูปพัน บินดาบและข้าวตอก ดอกไม้ไว้บูชาคาถาพัน ดอกไม้ที่จัดมี ดอกบัว ดอกผักตบ ดอกกางของ (ดอกบิ่ม) ธงทำด้วยเศษผ้า กระดาษสี ใบลาน เสร็จจากการจัดดอกไม้ ธูปเทียน และสิ่งดังกล่าวแล้ว ขึงด้วยด้ายสายสิญจน์ ตั้งหม้อน้ำมนต์ มีขันหมากเบ็ง (บายศรีประดับด้วยหมาก) มีโอ่งน้ำ ตั้งไว้มุมธรรมมาสน์ ในโอ่งน้ำมีจอง แหน (สาหร่าย) ดอกไม้ชนิดต่างๆ เช่น ดอกลิงดอกผึ้ง ดอกบัว ดอกบานไม่รู้โรย ปั้นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น รูปนก รูปวัว รูปควาย รูปช้าง รูปม้า เอาไว้ใต้ธรรมมาสน์ เอาธงใหญ่แปดธง ปักรอบโรงธรรมนอกศาลาในทิศทั้งแปด เพื่อหมายว่าเป็นเขตปลอดภัย ป้องกันพญามารไม่ให้ล้ำเข้ามาตามเสาธงที่ใส่ข้าวพันก้อน และมีบาตร ร่ม กระโถน พาน้ำ สบงจีวร สำหรับถวายพระอุปคุต การจัดตกแต่งจัดให้เสร็จก่อนวันงานพอดี วันโอม (วันแรม) แต่ละบ้านก็จะทำขนมจีน และประชาชนตามละแวกหมู่บ้านใกล้เคียงก็จะมาเพาะ (มาบริจาคเงิน) ตามบ้านแต่ละหลังตามที่เป็นญาติกันรู้จักกัน แต่ละบ้านก็จะยกขนมจีนมาให้กัน

งานบุญบ้องไฟเป็นงานประจำหมู่บ้าน มาตั้งแต่สมัยบรมโบราณ แล้วโดยที่พอทุกคนเกิดมาก็จะเห็นจัดอยู่อย่างนี้ทุกปี เป็นการจัดงานเพื่อถวาย เจ้าพ่อ เจ้าฟ้า เพื่อขอฝน ในการจัดแต่ละปีจะต้องมีบ้องไฟหมื่น บ้องไฟแสน ที่บ้อง-ลำใหญ่กว่า อันอื่นๆ ทั้งหมด ก่อนจะถึงวันงานบ้านจะช่วยกันไปทำดินประสิวที่จะทำบ้องไฟ พอเสร็จก็จะทำการตกแต่งบ้องไฟด้วยกระดาษสีต่างๆ อย่างสวยงาม สำหรับลำบ้องไฟจะใช้เหล็กท่อ ทางมันใช้ลำไม้ไผ่ ความยาวแล้วแต่สมควร ก่อนจะจุดต้องทำการแห่รอบวัด 3 รอบแล้วนำไป “มอบ” คือถวายน้ำบ่อที่ชาวบ้านนับถือ กันมาแต่โบราณเสียก่อนการจุด จะจุดตอนเย็นประมาณ นิดหน่อย แล้วเหลือไว้จุดตอนเช้า ชุดที่มีใบลานติดตั้งเสื้อกางเกง–ผู้พุ่ง พอกลางคืน จะต้องมีการเซิ้งกาบ เลาะไปตามหมู่บ้าน

เซิ้งกาบนี้จะเป็นการร้องรำสืบเนื่องจากงานบุญบ้องไฟ ตอนแรกจะมีการเข้าทรงเสียก่อน โดยการเข้าทรงจะมี ขันห้า คือมี ดอกไม้ 5 คู่ เหล้า เงิน 5 บาท พอเสร็จแล้วคนเข้าทรงจะจุดเทียนบูชา แล้วยกจานขัน 5 ขึ้นบนหัว จากนั้นเขาก็จะสั่นทั้งตัว ซึ่งแสดงพิธีการเข้าทรงแล้ว หลังจากนั้นก็จะมีการสัมภาษณ์ในขณะเข้าทรงจะมีผู้ที่รำไปด้วย แล้วเป่าแคนพร้อม ขณะรำจะมีคนคอยสอยด้วยคือ การแทรกแซงนั้นเอง โดยมีคำเซิ้งกาบ ดังนี้ กุ๊กกรูๆ เย่อย่า หว่าสู่คนเอาหว่าสู่คนๆ อย่าให้จนคำสัตย์คำสื่อๆ แหม่เฒ่าเอ๊ยลูกสาวมาแล้วๆ แหม่เฒ่าแก้วไปลื้อยู่ใด๋ อยู่เฮือนไปตาใสม่องก้อง เปิดหน้าต่างให้เจ้าออกมาดู เขยปักตูให้เจ้าออกมาเบิ่ง มาเบิ่งแล้วแมนลูกของเฮา แม่ลูกแม่นหลาน ขอกินแก่เหล้าน้ำเด็ดให้ไดลักโอ เหล้าสาโทให้ได้จัดถ้วย หวานจ้วยๆ เอามาฝาก หลายชายๆ เอามายายหลายชายให้มันคู่ คันบ่คู่โตข้อยซิบ่หนี ตายเป็นผีก่าซินำไปหลอก ออกจากบ้านซิหว่านดินนำ ตายเป็นปลวกก่าซิกัดเดือผุ ตายเป็นหนูซิไปเคือหูก ตายเป็นลูกอ่อนน้อยซิคอยจ่องกินโดน กุ้กกรูๆ เย่ออย่าไมบ่หว่า บ่ให้มันกิน

4.2.2.4 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวลาวพวน

สำหรับประวัติความเป็นมาของชาวลาวพวนที่อยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น โดยเฉพาะที่อำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน และอำเภอวิเชียรบุรีนั้น ไม่สามารถหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้แน่นอนว่าอพยพมาจากเมืองใดของลาวแน่ เพียงแต่ได้รับการบอกเล่าจากผู้บอกภาษา และสอบถามผู้ผู้สูงอายุในอำเภอหนองไผ่ ส่วนมากเล่าว่า บรรพบุรุษของตนอพยพมาจากเวียงจันทน์ เมื่อครั้งกรุงเวียงจันทน์แตกประมาณ 200 ปีมาแล้ว และได้อพยพเข้ามาอยู่กระจัดกระจายในอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน และอำเภอวิเชียรบุรี แต่พระปลัดสมนึก มหายโส รองเจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง (อำเภอวิเชียรบุรี) เล่าว่าบรรพบุรุษของชาวพวนที่นี่ อพยพมาจากเมืองหลวงพระบางและเมืองเชียงขวาง เมื่อประมาณ 150 ปีมาแล้ว ในสมัยที่เจ้าอนุวงศ์ก่อการกบฏจึงถูกกองทัพของรัชกาลที่ 3 ไปปราบปราม และได้กวาดต้อนครอบครัวชาวพวนมาไว้ที่อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก และอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ต่อมาก็มีครอบครัวแตกแยกกันออกไปบริเวณใกล้เคียง ถึงแม้ว่าชาวรวนจะอพยพมาจากประเทศลาว แต่ก็ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนไว้เป็นอย่างดี มีความสามัคคีรักพวกพ้องของตน จะเห็นได้จากการที่ชาวพวนมีการจัดงานไทย–พวน ขึ้นทุกปี เพื่อที่จะให้ชาวพวนในท้องที่ต่างๆ ในประเทศไทยได้มารวมตัวกันพบปะสังสรรค์กันแสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของพวนทั้งประเทศ อย่างไรก็ตาม ประวัติความเป็นมาของชาวพวนที่กล่าวมานั้น เป็นเพียงข้อมูลที่ได้จากผู้บอกภา ยังไม่มีเอกสารหรือหลักฐานใดๆ ที่แน่ชัดมาสนับสนุนในขณะนี้

ชาวลาวพวนที่อพยพมาอยู่ในอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน และอำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความเป็นอยู่และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่น่าสนใจดังนี้

1) การทำมาหากิน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา ดังนั้นอาชีพหลักของชาวลาวพวนกลุ่มนี้ คือ การทำนา อาชีพรองลงมาคือ การปลูกพืชผักสวนครัว นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์อีกด้วย เช่น ไก่ เป็ด สุกร เป็นต้น โดยเลี้ยงไว้ขาย และเพื่อประกอบอาหาร ถ้ามีเวลาว่างก็จะไปจับปลาตามแหล่งน้ำต่างๆ เพื่อประกอบอาหาร ส่วนนอกฤดูเก็บเกี่ยวผู้ชายมักออกไปทำงานรับจ้างในตัวเมือง

2) ความเป็นอยู่ ชาวลาวพวนส่วนใหญ่มีอัธยาศัยไมตรีเป็นมิตรกับคนทั่วไป มีความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่กันและกัน มีความสามัคคี รักพวกพ้องของตนเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ภายในหมู่บ้านก็ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี รักความก้าวหน้า และร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านของตนจนได้รับรางวัลการประกวดหมู่บ้านดีเด่นของทางราชการ ชาวลาวพวนส่วนมากเป็นคนใจบุญสุนทาน มักไปทำบุญที่วัดกันเป็นประจำ และยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ไว้อย่างเหนียวแน่น

3. การแต่งกาย ถ้าเป็นผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อคอกระเช้าอยู่กับบ้านเวลาออกไปทำงานนอกบ้านมักจะใส่เสื้อเชิ้ตแขนยาวสีดำหรือน้ำเงิน ถ้าเป็นผู้ชายอยู่กับบ้านจะนุ่งผ้าขาวม้าหรือกางเกงขาสั้น ไม่นิยมสวมเสื้อ เมื่อออกไปนอกบ้านจะนุ่งกางเกงขายาว ใส่เสื้อเชิ้ตขนยาวสีดำหรือน้ำเงิน สำหรับเด็กก็ใส่เสื้อผ้าต่างๆ เช่นเดียวกับเด็กไทยทั่วๆ ไป ชาวลาวพวนนี้ไม่มีเครื่องแต่งกายหรือการแต่งตัวที่แสดงสัญลักษณ์ว่าเป็นลาวพวน สิ่งที่บอกได้ว่าเป็นลาวพวน ก็คือ สำเนียงภาษาที่พูดและความเชื่อบางอย่างเท่านั้น

4. ภาษาและวัฒนธรรม ชาวไทยเชื้อสายพวนในอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน และอำเภอวิเชียรบุรีพูดได้ทั้งภาไทยและภาษาลาว จะใช้ภาษาลาวพวนในชีวิตประจำวันกับคนเชื้อสายลาวพวนด้วยกัน และใช้ภาษาไทยกับคนแปลกหน้าหรือคนที่ไม่ใช่เชื้อสายลาวพวน ภาษาพูดของชาวลาวพวน กับภาษาพูดของชาวไทยคล้ายคลึงกันมาก พอจะเข้าใจกันได้ไม่ยากนักนอกจากคำศัพท์จำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะของลาวพวนเท่านั้นที่ต่างจากภาษาไทย ตัวอย่างเช่น ไปไหนมา ไปกะเลอมา ตอบ บ้านใต้ บ้านเหนือ ซึ่งภาษาพวนจะแตกต่างกับไทยค้อนข้างเยอะ ตัวย่างประโยค ยะเออคือ โมโหมาก ไปทำพิเรอมา คือ ไปทำธุระอะไรมา กินข้าวเช้า คือ กินงาย ตะวัน คือ ตะเวน กินข้าวเย็นคือ กินข้าวมือแลง มืออื่น คือ พรุ่งนี้ มื่ออื่อ วันมะรื่น

5. ศาสนา ชาวพวนที่ตำบลหนองแสงนี้ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และจะนับถือกันอย่างเคร่งครัด สังเกตได้จากชาวบ้านจะไปทำบุญและฟังเทศน์ที่วัดกันเป็นประจำทุกวันพระ และถ้าหากเป็นงานบุญในเทศกาลต่างๆ ชาวลาวพวนจะทำข้าวปลาอาหาราไปถวายพระอย่างมากมายไม่ว่าจะสิ้นเปลืองสักเท่าใดก็ไม่เสียดาย

6. ความเชื่อ ชาวลาวพวนยังมีความเชื่อและนับถือผีอยู่ ทุกหมู่บ้านจะต้องมีศาลเจ้าที่เรียกกันว่า “ศาลตาปู่” ซึ่งถือกันว่าเป็นศาลเจ้าบ้านเจ้าเมือง ช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย มิให้เจ็บป่วย

ดังนั้นทุกๆ ปี จะมีการเซ่นไหว้ศาลตาปู่กันในเดือนหก อันเป็นเดือนที่เริ่มขึ้นปีใหม่ และเป็นเดือนที่ชาวนาเริ่มออกไปทำไร่ทำนา การเลี้ยงตาปู่ก็เพื่อจะได้ขอพรอย่าให้ได้เจ็บป่วย มีกำลังใจเมทำงานอย่างแข็งขันนั่นเอง สำหรับเครื่องเซ่นไหว้ตาปู่นั้นเรียกว่า “ข้าวหวาน” คือจะนำข้าวมาคลุกกับน้ำตาล แล้วนำไปไหว้ที่ศาลตาปู่

7. ประเพณี ประเพณีต่างๆ ของชาวลาวพวนที่ถือปฏิบัติสิบต่อกันมามีดังนี้ คือ เดือนอ้ายบุญข้าวจี่ เดือนยี่บุญข้าวหลาม เดือนสามบุญกำฟ้า เดือนห้าบุญสงกรานต์ เดือนหกบุญบายศรีเจ้าหัว เดือนแปดบุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญห่อข้าว (สารทพวน) เดือนสิบบุญข้าวสะ (สลากภัตต์) เดือนสิบเอ็ดบุญออกพรรษา (ตักบาตรเทโว) เดือนสิบสองบุญข้าวเมา ในที่นี้จะกล่าวถึงประเพณีที่แตกต่างไปจากประเพณีของชาวไทยเผ่าอื่นๆ เท่านั้น

ประเพณีบุญข้าวจี่ วิธีการทำข้าวจี่ในสมัยก่อนจะนำข้าวเหนี่ยวไปนึ่ง แล้วใส่ไส้มะพร้าวคลุกกับน้ำตาลที่คั่วเข้ากัน แล้วปั้นข้าวเหนียวเป็นก้อนกลมๆ ยาวๆ นำไปเสียบไม้ แล้วเอาไปจี่ (ย่างไฟ) แต่ในปัจจุบันนี้การทำข้าวจี่จะแตกต่างจากสมัยก่อน คือ จะนึ่งข้าวเหนี่ยวแล้วนำไปตำให้ละเอียด ปั้นเป็นก้อนกลมๆ แล้วยัดไส้มะพร้าวและคลุกน้ำตาลที่คั่วเข้ากัน นำไปชุบไข่ที่ตีไว้แล้วนำไปทอดใช้น้ำมันน้อยๆ เมื่อเสร็จแล้วจะนำข้าวจี่นี้นำไปใส่ขันที่มีข้าวสุก แล้วจึงนำเอาไปทำบุญที่วัด

ประเพณีข้าวหลาม ทำกันในเดือนยี่ ซึ่งเป็นเดือนที่มีข้าวเหนียงใหม่ ชาวลาวพวนจึงนำมาเผาข้าวหลามโดยนัดมาทำพร้อมๆ กันทุกบ้านในวันเดียวกัน และจะนำข้าวหลามนี้ไปทำบุญที่วัดในวันรุ่งขึ้น ทำให้มีข้าวหลามมากมายที่วัด พระท่านมักจะแบ่งปันไปถวายพระภิกษุและสามเณรที่วัดอื่นๆ ด้วย วิธีนำข้าวหลามไปถวายที่วัดคือ จะนำข้าวหลามที่ปอกแล้วมาหั่นเป็นท่อนๆ ยาวพอประมาณนำไปใส่ขันที่มีข้าวสุกแล้วจึงนำไปตักบาตรที่วัด

ประเพณีบุญกำฟ้า “กำฟ้า” ตามความหมายในทางปฏิบัติ ได้แก่ การหยุดพักไม่ทำการทำงาน คือ เมื่อถึงเดือน วัน และเวลากำฟ้า ชาวบ้านทุกคนจะพากันหยุดพักผ่อน ไม่ทำงานกันเลย สำหรับพวกเด็กเล็ก และหนุ่มสาวจะเล่นกันอย่างสนุกสนานตามวิธีการเล่นของท้องถิ่นนั้น เช่น เวลากลางคืนจะเล่นทรงเจ้าเข้าผีต่างๆ เช่น ผีนางสาก ผีนางด้ง (กระด้ง) ผีนางหวิง (สวิง) ส่วนกลางวันก็จะเล่นไม้หิ่มกัน ประเพณีบุญกำฟ้าจะทำกันในเดือนสาม ออกสามค่ำ คือเมื่อได้ยินฟ้าร้องแล้วก็จะหยุดทำงานทำการไป 3 วัน เมื่อครบ 3 วัน แล้วจึงจะออกไปทำงานได้ เหตุที่มีกำฟ้านี้เชื่อว่าเมื่อทำแล้วฟ้าจะไม่ผ่า เมื่อกำฟ้าครบ 3 วันแล้วก็มีการ “เสียแสง” โดยนำถ่านไฟที่ลุกแดงออกไปกลางทุ่งนา โดยพูดว่า “กำฟ้าก็แดง กำแสงก็แล้ว” แล้วนำน้ำราดไฟที่ถ่านให้ดับ

ประเพณีบุญห่อข้าว (สารทพวน) จะตรงกับวันสิ้นเดือน 9 วิธีทำ คือ ชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหาร เช่น ข้าวต้ม ข้าวปาด (ขนมตัด) พยาสารท (กระยาสารท) พร้อมทั้งหมากพลูเอาไป

วางไว้หน้าโบสถ์ หรือตามใต้ต้นไม้รอบๆ โบสถ์ ในเวลาเข้ามืดก่อนรุ่งอรุณ เพื่อเป็นการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ พอรุ่งเช้าก็จะนำเอาอาหารพร้อมทั้งกระยาสารทไปทำบุญที่วัด หลังจากที่พระฉันแล้วก็จะบังสุกุลให้กับปู่ ย่า ตา ยาย โดยจะเขียนชื่อญาติที่ตายไปแล้วลงในกระดาษ เมื่อพระทำพิธีเสร็จแล้วจึงนำกระดาษนั้นไปเผาชาวพวนถือว่าหากผู้ใดไม่ทำบุญห่อข้าวให้บรรพบุรุษ บรรพบุรุษจะอดอยาก จะสาปแช่งให้เจ็บป่วยมีอันเป็นไป ยากจน เพราะเป็นคนอกตัญญู

ประเพณีข้าวสะ (สลากภัตต์) ทำกันในเดือน 10 แรม 15 ค่ำ วิธีทำคือจะจัดตะกร้า 1 ใบ ในตะกร้านั้นใส่ กล้วยดิบ มัน เผือก อ้อย ดอกไม้ธูปเทียน แล้วนำไปถวายพระที่วัดโดยไม่เจาะจงว่าจะถวายพระรูปใด จะใช้วิธีเขียนฉลากหมายเลขกำกับ แล้วใช้วิธีการจับฉลาก ถ้าพระรูปใดจับได้หมายเลขของเรา เราจึงนำตะกร้านั้นไปถวายพระรูปนั้น

4.2.2.5 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวลาวแง้ว

ชาวลาวแง้ว เป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกกวาดต้อนมาจากอาณาจักรลาว เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในเขตชนบทชานเมืองเวียงจันทน์ หากเป็นพวกที่อยู่ในเขตเมืองเวียงจันทน์จะเรียกว่า “ลาวเวียง” (จากคำบอกเล่าของ พ่อเฒ่ายอด พรหมสโร) หลักฐานทางประวัติศาสตร์ กล่าวว่า บรรพบุรุษคนไทยเชื้อสายลาวอพยพเข้าสู่ประเทศไทย 3 ครั้งด้วยกัน และเนื่องมาจากสงครามทั้งสิ้น กล่าวคือ ครั้งแรกในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ครั้งที่ 2 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และครั้งที่ 3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในครั้งที่ 3 นี้เกิดจากเจ้าอนุวงศ์ก่อกบฏทำให้ชาวลาวในอาณาจักรเวียงจันทน์ และอาณาจักรหลวงพระบางถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ตามหัวเมืองใกล้ๆ กรุงเทพมหานคร แล้วแยกย้ายกันไปอยู่ตามที่ต่างๆ เช่น สระบุรี ลพบุรี และสุพรรณบุรี

พ่อเฒ่ายอด พรหมสโร อายุ 95 ปี เป็นผู้อาวุโสสูงสุดของหมู่บ้าน เป็นที่เคารพนับถือของชาวทองเอน และยังได้มีความรู้เรื่องความเป็นมาของลาวแง้ว ที่ตำบลทองเอน โดยปู่ของท่านซึ่งเป็นชาวลาวแง้วรุ่นแรกที่อพยพมาจากประเทศลาว ได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับสงครามจนต้องอพยพจากถิ่นฐานเดิมมาอยู่เมืองไทย นอกจากนี้พ่อเฒ่ายอด ท่าเป็นผู้มีสติปัญญาดีเฉลียวฉลาดช่างจดช่างจำ ไม่เคยหลงลืม ท่านได้ถ่ายทอดเรื่องราวแก้ผู้เขียนพอสรุปได้ว่า ลาวแง้วที่ตำบลทองเอน มีถิ่นฐานเดิมอยู่ชนบทนอกเขตเมืองเวียงจันทน์ จึงเรียกว่า “แง้ว” หากอยู่ในเวียงจันทน์ เรียกว่า “พวกลาวเวียง” ลาวแง้วกลุ่มนี้ถูกกวาดต้อนมาในครั้งเจ้าอนุวงศ์ก่อกบฏฝ่ายไทยคือ พระยาราชสุภาวดี เป็นแม่ทัพยกไปปราบ ได้ชัยชนะแล้วทำลายเมืองเวียงจันทน์เสีย พร้อมกับกวาดต้อนผู้คนมาเป็นเชลย และเพื่อป้องกันมิให้พวกลาวแข็งเมืองอีก พวกลาวถูกกวาดต้อนมาครั้งนั้นมีหลายกลุ่ม หลายสาย และหลายคราว ทยอยกันเดินทางมา สู่ประเทศไทยแล้วแยกย้ายกันไปตามที่ต่างๆ เช่นที่ ลพบุรี สระบุรี ราชบุรี พสกลาวแง้วในจังหวัดสิงห์บุรี ครั้งแรกมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลโพงหางเสือ บ้านสิงห์ (อยู่ในแถบ

วัดสาธุ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ในปัจจุบันนี้) ต่อมาบางส่วนก็อพยพแยกย้ายลงมาตามลำน้ำเจ้าพระยา ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่อำเภออินทร์บุรี แถบวัดม่วง วัดโพธิ์ศรี แล้วเลยย้ายมาอยู่ที่ตำบลบ่อไร่ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปัจจุบันนี้ จากการสัมภาษณ์คนเม่าคนแก่ในหมู่บ้านก็กล่าวตรงกันว่า บรรพบุรุษของตนถูกกวาดต้อนมาจากประเทศลาว บ้างก็ว่ามาจากเมืองเวียงจันทน์ บ้างก็ว่ามาจากเมืองหลวงพระบาง แต่ให้รายละเอียดได้ไม่มากนัก

ท่านพระครู ปลัด กัลป์ยาณวัฒน์ (รด ถาวโร) จำพรรษา ณ วัดโพธิ์ศรี ตำบลบ่อไร อำเภอวิเชียรบุรี ท่าได้เล่าประวัติของชาวลาวแง้วไว้ว่า “เดิมอยู่ตำบลพังดี แขวงเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ประมาณ ปี พ.ศ. 2370 ลาวเวียงจันทน์ และลาวหลวงพระบาง เกิดกบฏต่อไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 โปรดให้ยกกองทัพไปปราบปรามหัวเมืองลาว สงบราบคาบ และกวาดต้อนมาด้วย คุณยายของผมชื่อ แม่เฒ่าแดง ซึ่งมีอายุถึง 100 ปี ได้เล่าให้ผลฟังว่า ครอบครัวชาวบ้านพังดีที่ถูกกวาดต้อนอพยพมาคราวนั้นมีหัวหน้าใหญ่ ชื่อพ่อเฒ่าบักจา แม่ของแม่เฒ่าแดง ซึ่งอพยพมาด้วยครั้งนั้นชื่อ แม่เฒ่าขวด เวลานั้นอายุได้ 11 ขวบ เขาให้ถือกระบั้งน้ำกับแบกคุ้นไฟอันหนึ่งเท่านั้น เดินทางรอนแรมมาประมาณ 2 เดือนเศษจึงถึงเมืองอินทร์บุรีนี้ มาเห็นที่ตรงนี้ทำเลดี เหมาะสมที่จะพักอาศัยเป็นที่ทำมาหากินต่อไป ครอบครัวพ่อบักจาจึงขอร้องหัวหน้าของไทยขอตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ เมืองอินทร์บุรี ครอบครัวบักจาเขาตั้งที่พักที่บ้านบางกะปิ คือ วัดโพธิ์ศรีนี้ ส่วนครอบครัวอื่นเช่นครอบครัวเซียงจำปา ไปตั้งรกรากอยู่บ้านทองเอนบ้าง บ้านปลาไหลบ้าง บ้านสิงห์ อำเภอบางระจัน บัดนี้บ้าง”

คำบอกเล่านี้มีข้อมูลตรงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ไทย ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างปี พ.ศ. 2369–2370 เจ้าอนุวงศ์เป็นกบฏ จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพไปปราบถึง 2 ครั้ง เมื่อได้ชัยชนะก็ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทำลายอาณาจักรเวียงจันทน์เสียเพื่อมิให้ตั้งตัวได้อีก จึงกวาดต้อนผู้คนมาไว้ตามหัวเมืองต่างๆ รอบๆ กรุงเทพฯ และทรงโปรดแจ้งให้รวมอาณาจักรเวียงจันทน์เข้ากับอาณาจักรสยาม ดังนั้นชาวลาวแง้วยังคงเข้ามาอยู่เมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2369–2370 นี้เอง เมื่อตรวจสอบระยะเวลาขึ้นไปก็ระหว่างจากปัจจุบัน 2–3 ชั่วอายุคน ซึ่งก็ใกล้เคียงกับคำบอกเล่าของพ่อเฒ่ายอด พรหมสโร พระครูปลัด กัลป์ยาณวัฒน์ และผู้สูงอายุชาวลาวแง้วที่บอกว่าบรรพบุรุษของตนมาอยู่ครั้งรุ่นปู่ และรุ่นทวด

ส่วนถิ่นฐานเดิมของชาวลาวแง้วนั้น เดิมอยู่ในนครหลวงพระบาง หรือเมืองเวียงจันทน์นั้นยังไม่ทราบแน่นอน อย่างไรก็ตามเรื่องถิ่นฐานเดิมของชาวลาวแง้วในงานวิจัยนี้ ยังไม่ยุติหากต่อไปมีหลักฐานและข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ข้อสันนิษฐานของผู้วิจัยก็อาจเปลี่ยนแปลงได้

การประกอบอาชีพ อาชีพของชาวลาวแง้วในตำบลทองเอนคือ ทำนา รองลงมา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ค้าขาย ยามว่างจากฤดูกาลทำนาจะเย็บงอบ ซึ่งการเย็บงอบเป็นอุตสาหกรรมภายในครอบครัวที่สำคัญ

ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ชาวลาวแง้ว นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อในเรื่องบุญ–กรรม นอกจากนี้ยังเชื่อเรื่อง ผีสาง ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน พระภูมิเจ้าที่ แม่โพสพ เป็นต้น

ประเพณีต่างๆของชาวลาวแง้ว คล้ายกับคนไทยทั่วไป กล่าวคือ งานเทศกาลต่างๆ เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันสารท มีการเล่น และทำบุญตักบาตร สำหรับวันสารทชาวลาวแง้วทำบุญสารท 2 ครั้ง ในกลางเดือนสิบ ทำบุญ “สารทลาว” เชื่อว่าประเพณีสืบเนื่องมาจากเมืองลาว และสิ้นเดือนสิบทำบุญ “สารทไทย” อีกครั้งหนึ่ง ขนมที่สำคัญในวันสารท คือ กระยาสารท

การดำเนินชีวิตของลาวแง้วที่ตำบลทองเอน เป็นไปอย่างง่ายๆ และสงบ พอถึงวันพระชาวบ้านจะทำบุญตักบาตร หากเป็นเทศกาลเข้าพรรษา ผู้เฒ่าผู้แก่ก็รักษาอุโบสถศีล คนในหมู่บ้านมีความรู้สึกเป็นพี่น้องกันหมด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอย่างดียิ่ง

การแต่งกาย ชายนุ่งกางเกงขาก๊วย สีดำ เสื้อแขนยาว มีผ้าขาวม้าคาดพุงหญิงทั่วไปนุ่งผ้าซิ่น เมื่ออายุ 40 – 50 ปีขึ้นไปนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อคอกระเช้า หรือเสื้อมีแขน

4.2.2.6 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวลาวครั่ง

ในการศึกษาพบว่าความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ การนับถือเทวดาและภูตผีต่างๆ ยังคงมีอิทธิพลอยู่เหนือความคิดของชาวลาวครั่งเป็นส่วนใหญ่ คนลาวครั่งนับถือผีประจำหมู่บ้าน 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายเทวดาและฝ่ายเจ้านาย ศาลของผีแต่ละฝ่ายนั้น ตั้งอยู่ในบริเวณที่ร่มรื่นและเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ ห่างจากบริเวณตัวหมู่บ้านอันเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน การบูชาผีทั้งสองฝ่าย จะกระทำเป็นประจำในเดือน 7 หรือเดือนมิถุนายนของทุกปี ในพิธีบูชานั้นชาวบ้านจะนำเครื่องเช่นไหว้มากันอย่างมากมาย เพื่อบูชาผีของแต่ละฝ่าย โดยฝ่ายผีเจ้านายจะทำพิธีและจัดเลี้ยงก่อน หลังจากนั้นฝ่ายนับถือผีเทวดาจึงจัดงานเลี้ยงของตน การจัดงานเลี้ยงนั้น เมื่อทำพิธีเส้นไหว้ผีของตนเสร็จแล้ว จะนำอาหารมาเลี้ยงกันในหมู่ชาวบ้านที่มาร่วมงาน มีการดื่นสุราและร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสานา จึงเป็นโอกาสที่สำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเกือบทั้งหมู่บ้านได้มากระทำกิจกรรมร่วมกัน มีความคิดและเป้าหมายร่วมกัน ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่สามารถสร้างพลังอันเหนียวแน่น ภายในชุมชนบ้านโคกได้ส่วนหนึ่ง

สำหรับความเชื่อเรื่องผีเทวดาและผีเจ้านายนั้น ในส่วนของผีเทวดานั้นมีความเชื่อกันว่า นายกองแดง ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มอพยพของลาวครั่งในอดีต ได้มีการนำกลุ่มลาวครั่งอพยพโยกย้ายไปที่ต่างๆ ในสมัยนั้น ลาวครั่งยังไม่ได้อยู่เป็นหลักแหล่งในที่ใด นายกองแดงเป็นผู้อัญเชิญผีเทวดาจากศาลเทวดาใหญ่ที่อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้มาอยู่ที่ศาลที่สร้างไว้ที่บ้านนายกองแดง ในบริเวณหมู่บ้านแห่งนี้ เพราะเชื่อว่าวิญญาณของเทวดาที่เคยคุ้มครองรักษาบ้านเมืองของตนมาตั้งแต่สมัยที่ยังอยู่หลวงพระบาง ยังคงปกป้องตนและชาวลาวครั่งทั้งหลายอยู่ การติดต่อกับวิญญาณและการเลี้ยงผีนี้ จะเป็นหน้าที่ของบุคคลเพียงคนเดียว เรียกว่า “คนต้น” เป็นตำแหน่งที่ตกทอดสืบต่อกันมา ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย มาสู่ลูกหลานในสายตระกูลเดียวกัน

ส่วนวนความเชื่อในผีเจ้านาย ชาวบ้านส่วนหนึ่งลงความเห็นว่าเป็นผีของเจ้าขุนมูลนาย หรือกษัตริย์ราชวงศ์ที่เคยปกครองเมืองหลวงมาตั้งแต่อดีต บ้างก็ว่าเป็นวิญญาณของนายทัพกองแดงที่เป็นผู้นำชาวบ้าน แต่มีหลายคนให้ความเห็นว่าผีเจ้านายคือวิญญาณผีปู่ย่าตายายของพวกเขาเอง ซึ่งนับถือกันมาช้านานจนจำชื่อไม่ได้ ตำแหน่งของผู้ทำหน้าที่เลี้ยงผีเจ้านาย เรียกว่า “กวน” เป็นความที่ชาวบ้านให้ความเคารพเชื่อฟังเป็นอย่างมากในอดีตนั้น มีความสำคัญเท่าๆ กับตำแหน่งกำนันในปัจจุบัน

ในพิธีแต่งงานของลาวครั่ง จะต้องทำพิธีบูชาผีเทวดา โดยใช้ผ้าขาวม้า 1 ผืน เงิน 4 บาท ข้าวต้มมัดไม่มีไส้ กล้วย เกลือ มะพร้าว เทียน ข้าวสุกโรยน้ำตาล ดอกไม้และสุรา 1 ขวด สำหรับชายหญิงที่แอบได้เสียกัน หรือพากันหนีแล้วกลับมา จะต้องทำพิธีเสียผีที่บ้านของฝ่ายหญิง โดยการเซ่นไหว้ผีเจ้านายด้วยเหล้า 8 ไห ไก่ 8 ตัว นำไปฆ่าที่ศาลเจ้านายให้เลือดไก่หยดลงบนท่าบูชาเจ้านาย เป็นต้น

ปัจจุบันความเชื่อเกี่ยวกับผีเทวดา และผีเจ้านายนั้นได้เจือจาง กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเซ่นไหว้ต่างๆ มีความเคร่งครัดน้อยลง เด็กๆ และคนรุ่นใหม่จะไม่มีความเชื่อในเรื่องนี้เลย อย่างไรก็ตามประเพณีการเซ่นไหว้ก็ยังคงกระทำกันเป็นประจำทุกปีตราบเท่าทุกวันนี้

ในด้านศาสนานั้น มีเรื่องเล่าว่า ได้มีพระสงฆ์ในศาสนาพุทธรูปหนึ่ง ชื่อว่า หลวงตาสี ได้เข้ามาพำนักที่สำนักสงฆ์หนองตาสาม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2505 สำนักสงฆ์นี้ได้รับการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ และได้รับการพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นวัดตามระเบียบของกรมศาสนา มีชื่อว่า “วัดหนองตาสาม” ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหมู่ที่ 4 ตำบลอู่ทอง วัดนี้เป็นวัดที่มีชาวบ้านจากหมู่ที่ 3 บ้านโคก หมู่ที่ 4 บ้านหนองตาสาม หมู่ที่ 7 บ้านท่าม้า หมู่ที่ 8 บ้านหนองเสือ มาทำบุญกันเป็นประจำ แต่จะมีผู้คนจากบ้านโคก มากันอย่างหนาแน่นและบ่อยครั้งที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกๆ วันพระ จะพบว่าชาวบ้านโคกจะนั่งรถบิ๊คอัพกันไปคราวละ 2 – 3 คัน บ้างก็นั่งซ้อนรถมอเตอร์ไซค์พากันไปวัด เพื่อตักบาตร นำอาหารไปเลี้ยงพระ ฟังพระสวดมนต์และฟังเทศน์กันอยู่เสมอ วัดจึงเป็นจุดรวมที่ดึงดูดคนจากต่างหมู่บ้าน ให้ได้มาติดต่อกันทำกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน วัดหนองตาสามนอกจากเป็นวัดของหมู่บ้านโคกแล้ว ยังเป็นวัดของบ้านอื่นอีกหลายหมู่บ้าน นับเป็นศูนย์กลางการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีต่างๆ ทั้งยังเป็นสถานที่พูดคุย สังสรรค์ และแลกเปลี่ยนข่าวสารกันระหว่างชาวบ้านและวัด ยังเปรียบเสมือนเป็นที่บำบัดทางจิตใจ เมื่อชาวบ้านคนใดเกิดความทุกข์ ร้อนใจ วิตกกังวล เมื่อพบกับความไม่สมหวังในชีวิตในด้านใดด้านหนึ่ง ก็จะไปพูดคุยกับพระสงฆ์ พระจะปลอบโยนโดยใช้หลักธรรมสั่งสอนก็สามารถผ่อนคลายความเครียดและความวิตกกังวลได้บ้าง พระภิกษุบางรูปมีความเชียวชาญทางโหรศาสตร์ สามารถดูฤกษ์ยาม สะเดาะเคราะห์ และต่อชะตาอายุ นอกจากนั้นวัดยังเป็นแหล่งที่ให้ความสนุกสนานบันเทิงต่างๆ เมื่อมีการจัดงานตามเทศกาลขึ้น เช่น มหรสพ การฉายภาพยนตร์ หมอลำ ลิเกลาว วงดนตรีลูกทุ่ง ชิงช้า ม้า

หมุน รถซิ่ง ยิงปืนอัดลม ฯลฯ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในบ้านโคกและหมู่บ้านใกล้เคียงนิยมมาเที่ยวที่วัด เมื่อมีการจัดงานเทศกาลเช่นนี้ในความคิดของชาวบ้านแล้ว วักถือเป็นแหล่งรวมบุญกุศลต่าง ชาวบ้านมักสละทรัพย์ แรงกายแรงใจ เพื่อช่วยกิจกรรมใดๆ ของวัด เช่น การสร้างโบสถ์ ศาลา กุฏิ สงฆ์ ผู้คนในหมู่บ้านหรือชุมชน อาจมาช่วยกันเป็นแรงงานให้วัด อีกทั้งถวายในรูปของเงินทอง หรือข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ แก่วัด เช่น ผ้าจีวร สบง ร่ม รองเท้า หมอนที่นอน ผ้าห่มและยารักษาโรค ต่างๆ เป็นต้น ในคราวที่ชาวบ้านประกอบพิธีกรรมเนื่องด้วยชีวิตหากขาดอุปกรณ์ใดๆ ชาวบ้านจะ สามารถหยิบยืมจากวัดไปใช้ได้ เพราะถือว่าเป็นสมบัติส่วนกลางของชุมชน

พระที่จำพรรษาอยู่ที่วัดจะมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนา ทั้งที่จัดขึ้นภายใน วัดและในพิธีกรรมเนื่องด้วยชีวิตที่จัดขึ้นตามบ้านต่างๆ ในชุมชน เช่น งานบวช งานแต่งงาน และ งานศพ จะต้องมีการนิมนต์พระให้ไปสวดพระพุทธมนต์ ประกอบในพิธีกรรมนั้นด้วย

กิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นตามประเพณีทางพุทธศาสนา นอกจากการทำบุญใส่บาตรใน วันพระ มีเป็นประจำทุกปีดังนี้

งานบุญประจำปี เป็นงานที่ชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ ร่วมกันจัดขึ้นเพื่อหารายได้เข้าวัด การจัดงานนี้จะจัดขึ้นใน 1 วัน หรือช่วงเวลาใด ขึ้นอยู่กับกรรมการวัดจากหมู่บ้านทั้งหลายมา ประชุมปรึกษาหารือร่วมกับเจ้าอาวาส และพระชั้นผู้ใหญ่ แล้วลงความเห็นร่วมกัน งานนี้มักนิยมจัด ขึ้นในเดือนมีนาคมหรือเมษายน อันเป็นช่วยเวลาที่ชาวบ้านเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตและ ขายผลผลิตได้เรียบร้อยแล้ว เมื่อได้เงินมาจะทพบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว นอกจากมีการทำบุญตามประเพณีแล้ว ในช่วงเวลากลางคืนมีการจัดเป็นงานฉลอง มีมหรสพ สมโภช เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี ลิเก หมอลำ และมีเครื่องเล่นสำหรับเด็ก เช่น ชิงช้า ม้าหมุน ปาเป้า

งานสงกรานต์ งานนี้มีการฉลองกันอย่างสนุกสนาน ถือเป็นเทศกาลที่สำคัญที่สุดของ ชาวลาวครั่ง วันสงกรานต์มิถือเฉพาะวันที่ 13 เมษายน แต่วันสงกรานต์ของชาวลาวครั่ง จะกิน เวลานานถึง 15 วัน เป็นช่วงเวลาที่เล่นกันอย่างสนุกสนานเฮฮา ทั้งผู้ใหญ่ หนุ่มสาว และเด็กๆ ส่วนผู้ ที่ออกไปทำงานนอกชุมชน และอยู่ในที่ห่างไกลเท่าไรก็ตาม มักพยายามกลับมายังบ้านโคกให้ทัน งานเทศกาลนี้ ถือว่า เป็นประเพณีที่สำคัญที่สุดงานหนึ่งของลาวครั่ง ในระหว่างวันที่ 13 – 15 เมษายน ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด และมีการสรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ มีการแห่ธง โดยชาวบ้านร่วมกันสละทรัพย์ นำมาเสียบไม้ปักต้นไผ่ที่มีธงอยู่ข้างบน ให้ได้เงินมากที่สุด จะแสดง ถึงความสามัคคีของชาวบ้าน แล้วนำไปถวายพระ และรดน้ำอวยพรผู้เฒ่าผู้แก่ รวมทั้งมีการสาดน้ำ กันอย่างสนุกสนาน ซึ่งจะมีคนจากบ้านโคก และหมู่บ้านอื่นๆ มาเล่นกันทั้งวัดและในบ้านโคกเอง

งานวันเข้าพรรษา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ตอนเช้าชาวบ้าน จะไปทำบุญตักบาตรที่วัด ฟังเทศน์ ในตอนค่ำจะมีการเวียนเทียน และในวันรุ่งขึ้น ผู้เฒ่าผู้แก่จะไป

ถืออุโบสถศีลที่วัด โดยจะนุ่งขาวห่มขาว บางคนสวมเสื้อผ้าสีสันตามปกติ แต่มีผ้าสไบสีขาวห่มไป ถือศีลที่วัดด้วยการทำเช่นนี้ ทุกวันพระ ตลอดระยะเวลา 3 เดือนของการเข้าพรรษา

งานวันสารลาว เป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 อยู่ในช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม โดยชาวบ้านจะกวนข้าวกระยาสารท แล้วนำไปทำบุญที่วัดเพื่ออุทิศให้ปู่ย่าตายาย และญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว

งานวันออกพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (เดือนตุลาคม) มีการทำบุญตักบาตรเทโว

ความเชื่อในศาสนาได้สะท้อนออกถึงความประพฤติของชาวบ้านที่มีต่อกัน ในเรื่องของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความรักใคร่ปรองดองกัน ความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับบุญบาปได้ครอบพฤติกรรมของชาวบ้านให้ดำเนินไปด้วยความสงบสุขราบรื่นเป็นส่วนใหญ่ ยิ่งกว่านั้นวัดและชุมชนกับความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันมาตลอด ก่อให้เกิดอุดมการณ์ทางสังคมอันเหนียวแน่น ในวิถีชีวิตชาวบ้านโคก

4.2.2.8 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวบน

ขนบธรรมเนียมของชาวบ้านบนที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะที่แตกต่างจากคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆอย่างเด่นชัด คือ การแต่งกาย ชาวบนไม่รู้วิธีการทอผ้าขึ้นเอง ในอดีตต้องหาของปกหรือนำผลผลิตใน ไร่ที่เหลือกินไปแลกผ้ามาจากคนไทยคนลาวในที่ราบ แล้วนำเอาผ้ามาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม แต่ก่อนผู้ชายชาวบนมักนุ่งกางเกงแบบไทยหรือไม่ก็โจงกระเบนแบบเขมรไม่สวมเสื้อ ผู้หญิงชาวบนจะแต่งกายแตกต่างคนกลุ่มชาตอพันธุ์อื่นอย่างเด่นชัดคือ จะนุ่งผ้าผืนสีสด เช่น สีแดง หรือแดงเข้ม หรือน้ำเงินเข้ม ลักษณะผ้าเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า พันอ่อมร่าง แล้วเหน็บชายไว้ด้านข้างทำเป็นกังพกโต ๆ สวมเสื่อที่เรียกว่าเสื้อเก๊าะ สีน้ำเงินเข้มหรือสีดำ แขนสั้นกุดบักกุ๊น รอบแขนและรอบคอเสื้อด้วยด้ายสีแดงหรือสีอื่น คอเสื้อด้านหลังจะมักเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสแล้วปล่อยเศษด้ายเส้นยาว ๆ ทิ้งไว้ประมาณ 3-4 เส้น ซึ่งจะใช้เฉพาะในงานพิธี ปัจจุบันมีแต่ชาวบนที่เป็นผู้หญิงวัยกลางคนขึ้นไปเท่านั้นที่ยังแต่งกายด้วยผ้าผืนและ เสื้อเก๊าะอยู่ ชาวบนวันรุ่นและเด็กจะซื้อเสื้อผ้ามาจากตลาดและแต่งเหมือนคนไทยคนลาวในบริเวณใกล้เคียง

เครื่องประดับของชาวบน นิยมเครื่องเงิน เช่น สายสร้อย กำไล และต่างหู ต่างหูของชาวบนมีทั้งต่างหูที่ทำด้วยเงินและต่างหูกระจก แต่ก่อนหญิงชายชาวบนนิยมเจาะใบหูเป็นรูกว้าง ๆ ใช้ใบลานกลม ๆ ใส่รู้หูไว้แล้วเอากระจกอุดรูใบลาน เพื่อให้มีแสงแวววาว มักจะใช้แต่งในงานบุญ คนแต่งหันหน้าไปทางไหนแสงกระจกจะสะท้อนไปทางนั้นเป็นสัญญาณให้ชายหญิงที่ถูกมองบ่อย ๆ รู้ตัวว่ามีคนสนใจ ชาวบนที่ยังไม่แต่งงานจะใช้กระจอนกระจก

ชาวบนรู้จักใช้เปลือกไม้ในปามาทำรองเท้า คือ เปลือกกระโดน เพื่อป้องกันหนาม หือของมีคมในเวลาเดินทาง แต่ปัจจุบันไม่มีการทำรองเท้าจากเปลือกไม้อีกแล้วรองเท้าที่ใส่อยู่เป็นรองเท้าที่ซื้อจากตลาด

ประเพณีการเกิด การคลอดบุตรของชาวบนอาศัยหมอตำแย ชาวบนที่จำกันต่อ ๆ มา เวลาทำคลอดหมอจะใช้น้ำมันทามือคลำท้อง เมื่อทารกคลอดก็จะใช้ผิวไม้ไผ่ลนไฟตัดสายรก การฝังรกส่วยมากจะฝังที่ข้างบันไดและก่อไฟบนหลุมที่ฝังรกเด็ก ถ้ารกไม่ออกก็จะใช้หมอนหนุนหลังแม่ แล้วตีหมอน 3 ครั้ง เพื่อให้รกออก ถ้าไม่ออกก็ถือว่าผีทำ ต้องบนบานผีปู่ย่าตายายและหาหมอเวทมนต์มาเสกเป่าให้รกออก

เด็กที่คลอดจะนอนในกระด้งที่มีใบตองปูรองอยู่ มีเครื่องเส้นผีทำขวัญเด็ก เช่น กระจกข้าวสาร 1 ขัน กลวนกันแหล่มใส่หมากพู 1 คำ เงิน 10 สลึง เต้าปูน 1 ลูก ด้านขาว 1 ม้วนกำไลองเหลือง 1 วง การตั้งชื่อเด็กจะใช้อาวุโสที่มีอายุมากที่สุดตั้งให้ เพื่อเด็กจะได้อายุยืน ผู้ชายมักชื่อคล้องกับแม่ ผู้หญิงมักชื่อคล้องกับพ่อ ปัจจุบันมีชื่อภาชาวบนน้อย (บางครอบครัวตั้งชื่อลูกตามศิลปินหมอเพลงที่ตนชื่นชอบ)

แม่ที่คลอดจะอยู่ไฟ ประมาณ 7 วัน ช่วงนี้จะกินข้าวต้มกะเกลือ ซึ่งปัจจุบันจะมีคนที่คลิดในหมู่บ้าน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งจะไปคลิดที่สถานีอนามัยประจำตำบลก็จะไม่มีการอยู่ไฟ

ประเพรีการโกนจุก เด็กชาวบ้านไว้ผมจุกเรียกว่า โชงโปย หรือ ชวกโปย เวลาโกนจุไม่มีพิธีกรรมอะไร เขาจะโกนตอนเกอายุ 11-12 โดยมากมักโกนตอนกลางคืน เดือนสูญ คือคนที่เกินจันทรุปราคา

ประเพณีงานศพ เมื่อมีคนตายในบ้านเขาจะไม่เอาศพลงทางบันไดบ้าน เพราะถือว่าผีจะแรงหรือดุเขาจะเอาศพออกทางข้างบ้านโดย รื้อฝาบ้านออก เวลานำไปฝันจะใช้ฟากไม้ไผ่ห่อศพใช้เถาวัลย์มัด 3 แห่ง คือตรงด้านหัว ตรงกลางและตรงเท้า แล้วหามไปฝังในป่าช้าเวลาฝังจะขุดหลุมลึกพอประมาณ โรยหนามแล้วอธิฐาน “ให้คนตายไปเกิดในที่ดีสีสุขให้มีปัญญาเฉียบแหลม ถ้าบวชเรียนก็ให้เป็นอาจารย์ใหญ่” แล้วเอาใบไม่ลองเอาศพลงหลุม โดยคว่ำหน้าหันหัวไปทางทิศตะวันตก เอาดินกลบชั้นหนึ่งแล้วเอาท่อนไม้วางสะกดสาดข้าวสารฝากศพไว้กับนางธรณี แล้วว่าข้าวสารงอกค่อยปล่อยผีออก เอากลบอีชั้นหนึ่งเอาหนามสะ หากเป็นศพเด็กก็จะฝังไว้ตลอดไป ศพผู้ใหญ่จะฝังไว้ประมาณ 2-5 ปี จึงจะขุดขึ้นมาเผา แต่ก่อนบ้านน้ำราดหรือหมู่บ้านชาวบนอื่นๆ ไม่มีวัด นานๆ พระสงฆ์จะธุดงส์ผ่านมาสักครั้ง เมื่อมีพระธุดงส์ผ่านมาเขาจะทำพิธีทางศาสนา เช่น การขุดศพญาติขึ้นมาเผา ให้พระบังสุกุลกระดูก แล้วเอากระดูกใส่หมอดิน เอาผ้าขาวปิด แล้วเอาไปไว้ตามลีมถ้ำตามโพรงไม้ หลืบหิน โคกไม้เอน หรือที่วัด หม้อกระดูก เรียกว่าหม้อธาตุ ในหมู่บ้านมักจะเอาหน้อ

ธาตุไว้รวมกัน ในหม้อธาตุบางทีก็จะมีเครื่องประดับเหล่านี้ออกมาแต่งเล่นสงกรานต์ เมื่อเลิกแล้วก็จะเอาไปคืนที่เดิม

ในปีที่ขายผลผลิตได้ราคาดี ชาวบนจะทำบุญกระดูกให้ญาติพี่น้องที่เสียชีวิตประมาณเดือน 4 ข้างขึ้น โดยจะนิมนต์พระไปสวดมนต์เย็นกลางคืน มีมหรสพ ตอนเช้าทำบุญตักบาตร

ถ้าบ้านไหนมีคนตาย จะต้องลือบ้านไปปลูกใหม่ เพราะถือว่าผีแรง ที่ ๆ ปลูกบ้านใหม่อาจใกล้กับที่เดิม เมื่อก่อนชาวบนปลูกบ้านเป็นกระท่อมไม้ไผ่ จึงง่ายต่อการย้ายที่ปลูกใหม่ ถ้าคนตายตายด้วยโรคระบาด ก็จะอพยพย้ายหนีกันทั้งหมู่บ้านไปหาหลักแหล่งที่ทำกินใหม่ แต่ปัจจุบันนี้ชาวบนมักปลูกบ้านเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยไม้กระดาน การรื้อและปลูกใหม่ เป็นเรื่องยากที่ชาวบนไม่ถนัดคุ้นเคย ประกอบกับถิ่นที่อยู่ของชาวบนในปัจจุบันมีคนไทย คนลาวเขาไปจับจองเป็นเจ้าของชาวบ้านจึงจำเป็นต้องปักหลักตั้งหลักแหล่งอยู่กับที่ การลื้อย้ายบ้านและการอพยพทั้งหมู่บ้านเพื่อหนีภัยจากโรคร้ายจึงไม่มีให้เห็นในปัจจุบัน

ประเพณีสงกรานต์ ชาวบนจะเล่นสงกรานต์ตั้งแต่แรม 15 ค่ำ เดือน 4 ไปจนตลอดเดือน 5 สถานที่เล่นสงกรานต์อาจเป็นลานบ้านของคนใดคนหนึ่งที่ราบโล่งเตียน หรือไม่ก็เล่นที่ถ้ำที่เก็บหม้อธาตุหลวงปูโต แผลงปัญญา เจ้าคณะอำเภอเทพสถิต ซึ่งเคนธุดงส์ไปในหมู่บ้านชาวบนเล่าให้ฟังว่า ชาวบนจะเล่นสงกรานต์ที่ถ้ำที่เก็บกระดูกซึ่งมีเครื่องประดับของโบราณที่เขาฝากไว้กับผีปู่ย่าตายาย พวกชาวบนจะเอามาแต่งเล่นสงกรานต์ เช่นที่ถ้ำเขานางรักษ์ เวลาเล่นสงกรานต์ มีการเล่นสะบ้า ลูกข่าง เล่นกระแจ๊ะ หรือป๊ะเรเร เล่นเข้าทรงผม เช่น ผีนางดัง ผีนางสาก ผีนางช้าง ผีนางไทร วันสงกรานต์มีการแห่ดอกไม้

แห่หอดอกผึ้ง ลักษณะหอดอกผึ้งจะใช้กราบกล้วยทำโครงเป็นรูปเรือ 4 จั่ว ใช่ขี้ผึ้งบริสุทธิ์หลี่เป็นรูปดอกไม้ประดับตามโครง ในหอดอกผึ้งจะมีหมากกับพุอยู่ด้วย

อนึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าการเล่นสงกรานต์ขิงชาวบน ที่แตกต่างจากคนไทยคนลาวในหมู่บ้านข้างเคียง นอกเหนือจากการเล่นกระแจ๊ะ หรือป๊ะเรเร แล้วยังมีการเล่นสะบ้า ซึ่งเจราล ดิฟฟล็อธ (Diffloth. G. 1984 : 34-40) ให้ข้อสังเกตว่าเป็นการละเล่นของชาวบนที่สืบทอดมาจากสมัยทราวดี

การเล่นกระแจ๊ของชาวบนเป็นการเล่นเพลงร้องโต้ตอบระหว่างชายและหญิงผู้เล่นและคนดูจะนั้งล้อมวง ผู้หญิงจะเป็นฝายตีโทนคุมจังหวะ เนื้อเพลงที่ร้องส่วนใหญ่จะเป็นการเกี้ยวพาราสี โดยชะพรรมชาติรอบกายมาเป็นตัวเปรียบให้เห็นถึงอารมณ์รัก อารมณ์เศร้าของผู้ร้อง

นอกจากนี้ยังมีการเล่นเป็นเรื่องโดยนำนิทานพื้นบ้านของไทยไปเล่น โดยผู้ชายจะเป็นผู้เล่า เช่น เรื่องศุภมิตรเกศินี ลิ้นทอง นางประทุม พระรถเมรี

ประเพณีการเลี้ยงผีปูตา ชาวบ้านจะทำพิธีเลี้ยงผีปูตาประมาณเดือน 5 และ เดือน 6 ก่อนจะทำพิธีจะซ่อมศาลพี่เจ้าบ้าน เอาไม้ทำเป็นรูป ช้าง ม้า หอก ดาบ ปืน ไว้ที่ศาล ผู้ใหญ่บ้านจะนัดลูกบ้านทุกคนว่าจะเลี้ยงผี เครื่องดนตรีใช้ โทน ปี่แก้ว แคน เครื่องเซ่นมี ข้าวดำ (ย้อมดินหม้อ) ข้าวแดง (ย้อมน้ำหมาก) ไข่ต้ม ดอกไม้ ธูป เทียน ยาสูบ ไก่ต้ม ผ้าแพร ผ้าไหม ชาวบ้านจะไปรวมกันที่ศาล หมอโทนจะเริ่มพิธีโดยตีโทน ชาวบ้านจะเชิญคนทรงว่า “ถ้าผีเข้าแล้วก็ให้แสดงฝีไม้ลายมือ” การฟ้อนร้องรำทำเพลง และบอกให้กินขิงที่นำมาเซ่นถ้าผีดงเข้า คนทรงจะร้องเป็นภาษาชาวบ้าน ถ้าผีลาวก็จะร้องรำเป็นภาษาลาว ถ้าผีไทยก็จะร้องรำเป็นภาษาไทย ขณะร้อง ชาวบ้านจะตีโทน เป่าปี่ เป่าแคน เสร็จแล้วชาวบ้านจะถามผีว่ามาจากไหน ผีจะบอกว่ามาจากเขาอะไร อยากกินอะไร บางทีก็ถามถึงญาติที่ตายไปแล้วว่าอยู่สุขสบายดีหรือไม่ แล้วเชิยผีกินเครื่องเซ่น เสร็จแล้วผีก็จะออกไป ผีตัวใหม่ก็จะเข้ามาเลื่อย ๆ ตลอดวัน เช่น ผีป่า ผีดง ผีลาว ผีไทย ผีงูเหลือม ผีเจ้าพอพะยาแล เป็นต้น ระหว่างไหว้ผีจะมีการเสี่ยงทายคางไก่ ถ้าคางไก่ตรง แปลว่าจะมี การทมาหากินดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ถ้าคางเอียงหรือคดถือว่าไม่ดี

4.2.2.11 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวลีซอ

การที่มีเด็กเกิดมาในบ้านย่อมเป็นที่ยินดีของคนในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการเพิ่มสมาชิกใหม่ ทำให้มี่จำนวนผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมทำงานสร้างฐานะและความมั่นคงแก่ครอบครัว ในสำนึกที่แท้จริงของมนุษย์คือ ความยินดีที่ได้มีผู้สืบสกุลต่อไป ทดแทนกับชีวิตเขาที่จะแก่ชรา และตายไป ประเพณีของชาวลีซอคือการสืบสายเลือดทางพ่อ ดังนั้น เพศชายจึงจะเป็นฝ่ายสืบสกุลแต่เพศหญิงต้องเปลี่ยนสกุล เป็นสกุลฝ่ายชายหลังการแต่งงานแล้ว ความนิยมยินดีที่จะมีบุตรชายจึงมีมากกว่า กระนั้นแม้เด็กที่เกิดมาไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือชาย พ่อแม่ชาวลีซอก็มีความยินดี เช่นกัน

เมื่อเด็กคลอดออกมาแล้ว หัวหน้าครอบครัวนำเครื่องเซ่นไหว้ไปกระทำพิธีที่ศาลผีประจำหมู่บ้าน เพื่อบอกกล่าวให้ได้ทราบว่าได้มีสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแล้ว ขอให้คุ้มครองป้องกันอันตรายและปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีชีวิตที่ดีและมีความสุข เสร็จแล้วกลับไปทำพิธี เซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่หิ้งผีบรรพบุรุษในบ้าน เพื่อบอกกล่าวถึงการมีสมาชิกใสสกุลเพิ่มขึ้น เครื่องเซ่นไหว้ผีในพิธีกรรมนี้ ประกอบด้วยข้าวสุก น้ำ เนื้อหมู่หรือไก่ซึ่งต้มสุกแล้วการตั้งชื่อ

พิธีกรรมเกี่ยวกับการตั้งชื่อเด็ก “เด็กแรกเกิดภายใน 7 วัน พ่อแม่หรือญาติพี่น้องหรือคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านจะทำพิธีตั้งชื่อให้เด็ก การตั้งชื่อเด็กเริ่มด้วยผู้ตั้งชื่อเด็กไว้ในใจ ไปที่ศาลผีประจำหมู่บ้านบอกให้ผีประจำหมู่บ้านทราบว่ามีเด็กเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ขอให้ผีจงปกป้องคุ้มครอง

ดูแลให้เจริญเติบโตปราศจากโรคร้ายทั้งปวงด้วย จะตั้งชื่อเด็กโดยการเปล่งวาจาออกมา จากนั้นก็โยนไม้เสี่ยงทาย 2 อัน (ยาวเท่ากัน) ลงบนพื้นดินหน้าหิ้งบูชาผี ถ้าไม้คว่ำหงายติดต่อกัน 3 ครั้ง ก็จะใช้ชื่อนั้นเป็นชื่อของเด็ก หากไม่ครบก็จะตั้งชื่อใหม่ อธิษฐานแล้วโยนไม้เสี่ยงทายอีก ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าไม้จะคว่ำหงายติดต่อกันครบ 3 ครั้งแล้วเอาชื่อนั้นเป็นชื่อตัวเด็ก เมื่อได้ชื่อเด็กแล้ว ผู้ทำพิธีที่ศาลผีประจำหมู่บ้านจะมาทำพิธีเซ่นไหว้ บูชา ณ หิ้งผีบรรพบุรุษภายในบ้านของเขาอีกและมีพิธีตามประเพณี โดยเชิญเพื่อนบ้านญาติพี่น้อง ที่สนิทสนมกันมาร่วมพิธีและกินเลี้ยงฉลองกัน โดยสมาชิกในครอบครัวนั้นจะหยุดงาน 1 วัน ชื่อที่ตั้งให้เป็นชื่อเด็ก อาจจะใช้เรียกตามลำดับญาติพี่น้อง 2 คำ และผสมด้วยคำอื่น อีก 1 คำ เช่น อะเบ๊โบะ อะเลโปะ อะหมี่เมะ อะเล้ปามะ หรืออาจจะใช้คำนำหน้าเป็นชื่อเรียกแซ่สกุล 1 คำ และต่อท้ายด้วยคำอื่น เช่น หย่าจีตา เบี่ยไฉ่ งัวะไฉ่ เป็นต้น” (ประเสริฐ ชัยพิกุสิต 2528 : 28) เมื่อครอบครัวใดมีเด็กเกิดใหม่ สมาชิกในครอบครัวจะหยุดงาน 1 วัน หัวหน้าครอบครัว ที่เป็นชาย หากเป็นครอบครัวเดี่ยวคือ พ่อ ครอบครัวขยายคือ ปู่ จะเป็นผู้นำสำรับอาหารประกอบด้วยข้าวสุก เนื้อหมู่ ไก่ และน้ำ ไปทำพิธีเซ่นไหว้ผีที่ศาลผีประจำหมู่บ้าน บอกกล่าวให้ผีประจำหมู่บ้านได้รับทราบว่าหมู่บ้านได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นอีก 1 คน ขอให้ช่วยปกปักรักษาคุ้มครองให้พ้นจากผองภัยทั้งปวงด้วย เสร็จพิธีแล้วก็กลับบ้านมาทำพิธีที่หิ้งผีบรรพบุรุษประจำบ้านอีก ด้วยพิธีกรรมและจุดประสงค์เช่น เดียวกัน

การตั้งชื่อเด็กใช้การปรึกษาหารือ เจ้าของบ้านนำถ้วยใส่น้ำในนั้นมีด้ายดำ 1 เส้น เอามาวางไว้กลางวง แขกที่ได้รับเชิญเริ่มหย่อนเงินเหรียญลงในถ้วยน้ำจนครบทุกคน บิดาของเด็ก จะเก็บรวบรวมเงินใส่ถุงและใช้ด้ายดำเส้นนั้นผูกปากถุงไว้ เพื่อเก็บไว้เป็นเงินก้นถุงสำหรับเด็กส่วนน้ำในถ้วยใช้รดหน้าเด็กเป็นสวัสดิมงคล

การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ในกลุ่มชาวลีซอบ้านเพชรดำมีการอบรมเลี้ยงเด็กที่ทำให้เด็กมีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานมาตั้งแต่เด็ก เมื่อเด็กเกิดมามารดาของเด็กเลี้ยงบุตรด้วยนมของตนเอง เลี้ยงดูจนกระทั้งเด็กแข็งแรงดีแล้ว มารดาฝากบุตรไว้กับคนแก่ในครอบครัว ที่ไม่ได้ไปทำไร่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ของเด็กจะเป็นใครคนใดคนหนึ่งก็ได้ให้ช่วยดูแลเด็ก หากครอบครัวไม่มีผู้ใหญ่ ก็จะฝากบุตรคนโตที่สุดในบรรดาบุตรที่ยังไปทำไร่ไม่ได้ให้ช่วยเลี้ยงดูขณะที่บิดามารดาไปทำไร่ และหากครอบครัวไม่มีใครเลย บิดามารดาก็จะนำลูกอ่อนไปไร่ด้วย กรณีที่เกิดคลอดบุตรในหน้าที่มีงานในไร่ที่จะต้องทำให้ทันเวลา แต่ในหน้าที่งานไร่หมดภาระไปมากแล้วเช่น หลังฤดูการเก็บเกี่ยว มารดาผู้คลอดบุตรในระยะนี้สามารถเลี้ยงดูลูกอ่อนด้วยตนเองได้อย่างเต็มที่

การเลี้ยงดูเด็กดังกล่าวข้างต้น ทำให้เด็กอ่อนมีพัฒนาการทางด้านสรีระรวดเร็ว สุขภาพแข็งแรง และพี่ที่คอยเลี้ยงดูน้องมีความรับผิดชอบต่องานมากขึ้น ได้เรียนรู้จากประสบการณ์การเป็นพ่อตัวน้อยๆ หรือแม่ตัวน้อยๆ ขณะที่อยู่เฝ้าบ้านให้พ่อแม่ที่ไปทำไร่ วัยเด็กๆ ที่ควรจะได้ละ

เล่นตามพัฒนาการของวัย กลับต้องเล่นไปด้วยกระเตงอุ้มน้องไปด้วยอีกทั้งต้องตระเตรียมทำงานบ้านทุกอย่างไว้รอคอยพ่อแม่ที่กลับไร่ในตอนเย็น จึงเป็นภาระที่น่ารักและเมตตาสงสาร การที่ต้องดิ้นรนเอาชนะสภาพแวดล้อมดังกล่าว ทำให้เด็กอ่อนแข็งแรงเร็ว และทำให้พี่คอยเลี้ยงดูน้องมีความเป็นผู้ใหญ่เกินตัว

เมื่อเด็กเติบโตขึ้นสามารถที่จะไปช่วยงานในไร่แล้ว เขาต้องไปไร่กับบิดามารดา เริ่มจากงานเล็กๆ น้อยๆ ตามความสามารถของวัยและแรงงาน มีพัฒนาการการทำงานเพิ่มขึ้นไปตามวัยและประสบการณ์ ตามวัฏจักรการดำเนินชีวิตของชาวลีซอ ทำให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความพร้อมทั้งด้านชีวิตครอบครัวและการทำงาน

ด้วยเหตุนี้ บิดามารดาเด็กจึงมีความรู้สึกเชื่อมั่นให้กับบุตรของตนเองในส่วนลึก แสดงออกโดยการับฟังเหตุผลและการโต้แย้งจากบุตร ประกอบกับอุปนิสัยความรักในอิสระของชาวลีซอ ทำให้เขามีความมั่นใจในตัวเอง ทั้งในความรู้และประสบการณ์การทำงาน การต่อสู้เพื่อการมีชีวิตอยู่ บุคลิกภาพ “ปัจเจกบุคคล” จึงมีปรากฏในชาวลีซอทั่วไป

สัมพันธ์ภาพในการเลี้ยงดูที่น่ารักอีกแบบหนึ่ง คือ สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เป็น ปู่ หรือ ย่า หรือ ตา หรือ ยาย ซึ่งถือว่าได้ปลอดภัยภาระ จากการทำงานหนักในไร่ ซึ่งเขาได้ทำมาตลอดในช่วงชีวิตที่ยังมีกำลังวังชา การที่ได้อยู่เฝ้าบ้านนับว่าเป็นงานที่น่าเบื่อหน่ายไม่น้อยสำหรับผู้ที่เคยทำงานทั้งวันมาก่อน ดังนั้นเมื่อมีหลานตัวน้อยๆ ให้คอยดูแลเลี้ยงดูจึงเป็นความสุขอย่างหนึ่งในบั้นปลายชีวิตของเขา สัมพันธภาพระหว่างเขากับหลานจึงมีความรักใคร่เอ็นดูเมตตา เขาจึงค่อนข้างรักและตามใจหลาน และหลานก็รักใคร่สนิทสนมกับเขาเป็นอย่างดี

นอกจากนี้ การอบรมสั่งสอนเด็กยังได้นำนิทานเป็นคติในการสอนใจ เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ตามทัศนคติและค่านิยมของสังคมด้วย ดังตัวอย่างนิทานสอนเด็ก 2 เรื่อง คือ เรื่อง เสือกับกระต่าย และเรื่องการกินผัก

นิทานคติสอนใจ เสือกับกระต่ายแข่งกันเก็บมันเทศ เสือเก่งกว่าจึงเก็บได้มากกว่ากระต่าย แต่เมื่อนำมันเทศนั้นไปล้าง เสือไปล้างอยู่บนต้นไม้ แต่กระต่ายล้างอยู่ใต้น้ำ มันเทศจึงลอยลงไปตามน้ำเป็นจำนวนมาก กระต่ายก็เก็บมันเทศที่ลอยตามน้ำมา ผลที่สุดก็ปรากฏว่ามันเทศเป็นของกระต่ายมากกว่าเสือ กระต่ายจึงเป็นฝ่ายชนะไป

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า กระต่ายมีความฉลาดเฉลียวกว่าเสือ จึงได้เป็นฝ่ายได้เปรียบเอาชนะไปได้ ทั้งๆ ที่ตกเป็นฝ่ายแพ้อยู่แล้ว แต่ใช้สติปัญญาเอาตัวรอดไปได้

นิทานเกี่ยวกับเด็กและการกินผัก มีเด็กกำพร้า ผู้เป็นอารับเลี้ยงแต่มีความลำเอียง เมื่อถึงเวลาอาหารให้หลานกินผักขมแต่ให้ลูกตัวเองกินผักกาด ปรากฏว่าหลานมีร่างกายอ้วนท้วน แต่ลูกมีร่างกายผ่ายผอม ทำให้มีความเชื่อว่ากินผักขมแล้วทำให้อ้วน เพราะผักขมมียาบำรุง

ค่านิยมของชาวลีซอ ผักขมเป็นอาหารของคนจน ผักกาดเป็นอาหารของคนรวย

<u>พิธีกรรมการรักษาพยาบาล</u>

การรักษาพยาบาลในสังคมแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันออกไป แต่จะมีลักษณะร่วมกัน คือในสังคมที่ล้าหลังหรือยังไม่พัฒนา ผู้คนในสังคมต้องพึ่งพาหมอผี ยาสมุนไพร แต่ในสังคมที่เจริญแล้ว การรักษาพยาบาลกระทำโดยวิชาการแพทย์แผนปัจจุบัน มีหมอหรือนายแพทย์เป็นผู้ให้การรักษาพยาบาล มีสถาบันที่ให้การรักษาพยาบาลโดยเฉพาะ คือ โรงพยาบาล อย่างไรก็ตาม ในบางสังคมจะมีลักษณะของการักษาพยาบาลที่ผสมผสานระหว่าง หมอผีกับหมอโรงพยาบาล ตัวอย่าง เช่น ชาววีซอบ้านเพชรดำมีการักษาพยาบาลดั้งเดิมโดยหมอผีและพิธีกรรมความเชื่อ แต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงตามวิทยาการสมัยใหม่ของสังคมภายนอก หันมานิยมการักษาพยาบาลตามการแพทย์แผนใหม่ การรักษาพยาบาลของชาวลีซอบ้านเพชรดำ กระทำโดยหมอผีหากไม่หายจึงไปหาหมอที่โรงพยาบาล หรือจะไปรักษาที่โรงพยาบาลหากไม่หายก็จะกลับมาหาหมอผี การไปโรงพยาบาลซึ่งอยู่ในเมือง ชาวลีซอต้องมีค่าใช้จ่ายเพียงพอสำหรับเป็นค่ารถ ค่าอาหาร และค่ารักษาพยาบาลบ้าง หากให้หมอผีรักษาจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่ามาก ดังนั้น การรักษาพยาบาล โดยวิธีใดนั้น ชาวลีซอต้องคำนึงถึงเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจก่อน

การรักษาพยาบาลด้วยพิธีกรรมความเชื่อของลีซอเรียกว่า พิธีเรียกขวัญและทำบุญต่ออายุเชื่อว่าผีทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยขวัญจึงไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ถูกผีรบกวนจึงต้องทำพิธีเรียกขวัญและเป็นการต่ออายุให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้

พิธี “อูยกั๊วะ” พิธีเรียกขวัญ (อูยุกั๊วะ) ผู้ที่ประสงค์ทำพิธีเรียกขวัญเป็นผู้ที่เจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งจะเป็นกำลังเจ็บป่วย หรือหายป่วยแล้ว รวมทั้งผู้ที่สุขภาพไม่ค่อยดี เจ็บออดแอด ฝันไม่ค่อยดี หรือใจคอไม่ค่อยดี เป็นต้นว่าฝันว่ามีคนตายมาหา มาเข้าฝัน ถือว่าเป็นลางไม่ดี ทำให้ไม่ค่อยสบายใจ ขวัญหายไม่อยู่กับเนื้อกับตัว

การเรียกขวัญ หรือ “อูยุกั๊วะ” นี้ เป็นการสร้างสะพานเป็นทางเดินขนาดเล็กสำหรับทำพิธีเชิญผีประจำทางหรือถนนที่อยู่ใกล้บ้านเข้ามากินเครื่องเซ่น เพื่อให้หายป่วยและเรียกขวัญกลับคืนมา ความหมายของ “อูยุ” ในภาษาไทยคือ “สะพาน” นั่นเอง ชื่อพิธีกรรมนี้มีชื่อเรียกชื่อตามรูปแบบการกระทำ สะพานที่สร้างพิธีทำได้ 2 แบบ แบบแรกสร้างด้วยไม้ เป็นการสร้างแบบถาวร

เมื่อเสร็จพิธีแล้วใช้ประโยชน์ได้ และแบบที่สองเป็นแบบใช้ในพิธีชั่วคราวเท่านั้น หลังจากเสร็จพิธีแล้วรื้อทิ้งได้เพราะเป็นการสร้างแบบง่ายๆ

แม้ลักษณะของการสร้างสะพานเพื่อใช้ในพิธีจะแตกต่างกันถึง 2 แบบคือ แบบถาวร และแบบชั่วคราว แต่รูปแบบและขั้นตอนในการปฏิบัติพิธีกรรมยังคงเหมือนกันทุกประการ

เริ่มจากการเลือกสถานที่ประกอบพิธีกรรม “อูยกั๊วะ” ซึ่งจะเลือกบริเวณทางเดินจากตัวบ้านออกสู่ถนนใหญ่ เมื่อหมอผีกำหนดสถานที่แล้ว เจ้าบ้านหรือคนในบ้านนั้นช่วยกันทำความสะอาดสถานที่ กวาดเศษขยะ ใบไม้ และแผ้วถางหญ้าบริเวณทางเดินจนออกสู่ถนนใหญ่ให้สะอาด เก็บเศษไม้กิ่งไม้ที่กีดขวางทางออกให้หมด เพื่อเปิดทางให้วิญญาณผีประจำถนนหรือทางสายนั้นที่หมอผีได้กล่าวเชิญในขณะกระทำพิธีได้เข้ามาโดยสะดวก

หลังจากได้ตระเตรียมสถานที่ประกอบพิธีกรรมแล้วจึงมาถึงขั้นตอนการสร้างสะพาน การสร้างสะพานระบบแรกที่สร้างแบบถาวร เป็นสะพานไม้เล็กๆ ไม้ที่นำมาเป็นวัสดุประกอบการก่อสร้าง เป็นไม้เนื้ออ่อนเลื่อยเป็นไม้กระดานขนาดความกว้างโดยประมาณ 25x50 ซ.ม. อาจจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่กว่านี้ก็ได้ แล้วแต่ขนาดของไม้ที่หามาได้ หรือ มีความประสงค์ที่จะกระทำขนาดใด ลักษณะของสะพานไม้แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงกลางทอดยาวเชื่อมทางเดินที่ลาดลง 2 ข้าง จำนวนไม้เสาที่สร้างแบบสะพานไม้รวมจำนวน 2 คู่ ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้าง คือ ผู้ที่ถูกเรียกขวัญนั้น หากเป็นผู้ที่มีชีวิตคู่สามีภรรยา การวางไม้สะพานแต่ละช่วงต้องวางเป็นแผ่นคู่ และไม้เสาจะใช้เป็นเสาไม้ทั้งต้น เพื่อแสดงว่าขณะนั้นการมีชีวิตคู่ในปัจจุบัน เป็นผู้ที่แต่งงานแล้วและคู่สมรสยังไม่เสียชีวิตหรือหย่าขาดจากกัน หากผู้นั้นเป็นโสดหรือม่ายจะใช้ไม้กระดานแผ่นเดียวต่อกันในแต่ละช่วง และใช้เสาผ่าครึ่งแทนเสาคู่

การสร้างสะพานในพิธีกรรม “อูยุกั๊วะ” อีกแบบหนึ่งเป็นการสร้างแบบชั่วคราวเพื่อใช้ในพิธีกรรมเท่านั้น การกำหนดสถานที่และเตรียมสถานที่ประกอบพิธีกรรมดำเนินการเช่นเดียวกันกับการสร้างสะพานแบบแรก แต่ลักษณะการสร้างแตกต่างกันออกไป การสร้างเป็นการขีดเส้นลงบนดินรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างประมาณ 15x45 ซ.ม. ปักเสาไว้ 2 ต้น ๆ ละมุมอยู่ตรงด้านล่างของสี่เหลี่ยม เป็นเสาที่ทำจากกิ่งไม้เป็นๆ ริดกิ่งใบทิ้งหมดเหลือลำต้นตรงยาวประมาณ 50 ซ.ม. การขีดพื้นดินเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและการปักเสาก็ขึ้นอยู่กับสถานภาพการสมรสของผู้ที่ถูกเรียกขวัญเช่น เดียวกับ “อูยุกั๊วะ” แบบแรก คือ หากเป็นผู้ที่ยังครองคู่เป็นสามีภรรยาใน ปัจจุบันก็ใช้จำนวนต้นเสาเป็น 2 ต้น ที่ยังไม่ผ่าครึ่ง และขีดพื้นดินเป็นตารางสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซ้อนขึ้น ไปข้างสี่เหลี่ยมเดิม เป็นรูปตารางสี่เหลี่ยมพื้นผ้า 2 ช่อง และ หากเป็นผู้ที่เป็นโสดหรือเป็นม่ายที่อยู่เดียวเดี่ยวๆ ก็ใช้ตารางสี่เหลี่ยมผืนผ้าตารางเดียว และ เสาต้นเดียวแต่นำมาผ่าครึ่งเป็นเสา 2 ต้น

เครื่องเซ่นที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม “อูยุก๊ัวะ” มีรูปแบบคล้ายกับการเลี้ยงด้วยเหล้าไหไก่ตัวของชาวไทยพื้นราบทั่วไป เพราะประกอบด้วย ไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า 1 ถ้วย น้ำ 1 ถ้วย ข้าวสวย 3 ถ้วย สายสิญจน์ 1 ม้วน และเสื้อผ้าของผู้ที่ถูกเรียกขวัญ 1 ชิ้น เช่น ผ้าขาวม้า ซึ่งจะนำไปใช้โพกศีรษะเมื่อไปไร่หรือทำไร่ ไก่ตัวนั้นเป็นไก่ที่ถอนขนและเอาเครื่องในออกหมดแล้วจึงนำไปต้มทั้งตัว และนำเครื่องในประเภทตับ ไต และลำไส้ไปต้มด้วย

เครื่องเซ่นนี้ทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นนี้จัดวางมาบนถาดเดียวกัน ถ้วยที่บรรจุข้าว เหล้า และน้ำใช้ถ้วยกระเบื้องตะไลใบเล็กๆ ใส่มา ลักษณะการจัดวางเครื่องเซ่นบนถาดมีลักษณะเป็นดังนี้ คือ ไก่ต้มวางอยู่ตรงกลางถาด ตรงที่ว่างเหนือตัวไก่วางม้วนผ้ามีถ้วยข้าว 1 ถ้วยข้าว 1 ถ้วย วางบนผ้าและม้วนด้วยสายสิญจน์จนวางบนถ้วยข้าวอีกครั้งหนึ่ง ปลายของด้ายสายสิญจน์ต่อยาวไปพันโคนเสาทั้งสองต้นเป็นเส้นเดียวกัน ด้านข้างตัวไก่วางถ้วยข้าวข้างละ 1 ถ้วย ถ้วยเหล้าและถ้วยน้ำวางข้างถ้วยข้าวแต่ละข้าง ถาดนี้วางอยู่ตรงกับเสาทางด้านตัวบ้าน หันหัวไก่ออกไปทางฝั่งถนน ปลายด้ายสายสิญจน์ที่วางอยู่บนโยงออกจากถาดไปพันรอบโคนเสาที่อยู่ใกล้และโยง ไปพันที่โคนเสาต้นถัดไปปลายเสาแต่ละต้นมีกรวยใบไม้วางเสียบและเอาข้าวสวยใส่ลงไป

หมอผีหรือผู้ทำพิธียกถาดเครื่องเซ่น เข้าไปในบ้านอีกครั้ง ซึ่งผู้ที่ถูกเรียกขวัญรออยู่ หมอผีวางถาดลง หยิบถ้วยข้าวที่วางอยู่บนผ้าขาวม้าส่งให้ผู้ที่ถูกเรียกขวัญก่อนที่จะหยิบผ้าขาวม้าวางลงศีรษะผู้ที่ถูกเรียกขวัญ หยิบด้ายสายสิญจน์ที่พันทบแล้วมาคล้องคอผู้ที่ถูกเรียกขวัญพลางกล่าวอวยชัยให้พร เสร็จแล้วผู้ที่ถูกเรียกขวัญจะนำเอาถ้วยข้าวที่รับไว้เข้าไปเก็บในห้องนอนของตนเอง หากผู้ที่ถูกเรียกขวัญเป็นผู้ที่มีสามีหรือภรรยา ผู้ที่เป็นสามีหรือภรรยานั้นต้องมาคล้องคอด้วยสายสิญจน์ และรับการอวยชัยให้พรด้วยเช่นกัน จากนั้นก็เสร็จการประกอบพิธีกรรมนี้ เจ้าภาพเชิญผู้ที่มาร่วมพิธีร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน ไก่ต้มที่นำใช้ประกอบในพิธีก็จะถูกนำมาใช้ประกอบอาหารในการเลี้ยงแขกด้วยเช่นกัน

พิธี “ปะเต๋อฉาก๊ัว”

เป็นพิธีเรียกขวัญและทำบุญต่ออายุแบบเดียวกับพิธี “อูยุก๊ัวะ” เครื่องใช้และพิธีการเหมือนกัน แต่ตอนสร้างนั้น เปลี่ยนจากการสร้างสะพานมาเป็นที่พักนั่งริมทางสำหรับผู้ที่เดินทางผ่านไปมามีทั้งมุงหลังค่าแดดกันและฝน และแบบไม่มุงหลังคา

พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน

การเกี้ยวพา

เมื่อชาวลีซอเติบโตเป็นหนุ่มเป็นสาว วิสัยของคนหนุ่มสาวต่างมองเพศตรงข้ามเพื่อเตรียมตัวมีครอบครัว มีบุตรหลานสืบสกุลต่อไป เริ่มวัยหนุ่มสาวแล้วทั้งสองเพศเริ่มหัดเกี้ยวพากับ

บุคคลที่ตนพึงพอใจไปเรื่อยๆ จนกว่าจะพบคนที่ถูกใจจริงๆ แล้วทำการฉุดและให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอเพื่อแต่งงานตามประเพณีต่อไป

โอกาสที่จะให้หนุ่มสาวลีซอได้เกี้ยวพากันและกันมีค่อนข้างน้อย เพราะทุกคนต้องตื่นแต่เช้ามืดเพื่อไปทำไร่ก่อนกลับถึงบ้านในเวลาที่พระอาทิตย์ตกดินแล้ว ประกอบกับชาวลีซอมีประเพณีเคร่งครัด เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศในวัยหนุ่มสาว หนุ่มสาวจึงมักตกอยู่ในสายตาดูแลควบคุมของบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่อยู่ตลอด ไม่ว่าจะอยู่ในบ้าน หรืออยู่ในไร่

อย่างไรก็ตาม โอกาสที่จะอำนวยให้หนุ่มสาวชาวลีซอได้เกี้ยวพากันก็มีได้ เช่น ขณะเดินทางไปทำไร่ทั้งไปและกลับส่วนใหญ่ไร่มักอยู่ไกลจากหมู่บ้าน การเดินทางไปทำไร่จึงต้องใช้เวลาในการเดินทาง แม้จะอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ แต่เขาอาจพูดคุยกันได้บ้าง ด้วยความพึงใจในกันและกัน รวมถึงการทำงานในไร่ที่อยู่ใกล้กัน และการไปช่วยแรงกันบ้าง โอกาสเหล่านี้เป็นการเกี้ยวพากันนอกหมู่บ้าน

การเกี้ยวพาในหมู่บ้านนั้น เป็นการเกี้ยวพาที่มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น หนุ่มต้องเข้าไปนั่งพูดคุยกับสาวภายในบ้านของสาวอย่างเป็นกิจจะลักษณะ บิดามารดาหรือญาติของหนุ่มสาวร่วมนั่งสนทนาด้วย สำหรับการเกี้ยวพากนอกตัวบ้าน มีการเกี้ยวพาที่ครกกระเดื่องตำข้าว เนื่องจากฝ่ายสาวนำข้าวตำและหนุ่มที่หมายปองก็ไปช่วยตำข้าวด้วย หรือ การที่หญิงสาวนั่งทำงานเย็บปักถักร้อยหนุ่มจะได้โอกาสเข้ามาพูดคุยสนทนาเป็นการสร้างความคุ้นเคยเพื่อเป็นรายละเอียดในการพิจารณาเลือกคู่ครองต่อไป

อีกแบบหนึ่ง เป็นการเกี้ยวพาขณะเต้นรำล้อมรอบกองไฟในประเพณีปีใหม่ หนุ่มที่หมายปองสาวใดก็จะได้โอกาสไปอยู่ใกล้ชิด จับมือเต้นรำและพูดคุยกระซิบกระซาบโดยที่ผู้ใหญ่ไม่ขวางหูขวางตาแต่อย่างใด

การเกี้ยวพาโดยการร้องเพลงลีซอโต้ตอบกันนับเป็นศิลปะหนึ่งของการเกี้ยวพา เมื่อมีหนุ่มจากหมู่บ้านไปเยี่ยมเยียน ซึ่งมักกระทำหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้ว ในตอนกลางคืนหนุ่มสาวต่างนัดหมายไปพบกันที่ลานช้างหมู่บ้านจำนวนชายหญิงให้ครบคู่กัน เช่น ชายหญิงฝ่ายละ 4 คน ทั้งหมดนั่งล้อมรอบกองไฟแยกชายหญิงอยู่คนละด้าน แล้วเริ่มต้นร้องเพลงทีละคน ชายร้องมาหญิงร้องตอบสลับกันไปจนหมดแล้ววนต่อมาเรื่อยๆ กว่าจะยุติได้บางทีก็ดึกดื่นเที่ยงคืนไปแล้ว การร้องโต้ตอบด้วยเพลงเช่นนี้ เป็นการแสดงความพิเศษเฉพาะตัวในลีลาน้ำเสียง การใช้ภาษาและสติปัญญาในการโต้ตอบ หลังจากการเกี้ยวพานี้ อาจมีการแต่งงานกันได้

การฉุดพา

การฉุดพาเป็นจุดเริ่มต้นของพิธีแต่งงานของลีซอ เมื่อหนุ่มสาวทั้งสองได้ตกลงปลงใจกันแล้ว หนุ่มจะฉุดตัวสาวไปอยู่ที่บ้านของตนเอง เป็นการกระทำในเวลากลางวัน ชาวบ้านที่เห็นเหตุการณ์ก็จะร่วมกันโจษขานเซ็งแซ่ในเชิงการแสดงความยินดีที่จะได้มีการแต่งงานอีก 1 คู่แล้ว เพราะการฉุดพาถือเป็นพิธีการ

การเจรจาสู่ขอ

เมื่อมีการฉุดพาแล้ว ทางฝ่ายชายจะมอบให้เถ้าแก่เป็นคนกลางในการติดต่อเจรจาสู่ขอกับฝ่ายหญิง ในขั้นตอนนี้เป็นการตกลงกันในเรื่องสินสอดแต่งงาน ซึ่งมักไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท มากกว่านี้เท่าใดนั้นต้องดูฐานะทางเศรษฐกิจของชายและหญิง ในระหว่างการเจรจาตกลงค่าสินสอดแต่งงานนี้ ฝ่ายหญิงจะยังคงอยู่บ้านฝ่ายชายจนกว่าการเจรจาตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยและกำหนดวันแต่งงานแล้ว หญิงสาวจึงจะกลับบ้านตนเองเตรียมตัวเข้าพิธีแต่งงานต่อไป

พิธีแต่งงาน

ในวันแต่งงานเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีการฆ่าหมูเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และใช้เลี้ยงแขกในหมู่บ้านที่เชิญมาร่วมกินเลี้ยงฉลองด้วย และมีการเต้นรำหน้าบ้านเป็นการแสดงความรื่นเริงยินดีกับคู่บ่าวสาวด้วย

พิธีกระทำที่บ้านของเจ้าบ่าว เริ่มจากการจุดธูปบูชา ที่หิ้งผีบรรพบุรุษ คู่บ่าวสาวยืนตรงหน้าหิ้ง โดยฝ่ายเจ้าสาวลงนั่งพับเพียบหน้าหมอบติดดิน ฝ่ายเจ้าบ่าวยื่นมือประสานยกขึ้นเหนือศรีษะแล้วโค้งลงต่ำในลักษณะการคำนับติดต่อกัน 4 ครั้ง แล้วนั่งลงให้เจ้าสาวลุกขึ้นทำความเคารพแบบเดียวกัน 3 ครั้ง แล้วนั่งลงเปลี่ยนเจ้าบ่าวลุกขึ้นทำความเคารพต่อ ทำสลับกันแบบนี้ไปครึ่งชั่วโมง จากนั้นเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะทำความเคารพต่อ แขกโดยวางถ้วยสุรา 1 ถ้วย ไว้ตรงหน้าและทำความเคารพเช่นเดียวกับทำความเคารพผีบรรพบุรุษแต่ทำเพียงครั้งเดียว แขกจะนำเงินใส่ลงในถ้วยสุรา ที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวใช้คารวะตนเอง เพื่อให้เป็นของขวัญวันแต่งงาน

พิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ

เมื่อมีคนในครอบครัวตาย ศพคนตายจะถูกพันด้วยผ้าขาวมัดติดกับแคร่หามไม้ไผ่วางไว้ตรงหน้าหิ้งผีบรรพบุรุษให้หันศรีษะไปทางทิศตะวันตก ศพตั้งไว้ที่บ้าน 3 คืน ระหว่างกลางคืนเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องจะมาอยู่ร่วมเป็นเพื่อนกับญาติผู้ตาย มีการเล่นสนุกเช่นเล่นไพ่ เลนเสี่ยงทายกันจนเกือบสว่าง เพราะจะไม่มีการไปไร่ในขณะที่มีศพคนตายอยู่ภายในหมู่บ้าน

หลังจากครบ 3 วัน ศพจะถูกเคลื่อนที่ออกจากบ้านไปเผาหรือฝังที่ไร่นอกหมู่บ้าน หากเป็นศพผู้ใหญ่จะนำออกทางประตูบ้านไม่ได้ ต้องพังฝาข้างประตูบ้านออกไปด้วยความเชื่อว่าเมื่อผี

กลับมาจะหาทางเข้าบ้านไม่พบ การเข้าออกทางประตูบ้านนั้นถือเป็นประตูสำหรับคนที่มีชีวิตอยู่เท่านั้น

การนำศพออกจากบ้านนั้น พวกผู้ชายช่วยกันแบกหาม หมอเมืองเดินตามและถือเครื่องเซ่นไหว้ตามด้วยญาติผู้ตาย และเพื่อนบ้าน เมื่อนำศพไปถึงสถานที่ที่จะฝังศพ หมอเมืองจุดธูปบูชาผี ประจำที่ดินแห่งนั้น สวดเสร็จแล้วหันหน้าไปทางทิศตะวันตกโยนไข่ไก่ข้ามศรีษะ ไปข้างหลัง หากไข่แตกตรงใดแสดงว่าผู้ตายต้องการจะอยู่ที่ตรงนั้น หากไข่ไม่แตกต้องทำการโยนใหม่จนกว่าไข่จะแตก เมื่อได้ที่แล้วก็จะขุดหลุมลึกประมาณเกือบ 2 เมตร นำศพวางในหลุมให้หันหัวไปทางทิศตะวันตก เปิดผ้าพันศรีษะศพออก จุดไฟกับมัดไม้ไผ่ซี่เล็กๆ นำมาลนใต้คางศพ เสร็จแล้วจึงกลบดินฝังศพให้ปากลหลุมนูนเป็นหลังเต่า และฝังเสื้อผ้า เครื่องใช้ของผู้ตายไว้ใกล้หลุมศพนั้น

เสร็จแล้วผู้ที่ไปร่วมพิธีฝังศพเดินทางกลับบ้านระหว่างทางจะเอาน้ำมันหมู่ ดินโคลนและเขม่าไฟมาป้ายกันเป็นที่สนุกสนาน หากจะป้ายคนแก่ต้องขอโทษเสียก่อน

พิธีเซ่นไหว้ผีคนตาย

เป็นพิธีที่กระทำในกรณีที่ผู้ตายมีบุตรชายตายยังไม่ครบ 3 ปี ต้องทำพิธีเซ่นไหว้ 3 ครั้ง ครั้งแรกในวันรนำศพไปฝังหรือเผาแล้ว ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 ทำหลังจากวันปีใหม่ 2 เดือน 2 วัน อีกปีละครั้ง โดยการนำหมู่และไก่ไปทำพิธีเซ่นไหว้ที่สุสาน เสร็จพิธีแล้วเลี้ยงอาหารแขก ณ ที่นั้นตอนเดินกลับหมู่บ้าน ก็ใช้น้ำมันหมู ดินโคลนและเขม่าไฟทาป้ายกันเป็นที่สนุกสนานอีก ในกรณีที่บุตรชายผู้ตายแต่งงานแยกครอบครัวออกไปแล้ว ให้นำไก่ตัวผู้และสุราไปเซ่นไหว้ผีผู้ตายด้วย

พิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีในรอบปี

พิธีปีใหม่

การนับวันปีใหม่ของลีซอตรงกับวันตรุษจีนหรือวันปีใหม่ของจีน แต่อาจคลาดเคลื่อนไปบ้าง เพราะการกำหนดวันเป็นหน้าที่ของหมอเมือง จึงขึ้นอยู่กับว่าหมดเมืองจะนับวันได้ถูกต้องหรือไม่ แต่ถ้าหมอเมืองกำหนดวันแล้วทุกคนต้องปฏิบัติตาม

ก่อนถึงวันปีใหม่ซึ่งมักอยู่ระหว่างเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ซึ่งอยู่ในช่วงที่ชาวลีซอกำลังปลอดโปร่งสบายใจ อยู่ในระหว่างช่วงพักจากการทำไร่ ผลผลิตเก็บเกี่ยวแล้ว รอเวลาที่จะเริ่มต้นงาไร่ประมาณเดือนมีนาคมต่อไป

ผู้หญิงลีซอมีหน้าที่ตระเตรียมเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายสำหรับวันนั้นอย่างขะมักเขม้น ทั้งเสื้อผ้าของตนเองและของคนในครอบครัว ซึ่งแต่ละคนต้องมี 2 ชุด เป็นอย่างน้อย นับเป็นความวุ่นวาย แต่ทุกคนต่างเตรียมการด้วยความเบิกบานใจ

ก่อนวันปีใหม่ 3 วัน แต่ละครอบครัวต่างเริ่มแช่ข้าวเหนียวเพื่อเตรียมการทำขนมปีใหม่ “เบี่ยปาปา” และจุดประทัดเป็นสัญญาณให้เพื่อนบ้านทราบ รุ่งขึ้นแล้วจึงนำข้าวเหนียวที่แช่ไว้มานึ่งให้สุก นำลงตำในรางไม้ขนาดใหญ่ จุดธูป 3 ดอกปักข้างรางไม้เพื่อบอกกล่าวให้ผีทราบ จากนั้นเป็นการตำข้าวโดยผู้ชาย 2 คน ตำ 2 ข้าง และมีคนมาผลัดกันตำจนกว่าข้าวแหลกละเอียดเป็นเนื้อเดียวกัน ขณะตำก็ใส่งาลงไปด้วย เสร็จแล้วนำมาปั้นเป็นแผ่นกลมห่อด้วยใบตองเป็นอันเสร็จพร้อมที่จะรับประทานได้ ขนมแบบนี้ภาษาท้องถิ่นภาคเหนือเรียกว่า “ข้าวปุก” และมาถึงก่อนปีใหม่ 1 วัน เป็นวันที่ฆ่าหมูเพื่อเตรียมเซ่นไหว้ในพิธีปีใหม่ ในวันรุ่งขึ้นเพราะในวันปีใหม่เป็นวันพระซึ่งตามประเพณีลีซอห้ามใช้ของมีคมหลังจากนั้นเป็นการทำความสะอาดหน้าบ้าน นำต้นไม้มาปักไว้ตรงหน้าบ้านให้ตรงกับประตูบ้านและหิ้งผีบรรพบุรุษเตรียมทำพิธีเซ่นไหว้ในตอนบ่าย วันนี้ทุกคนในหมู่บ้านต่างอาบน้ำชำระร่างกาย เป็นอย่างดี

ในบ่ายวันนั้น หัวหน้าครอบครัวทำพิธีเซ่นไหว้ผีนอกบ้าน ตรงต้นไม้ที่ปักไว้ เครื่องเซ่นไหว้ มี ข้าวสุก เนื้อหมูต้ม และน้ำ เสร็จการเซ่นไหว้แล้วเขาจะเข้าไปในบ้านเอาหมวกมาถือหงายไว้บนฝามือ ใส่ข้าวสุกและไข่ต้มลงในหมวกเพื่อทำพิธีเรียกขวัญเด็ก เสร็จแล้วใช้ด้ายขาวผูกคล้องเด็กในบ้านทุกคน และให้กินไข่คนละฟอง

ตกเย็นชาวลีซอจะไปชุมนุมที่บ้านหมอผีซึ่งจะทำพิธีเข้าทรงเพื่อปัดเป่าผีร้ายออกไปอย่าให้โรคร้ายมากรายใกล้ ในหมู่บ้านเพชรดำไม่มีหมอผีจึงไม่มีพิธีกรรมดังกล่าวนี้ ทุกคนจะไปชุมนุมที่หน้าบ้านหมอเมืองเพื่อเริ่มต้นเต้นรำเป็นบ้านแรก เป็นการเต้นรอบต้นไม้ที่ปักไว้หน้าบ้าน จากนั้นก็ไปเต้นรำหน้าบ้านอื่นจนครบทุกบ้าน เมื่อไปเต้นหน้าบ้านใคร เจ้าของบ้านจะนำสุราอาหารออกมารับรอง เต้นไปเรื่อยๆ กว่าจะครบทุกบ้านก็สว่างพอดี ในคืนนี้กฎข้อห้ามประการหนึ่งคือ ห้ามคนภายนอกครอบครัวเข้าไปในบ้านหลังเที่ยงคืนมิฉะนั้นจะเป็นการผิดผี

วันปีใหม่ หัวหน้าครอบครัวพากันไปทำพิธีเซ่นไหว้ผีประจำหมู่บ้านและผีประจำภูเขาที่ศาลผีประจำหมู่บ้าน เสร็จแล้วหนุ่มสาวพากันเต้นรำประมาณ 1 ชั่วโมง จึงย้ายไปเต้นรำหน้าบ้านหมอเมือง หากบ้านใดมีพิธีเรียกขวัญ ก็จะเชิญไปเต้นรำหน้าบ้านพร้อมรับเลี้ยงสุรา การเต้นรำปีใหม่จะมาสิ้นสุดที่บ้านหมดเมือง

พิธีปีใหม่น้อย

ความเชื่อในการทำพิธี

เป็นพิธีปัดเปารังความภายในหมู่บ้าน ให้สิ่งที่ชั่วร้ายที่จะมาทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือกระทบกระเทือนถึงชีวิตความเป็นอยู่ หรือการทำมาหากิน เมื่อมีสิ่งใดที่บอกเหตุร้ายที่จะทำให้เกิดภัยอันตรายดังกล่าวขึ้น หมอผีก็จะเป็นผู้ทำพิธีปัดรังควานโดยจะทำพิธีเข้าทรง เพื่อจะทราบว่าสิ่งชั่วร้ายนั้นจะต้องทำพิธีแก้อย่างไร เป็นต้นว่า ทำพิธีลอยเคราะห์อีกครั้ง หรือต้องฆ่าหมูฆ่าไก่เซ่นถวาย ส่วนกำหนดวันพิธีแก้นี้มักจะกระทำในภายหลัง โดยกำหนดวันตามความเหมาะสมผ่านการเข้าทรงของหมอผี แต่หากหมู่บ้านใดไม่มีหมอผี ผู้มีความรู้ทางด้านนี้ก็จะเป็นผู้กระทำแทน เช่น ในหมู่บ้านลีซอเพชรดำ ในการทำพิธีเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2530 ผู้ทำพิธีแทนหมอผีคือนายหลงนาแก สินเช้า เป็นขวัญและกำลังใจแก่ชาวบ้านผู้นับถือผี ว่า หมู่บ้านจะสงบสุขร่มเย็นไม่มีภัยอันตรายใดๆ มาแผ้วพาน เพราะหากจะมีเกิดขึ้นก็ได้ทำพิธีปัดเป่าไปแล้ว และการทำมาหากินก็จะได้ผลดี เพราะได้มีพิธีขจัดปัดเปาไปแล้ว เช่นกัน

การทำพิธีกรรมปีใหม่น้อย

พิธีปีใหม่น้อยเป็นพิธีของผู้ชาย ทุกครอบครัวจะส่งตัวแทน 1 คนไปร่วมพิธี นำเครื่องเซ่นไหว้ประกอบด้วย ข้าวสาร น้ำ ธูป 2 คู่ไปด้วย โดยมีหมูและไก่เป็นส่วนรวมของทุกครอบครัวหมอเมืองเป็นผู้ในการเซ่นไหว้ ก่อนนำหมูและไก่ฆ่าและต้มให้สุก ข้าวสารหุงไว้นำมาใส่ถาดเซ่นไหว้ ส่วนน้ำในถ้วยเททิ้งใส่น้ำใหม่ลงไป จุดธูป 2 คู่นั้น หมอเมืองนำพิธีเซ่นไหว้ผีประจำหมู่บ้านก่อน และเคลื่อนย้ายไปทำพิธีเซ่นไหว้ปีประจำภูเขา ซึ่งการเซ่นไหว้นี้ผู้ไปร่วมพิธีช่วยกันสวดบูชา เสร็จพิธีแล้วกินเลี้ยงร่วมกัน ตกกลางคืนมีการเต้นรำหน้าบ้านหมอเมืองจนถึงประมาณเที่ยงคืน ผู้ไปร่วมมีไม่มากนักและการแต่งตัวไม่สวยงามเท่าการเต้นรำปีใหม่ ในพิธีปีใหม่น้อยปี 2530 กระทำตอนเดือนพฤศจิกายน มีการเรี่ยไรเงินจากสมาชิก ครอบครัวที่ถือผีครอบครัวละ 20 บาท นำไปซื้อลวดหนามมาล้อมรั้วศาลผีประจำหมู่บ้านด้วย

พิธีกินข้าวโพดใหม่

เนื่องจากผลิตผลพืชไร่ที่ปลูกกันเป็นประจำปีได้ผลิตดอกออกผล จึงต้องกระทำการสักการะเพื่อเป็นการขอบคุณเป็นสิริมงคลต่อไป เป็นพิธีกระทำมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ เป็นเรื่องพิธีภายในสกุลเดียวกัน

พิธีกินข้าวใหม่

พิธีกินข้าวใหม่กระทำประมาณต้นเดือนธันวาคม ของทุกปี และเป็นเรื่องพิธีกรรมเฉพาะในสกุลเดียวกัน เช่นเดียวกับพิธีกินข้าวโพดใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ของแต่ละหมู่บ้านไม่ตรงกัน และในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ละครอบครัวก็จะกำหนดไม่ตรงกัน แต่ที่นิยมกันมากคือเลือกวันวัว และต้องเกี่ยวเนื่องกับข้าวที่สุกในไร่ด้วย เพื่อจะได้นำมาใช้ในพิธี

พืชผลที่ใช้ในการเซ่นไหว้ได้แก่ ข้าว เผือก และมัน พิธีการและขั้นตอนก็คล้ายกับพิธีกินปีใหม่ข้าวโพด เพียงแต่พืชผลที่นำไปเซ่นไหว้แตกต่างกันตามความเหมาะสมของพิธี แต่หลังจากการเซ่นไหว้แล้วนั้น จะนำข้าว เผือก และมัน ให้สุนัขกินก่อนเพราะถือว่าสุนัขมีบุญคุณแก่มนุษย์ตามนิยามปรำปราว่า สุนัขได้นำเมล็ดข้าวติดหางมาเป็นพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกให้คนได้มีกินในปัจจุบัน จากนั้นผู้อาวุโสในสกุลเป็นผู้นำข้าวและมัน ปั้นผสมเป็นก้อนเดียวกันแบ่งครึ่งให้สมาชิกในครอบครัวนั้นและครึ่งหนึ่งสำหรับตนเองต่างกินเพื่อเป็นสิริมงคล

การเลี้ยงผีไร่

โอกาสในการประกอบพิธีกรรมภายหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว แต่ต้องเป็นเดือนคู่ และเวลาจะเป็นตอนเช้า หรือ เที่ยง หรือบ่ายก็ได้ สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม บริเวณไร่ จะเป็นไร่ปลูกอะไรก็แล้วแต่ผู้จะประกอบพิธีกรรมเห็นว่าเหมาะสม หรือสะดวกต่อการประกอบพิธี บริเวณที่จะทำหิ้งเลี้ยงผีต้องหันหน้าเข้าหาเนินที่สูงกว่า ผู้ทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมเป็นหัวหน้าครอบครัว

ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมเริ่มจากจัดเตรียมเครื่องใช้และสัตว์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม หลักจากนั้นจัดทำสถานที่ที่จะใช้ประกอบพิธีกรรม คือ ปักต้นไม้ว่า และทำหิ้งไว้ตรงหน้าต้นไม้ ลักษณะของหิ้งเป็นเสา 4 ต้น ความสูงขนาด 40 ซม. หิ้งที่วางเป็นไม้ไผ่ขัดแตะจักสาน มีความกว้างขนาดที่จะใช้วางกระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำใส่ข้าว และวางไก่ 1 ตัว เป็นเครื่องเซ่นบูชาได้ ตามเสาทั้ง 2 ด้านบนบากด้วยมีดติดธงเป็นระยะ และนำเสาไม้ไผ่ทำเป็นหิ้งปักอยู่เป็นพื้นที่สูงกว่าหิ้งวางเครื่องเซ่นไหว้ แต่เยื้องไปทางซ้ายมือ บนยอดเสาจะปักธงทิวและร่ม 1 คัน ทำด้วยกระดาษสา และมีชั้นทำด้วยกาบกล้วยพาดเป็นที่วางเทียน ห่อยาเส้น 2 ห่อ (ห่อด้วยกระดาษสา) และข้าวสาร หลังจากนั้นผู้ประกอบพิธีทำการบอกกล่าวผีก่อนโดยทำที่หิ้งผีหน้าต้นไม้ และผู้ประกอบพิธีนำไก่ตัวผู้ไปบอกกล่าวทำพิธีเซ่นไหว้ผี เมื่อเสร็จแล้วใช้มีดเชือดคอไก่และเอาเลือดไก่ทาตามเสาหิ้งผี แล้วดึงขนไก่ เสียบตามรอยบากเสาหิ้งผี 2 ต้นล่าง

4.2.2.12 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวมูเซอ

ความคิดและการปฏิบัติทางศาสนาของชาวมูเซอได้รับอิทธิพลจากชาวพื้นราบมานานกว่าร้อยปีแล้ว แต่อิทธิพลความคิดและการปฏิบัติทางศาสนาของคนพื้นราบที่ปรากฏในสังคมมูเซอก็มีระดับความเข้มข้นไม่เท่ากัน จะแปรเปลี่ยนไปตามพื้นที่และเวลา ดังนั้นชุมชนมูเซอแต่ละแห่งจึงมีความเชื่อและการปฏิบัติหลากหลายไม่เหมือนกัน เช่น มูเซอในยูนานได้รับอิทธิพล ความคิดและ

การปฏิบัติจากจีน ส่วนมูเซอในรัฐฉานและภาคเหนือของไทยได้รับอิทธิพลพุทธศาสนานิกายเถรวาท ในขณะที่มูเซอบางกลุ่มในพม่าและจีนหันไปนับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งเวอร์คเกอร์เห็นว่า ลักษณะเช่นนี้ทำให้ หาระบบความเชื่อของมูเซอทั่วไปได้ยาก

ความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมของมูเซอ คือ การนับถือผี ซึ่งจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ พระเจ้า ผี และวิญญาณหรือขวัญ มูเซอเชื่อว่า G'ui-sha เป็นเทพเจ้าที่มีอำนาจสูงสุดและเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง รวมทั้งสวรรค์ ชาวมูเซอเชื่อว่าผีมีเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ประเภทตามคุณสมบัติของผี คือ ประเภทแรกเป็นผีดี ได้แก่ ผีเจ้าที่ ผีบ้าน ประเภทที่สองเป็นผีที่ไม่ร้ายไม่ดี โดยปกติไม่ทำร้ายผู้คน แต่ถ้าคนใดทำไม่ดีไปล่วงเกินเข้าก็เป็นอันตรายได้ ผีประเภทนี้ได้แก่ ผีที่อยู่ในธรรมชาติ ตามป่า เขา ลำห้วย ประเภทที่สามเป็นผีร้าย ได้แก่ ผีที่เข้าสิงร่างกายคนทำให้คนเจ็บป่วย และวิญญาณของคนที่ตายไม่ปกติ เช่น อุบัติเหตุ ฆ่าตัวตายหรือถูกฆ่าวิญญาณของคนที่ตายไม่ปกตินี้จะกลายเป็นผีร้ายทำอันตรายผู้คน ผีร้ายเหล่านี้เป็นอันตรายต้องขับไล่

วิญญาณหรือขวัญ เป็นผีอีกประเภทหนึ่งที่มูเซอเชื่อว่าอยู่ประจำในร่างกายคน ซึ่งเหมือนกะเหรี่ยงและคนไทย ทุกคนจะต้องมีขวัญประจำตัว คนที่ไม่มีขวัญประจำตัวคือคนที่ตายแล้ว ขณะที่นอนหลับขวัญจะออกจากร่างกายไปท่องเที่ยว และเมื่อตื่นขวัญก็จะกลับเข้าร่าง การที่คนฝันยามหลับก็เพราะขวัญออกไปเที่ยวนั้นเอง ถ้าคนใดเกิดเจ็บป่วยโดยไม่ปรากฏอาการของโรคก็เชื่อว่าเนื่องมาจากวิญญาณออกจากร่างกายแล้วหลงทางหรือถูกผีร้ายกระทำ ซึ่งรักษาให้หายได้โดยการเรียกขวัญที่หลงทางให้กลับเข้าร่าง หรือเซ่นไหว้ผีร้ายที่ทำอันตรายขวัญนั้น นอกจากนี้ยังเชื่อว่ามีดินแดนของคนตายสำหรับให้วิญญาณอยู่อาศัย ถ้าคนใดมิได้ตายด้วยโรคปกติเช่น เจ็บป่วย หรือแก่ตาย แต่ตายเนื่องจากอุบัติเหตุ วิญญาณของคนนั้นจะไม่ได้เดินทางไปสู่ดินแดนแห่งความตายซึ่งเป็นดินแดนของวิญญาณ หากจะกลายเป็นผีร้ายล่องลอยอยู่ในโลกคอยทำร้ายผู้คน

ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อของมูเซอมี 3 ประเภทได้แก่ พระ หมอผี และหมอยา คนทั้ง 3 ประเภทนี้มีฐานะและลำดับความสำคัญไม่เท่ากัน พระมีฐานะสูงที่สุด หน้าที่หลักคือเป็นสื่อกลางระหว่างพระเจ้า กับชาวบ้าน และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีบูชาพระเจ้าที่วัด หมอผีมีตำแหน่งฐานะสำคัญรองลงมา เป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษสามารถมองเห็นผีได้ จึงทำให้สามารถแยกผีที่มาทำร้ายผู้คนได้ ส่วนหมอยาเป็นผู้ที่มีฐานะความสำคัญต่ำที่สุด ทำหน้าที่รักษาคนเจ็บป่วย ด้วยวิธีไสยศาสตร์

สำหรับมูเซอในประเทศไทยนั้น มีทั้งกลุ่มที่นับถือผี และนับถือคริสต์ มูเซอกลุ่มที่นับถือผีส่วนมากเป็นพวกที่เข้ามาประเทศไทยรุ่นแรก ซึ่งในการสำรวจชาวเขาในประเทศไทยของยังก์ กอร์ดอนที่กล่าวถึงมูเซอในประเทศไทย 4 กลุ่มคือ มูเซอแดง มูเซอดำ มูเซอเฌเลและมูเซอเหลือง ก็ล้วนแต่นับถือผีทั้งสิ้น (Young. 1962 :9-24) มูเซอพวกที่นับถือคริสต์เป็นกลุ่มที่เข้ามาหลังจากพม่าและลาวตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศสแล้ว ซึ่งในช่วงนี้เองคณะมิชชันนารีตะวันตกได้

เข้าไปเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่ชาวเขา และก็ประสบความสำเร็จมีชาวเขาหันมานับถือศาสนาคริสต์จำนวนมาก สำหรับมูเซอที่นับถือศาสนาคริสต์ในประเทศไทยนั้นประมาณว่ามีหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมดที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นมูเซอดำและมูเซอเหลืองเกือบทั้งหมด มีจำนวนน้อยที่เป็นมูเซอแดงและมูเซอเฌเล (Lewis. 1989. p.188)

แม้มูเซอจะได้รับอิทธิพลความเชื่อจากศาสนาอื่นและบางกลุ่มก็หันไปยอมรับศาสนาอื่นแต่มูเซอก็ยังคงความเชื่อดั้งเดิมบางประการไว้ ในบรรดามูเซอทั้ง 4 กลุ่มในประเทศไทย มูเซอเฌเลเป็นกลุ่มเดียวที่ยังคงรูปแบบความเชื่อดั้งเดิมของมูเซอไว้มากที่สุด

<u>พิธีกรรม</u>

พิธีกรรมใดๆ ที่กระทำไม่ว่าจะเป็นการบูชาที่พระเจ้าหรือเซ่นไหว้ผีล้วนทำเพื่อสุขภาพร่างกาย การอยู่ดีกินดี และเพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ด้วยกัน หรือระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าหรือมนุษย์กับผี พิธีกรรมเหล่านี้ได้แก่

- พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตร
- พิธีกรรมเกี่ยวกับการล่าสัตว์
- พิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านช่วงชีวิต
- พิธีกรรมการรักษาอาการเจ็บป่วย

พิธีกรรมการเกษตร เริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่เพาะปลูก ถางเผาไร่ จนถึงการเก็บเกี่ยวพืชผล (สนิท วงศ์ประเสริฐ. 2531 : 73-87) โดยเรียงตามลำดับเวลาดังนี้

- พิธีหมายไร่ข้าว เป็นการบอกกล่าวผีดอยที่สิงสถิตอยู่ในบริเวณที่ทำเครื่องหมายจับจองพื้นที่เพาะปลูก

- พิธีขอให้ปลอดภัยจากอันตรายในการตัดฟันต้นไม้ใหญ่ เพราะมูเซอเชื่อว่าผีร้ายมักจะสิงสถิตอยู่ในต้นไม้ใหญ่และคอยทำร้ายผู้ตัดฟันต้นไม้ ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยจึงต้องมีพิธีไล่ผีร้ายออกจากต้นไม้ หมอผีจะทำตุ๊กตาช้างและม้าให้ผีดอยใช้เป็นพาหนะขี่ออกไป และทำแพให้ผีน้ำล่องลงไปตามลำห้วย

- พิธีเผาไร่ พิธีนี้จะกระทำเฉพาะไร่ข้าวเท่านั้น ประมาณเดือนมีนาคมถึงต้นเมษายน ไร่ชนิดอื่นก็ทำการเผาเช่นกัน แต่ไม่มีพิธีนี้

- พิธีป้องกันศัตรูพืชและขอให้ข้าวเจริญงอกงาม พิธีนี้ทำหลังจากปลูกข้าวแล้วจนถึงเดือนสิงหาคม

- พิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยวอย่างอุดมสมบูรณ์ เป็นพิธีระดับหมู่บ้าน ทำหลังวันเข้าพรรษาหนึ่งวัน

- พิธีขอบคุณผู้ให้ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า พิธีกินข้าวใหม่ พิธีนี้เป็นพิธีที่มีความสำคัญมากพิธีหนึ่งสำหรับมูเซอ แม้แต่มูเซอที่นับถือคริสต์ก็ยังคงปฏิบัติพิธีนี้อยู่ วันทำพิธีกำหนดโดยผู้นำทางศาสนา เป็นพิธีระดับหมู่บ้าน ทุกครัวเรือนจะทำพิธีรวมกัน

พิธีกรรมเกี่ยวกับการล่าสัตว์ พิธีนี้จะทำก่อนออกไปล่าสัตว์ เพราะมูเซอเชื่อว่า สัตว์ป่าทุกชนิดเป็นของผีดอย ก่อนออกไปล่าต้องทำพิธีเซ่นไหว้ ขออนุญาตผีดอยก่อน

พิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านช่วงชีวิต พิธีประเภทนี้ในสังคมบางแห่งมีความสำคัญมาก แต่ในสังคมมูเซอให้ความสำคัญกับพิธีนี้น้อย การทำพิธีเปลี่ยนภาวะของชีวิตแต่ละช่วงแทบไม่ปรากฏ ไม่มีพิธีเกิดหรือตั้งชื่อ เมื่อเด็กคลอดออกมาก็จะนำด้ายสีขาวหรือสีดำมาผูกสายสะดือ ไม่ใช้ด้ายแดง เพราะเป็นด้ายสีที่ใช้ในพิธีเกี่ยวกับผี ถ้าใช้สีแดง ก็เกรงว่าผีจะมานำวิญญาณเด็กไป แต่ถ้าคลอดยากก็จะเซ่นไหว้ผี เมื่อเด็กย่างเข้าวัยหนุ่มสาวก็ไม่มีพิธีเปลี่ยนผ่านภาวะเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ แม้กระทั่งพิธีแต่งงานก็จัดง่ายๆ ในพิธีแต่งงานมูเซอแดงหลังจากกินเลี้ยงแล้ว เจ้าบ่าวและเจ้าสาวผูกข้อมือด้วยด้ายสีขาว และดื่มน้ำอวยพรจากถ้วยเดียวกัน ก็เสร็จพิธี แต่ในมูเซอที่นับถือคริสต์ พิธีแต่งงานก็จะทำในโบสถ์มีดนตรี การแลกคำมั่นสัญญาต่อหน้าพระ และการกินเลี้ยง (Lewis. 1984 :190) สำหรับพิธีศพจะมีการสวดและเซ่นไหว้ เพื่อส่งวิญญาณของคนตายไปสู่ดินแดนแห่งความตาย มูเซอแดง มูเซอดำและมูเซอเหลือฝังศพ ขณะที่มูเซอเฌเลเผาศพแทนซึ่งจะยกเว้นเมื่อศพนั้นตายด้วยอุบัติเหตุ

พิธีกรรมการรักษาอาการเจ็บป่วย การเจ็บป่วยถ้าไม่มีอาการหรือสาเหตุ มูเซอเชื่อว่าเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของผีร้าย ซึ่งจะต้องรักษาโดยการเซ่นไหว้ผีร้ายที่มาทำอันตรายตนนั้น ผู้ที่จะกระทำพิธีต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้ความชำนาญ

แอนโทนี วอร์คเกอร์ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับพิธีกรรมของมูเซอแดงที่เขาศึกษาว่า พิธีบูชาพระเจ้าประจำเดือนและพิธีกรรมการเกษตรเน้นย้ำความสอดคล้องกลมกลืนทางศาสนาและสังคม ทุกครัวเรือนร่วมกันแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพากันและการพึ่งพาสิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนพิธีกรรมที่กระทำเฉพาะภายในครัวเรือน เช่น การเรียกขวัญหรือเซ่นไหว้ผี มีจุดมุ่งหมายเพื่อความอยู่ดีกินดี ซึ่งความปรารถนาเหล่านี้ก็มีความสำคัญเหมือนกับในพิธีกรรมที่ต้องกระทำร่วมกันทุกครัวเรือน

นอกจากนี้ วอร์คเกอร์ยังชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างพระเจ้าและผีในทัศนะของมูเซอด้วยว่า ปรากฏให้เห็นในการจัดระเบียบพิธีกรรมของหมู่บ้าน ผู้ประกอบพิธีทางศาสนาในหมู่บ้านมี 3 ประเภท แต่ละประเภทแยกหน้าที่กันชัดเจน ได้แก่ พระ (paw-hku) หมอผี (maw-pa) และหมอยา (sheh-pa) ในจำนวนหมอทั้ง 3 ประเภทนี้ พระมีความสำคัญที่มีหน้าที่หลักคือ การทำพิธีสวดบูชาพระเจ้า หมอผีมีความสำคัญรองลงมาเป็นผู้มีอำนาจพิเศษสามารถมองเห็นผีได้ ดังนั้นจึงจำแนกผีที่เป็นอันตรายให้ชาวบ้านได้ ส่วนหมอยามีตำแหน่งต่ำสุด มีหน้าที่รักษาผู้เจ็บป่วยโดยวิธีไสยาศาสตร์ ในหมู่บ้านที่มีขนาดเล็กพระและหมอผีอาจเป็นคนเดียวกันได้ แต่พระจะไม่ทำหน้าที่หมอยารักษาคน

<u>พิธีฉลองปีใหม่</u>

พิธีนี้เป็นพิธีที่มีความสำคัญมากสำหรับมูเซอ ระยะเวลาที่จัดงานแต่ละปีจะไม่ตรงกัน ตามปกติจะจัดในช่วงเดียวกับตรุษจีน แต่สำหรับมูเซอที่นับถือคริสต์ จะจัดตรงกับปีใหม่สากล การกำหนดวันจัดงานจะขึ้นอยู่กับผู้นำทางศาสนาแต่ว่าส่วนมากจะกำหนดวันจัดงานโดยดูว่า เวลาที่จัดนั้นเป็นช่วงที่วิญญาณบรรพบุรุษมางานฉลองปีใหม่ออกจากหมู่บ้านได้ และช่วงเวลาที่จัดนั้นต้องเป็นช่วงที่สมาชิกในหมู่บ้านเสร็จงานในไร่นาแล้ว เพราะในช่วงนี้จะห้ามทุกคนทำงานในไร่นาและถ้าในบริเวณใกล้เคียงมีหมู่บ้านมูเซออื่นๆ ก็จะจัดงานในช่วงเวลาเดียวกัน เพื่อว่ามูเซอที่หมู่บ้านอื่นจะได้มาร่วมงานฉลองในหมู่บ้านของตนได้ และขณะเดียวกันคนในหมู่บ้านก็จะได้ไปร่วมงานปีใหม่ของหมู่บ้านอื่นได้

พิธีฉลองปีใหม่นี้รายละเอียดของงานจะแตกต่างกันไปในมูเซอแต่ละกลุ่ม แต่พอล ลูอิส ซึ่งเป็นมัชชันนารีและเคยทำงานกับมูเซอมานาน ได้กล่าวถึงรายละเอียดของพิธีนี้ไว้ดังนี้

งานฉลองปีใหม่ประกอบด้วย 2 ช่วงคือ ปีใหม่ผู้หญิงหรือปีใหม่ใหญ่และปีใหม่ผู้ชายหรือปีใหม่เล็ก เป็นพิธีที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายในวัฒนธรรมมูเซอ งานฉลองปีใหม่ของมูเซอในวันเริ่มต้นปี ทุกครัวเรือนจะเอาข้าวเหนียวไปให้เพื่อนบ้านเป็นการแลกเปลี่ยนกัน แล้วแต่ละครัวเรือนจะนำข้าวเหนียวที่ได้จากเพื่อนบ้านไปรวมกับของตนนำไปนึ่งตำผสมกับงาเป็นข้าวปุก ข้าวปุกแต่ละชิ้นจะมีข้าวเหนียวของเพื่อนบ้านรวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเอกภาพและอิสระของสมาชิกในชุมชน

ภายในเรือนแต่ละหลังจะมีแท่นวางข้าวปุก ซึ่งประดับด้วยธงยาวและกระดาษที่ตัดเป็นรูปผู้หญิงและผู้ชาย ส่วนข้าวปุกจะวางอยู่บนใบสน ทั้งสองอย่างนี้เป็นการรำลึกถึงคำพูดของพระเจ้าที่เขียนบนข้าวปุก ต้นสนเป็นสัญลักษณ์ของชีวิตใหม่หรือการเริ่มต้น เพราะช่วงปีใหม่เป็นเวลาที่สนเริ่มแตกใบ

วันต่อมาทุกครอบครัวจะเอาเทียน 2 แท่งที่มัดเข้าด้วยกันและข้าวปุก 2 แผ่นไปให้เพื่อนบ้าน ซึ่งหมายถึงสามีภรรยาที่เสียสละให้กัน ส่วนเทียนที่มัดรวมกันหมายถึง พันธะการแต่งงานของคู่สมรส

4.3 การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา

ในสังคมฐานความรู้ การจะอยู่รอดและการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับทุนทางปัญญา (intellectual

assets) แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ยังเป็นศาสตร์ที่จะต้องมีการพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้แพร่หลายมากขึ้น ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความรู้ คือ ความรู้เป็นทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่ยิ่งใช้ยิ่งมีเพิ่ม ผู้จัดการความรู้ที่เป็นระดับมืออาชีพ ปัจจุบันจะต้องเผชิญปัญหาและความคาดหวังที่สูงมาก เพราะความรู้ใหม่เกิดขึ้นในอัตราทะลุทะลวง ความรู้มีวงจรชีวิตที่สั้นลง (ล้าสมัยง่าย) และการจัดการสมัยใหม่ ไม่ว่าจะวงการใดๆ ล้วนแต่ใช้ความรู้ ที่เข้มข้นขึ้นทุกขณะ ดังนั้น ทุกคนจึงต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพราะถ้าหากคุณรอจนคู่แข่งได้ลงทุนลงแรงในการจัดการความรู้จนเริ่มเห็นผลมันอาจสายเกินไปที่จะไล่ตาม ซึ่งการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเพชรบูรณ์ มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification)

เริ่มจากการศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสำรวจภูมิประเทศ เพื่อให้มองเห็นสภาพพื้นที่ตั้งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เส้นทางคมนาคม พื้นที่ทำกิจกรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง สาธารณสุข การศึกษา การพักผ่อนหย่อนใจ ประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะ ปัจจัย และผลกระทบการเปลี่ยนแปลงปัญหาทางสังคม ตลอดจนปัญหาทางสังคม เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)

โดยการค้นหาข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) แต่เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมเป็นความรู้ในตัวบุคคล ต้องอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในลักษณะการพูดคุยกันในวงสนทนา หรือ “เวทีชาวบ้าน” การค้นหาความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบพินิจพิเคราะห์เพื่อการสรุปบทเรียน เกิดการสกัดความรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนจนเกิดเป็น “คลังความรู้”

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization)

ข้อมูลที่รวบรวมได้สามารถแบ่งประเภทของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์เป็น 12 กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชาวพื้นเมือง ชาวไทหล่ม ชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ ชาวจีน ชาวบน ชาวลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง โดยจัดหมวดหมู่ของ

ภาษาตามลักษณะโครงสร้างของภาษาเป็นสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างทางเสียงหรือระบบเสียง (Phonology) โครงสร้างทางคำหรือระบบคำ (Morphology) และระบบกลุ่มคำ (Syntax) ขณะที่วัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 หมวดหมู่ คือ 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขทางกาย ได้แก่ ยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง 2) วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม ได้แก่ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม คติธรรม ตลอดจนศิลปะ วรรณคดี และระเบียบแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณี

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement)

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการจัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล การจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม การสังเกตทั้งแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การจดบันทึก การบันทึกเสียง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ ชัดเจนของข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีชาวบ้าน ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตลอดจนตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลด้านภาษาและวัฒนธรรมกับสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ท้ายสุดจัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) จัดการให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้น หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมิได้แปลกแยก ซึ่งความรู้สึกแปลกแยกนั้นเกิดขึ้นมาเมื่อไม่นานนี้เองจากกระแสของการพัฒนาที่ทำให้มนุษย์แยกออกจากธรรมชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้รู้สึกว่าวัฒนธรรม หรือวัดวาอารามเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตอยู่ของคนในชุมชน พร้อมกันนั้นการสร้างความคุ้นเคยกับภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งเรื่องเวลา อาชีพ ความคิด ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงสร้างความรู้สึกผูกพัน และเป็นเจ้าของแหล่งวัฒนธรรม เมื่อชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งท่ามกลางความผันผวนของความรู้แบบสากลที่ครอบทับความรู้แบบท้องถิ่นอยู่นั้น การเรียนรู้ที่ได้จากภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากท้องถิ่นโดยตรง น่าจะสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นได้ เพราะการสร้างความรู้ที่เกิดจากท้องถิ่นต้องเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากคน

ในท้องถิ่นเพื่อให้คนในท้องถิ่นมีชีวิตที่สมดุลกับสภาพแวดล้อมตรงกันข้ามกับความรู้แบบสากลที่อาจจะใช้ได้เฉพาะส่วนของแต่ละสังคมเท่านั้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเปิดโอกาสให้พลิกฟื้นความรู้ดั้งเดิมของชุมชนอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ เพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ตั้งแต่การบ่งชี้หรือการกำหนดประเภทความรู้ เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทำให้การสร้างและค้นหาความรู้ และจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้จึงเลือกใช้วิธีการเปิดการเรียนการสอนที่ศูนย์เรียนรู้ การมีวิทยากรทั้งในศูนย์เรียนรู้และนอกสถานที่ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ (Learning) กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และผู้ที่สนใจ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สามารถสืบสาน พัฒนา แสวงหาความรู้ การใช้ประโยชน์จากความรู้ สามารถสร้างความรู้ใหม่ และนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่สมาชิกของแต่ละชาติพันธุ์และร่วมกันรณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ควรปลูกจิตสำนึก ชี้ประเด็นให้เห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้แก่นักเรียน นอกจากนี้ควรจัดศูนย์วัฒนธรรมประจำกลุ่มไว้ในโรงเรียน และควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อใช้ในการเรียนการสอน

รูปที่ 4.5 ภาพกิจกรรมการจัดการความรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

4.4 การอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

การอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้เลือกชุมชนชาวบน บ้านน้ำเลา เป็นชุมชนต้นแบบในการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มจากรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ได้แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของชุมชนชาวบน ดังนี้

1) ลักษณะของภาษาและวัฒนธรรมที่จัดเป็นกลุ่ม

ผู้วิจัยอธิบายเรื่องการจัดกลุ่มของภาษาและวัฒนธรรมว่ามี 4 กลุ่มและในตำบลสะเดียงได้จัดไว้ว่าในแต่ละกลุ่มมีอะไรบ้างแล้วทำการสนทนากลุ่มต่อไป ดังนี้

กลุ่มที่ 1) ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ได้แก่ การสวดมนต์ ไหว้พระ ความดีความชั่ว

กลุ่มที่ 2) ด้านศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ หมอลำ การฟ้อนรำเสื้อแขบลาน รำศรีเทพ

กลุ่มที่ 3) ด้านการประกอบอาชีพท้องถิ่น ได้แก่ การทอผ้าฝ้าย การทำร่ม การทำกลดพระ การทำผ้าห่มหมอน การจัดสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา

กลุ่มที่ 4) ด้านเทคโนโลยีชาวบ้าน ได้แก่ การตีเหล็กน้ำพี้ การทำครกกระเดื่อง การทำเครื่องมือดักปลา การทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำ

2. แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม

จากการกำหนดประเด็นของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะทำการศึกษาในข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม เพื่อหาลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความต้องการของชุมชนในการอนุรักษ์และสืบสานอัตลักษณ์ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย วิธีการประมวลภูมิปัญญาท้องถิ่นและรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยการสนทนากลุ่มที่หอประชุมโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีผู้บริหาร ครูผู้สอน หัวหน้ากลุ่มสาระ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียนและผู้ปกครองในชุมชนตำบลชาวบน จำนวน 23 คนเข้าร่วมในการสนทนากลุ่มในเรื่อง เกี่ยวกับการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน สภาพปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์อย่างยั่งยืน ตามประเด็นของการสนทนากลุ่มและในแต่ละกลุ่มโดยสรุปสาระสำคัญในภาพรวมและเรียบเรียงลำดับที่สำคัญได้ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ผู้ปกครองนักเรียน พบว่าเป็นผู้รู้ในตำบลสะเดียงทั้งหมด ท้องถิ่นยอมรับ อำเภอและจังหวัดยอมรับมีความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายมีความเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดีมากเห็นสมควรให้จัดทำหลักสูตรทุกเรื่องที่เสนอมา ได้แก่ ตะลอมพอก กลดธุดงค์ รำโจ๋ง รำเสื่อแขบลาน การทอผ้าฝ้าย การทำดอกไม้จากเกล็ดปลา การทอผ้ากี่กระตุก การทำผ้าห่มผ้าสำลี และการตีมีด โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ นางผ่าน ลือกิจ เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการทอผ้า นายสลิด แก้วขาว เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องรำเสื้อแถบลาน นายเสงี่ยม ใจตรงดี เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ชำนาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องงานช่าง

ผลจากสนทนากลุ่มสรุปได้ว่าความต้องการหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนและชุมชนนั้น ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนหล่มสักวิทยาคม และคนในชุมชนชาวบนต่างมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ต้องการให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มที่ 3 ด้านการประกอบอาชีพ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “การทอผ้าฝ้าย” (ผ้ามุก) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 78.26 ประกอบกับท้องถิ่นมีปราชญ์ชาวบ้านชื่อ นางผ่าน ลือกิจ อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 3 ตำบลชาวบน อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้า มีความรู้เรื่องการท่อผ้าพื้นเมือง ได้แก่ ผ้ามุก ผ้าขิด ผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก ผ้าฝ่ายต่างๆ และผ้าราชวัตร มีความชำนาญในเรื่องของการทอผ้า โดยนางผ่าน ลือกิจ ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ในเรื่องของการทอผ้า ได้รับเลือกเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดเพชรบูรณ์ เลือกการทอผ้า เพราะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้กับชุมชนเพื่อเป็นการรักษาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนชาวบนให้คงอยู่ตลอดไป อีกทั้งโรงเรียนให้การสนับสนุน ส่งเสริมในเรื่องการเรียนการสอน ตลอดจนมีปราชญ์ชาวบ้านที่คอยดูแลและถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนและชุมชน ส่วนการทอผ้าฝ้ายนั้น มีขั้นตอนในการจัดทำผ้ามุกดังนี้ คือ การดีดฝ้าย การเข็นฝ้ายให้เป็นเส้นใย การดันเครือด้ายยืน การดินด้ายเครือ การต่อเครือเข้ากับฟืม เพื่อเตรียมทอเป็นผืน การทอผ้าเป็นผืน ลักษณะของผ้ามุก 2 เครือ คือ เป็นลวดลายนูน สัมผัสได้ด้วยมือ

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ 2) เพื่อการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชนต่าง ๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดเพชรบูรณ์ 3) เพื่อการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ในงานวิจัยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้ได้องค์ความรู้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะเสื่อม สลายไป และวัตถุประสงค์ขั้นถัดมาคือการร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานภาษาและวัฒนธรรมตามความสนใจแต่ละชุมชน

5.1 สรุปผลการวิจัย

เนื่องจากจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประกอบด้วยที่ราบเป็นแนวยาวในแนวเหนือ–ใต้ และเทือกเขาสูง หรือเนินเขา ทั้งสองข้างขนาบกับที่ราบเนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูเขารอมรอบ จึงทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบในหุบเขาลักษณะที่ลุ่มแบบท้องกระทะ หรือแอ่งกระทะประกอบด้วยเนินเขา ลอนลูกคลื่น ป่า และที่ราบเป็นตอนๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะลาดชันจากเหนือลงไปใต้ ตอนเหนือมีทิวเขาสูง ตอนกลางของจังหวัดเป็นที่ราบและมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนาบกั้นทั้งสองด้าน มีอาณาเขตทิศเหนือ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดเลย ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดชัยภูมิ ทิศใต้ มีอาณาเขตติดกับจังหวัดลพบุรี ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดกับจังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดนครสวรรค์ จึงทำให้มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างมากมาย

โดยมีภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ถึงกว่า 10 กลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเอเชียอาคเนย์ โดยมีภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียว และใช้เป็นสื่อในการสอนในโรงเรียน เป็นสื่อในการติดต่องานทุกระดับ และในสื่อสารมวลชน กลุ่มภาษาต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนอย่างน้อย 3 ภาษา ที่กำลังตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน มีโอกาสที่จะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้ ได้แก่ ภาษาชาวบน ลาวพวน ลาวครั่ง ชุมชนเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤตระดับต่างๆ กัน ส่วนมากอ่อนแอ ขาดความมั่นใจ รวมกันไม่ติด กลุ่มใหญ่บางกลุ่ม มีปฏิกิริยาตอบโต้ เกรงถูกครอบงำและการสูญเสีย

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพชนได้มอบให้แก่ลูกหลาน การศึกษาความหลากหลายทางภาษาจึงเป็นการศึกษาความหลากหลายของวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชนชาตินั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยไม่มีข้อกำหนดซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากสภาพภูมิประเทศ ความแตกต่างของกลุ่มสังคม จังหวัดเพชรบูรณ์ มีประชากรที่เป็นคนพื้นบ้านซึ่งพูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกันแต่ละท้องที่ นอกจากนี้ยังมีประชากรที่อพยพจากส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทยใช้ภาษาถิ่นเดิมของตน จึงทำให้วัฒนธรรมทางภาษาถิ่นของเพชรบูรณ์มีความหลากหลาย ภาษาถิ่นที่ใช้กันในจังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มภาษาถิ่นไทยกลาง เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์ เพราะเพชรบูรณ์เป็นเมือง ที่มีประชากรมาจากหลายท้องที่อพยพเข้ามา จึงใช้ภาษาถิ่นไทยกลางในการสื่อสาร แต่การใช้ภาษาจะมีศัพท์ภาษาเดิมผสมผสานกันบ้าง

2. กลุ่มภาษาถิ่นไทยอีสาน เป็นภาษาที่ใช้พูดทั่วไปเช่นเดียวกับกลุ่มภาษาไทยกลาง เป็นภาษาลาวในสาขาเวียงจันทร์ (Brown. 1965) ส่วนใหญ่ผู้คนจะอพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี ชัยภูมิ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด เป็นต้น

3. กลุ่มภาษาไทหล่ม เป็นภาษาถิ่นที่ใช้กันทั่วไปในเขตอำเภอหล่มเก่า อำเภอหล่มสัก อำเภอน้ำหนาว เป็นภาษาไทยถิ่นในสาขาหลวงพระบาง ภาษาไทหล่มมีการใช้ศัพท์คล้ายกับภาษาไทยอีสาน แต่แตกต่างกันที่ สำเนียง ภาษาไทหล่มจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาลาวที่ใช้พูดในเมืองหลวงพระบาง

4. กลุ่มภาษาลาว เป็นภาษาที่ใช้กันในกลุ่มลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง ที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุลาโลก โดยมากอาศัยกระจายกันอยู่ในบริเวณเขตอำเภอหนองไผ่ อำเภอบึงสามพัน อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ อำเภอชนแดน อำเภอวังโป่ง

5. กลุ่มภาษาจีน เป็นภาษาที่ใช้ในชุมชนชาวจีนที่ประกอบการค้าตามย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มจีนแต้จิ๋วและไหหลำ เป็นภาษาหนึ่งในตระกูลภาษาจีน หมิ่น-หนาน จัดเป็นหนึ่งในตระกูลภาษาของฮกเกี้ยน

6. ภาษากลุ่มชาวบน หรือญัฮกุร (Nyah Kur) หรือ เนียะกุล (Nia Kuol) ชาวบนเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของเพชรบูรณ์ สืบเชื้อสายมาจากละว้า มีภาษาพูดเป็นของตอนเอง จัดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร เป็นภาษาย่อยของมอญโบราณ ที่พูดอยู่ในสมัยอาณาจักรทวาราวดี ซึ่งเป็นอาณาจักรที่เก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

7. ภาษากลุ่มชาวเขา ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดเพชรบูรณ์มีรูปร่างคล้าย กะทะ มีภูเขาล้อมรอบ ทุกด้าน จึงมีประชากรส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนเขา ภาษาที่ชาวเขาในจังหวัดเพชรบูรณ์ประกอบด้วยภาษาม้งขาว ภาษาม้งเขียว อาศัยอยู่ที่ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ นอกจากนั้นก็จะเป็นภาษาเย้า ภาษาลีซอ ภาษามูเซอ อาศัยอยู่ที่บ้านเพชรดำ ตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) เริ่มจากการศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ด้วยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสำรวจภูมิประเทศ เพื่อให้มองเห็นสภาพพื้นที่ตั้งของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง สาธารณสุข การศึกษา ประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะปัจจัย และผลกระทบการเปลี่ยนแปลงปัญหาทางสังคม ตลอดจนปัญหาทางสังคม เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition)โดยการค้นหาข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) แต่เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมเป็นความรู้ในตัวบุคคล ต้องอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในลักษณะการพูดคุยกันในวงสนทนา หรือ “เวทีชาวบ้าน” การค้นหาความรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบพินิจพิเคราะห์เพื่อการสรุปบทเรียน เกิดการสกัดความรู้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนจนเกิดเป็น “คลังความรู้”

ขั้นตอนที่ 3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) ข้อมูลที่รวบรวมได้สามารถแบ่งประเภทของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์เป็น 12 กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชาวพื้นเมือง ชาวไทหล่ม ชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าลีซอ เผ่าเย้า เผ่ามูเซอ ชาวจีน ชาวบน ชาวลาวพวน ลาวแง้ว ลาวครั่ง โดยจัดหมวดหมู่ของภาษาตามลักษณะโครงสร้างของภาษาเป็นสำคัญ ได้แก่ โครงสร้างทางเสียงหรือระบบเสียง โครงสร้างทางคำหรือระบบคำ และระบบกลุ่มคำ ขณะที่วัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 หมวดหมู่ คือ 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขทางกาย ที่อยู่อาศัย เครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง 2) วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม ได้แก่ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม คติธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี

ขั้นตอนที่ 4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการจัดทำชุดความรู้ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล การจัดเวทีชาวบ้านและการสนทนากลุ่ม การสังเกตทั้งแบบมีและไม่มีส่วนร่วม การจดบันทึก การบันทึกเสียง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำ ชัดเจนของข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีชาวบ้าน ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ตลอดจนตรวจสอบเปรียบเทียบข้อมูลด้านภาษาและวัฒนธรรมกับสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ท้ายสุดจัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนที่ 5 การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) จัดการให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ โดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้น หรือมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมิได้แปลกแยก ซึ่งความรู้สึกแปลกแยกนั้นเกิดขึ้นมาเมื่อไม่นานนี้เองจากกระแสของการพัฒนาที่ทำให้มนุษย์แยกออกจากธรรมชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้รู้สึกว่าวัฒนธรรม หรือวัดวาอารามเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตอยู่ของคนในชุมชน พร้อมกันนั้นการสร้างความคุ้นเคยกับภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นก็มีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งเรื่องเวลา อาชีพ ความคิด ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจึงสร้างความรู้สึกผูกพัน และเป็นเจ้าของแหล่งวัฒนธรรม เมื่อชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งท่ามกลางความผันผวนของความรู้แบบสากลที่ครอบทับความรู้แบบท้องถิ่นอยู่นั้น

ขั้นตอนที่ 6 การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการความรู้ เพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้ ตั้งแต่การบ่งชี้หรือการกำหนดประเภทความรู้ เพื่อให้การทำงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทำให้การสร้างและค้นหาความรู้ และจัดเก็บความรู้ให้เป็นระบบเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้จึงเลือกใช้วิธีการเปิดการเรียนการสอนที่ศูนย์เรียนรู้ การมีวิทยากรทั้งในศูนย์เรียนรู้และนอกสถานที่ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำฐานข้อมูลภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างมีประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 7 การเรียนรู้ (Learning) กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ และผู้ที่สนใจ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน สามารถสืบสาน พัฒนา แสวงหาความรู้ การใช้ประโยชน์จากความรู้ สามารถสร้างความรู้ใหม่ และนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบสานความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่สมาชิกของแต่ละชาติพันธุ์และร่วมกันรณรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ควรปลูกจิตสำนึก ชี้ประเด็นให้เห็นถึงความสำคัญของเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองให้แก่นักเรียน นอกจากนี้ควรจัดศูนย์วัฒนธรรมประจำกลุ่มไว้ในโรงเรียน และควรพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อใช้ในการเรียนการสอน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์สู่ทุนทางปัญญา โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำกระบวนการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน มาประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จัดทำชุดความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับวิจารณ์ พานิช (2548) กล่าวว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ดำเนินร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือหน่วยงานย่อยขององค์กร เพื่อสร้างและใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นกว่าเดิม การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง เกิดการพัฒนางานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป้าหมาย คือ พัฒนางานและพัฒนาคน โดยมีความรู้เป็นเครื่องมือ มีกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้น ความรู้ ซึ่งหมายถึง สารสนเทศผนวกกับทักษะประสบการณ์ของบุคลากร ความรู้จะเป็นตัวสร้างมูลค่าเพิ่มขององค์การ ที่พร้อมจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในองค์การ ในการบริหารความสำเร็จจำเป็นต้องขยายผลจากการทำให้วิสัยทัศน์มีความชัดเจนขึ้น ซึ่งจะเพิ่มความกระตือรือร้นขององค์กรในการเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ และเพิ่มพูนสมรรถนะที่จะก่อเกิดความก้าวหน้าในการดำเนินกิจการไปสู่เป้าหมายร่วมกันขององค์การ ประสิทธิภาพ ประสิทธิ ผลขององค์การ ขึ้นกับความสามารถของบุคลากรในองค์การ ในการเรียนรู้ถึงสถานการณ์ แนวคิด เทคนิคการดำเนินงาน นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน ภายในองค์การ เราต้องสร้างตัวเร่งในขับเคลื่อนให้สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์การให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการเรียนรู้ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์การ หากแต่ระดับของการลงมือเรียนรู้ อาจยังไม่เป็นระบบที่สมบูรณ์ เราไม่ควรรีรอ ที่จะพัฒนาองค์การของเรา อย่าปล่อยให้เหตุการณ์บางอย่างหรือกฎกติกาภาครัฐมาบีบบังคับให้เราต้องเรียนรู้เพื่อตัวเราเอง เพื่อกลุ่ม หรือเพื่อองค์การ บุคลากรทุกระดับ ต้องตระหนัก และร่วมมือกันพัฒนาองค์การ เราต้องร่วม กันเพิ่มศักยภาพความสามารถในการสร้างสรรค์อนาคตขององค์การอย่างต่อเนื่อง

5.3 ข้อเสนอแนะ

1) การจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ต้องทำบนพื้นฐานองค์ความรู้ตามแนวประเพณี คือ ใช้วัฒนธรรมบริหารวัฒนธรรม และให้มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาในด้านอื่นๆ

2) ชุมชนชาวบน บ้านน้ำเลา มีจุดแข็งทางด้านภาษาและวัฒนธรรม แต่ในขณะเดียวกันก็อยู่ในสภาวะวิกฤตทางด้านภาษาและวัฒนธรรม ลูกหลานไม่เห็นคุณค่า ควรมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมชาวบนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับคุณค่าทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สืบสานกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3) ผู้นำชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ควรเริ่มแผนงานตามผลผลิตจากเวทีเรียนรู้ รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากหน่วยงานในระดับชุมชน เช่น โรงเรียนในชุมชน ที่มีความตั้งใจที่จะผลักดันให้เกิด “หลักสูตรท้องถิ่น” ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน และควรส่งเสริมสินค้าหัตกรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน

4) ผู้นำชุมชนควรจัดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส และปราชญ์ชุมชนด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อรื้อฟื้นกำหนดรูปแบบวัฒนธรรม ประเพณีให้ถูกต้องตามแบบแผน รวมทั้งมีการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแก่นแท้ของวัฒนธรรมประเพณีของตนแก่คนในท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ

5) ผู้นำชุมชนควรกำหนดพันธกิจในการจัดการความรู้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมให้มุ่งเน้นภายในชุมชน โดยเฝ้าระวังปัญหาจากภายนอก ทบทวนตัวเองอยู่เสมอ เน้นการฟื้นฟูและนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนพร้อมไปกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

6) แต่ละชุมชน ควรเตรียมตัวตั้งรับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งเพื่อให้มีการต่อรองป้องกันอำนาจอื่นๆ จากภายนอก ควบคุมดูแลสมาชิกในชุมชนให้อยู่ภายใต้ การเคารพ กฎระเบียบ นอกจากนี้สิ่งที่ควรพึงระวัง เช่น การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับบุคคลภายนอก การล่อลวง การเลื่อนไหลของทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะเยาวชน ปัญหายาเสพติด การควบคุมปริมาณและคุณภาพของนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของครอบครัว ในเรื่องบทบาทของผู้นำครอบครัว การยอมรับเชื่อฟังเพื่อลดความขัดแยงและแตกแยก และการต่อต้านวัฒนธรรมของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

กมล บุญเขต. (2551). ประเพณีการละเล่นผีตาโม่ไทย-หล่ม: กรณีศึกษา หมู่บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบรูณ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ.

กฤตยา อาชวนิจกุล, ปราโมทย์ ประสาทกุล. ประชากรของประเทศไทย ณ พ.ศ. 2548 : ประชากรและสังคม. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548

กฤษนัย แก้วมณี. ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้กับการทำงานเป็นทีมของวิศวกร: ศึกษาเฉพาะกรณีวิศวกร บริษัท ทริปเปิลที บรอดแบนด์ จำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, 2553.

ขนิษฐา โจมใน. การแปลเสียงวรรณยุกต์ของภาษาลื้อที่พูดในประเทศไทย. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2552.

จรัลวิไล จรูญโรจน์. เทคนิคการวิจัยทางภาษาศาสตร์. กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2556.

จารึก จันทร์วงค์. พยัญชนะท้ายเสียงกัก ฐานเพดานอ่อน ในพยางค์ตามสระเสียงยาวในภาษาถิ่นชุมพร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2550.

ฉิงหยู่ เหวิน. ปัญหาการใช้บุรุษสรรพนามของนักศึกษาจีนที่เรียนภาษาไทยตามแนวทางภาษาศาสตร์สังคม. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการสอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556.

ชนกพร อังศุวิริยะ. การศึกษาคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ของผู้พูดในเขตเมือง ชานเมืองและชนบท ของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546.

ชมพูนุท ธารีเธียร. กระบวนการสร้างคำกริยาประสมในภาษาไทยถิ่นอีสานจังหวัดอุบลราชธานี. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

ณัฏฐวี ทศรฐ และ วีระพงศ์ มีสถาน. สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์เมี่ยน (เย้า). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมมิก จำกัด, 2540

ดาราวดี สุกมลสันต์. “รู้เขา รู้เรา บนความหลากหลายทางวัฒนธรรม.” มนุษยศาสตร์สาร. 8(มกราคม 2550) : 5-14.

ตามใจ อวิรุทธิโยธิน. กลไกและรูปแบบของการผวนคำในภาษาไทยถิ่นกรุงเทพฯ ภาษาไทย ถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นใต้. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ตามใจ อวิรุทธิโยธิน. การศึกษาลักษณะทางกลสัทศาสตร์ของพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ในภาษาไทยมาตรฐานสำเนียงใต้โดยเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐานและภาษาไทยถิ่นใต้. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.

นิเทศ ตินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

บุญดี บุญญากิจ และคณะ. (2547). การจัดการความรู้ ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : จิรวัฒน์ เอ็กซ์เพรส.

ประภัสสร มลิวัลย์. ภูมิศาสตร์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดสระบุรี : การศึกษาโดยใช้คำศัพท์. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์และภาษาอาเซียอาคเนย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2530.

ปรีชา อุยตระกูล และกนก โตสุรัตน์. สังคมและวัฒนธรรมของชาวบน. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2548

ปรีชาพล พูลทวี. วิเคราะห์ขั้นตอนการขอลงรายการสัญชาติไทยของชนกลุ่มน้อย. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2553.

ปรีดาพร ศรีสาคร. ไวยากรณ์ภาษาโซ่ (ทะวึง). ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

ปิยะวัติ วังซ้าย. การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงภาษายองกับระบบเสียงภาษาไทยเหนือ (กำเมือง). วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2550.

พรพรรณ จันทโรนานนท์. การสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดบุรีรัมย์. ดุษฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551.

พิฆเนศ อิศรมงคลรักษ์. อัตลักษณ์เลขนศิลป์ 8 กลุ่มชาติพันธุ์ในแถบลุ่มแม่น้ำโขง กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

พิณรัตน์ อัตรวัฒนากุล. การเปลี่ยนแปลงของวรรณยุกต์ : กรณีศึกษาภาษากลุ่มลาว. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

พิมดี นิมตรพงศ์ธร. ศึกษาการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยมุสลิม ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2547.

พูเรต์ เจสส์ จี. ชนชาติเย้า : เย้าเมี่ยนและเย้ามุมในจีน เวียตนาม ลาวและไทย. แปลโดยมงคล จันทร์บำรุง และสมเกียรติ จำลอง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ริเวอร์บุ๊คส์ จำกัด

มนตรี จงพูนผล และเสถียร ก่อเกียรติตระกูล. (2547). “ระบบฐานข้อมูลประชากรในประเทศไทยของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.” ใน กฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ), คนต่างด้าวในประเทศไทยคือใครบ้าง? มีจำนวนเท่าไร? และระบบฐานข้อมูลแบบไหนคือคำตอบ? (หน้า 39-72). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

มยุรี ถาวรพัฒน์. ก๋อง: ภาษาใกล้สูญของประเทศไทย. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549.

เมชฌ สอดส่องกฤษ. การศึกษาทางภาษาศาสตร์เชิงประวัติศาสตร์ เรื่อง ความสัมพันธ์ของภาษาไทยถิ่นอีสานกับภาษาจีน. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2556.

เมตตา วิวัฒนานุกูล. การสื่อสารต่างวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

ยุทธนา แซ่เตียว. (2547). การวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้: สร้างองค์กรอัจฉริยะ. กรุงเทพฯ: อินโนกราฟฟิกส์.

รังสิตา สุวรรณมุสิก. การแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในผู้พูดสามระดับอายุ. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2547.

โรชินี คนหาญ. คำพื้นฐานภาษาผู้ไทย : การศึกษาตามแนวภาษาศาสตร์เชิงประวัติ. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2546.

ฤทธิ์ดำรง มงคลสรรพ์. การเชื่อมโยงความในภาษาถิ่นเหนือ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง. ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ฤพานทอง ศุภโกศล. การศึกษาเปรียบเทียบคำวิเศษณ์จากผญาภาษาถิ่นอีสานและผญาภาษาถิ่นผู้ไทย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.

วัฒนชัย หมั่นยิ่ง. "ภาษาถิ่นของอำเภอหล่มสัก." วารสารมนุษยศาสตร์ . 2(กรกฎาคม 2548) : 58-67.

วิจารณ์ พานิช. (2547). การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส).

วิทยา บุษบงค์. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 – 2547. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2548.

วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์. เอกลักษณ์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา , 2524 .

เวนดี้ แชมเบอร์เลน. การธำรงรักษาภาษาในกลุ่มชนพลัดถิ่น: การศึกษาภาษาศาสตร์เชิงสังคมในกลุ่มชนที่พูดภาษาเนปาลถิ่นพม่าที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพายัพ, 2553.

ศรินยา จิตบรรจง. การศึกษาเปรียบเทียบระบบเสียงและระบบคำภาษาแสกในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกับประเทศไทย. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2553.

สมทรง บุรุษพัฒน์. ภูมิศาสตร์คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535.

สมฤดี เดชอมร. ไวยกรณ์ของอนุภาคในภาษาม้งเขียว. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549.

สมศักดิ์ ภิญโญธรรมากร. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการความรู้ในองค์กร. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศ กองแผนงาน, 2548.

สมศักดิ์ ศรสิ้นติสุข. (2548). สังคมและวัฒนธรรมไทย: ลักษณะการเปลี่ยนแปลงและวิทยาการวิจัย. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาคณะมนษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. “ลักษณะคุณภาพของผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่พึงปรารถนา.” วารสารศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 16(มกราคม 2551) : 34-39.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2548. มองอนาคต : บทวิเคราะห์วัฒนธรรมของคนอีสาน. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์. 18(1) (ตุลาคม-ธันวาคม): 27-32.

สำราญ ท้าวเงิน. (2552). ภาษาศาสตร์ภาษาอังกฤษเบื้องต้น (Introduction to English Linguistics). เพชรบูรณ์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

สำราญ ท้าวเงิน. (2555). รายงานการวิจัย การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม ของจังหวัดเพชรบูรณ์ (Study of the Language and Cultural Diversity of Phetchabun Province). เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

สุจิตรา สถิตดำรงกุล. การศึกษาความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างภาษามอญ ตำบลสลุยกับภาษาไทยมาตรฐานเพื่อสร้างแบบฝึกแก้ปัญหาการอ่านออกเสียงภาษาไทยมาตรฐาน. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2550.

สุจิตรา สถิตดำรงกุล. การศึกษาความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างภาษามอญ ตำบลสลุยกับภาษาไทยมาตรฐานเพื่อสร้างแบบฝึกแก้ปัญหาการอ่านออกเสียงภาษาไทยมาตรฐาน. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2550.

สุนทรัตร์ แสงงาม. การแปรของคำศัพท์และวรรณยุกต์ตามกลุ่มอายุและทัศนคติต่อภาษาในภาษาโซ่ง (ไทดำ) ที่พูดในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

สุพัตรา จิรนันทนาภรณ์. การศึกษาเปรียบเทียบประโยคเดี่ยวภาษาไทยและไทโซ่ง : กรณีศึกษาในแนวทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

สุภา รักหมอ. การศึกษาความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างภาษาไทยโซ่งบ้านไทรงามกับภาษาไทยมาตรฐานเพื่อสร้างแบบฝึกแก้ปัญหาการอ่านออกเสียงภาษาไทยมาตรฐาน. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2550.

สุวัฒน์ บุศย์เมือง. การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ศิลปกรรมท้องถิ่นเพชรบูรณ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษา จิตรกรรมฝาพนังวัดนาทราย และประติมากรรมหลวงพ่อใหญ่ วัดตาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2551.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. 2547. แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

อนงค์พรรณ หัตถมาศ. การสืบสานประเพณีเทศกาลขนมจีน อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2554.

อเนก รักเงิน. ชาติพันธุ์สัมพันธ์กับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชองในจังหวัดจันทบุรี. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาไทศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม.กรุงเทพ ฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

อลิซาเบธ ซาร่า ไมสเตอร์. การศึกษาหน่วยสร้างกริยาเรียงในภาษาม้งเขียว. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพายัพ, 2553.

อัญทิพย์ ฤทธิ์ทอง. การวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์: กรณีศึกษากลุ่มคนไทยพลัดถิ่น ในจังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์ ศิลปกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์-ศิลปะสมัยใหม่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2555.

อาดีช วารีกุล. การศึกษาผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม บ้านนาทับ ตำบลนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2547.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2547). แนวความคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในมิติทางวัฒนธรรม, บทความเสนอในการประชุมประจำปีของสมาคมประวัติศาสตร์แห่งประเทศไทย 4 กุมภาพันธ์ 2547.

อิสราภรณ์ พัฒนวรรณ. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทเขิน ในชุมชนนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.

Amselle, J.-L. (2000). Branchements. Anthropologie de l'universalité des cultures. Paris, FR: Flammarion.

Barth, Fredrik. Ethnic Groups and Boundaries. Boston : Little Brown and Company, 1969.

Bloch, B. and Trager, G. L. (1942). Outline of Linguistics Analysis. Baltimore : Linguistic Society of American, 1942.

Brown, J. Marvin. (1965). From Ancient Thai to Modern Dialects. In From Ancient Thai to Modern Dialects, and Other Writings on Historical Thai Linguistics. Bangkok: White Lotus.

Cohen A. Yehudi. Culture as Adaptation. In Cohen A. Yehudi (ed.). Man in Adaptation The Cultural Present. Chicago: ALDINE Publishing Company, 1969.

Comte, Auguste. 1988. “The Enlightenment and the Founding of Sociology in France”, In Sociological Theory, pp. 9-15. George, Ritzer, 2 nd ed. New York : University of Maryland.

Davies, Henry R. Yunnan. Cambridge, Cambridge University Press. 1909.

Derbyshrine, A.E. A Description of English. New Delhi : Armold Heinemann, 1967.

Encyclopædia Britannica (15th edition, Index preface ed.). 1976.

Hall, R.A. An Introduction to Descriptive Linguistics. New Delhi: Oxford and IBH Publishing Co., 1970.

Huynh Van Phuc. จากมุสลิมในเวียดนามหลังนโยบายโด๋ยเม้ย การปรับปรนวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ ศาสนปฏิบัติและชาติพันธุ์สัมพันธ์. ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาไทศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

Jan Aart Scholte. Globalization: A Critical Introduction. 2nd ed. New York : Palgrave Macmillan, 2005.

Jandt, F.E. (1998). Intercultural Communication : An introduction. (2nd Ed.). Thousand Oaks : Sage Publication.

Jane Bennett. The Enchantment of Modern Life. New Jersey: Princeton University Press, . 2001.

John P. Hughee. The Science of Language: An Introduction to Linguistics. New York: Random House, Inc., 1962.

Keyes, Charles F. Ethnic Adaptation and Identity: The Karen on the Frontier with Burma. Pennsylvania : Institute for the Study of Human Issues, 1979.

Keyes, Charles F. Ethnicity and the Nation States: Asian Perpective. Empire to Modern States, 2003.

Krauss, Michael. 1992. The world's languages in crisis. Language 68. 4-10.

Lybeck, K. (2002). Cultural identification and second language pronunciation of Americans in Norway. The Modern Language Journal, 86(2), 174-191.

Lyons, J. New Horizons in Linguistics. Harmondsworth: Penguin, 1970.

McGee, Peter. "Cross Cultural Awarenes." The Milestone. 1(1) 2003, 13-22.

Noam Chomsky. Systactic Structures. Netherlands: 's - Gravenhage, 1957.

Noam, Chomsky. Syntactic Structures. The Hague : Mouton, 1957.

Padolsky, E. (2007). Enouch padolsky & theory of acculturation. Retrieved February 13, 2007, from http://www.eng.fju.edu.tw/worldlit/diaspora/assimilation_theory.htm

Parsons, Talcott, and Edward A. Shils. 1951. "Categories of the Orientation and Organization of Action." In Theory of Action. New York: Harper and Row, pp.53-109.

Redfield, A., Smith, M. J., & Patricia, R. L. (1936). Middle range theory for nursing (2nd ed.). New York: Springer.

Rockerche 2007). Dictionaries international des terms Litteraires. Retrieved February 11, 2007, from http://www.ditl.info/arttest/art108.html

Rudmin, F.W. (2003). Catalogue of acculturation constructs: Descriptions of 120 Taxonomies, 1918. Retrieved February 12, 2007, from http://www.ac.wwu.edu/culture/rudmin.htm

Sjolie, A.N. 2004. Associations between activities and low back pain in adolescents. Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports 14(6): 352 – 359.

Skinner, B. F. (1962). Walden Two. New York: The MacMillan Company.

Sodowsky, G. R., & Plake, B. S. (1992). A study of acculturation differences among in ternational people and suggestions for sensitivity to within-group differences. Journal of Counseling and Development, 71, 53-59.

Spair, Edward. Language: An introduction to the study of speech. New York: Harcourt Brace, 1921

Tiffany, William R. and Carrell, James. (1987). Phonetics Theory and Application 2nd ed. New York : McGraw-Hill Book Company.

Tiffany, William R. and Carrell, James. (1987). Phonetics Theory and Application 2nd ed. New York : McGraw-Hill Book Company.

Ward, C., & Kennedy, A. (1993). Psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transitions: A comparison of secondary students at home and abroad. International Journal of Psychology, 28, 129±147.

Wardaugh R. An Introduction to Linguistics. New York: McGraw-Hill, 1972.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ที่ให้ข้อมูลแต่ละชุมชน

ชาวพื้นเมือง บ้านสะเดียง ตำบลสะเดียง อ.เมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางปราณี สายพิน	76	50 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
2.	นางเมิน เกตุแฟง	105	51 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
3.	นางเต้า เกตุแฟง	81	52 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
4.	นางคำปลิว เกตุแฟง	59	35 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
5.	นางบัวคลี เขียวน้ำเพชร	74	34 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง
6.	นางเหมือง ศรีสุก	76	10 หมู่ 11 ต.ป่าเลา อ.เมือง
7.	นายสมพงษ์ สูตรสุง	76	10 หมู่ 11 ต.ป่าเลา อ.เมือง
8.	นางยิ้ม บุญเรือง	68	46 หมู่ 3 ต.ป่าเลา อ.เมือง

ชาวไทหล่ม บ้านนาแซง ตำบลนาแซง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายลี พิมนาค	56	26 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
2.	นายพรมมา ลีลา	74	26 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
3.	นายสว่าง อ่อนน้อย	56	27 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
4.	นางบาง ประสพดี	49	28 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
5.	นางกาวี ผาสุก	52	28/1 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
6.	นายสมพงษ์ ปานสี	42	29 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
7.	นายทวี ดำหนาหนัก	64	31 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
8.	นางสาวเกษแก้ว อินทรักษา	46	34 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก
9.	นายบัญชา มารอด	44	37 หมู่ 5 ต.นาแซง อ.หล่มสัก

ชาวเขา บ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายสันติ ทรงสวัสดิ์วงศ์	55	117/1 หมู่ 12 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
2.	นายประจวบ ฤทธิ์เนติกุล	70	1 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
3.	นายสายจู ฤทธิ์นิติพงษ์	70	35 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
4.	นายเลอซะ แซ่ลี	85	79 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
5.	นางแย้ง เสยากุล	64	102หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
6.	นางสุดา แสนรากุล	52	102 หมู่ 2 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
7.	นางเนตรยา ทรงสวัสดิ์วงค์	55	6 หมู่ 10 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
8.	นางบุตรสมารี ฤทธิ์เนติกุล	46	231 หมู่ 11 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ
9.	นางยุพิน ฤทธิ์เนติพุม	58	35 หมู่ 4 ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ

ชาวลีซอ บ้านเพชรดำ ต.เขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายสมพงษ์ สินหมี่	40	53 หมู่ 10 ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์
2.	นายนาตุลิผะ แสนจ๊ะ	81	51 หมู่ 10 ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์
3.	นายนะเบอเลาะ สินจ้าง	75	96 หมู่ 10 ต.เขาค้อ อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์

ชาวจีน ย่านการค้า อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นายพินิจ อรุณผล	62	6/6 ถ.สามัคคีชัย อ.หล่มสัก
2.	นางทิพย์วรรณา กิตติเกษมสุข	61	104 ถ.วจี อ.หล่มสัก
3.	นางลักษมี อภิชาตะจุฑาพันธ์	61	15-16 ถ.สุริยศักดิ์ อ.หล่มสัก
4.	นางนงนุช เจริญสุขพลอยผล	61	ร้านจิ้นซิน อ.หล่มสัก
5.	นางสาวลัดดา วงศ์ศิริปรัชญา	62	274 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
6.	นางพรรณยงค์ ศักดิ์ศรยุทธ	61	3 ถ.เทศบาล 3 อ.หล่มสัก
7.	นายปราโมทย์ รัตนครอง	62	หจก. รัตนเภสัชยานยนต์ อ.หล่มสัก
8.	นายสิทธิชัย อภิชาตะจุฑาพันธ์	63	15-16 ถ.สุริยศักดิ์ อ.หล่มสัก
9.	นางปนัดดา เติมลาภ	61	175/2 ซ.รุ่งเรือง อ.หล่มสัก
10.	นายก่อเกียรติ สุวรรณกิจ	63	210-212 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
11.	นางวันทนา มกราพันธ์	62	24 ซ.พินิจ อ.หล่มสัก
12.	นางเช้ง แซ่ตั้ง	97	231 ถ.วจี อ.หล่มสัก
13.	นายฮ่อเฮียฮุง แซ่ฮ่อ	72	208 ถ.รณกิจ อ.หล่มสัก
14.	นายณรงค์ เจียมจรรยงค์	61	2/5 ซ.ราษฎร์สงเคราะห์ อ.หล่มสัก
15.	นางพัชรี เสรีสันติวงศ์	59	85/6 ถ.วจี อ.หล่มสัก
16.	นายโอภาส เสรีสันติวงศ์	64	85/6 ถ.วจี อ.หล่มสัก

ชาวบน บ้านน้ำเลา ตำบลตะเบาะ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางแก้ว เกิดนาง	60	77 หมู่ 5 ตำบลตะเบาะ อ.เมือง
2.	นางปุ่น แดดจันทร์	75	10 หมู่ 5 ตำบลตะเบาะ อ.เมือง
3.	นางมิตร ช่วยเมือง	75	8/2 หมู่ 5 ตำบลตะเบาะ อ.เมือง
4.	นางสลวย เงินจันทร์ตา	67	80 หมู่ 5 ตำบลตะเบาะ อ.เมือง
5.	นางรินทร์ ทองพันธ์	76	25 หมู่ 5 ตำบลตะเบาะ อ.เมือง
6.	นายขำ เทียมยอด	87	43/3 หมู่ 5 ตำบลตะเบาะ อ.เมือง
7.	นางแก้ว ต้นเพชร	63	34 หมู่ 5 ตำบลตะเบาะ อ.เมือง

ชาวลาวพวน บ้านดงขุย ตำบลดงขุย อำเภอชนแดน

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่
1.	นางสวน จำปาด่วน	77	99 หมู่ 13 ต.ดงขุย อ.ชนแดน
2.	นายพรชนา มาลี	69	71/2 หมู่ 6 ต.ดงขุย อ.ชนแดน
3.	นายสมศักดิ์ โพธิ์ศรี	66	206 หมู่ 3 ต.ดงขุย อ.ชนแดน

ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต

แบบสัมภาษณ์

ชุมชน..... อำเภอ.....

ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์..... **เริ่มเวลา**.....**สิ้นสุดเวลา**.....

บริบทชุมชน

ประวัติความเป็นมา

.....

.....

.....

ลักษณะทางกายภาพ

.....

.....

ลักษณะทางชีวภาพ

.....

.....

ลักษณะประชากร

.....

.....

.....

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

.....

.....

.....

ลักษณะทางสังคม

.....

.....

.....

ภาษา

.....

.....

.....

.....

ความเชื่อ

.....

.....

.....

ประเพณี

.....

.....

.....

วัฒนธรรม

.....

.....

.....

.....

ข้อจำกัด

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

หากไปทำกิจกรรมที่กลุ่มอำเภออื่น มีความคิดอย่างไร

.....

.....

.....

.....

แบบสังเกต

การร่วมกิจกรรมชุมชน..... อำเภอ.....

1. การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

2. การพูดคุยสนทนากัน

.....

.....

.....

.....

3. การทำกิจกรรม

.....

.....

.....

.....

.....

4. การนำเสนอความคิด

.....

.....

.....

.....

.....

5. การแก้ปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สำราญ ท้าวเงิน

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
รองผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวิชาการฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

วุฒิการศึกษา

- ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต (เทคนิคและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์)
  มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ)
  มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท ทางด้านภาษาศาสตร์ (M.A. in Linguistics)
  University of Mysore, INDIA
- ปริญญาเอก ทางด้านภาษาศาสตร์ (Ph.D. in Linguistics)
  University of Mysore, INDIA

ผลงานตำรา

สำราญ ท้าวเงิน 2548. **เรียนง่าย ๆ ไวยากรณ์อังกฤษ (Easy Learning English Grammar)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ B.E.C. ISBN 974-93362-4-0

สำราญ ท้าวเงิน 2549. **เจาะโครงสร้างประโยคภาษาอังกฤษ (English Sentence Structure Drills)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ B.E.C. ISBN 974-94241-4-8

สำราญ ท้าวเงิน 2550. **เข้าใจไวยากรณ์อังกฤษ (Understanding English Grammar)**. กรุงเทพมหานคร: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์. ISBN 978-974-13-6063-5

สำราญ ท้าวเงิน 2551. **ยุทธวิธีสนทนาภาษาอังกฤษ (The Strategies of Conversation in English).** กรุงเทพมหานคร: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ กรุงเทพฯ ISBN 978-616-7019-05-5

ผลงานวิจัย

1. การพัฒนาทักษะการออกเสียงเสียดแทรกในภาษาอังกฤษ โดยการปฏิบัติจริง ตามคู่มือการออกเสียงเสียดแทรกในภาษาอังกฤษ สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษ ชั้นที่ ปี 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. (2549)
2. สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อ eDLTV ภายใต้โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเพชรบูรณ์ (2554).
3. ศึกษาปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. (2555)
4) การศึกษาความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับงบประมาณสนับสนุนโดยผ่านการพิจารณาของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติและคณะกรรมการการอุดมศึกษา ภายใต้โครงการวิจัยส่งเสริมวิจัยในอุดมศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2555 และได้นำเสนองานวิจัยระดับนานาชาติ (International Conference) ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว ในระหว่างวันที่ 23-28 กุมภาพันธ์ 2556
5) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษของสถานศึกษาที่สนองการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปีงบประมาณ 2556